

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

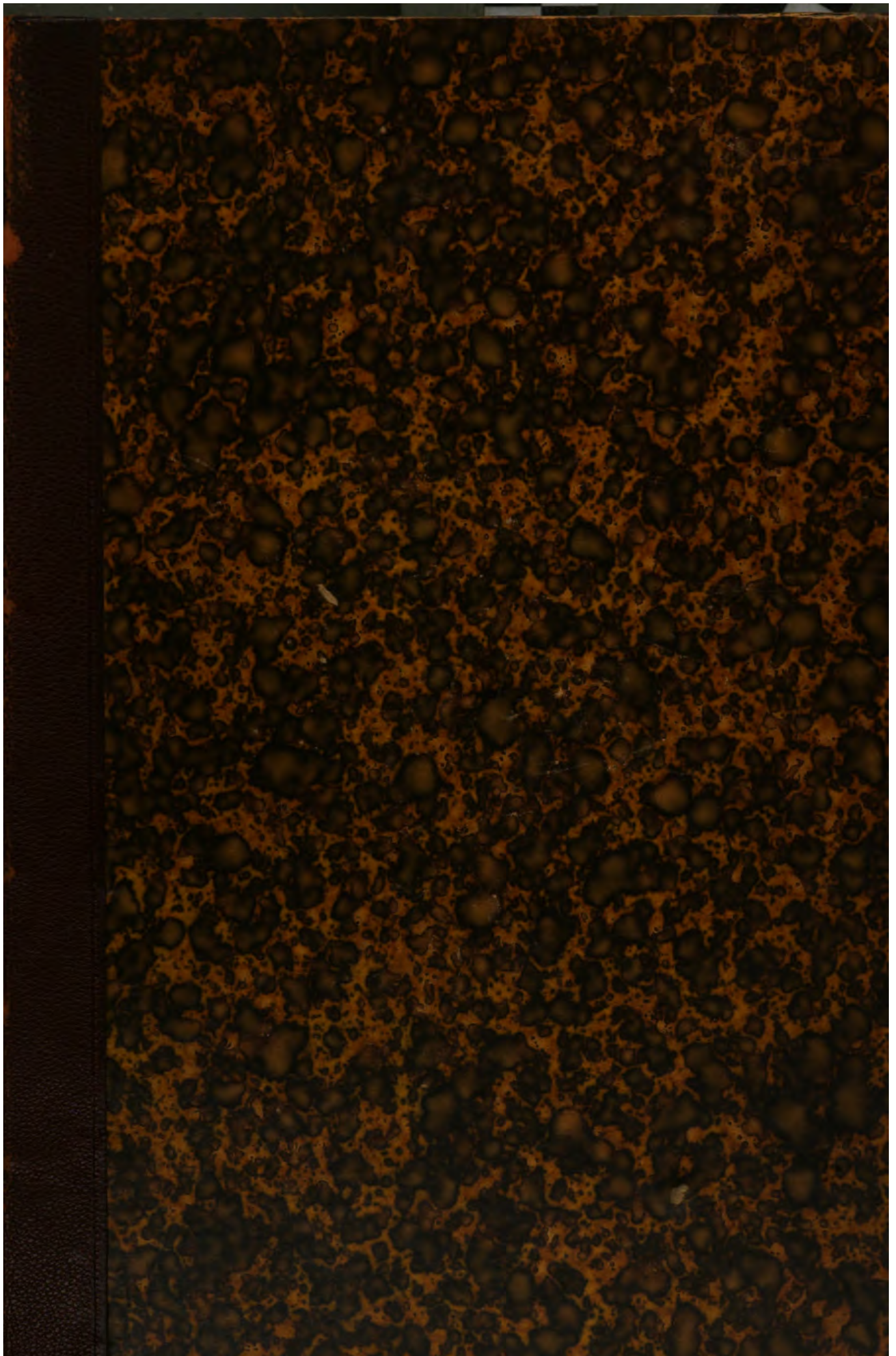
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

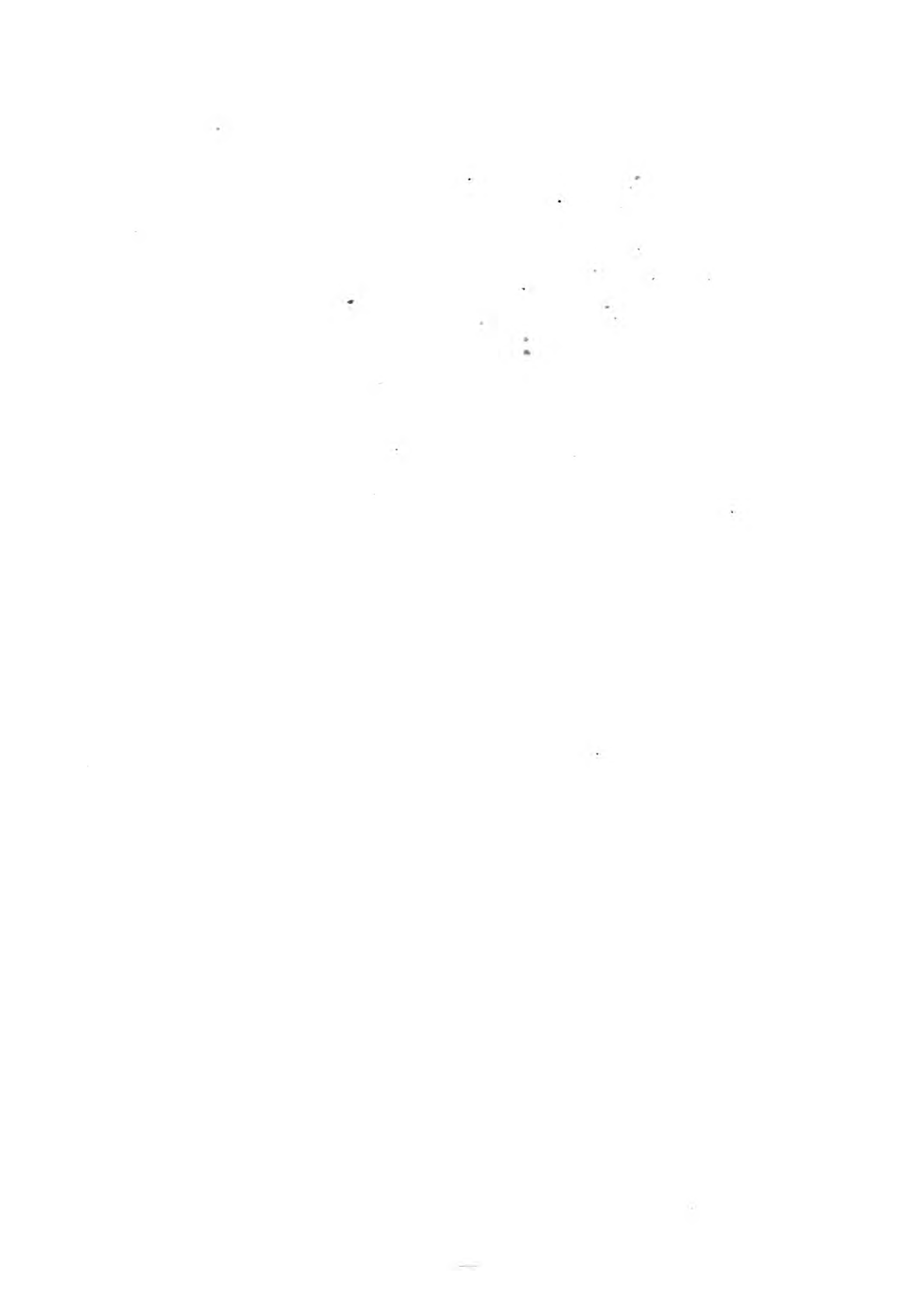
✓

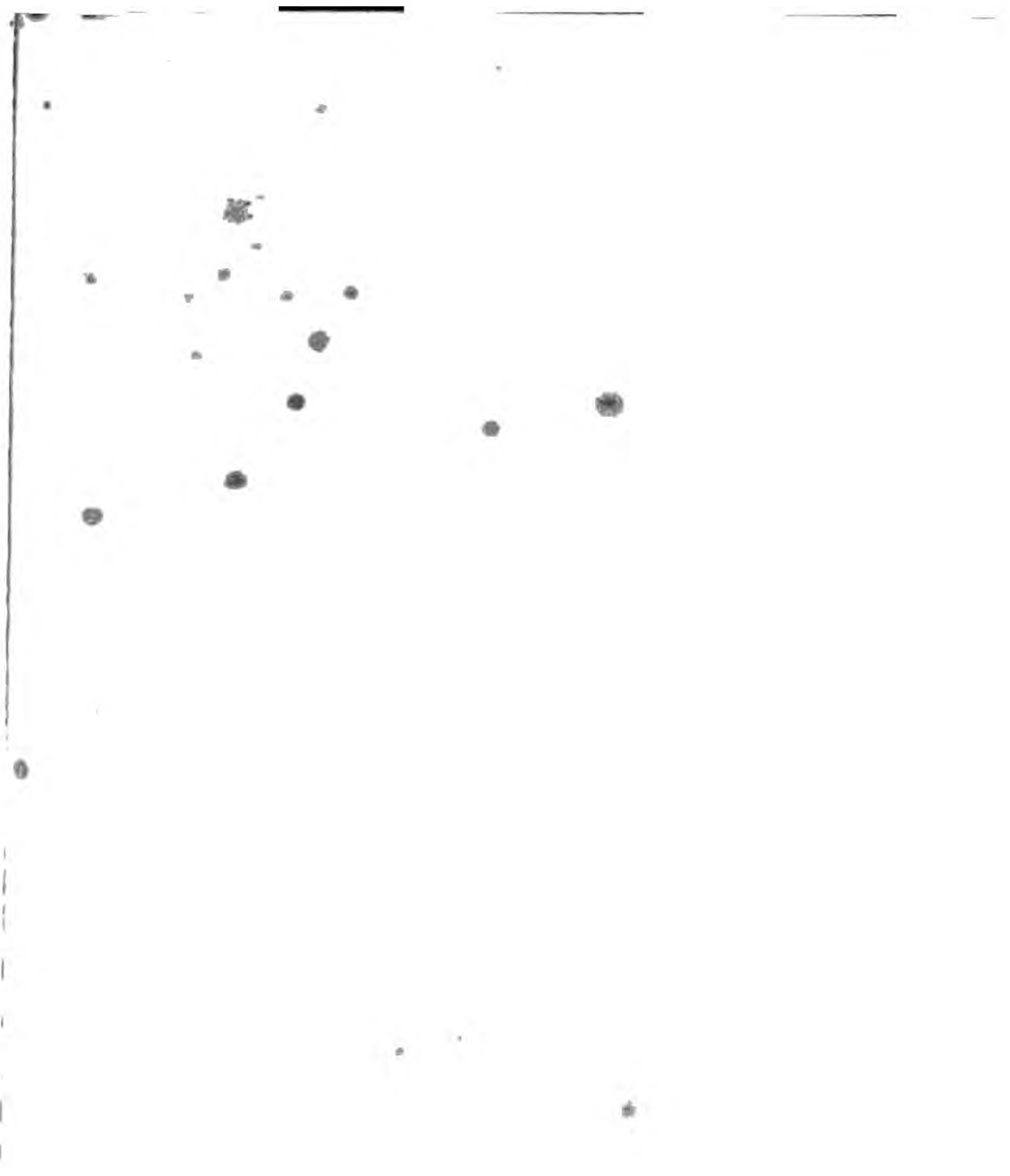
16784

1885

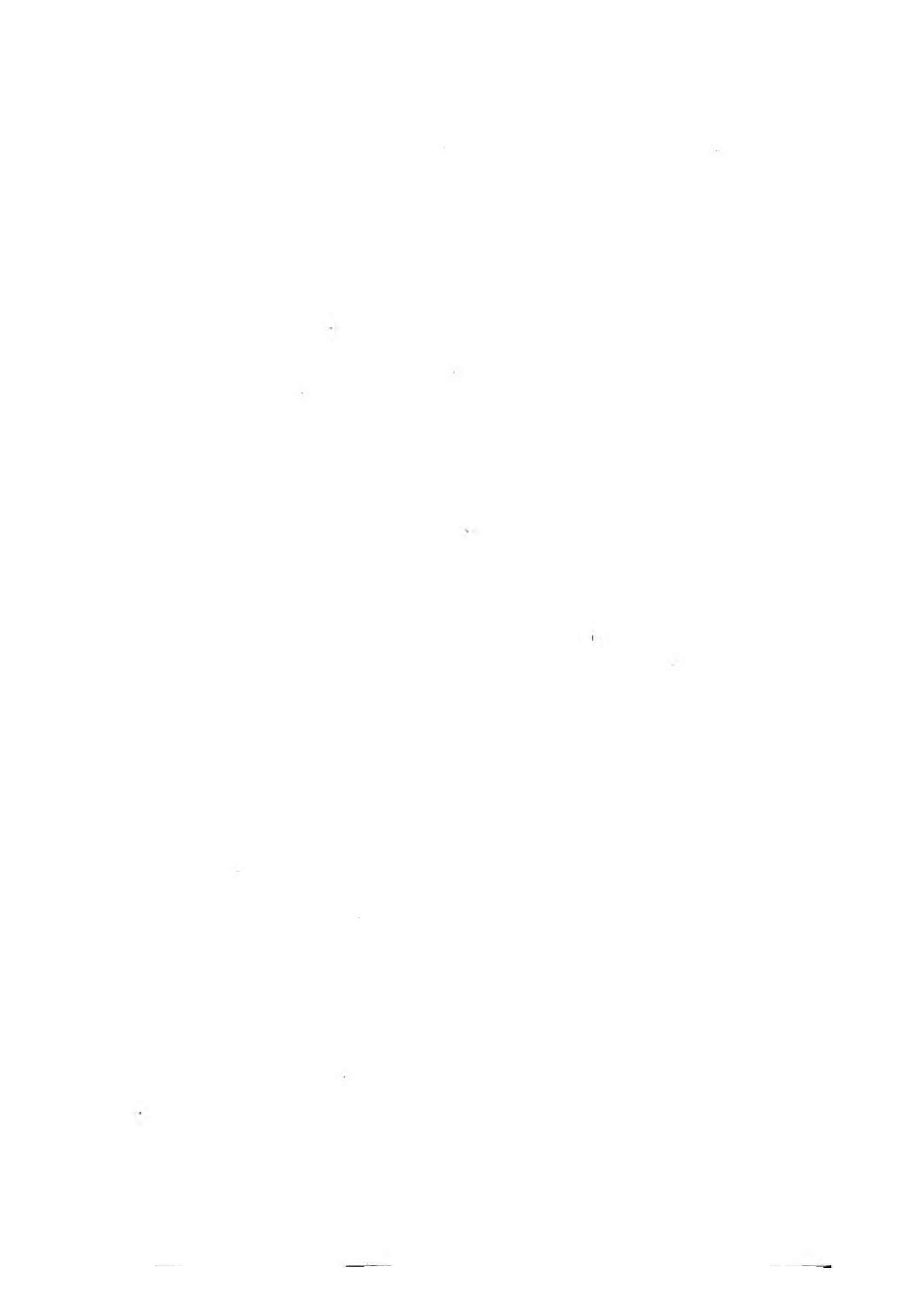

ALEXANDERS GEESTEN.

ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

MET

INLEIDING, VARIANTEN VAN HSS., AANTEKENINGEN EN GLOSSARIUM,

OP GEZAG VAN HET STAATSBESTUUR

EN IN NAAM DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN,
LETTEREN EN FRAAIJE KUNSTEN,

voor de eerste maal uitgegeven door

F.-A. SNELLAERT,

LID DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN BELGIE, ENZ.

TWEEDE DEEL.

BRUSSEL,

M. HAYEZ, DRUKKER DER KONINKLIJKE AKADEMIE.

1861.

ALEXANDERS GEESTEN.

DAT SESTE BOEC.

*Hier begint dat .vj. boke, eñ spreect wie Alexander levede
binnen Babilonien, eñ wie hi uyt verdreven wart eñ
te Sufen eñ tot Uxien wert trac, eñ vuel anders.*

MEN eest recht datmen pzet /
Van daer die sonne riset
Altoe daer si gaet te hobe /
Den ebelen man van groten love /
5 Dat es die ionge Macedo.
Nu es Babilonien hzo
Dat si die plaege van ertrike
Hebet in eren rike /
Daer alle continge af sijn verbeert /
10 Eñ outsien sijn scerpe swert.
Dit es hi die dozziden sal
Dat lant van Asien ober al /
Eñ die werelt sal sijn wesen.

- Van desen yzincen mach men lesen
 15 In Daniels yzophetic ;
 Dit es die boec van Macebonie /
 Die twee hoene van dien weder
 Byken sal ennen slaen ter nedere.
 Dit es hi die noit en was verbaert ;
 20 Te rechte es hi alles yzys waert.
 Nu es besloten die aller beste
 Te Babilonien binnen der beste
 Dien die werelt binnen hebet :
 Hi dwinget al dat volc dat lebet ;
 25 Alle die lantsheren beben /
 En si wenen laten bleben
 Also si desen here hozen nomen.
 Ter groter eren en te hzomen
 Sal hi der werelt coninc wesen.
 30 Were oec hi bleben in desen /
 Soe groet es sine hobeschede /
 Ven es sake daer hi mede
 Enegen lachter hebben mochte.
 Du merct wie eerlike en wie sachte
 35 Hi verwonnen volc hantiert ;
 Du merct dat hi niet en verhoert
 Dozge enege gramscap sinen moet :
 Hi es so hobesch en so goet /
 Die in den stride viant was
 40 Hi en wilt eem niet vermiten dat ;
 Hi hiese pozters in die stede
 Die hi in dien strjt blien dede.

*Wie coninc Alexander levede en̄ sijch hielt binnen
Babylonien.*

Loztelike satte hi sine cure
 Te Babilonien al durenture ;
 45 Daer verloes̄ hi sine doget /
 Die hi hadde in sere ioget /
 Die eem sijn meester leerde ;
 Want sijn gode sin verkeerde.
 Die rijcheit van Babilone
 50 En̄ soe menege bzoulve scone
 Crankeden sere sijn lede
 En̄ verkeerden sinen sebe ;
 Want geen dinc en doet
 Soe verkeren des menschen moet /
 55 En̄ begeren onsuberhede
 Alse bzonkenscap en̄ leberhede.
 En̄ dat lant volc hantiert oec gerne
 Lederheit en̄ oec taberne /
 En̄ si sijn bi naturen heet :
 60 Si verhinen oec gereet
 Al dat si hebben oec om miede ;
 Want het sijn gierege liebe.
 Aldus so was Alexander /
 En̄ hier Griecken menich ander /
 65 Te Babilonie in die stede
 In die grote weelberhede
 Die waken / noch min noch mere.
 Die lede waren hun so sere
 En̄ soe trage van groter weelben /

- 70 Habbe die edel griexe heelden
 Tien tijden enen strijt bestaen /
 Daer en were geen ontgaen.
 Bedi rumet Alexander /
 Eñ met eem menich ander :
- 75 Hi logierde buten die stede
 Berre / eñ alle sijn here mede ;
 Nachtan en mocht pozzen rume.
 Doe verkeerde hi die costume /
 Die sine bozders lange plagen
- 80 Daer te bozen in eren dagen :
 Hi woude dat die soudeniere /
 Elkerlike na sijn maniere /
 Misten eer seker sout ;
 Hi bisierde met gewout /
- 85 Dat .x. ridders oec te samen
 Enen conincstabel namen :
 In griexe hiet een dencurion /
 In francois hiet een baroen.
 Van woude hi dat .M. baroen
- 90 Enen conincstabel conc
 Hedden die eer dinc bemacken /
 Dat hiet in griexen .j. cybarken.
 Dit was om dat hi woude weten
 Die wilde was van smeten /
- 95 Eñ die een ridder des anders prijs
 Eem aen en trecke in giere wijs.
 Hi woude oec elken gerne tsout /
 Ma dien dat hi were hout.

*Wie coninc Alexander verande sine maniere, alse si
op breken fouden eer paulioen.*

- C**hozen waest die sebe algader /
 100 Doen Philip lebede sijn vader :
 Alsme op vzar die pauluelione /
 Dat ene degen starr en coen
 Met eenre businen bede verstaen
 Als men ten wapen soude waen ;
 105 Maer men mochte niet den hozen
 Ober al int her daer hozen.
 Hier bi bede hi visieren /
 Dat men met eenre banieren
 Dies dages soude doen verstaen
 110 Dat men ten wapen soude waen.
 Dies nachts soudemen .j. vier onsteken /
 Als men die tenten op soude vzekken.
 Hi gehoet dien conen recken /
 Dat eem niemen soude antrecken
 115 Anders lof noch anders pyjs
 Doze eenge dinc in eenger wijs /
 En dat eem elc met siere daet
 Genogen leet / sonder varaet.
 Dien groten here dat hi sere /
 120 Dien soudentieren doet hi meer /
 Den dozpers belobede hi vzieheit ;
 Hi swaer bi sijnre sekerheit /
 So me dat vloet hi soude sijn
 Ewelike gemaect eigijn.
 125 Alst here hadde ontsaen die cure

- Gewillechlike al durenture /
 Pozzende si mettier bart
 Ter groter pozt te Susen wart /
 Daer wilen een coninc was /
 130 Affwerus / als ic hier te bozen las /
 En Hester hadde oec daer inne
 Dzulve geweest en coninginne.
 Die van Susen hadden bzebe /
 En gaben op die goede stede.
 135 Albaer in die selve stat
 Dant Alexander groten scat /
 En dien gulden wingart mede /
 Den Affwerus maken bede :
 Die bzyben waren van dieren stenen /
 140 Bedi van groten en van clenen /
 Die telgere van silber / die blader van goude ;
 Hi was gelijc enen woude /
 Soe lanc was hi en soe bzeet ;
 Die tralie / diere op was geleet /
 145 Was van ghoze en van ebene ;
 Die columnen alle gemeene /
 Daer die tralie op was gerecht /
 Waren van marbere scone en slecht.
 Daer gaf hi meldelike dat sout /
 150 Diere stene en gout /
 En si gereede sine bart
 Haestelike te Uxien wart.

Wie coninc Alexander tote Uxien wart trac en̄ die stede wan.

Uxien dat es̄ ene pozt /
 Ic wene gi selden hebt gehozt
 155 Dan eeneger soe vaster stede.
 Die wech was̄ oec soe nauwe mede /
 Dat een man van cranker were
 Daer letten mocht een coninc̄ here.
 Ander grade noch̄ ander pat
 160 En mocht me varen toter stat /
 Noch̄ met crachte noch̄ met liste.
 Come was̄ iemen daer die wiste
 Den rechten wech te Uxien wert.
 Daer was̄ een soubaen onberbaert /
 165 Getrouwech en̄ machtich sere /
 Medacēs hiet die here ;
 Darise was̄ hi so hout /
 Dat hi en̄ al sine gewout
 Doz eem die doet wouden besuren.
 170 Anders̄ geen beste van muren
 Soe en was̄ alom die stede
 Van die nature wassen debe /
 Ene roke al omtrent
 Dast en̄ starr als die van Gent /
 175 En̄ mochten se binnen enen iaer
 Ergeren bzeet van enen haer.
 Nochtan woude si Alexander minnen /
 En̄ sine cracht daer doen kinnen.
 Kibber̄s ute sinen here

- 180 Coes hi van der meester were /
 Die die pzetse souden doen.
 Marscalc was daer af Cauroen /
 Een ridder van groten pze
 En goet man / na sine wise.
- 185 Selve pzettede hi metter dagerate /
 Die grote here / daer talan staet /
 En berwan ten selben stonden
 Die si boer die nouwe roke bonden /
 Soe dat hi den wech ontede
- 190 Daermen boer ter vaster stede.
 Hi bede grote bome vellen /
 Daermen mede soude quellen
 Die pzet / en hi bede visieren
 Tribuke en pardieren /
- 195 En daertoe menich mangneel.
 Hi bede maken enen casteel
 Die op vele rader staet /
 Van houte starc en goet /
 So datmen vozt mochte dziben.
- 200 Daer op bede hi ridders clyben /
 Die de mure bzeken souden /
 Woude men se iegen eem houden.
 Mar daer was quact tjo gaen
 Daermen met yser soude slaen
- 205 Iegen enen selfwassenen steen;
 Want daer en was ander mure engen.
 Aldus en wast iegen volc allene
 Daer iegen strijt hadde gemene /
 Maer hi hadt iegen die rochgen /
- 210 Die wilt waren van groten bochgen.

- Nochtan dat so menich steen
 En die quarele menich een
 Op sinen scilt gescoten waren /
 Sijn volc en mochte niet / te waren /
 215 Noch doz soete / noch dozch sure
 Gebzeken van den vasten mure.
 Hi was die dozste van den here /
 En hi bede die meeste were :
 Alse nu warp hi grote kesele
 220 Alse dat hoet van den esele ;
 Alse nu ghinc hi minieren ;
 Alse nu warp hi met perberen ;
 Alse nu ghinc hi die pozte bzenen ;
 Alse nu ghinc hi die pozte stecken ;
 225 Alse nu dzeef hi den tozen wat na /
 Die tozment van Afga /
 En reip : « Scamt u / gesellen /
 Dat ghi dit murken niet en mocht vellen.
 Ghi hebt verwonnen Afga /
 230 En menege pozt verre en na ;
 Soelbi slapen doz besen casteel /
 Al es die mure vaste en geheel ?
 Wat steden ofte wat muren
 Soude enichsens geduren /
 235 Daer die Gzicken doz staen ?
 Wat casteels soude ontgaen /
 Hi en soude Alexandere niegen ?
 Dien hi met crachte woude gerrigen /
 Al were hi hoge toten trone /
 240 En daertoe starr en scone /
 Hi soude vallen doz mi. »

Dese tale soe spzar hi.
 Eñ Cauron stont op die canteel
 Van den hultenen casteel :
 245 Cierst dat eem die Gzielen sagen
 Soe begonst hem wel behagen /
 Eñ die binnen Uxien waren
 Eñ waenden niet der doet ontfaren.
 Gerne souden si den Gzielen wiken /
 250 Eñ uyt eren lande striken ;
 Mar si en mochten niet ontgaen.
 Op dien tozen ghingen staen
 Scutterst eñ steenwerperst mede /
 Die fere quelden die stede.

*Wie Medaces, die here van Uxien, an Alexandere
 seinde om genade, eñ wie Alexander antwerde.*

255 **S**Ciere sende Medacesst
 .xxx. ridderen / die haben des
 Dien coninc om liff eñ om lede /
 Eñ hi op nam die gode stede.
 Alexander halch eem wale siere /
 260 Eñ hi en antwerde noch min noch mere
 Van als ic u seggen mach.
 « Mozgen / » spzar hi / « an dien dach
 Soelbi al die doet ontfaren /
 Eñ een en salder niet ontgaen. »
 265 Doe men dit in Uxien hoerde
 Wat die coninc hen andwozde /
 Waren si fere gescoffiert
 Eñ van herten te varenteert /

- En hebſ die niet en wille
 270 Met goden paife liggen ſtille /
 Dat hi ozloghe ſoe vele hebet
 Dat eem rouwe dat hi levet.
 Coertelike wart doe nacht.
 Debaceſ die niet en acht
 275 Om ander dinc dan ſijn lijf /
 Sende boden / alſe die keytijf /
 Cote Paris moder Ciſtigambziſ /
 Die Alexanders gehangen iſ /
 Dat ſi oem om genade babe ;
 280 Hi wiſte wale dat die coninc dade
 Eren wille al oppenbaere /
 Alſe oſte ſijn moder ware /
 Om dat hi Paris maech oer waſ /
 En ſi ſoude gedinken daſ
 285 Dat ſijn wijf were eer nichte.
 Ciſtigambziſ en dede niet lichte
 Die boetſcap / die dat die knecht.
 « En eſ / » ſpzac ſi / « geen goet recht /
 Nach behozt niet ter aventuren /
 290 Die ic ter wiken nu beſuren /
 Ce doen ſelc ober moet
 Alſe mijn here die coninc doet.
 We ſoude ic ſoe cone weſen /
 Dat ic eem gelwege van deſen ?
 295 Met recht verwerct hi den bzient /
 Die meer bit dan hi verdient /
 Die meer genaden hoept
 Dan hi verdient oſte coept :
 Hi eſ ongeraect in alle mit.

300 Het beteemt mi vele bet
Te peisene dat ic bin gebaen
Dan te peisene / sonder waen /
Ic was wilen coninginne.
Oec bzuucht ic in minen sinne
305 Datz den coninc iet vernoie ;
Want icken soe dicke moie. »
Dit sprac die gode Cifigambziz.
Nochtan so bat si den coninc diz /
Oste hi dat volc al woude slaen
310 Dat hi den soubaen lete gaen.

*Wie coninc Alexander, omme coninc Daris moder
beden wille, nam te genaden Ulxien met al.*

Die godertiereneit / die si vant
Aen den hobescen blant /
En mocht ic te hollen niet bescriben
Al dat gebozen es van wiben ;
315 Want hi en vergaft allene niet
Den soubaen dat hen es gesciet /
Mar alle luben vander stede
En vanden conincrike mede
Vergaf hi sinen ebelen moet.
320 Al sulke bziheit als daer stoet
Te bozen eer hi wan die stede /
Die liet men him hebben mede :
Dies hadde si den besten gavel.
Dat hun duz gebiel eer cabel
325 Liet hi blanc al durenture ;
Al hadde wandel abenture

- Gegeven Parise die stede /
 Sijn moder hadde met eerre bede
 Die pozte also gebaen bzien /
 330 Alse Alexander bede Urien.
 Stappans doe dit was gebaen /
 En Medaces hadde ontsaen
 Van Alexandere die bzihebe /
 Deilde hi sijn lere gerebe :
 335 Hi seinde met Permenioen
 Menegen ridder ster en coen /
 Dat hi Parise / sinen biant /
 Soken soude int plene lant
 Heimelike en met liste ;
 340 Die beste die hi int here wiste
 Heelt hi nochtan in sine scare.
 Hi bozen soken her en tare
 Op die casteel van den montanien.
 Permenio boer in die campanien.
 345 Die berge waren bosch en heet /
 Daer Alexander ober reet /
 Die int lant sijn van Perri.
 Noit en hadde degen bzi
 Soe menich leet / soe menich bzeze /
 350 Alse hi hadde in geen rese.
 Daer onder vant die degen wel /
 We ongestedich en we sel
 Die aventure es allewege :
 So wart eem te sure die zege ;
 355 Hi boer menegen noulwen pat /
 En croep boer menich noulwe gat /
 Daer noit man te bozen noch siben .

Comen en dozste noch liden.
Dicke was hi oec verdoeben /
360 Eñ oec gebrceest an sijn leuen
Danden volke van Perci.
Menegen degen so verloes hi;
Eñ dicke moeste hi keren weder /
Als men van boben op een warp neder :
365 Grote scade was eem gebaen.
Nochtan en woulde hi niet weder gaen
Eer hi verman die van Perci /
Eñ al dat tfole berce en bi
Die wonen op die montanteen /
370 Eñ meest leuen bi castanien /
Eñ also wilt alse beesten /
Men lieten si dmingen eñ dwcesten.

*Wie die niemare quam coninc Alexandere, dat sijn
volc eñ die stat van Percepolis gewonen were.*

MEtten so quam eem niemare
Dat sijn volc gebangen ware
375 In die stat van Percepolis /
Dan Paris volke gebangen is /
Eñ Permenio gescoffiert.
Stappans hadde hi gebisfirt
Dat hijt coenlike sal wzeken /
380 Eñ die stat te stucken bzeken.
Nochtan moeste hi oberliden /
Eer hi ter stat in mochte riden /
Araxes / een starke flume :
Si vlieget gelike eenre plume /

- 385 Die een stozm bliegen doet.
 En was meester noit so vzoet /
 Die vzugge maken mochte ;
 Wat wonderere wast dat hi dochte
 We hi daer ober comen soude /
- 390 Want hi die pozte winnen moude ?
 Hi merkebe om den pesten pas /
 En waer die rogge nauste was ;
 Daer maectmen binnen eenre nacht
 Ene vzugge met groter cracht /
- 395 Die op beide die rochen lach.
 Calder eerste dat was dach
 Doer hi ober en sijn here.
 Percepolis was sonder mere /
 En eer si hen gecleden comen /
- 400 Heest Macedo die stat gekonnen /
 En onsteken met griexen viere
 Die edel pozte en die diere /
 Daer so menich hier te bozen
 Coninc in was en ute verkozen.
- 405 Ober waer segg ic u dat /
 Dat Alexander noit engene stat
 En wan / daer hi binnen vant
 Soe menegen dieren bisant ;
 Noch Susen / noch Babiloen /
- 410 Die rike waren en scoen /
 Si en deden niet een glas
 Tegen dat in Percepolis was ;
 Want die coninge / die hier te bozen
 In Perceci waren uyt verkozen /
- 415 Hadden al den dieren scat

Bzacht in die grote stat.
Die solre en die kemenaden
Waren met goude so geladen /
Met silbere en met bieren waren /
420 En was allene niet / te waren /
Om nutscap gebaen in die stede /
Mar om grote wonderliche.
Die Gzicken liepen om den roef /
En bochten bar omme so dat stoef ;
425 Die bziende bochten onderlinghe
Om die grote diere dinghe :
Hier hadt selc so vele geladen /
Hi en conste gebzagen noch bestaden /
En verloeft lijf en goet
430 Om dat hys so vele loet.
Diere cleder van ringlatoen /
En purper / roet / en groen
Ginc men daer te stucken scuren.
Die afgode moestent besuren ;
435 Men sloecht hen af hende en voete /
En bereidese harde onsoete /
Elkerlijc manier een deel ;
Daer en bleef geen geheel.
Al die scone guldene bate
440 Wozen si op die strate.
Albus wart dat goet verteert /
En die stat al gedeftruceert /
Percepolis / die edel stede /
Die Perceus maken bede /
445 En die Meducen sloecht te doet.
Daer af te tellene es wonder groet.

- In dese stat sa was gebozen
Die grote hier / die hÿr te bozen
Die zee met scpen oversloech ;
450 Men leest dat he hier crone droech.
Dat was die doze bacht
Al Europen met sijne cracht /
En die de berge sichten bede /
En die zee kullen daer mede.
455 Nummemeer en wonder man /
Siber dat Alexander wan ;
Wie daer na droech die crone
Van Percen / hi en woende in Babylone /
Ocht in een ander gode pozt.
460 Van deser en wiet men niet een wozt /
En rume wietmen waer si staet /
En si siber meester bloet
Alares / die daer bi noch is
Daer wilen stoent Percepolis ;
465 Eer ober sijn van marberstene
Gepaveit scoen en reine
Aen die sibe daer wilen stoet
Percepolis / die stede goet.

*Wie coninc Alexander sijn volc fere sach meschandelt
in der stat Percepolis.*

- X
470 **D**u besich male / liebe vrient /
Oste dese stat hadde verdient
Dese tozment en dit verlies ?
Ja si wael / sÿt seker dies ;
Want Cerces was gebozen daer.

- Die Gzielen hadden groten waer ;
 475 Eñ alse die coninc quam in die stede /
 Dolchden eem .iiij.^m mede
 Dan sinen volcke / sonder waen /
 Die van eem waren gebaen.
 Some waren si sonder ozen /
 480 Eñ som hadden si de voete verlozen /
 Some de ogen / some die hande /
 Eñ som bleken oer die tande ;
 Some waren si in eer voerhoeft
 Getekent / des geloeft /
 485 Met enen slotele geloit heet.
 Eer si Alexander sach geleet /
 Waende hi dat weren dieren.
 Doe hise kinde / die godertieren /
 Weende hi utermaten sere ;
 490 Hier omme wanc die edel here /
 Eñ hi hiet dat si hen troesten souden ;
 Eñ wat si van eem hebben wouden /
 Dat woude hi eem geben / twaren.
 Wouden si in Gzielen-baren /
 495 Eñ besten wijs eñ kinder /
 Hi gaf hen sinen ozlof ghinder.
 Doen bereben hen die keytibe /
 Wer si wouden teren wibe
 Daren en besten eer kinder :
 500 Some wouden si baren in Gzielen /
 Eñ eers selfs lucht berieken /
 Eñ some binnen Asten bliuen /
 Eñ daer eren rouwen bziuen.
 Mettien quam Enthestoen /

- 505 Die wilen was een groet baroen /
Eñ wel geraect in sijn tale.
« Gi heren / » sprac hi / « nu merct wale /
We solen wi van groter scanden
Mogen weder comen te lande ?
- 510 Wi dozsten come boze onsen heren
Comen hier van oneren
Om hulpe eñ om wzake ;
Ic segt u in ware sake /
Dat meeste geluc dat ons betaemt /
- 515 En elken minsche die eem scaemt /
Datz te sine in sulke iant /
Daer wi sijn al onbecant.
Niet en es also goet den keytijf
Als te leidene sijn selfs lijf
- 520 In die stat / daer men niet en weet
Wat libe dat hi ti ersten hadde geleet :
Menderheit so wael betaemt
Dien keytijf die eem scaemt !
Daer bergeet eem met die waelbegebe /
- 525 Die hi in sine ionghede.
Die te verre sinen bziënt betrouit /
Ic weent eem die wile berout :
Si en weten niet dat die minne
Eñ die bzienscap es wael binne ;
- 530 Die traene comen harde saen /
Eñ si sijn sciere vergaen ;
Met traenen smeect men bzienden gerne /
Anderz hebben si luttel te onderne ;
Eñ alse die traene sijn gebaen /
- 535 So es die bzienscap al gebaen.

- Keutibe clagen allen tÿbe /
Eñ die salege man eÿ ommer blibe /
En hebet onwert dien keutÿf /
Eÿ hi man ofte eÿ hi wÿf.
540 Wat manne dat men noede besiet /
Dien en mint men altoeÿ niet ;
Elkerÿÿc soect sÿn gelike :
Die sale geet onder die rike /
Eñ heeft den keutÿf saen vergeten.
545 Dit mach elc bi eem selven weten.
Elc mochte des anders wale vermoien
Eñ sine geselschap vermoien.
Daer dat wi .iij.^m te samen
Ene aventure hier namen /
550 Die wÿf die wi nemen doÿ minne
Eñ die iocht van onsen sinne /
Eñ wi se doÿe doÿloge lieten /
Maenden hen en sal verbzieten /
Eñ si en souden sere bzonken /
555 Orcht wi legen met dese stronken ?
Die verlozen hebben dat let /
Dat men oÿbert op dat bet /
Si solen willen genotens plien ;
Bedi solen si ons noede willen sien.
560 En kenti niet der wibe nature /
We sel si eÿ eñ we sure ?
Si sÿn wandelre dan die wint /
Eñ nieloper dan een kint /
Eñ wzedet daen enich tyrant /
565 Eñ harder dan een adamant.
Die onwert hebet enen gesonden /

Si soude wesen harde ontbonden
Op enen keytjē sonde lede /
Bedt het eſ der wibe seide.
570 Ja en hebdi die werelt verlozen /
Bedi bidd ic u allen tebozen /
Dat wi soeken eenge stede /
Daer wi onse serechebe
Leiden mogen elc bi anderen /
575 Eñ buten al dien luden wandelen. »

*Wat Tecius Euthecion antwerde, op dat hi niet te
lande en woude.*

Euthecion die seide albus.
Doen antwerde Tecius /
Die was gebozen van Atthenen :
« Die niet en gelobet van enen elenen
580 Sinen maech ofte sinen bziēnt /
Ic wene hi luttel goeds heeft verdient ;
Die eſ ongetrouwe oheral /
Die allene int gebal
Sinen bziēnt bus heeft vercozen.
585 Wi en waren albus niet gebozen /
Mar viande hebbent ons gebaen.
Hi eſ mael werdich / sonder waen /
Alles ongebalſ / ter cure /
Die eem scaemt sijnre aventure.
590 Die sijnſ bziēns niet en soude ontfarmen /
Oste hi en hoerde hoer eem carmen /
Hi en betrouwet niement wel /
Die man eſ van herten sel

- Eñ van onreine manieren ;
 595 Want die niemen en es goebertieren.
 We moçti sonder dinc begaren /
 Ja en moçti te lande baren /
 Besten mage / kinder eñ wijs ?
 Eñ weren wi niet harde keytijf /
 600 Wi souden rumen dit ellende /
 Eñ baren Gzielen dat gehende /
 Dattie bziende ons mogen begaen ?
 Want die sieke / sonder maen /
 Eñ die lichaem rust te bet
 605 Die na eerre bozders wet
 Si eren bzienden sijn begraven.
 Ic wille te lande weder scaven :
 Bliuen in Percen ofte in Meden /
 Ic wille te lande weert noch heden.
 610 Maer ic wille u tiersten tellen
 Van twe bzienden die waren gesellen.

*Wie een coepman van Baldac quam tote enen coepman
van Egypten eñ wie.*

- T**We coepman waren hier te bozen /
 Die een was van Baldac gebozen /
 Die ander was van Egypten lant ;
 615 Eer namen sijn mi onbetant.
 Een deel waren si betant te samen ;
 Want eerre beider rnapen quamen
 Van den enen tote den anderen
 Om groet goet eñ om amandzen /
 620 Eñ oec om andere ropinge :

- Dus generden si hem onderlinge.
 Dar na gebiel die dach/
 Dattie coepman van Balbach
 In Egypten quam gegaen/
 625 Daer hi wael was ontsaen
 In dies anders coepmans zale;
 En hi diende eem harde wale
 .VIIII. dage/ want doen was die sebe/
 En toende eeme sine seichebe/
 630 Knapen/ dicnen en amien/
 En alderhande melodien.
 Doe die .liij. dage ware gebaen/
 Wart die van Balbach sere bebaen
 Met eene sterheit harde sere;
 635 Des was dzobe bander here :
 Hi sach dat eem stont onseen;
 Hi ondoet die fisisen/
 Die eem mochten genesen.
 Si tasten sinen puls met desen/
 640 En si besagen sijn ozine.
 Oppenbare noch stillekine
 En vonden si ebel dat hem dochte
 Dat dien lichaem deren mochte.
 Si seiden dat het were van minnen/
 645 En dedent sinen wert bekinnen.
 Doen bzaechde die wert dien coepman/
 Ofte in sijn huys were wijs ofte man
 Enich were die hi minde.
 « Coene si mi/ licht ic binde
 650 Onder him lieden enech wijs/
 Die mi behouden mach mijn lijf. »

- Hi toende eem vrouwen die wael songen /
 En dansten en spzongen :
 Derre en woude hi engene.
- 655 Hi toende eem groet en cleene /
 En ban sinen dochteren tgetal :
 Die sieke hi ontseide al.
 Doen hadde hi een ioffrouwe
 Die hi minde op rechte trouwe /
- 660 En hadde geboet menich iaer /
 En soude si cortelic daer naer
 Dat kint te wiue hebben genomen /
 Meer si tho eren iaren comen :
 Die toende hi den sieken man.
- 665 Hi seide : « Hier leget mijn leben an ;
 Sal ic enech sijn genesen /
 Dat sal bi deser maget wesen. »
 Die wert gaf eem die ioffrouwe /
 En bede si eem oec ondertrouwe /
- 670 En al dat goet oec sekerlike /
 Dat eem met eer in houwelike
 Belobet was doen hi si ontfinc ;
 Oec gaf hi eer alle die dinc /
 Die hi eer soude hebben gegeven /
- 675 Ochte si sijn wijs meer bleuen.
 En alse die seeste was gedaen /
 Keerde die here te Baldach saen /
 Te lande wert met groten spode
 Mettien wiue en mettien goede.

*Wie een gantse en een wonderlike trouwe gesciede
al hier nae steet.*

- 680 **D**ie van Egypte waert daer naer /
In weet ober tve menesch iaer /
Soe arm en so heytijf.
Doen sprac hi : « Ic sal sonder blijf
Tho minen vrient gaen te Balbach /
- 685 Noch mergen eer midbach :
Mag sien hi doet mi enech goet. »
Al naert liep hi en te voet /
En als hi daer quam waert nagt ;
Dan hunger was hi sonder cracht /
- 690 En het was een groet tempeest.
Die scande derde eem alder meest /
Dat hi ten huse niet en ghinc :
Hi ontsach eem eene dinc /
Dat hi was al onbecant.
- 695 Serech was hi alte hant /
En liep liggen in een kirke.
Dele rouweliker swerke
Lepen ober sijne gedachte.
Mettien een man den anderen vachte
- 700 Daer in geiaget en slogen doet /
En eer ment wiste onsoet.
Die liede hoerden daer gecri :
Den boden minsche bonden si /
Sien wisten wiet hadde gebaen.
- 705 In die kirke quamen si saen /
En sochten dien mozdennare.

- Mettien bonden si al dare
Dien armen Egyptien /
En vingene mettien /
- 710 En vzaegden om dien mozdenare.
Hi ljebe stappans dat hjt ware /
Om dat hi lieber hadde die doet
Dan te levene in armode groet.
Int pziſoen wart hi geleit ;
- 715 Dies mergens leide menne gereit
Te hangene bi der kele.
Ugtwert liepen liebe vele ;
Si waenden dat hjs hadde verdient.
Onder bander liep sijn vziert /
- 720 Dien hi groet goet hadde gedaen.
Hi sagene onder die galge staen /
En hi peinsde alte hant :
Dit es hi van Egypten lant /
Mijn vziert die mi soe groet goet bede /
- 725 En mijn lijf beheert oec mede :
Ic sal doer sinen wille sterben.
Doen riep hi menich werven :
« Och / wilbi doden desen man ?
Ic bede die mozt / nu vaet mi an. »
- 730 Doen lieten si den iersten gaen /
En hebben dien anderen gebaen.
Mettien was daer der mozdenare /
En ghinc onder der scare.
Hi sprac te hem selven : « Dese time
- 735 En mesdaden min noch mee :
Du weets mel / tallen stonden
Dat Got mzeret alle sonden ;

- Hets beter dat duyt becoepes hier
 Van ginder int hellsche vier. »
- 740 Doen riep hi : « Laet dien man gaen!
 Ic hebbe die mozt allene gedaen. »
 Die richter hadde dies wonder groet /
 En quite dien anderen van der doet /
 En vinc dien mozdenare.
- 745 Hiene wiste wats recht ware ;
 Hi keerde weder met allen dzien
 En leitstij dien coninc bestien /
 Die here was binnen Balbach.
 Doen die coninc dat gesach /
- 750 Doen en wiste hi wien dat damen ;
 Maer hi hietst hoer eem comen /
 En vergaf hem dzien die mozt /
 Wouben si die waerheit bzingen bozt.
 Doen sprac die Egypten man
- 755 Al die waerheit daer hi om quam ;
 En die coepman van Balbach
 Sachte dat eem oer vermach /
 Also als ghi hebt gehoert.
 Die mozdenare sachte bozt
- 760 Die waerheit boz alle dien liede /
 Also alse si eem gesiede.
 Die noch hielde gerechte trouwe /
 Nemmermeer lieten God in rouwe.
 Aldus sijn si ghijt bleben.
- 765 Die coepman die daer sijn leven
 Aventurde om sinen vrient /
 Dies te bozen hadde verdient /
 Hi leidene thupswert met hem /

- Eñ hi seide : « Dient / nu nem /
 770 Dat wi hebben datz gemene /
 Nonc eñ out / groet eñ cleene :
 Wildi bliuen hier met mi /
 Ic wille dat alle gemene si ;
 Eñ wildi oec te lande keren /
 775 Soe deilen wi dan met eren
 Mijn goet / eñ nem den helt /
 Eñ doet in uwer geweld. »
 Die van Egypten begerde te lande /
 Eñ si deelben dat goet te hande :
 780 Die van Egypten die boer thuz.
 Dit hebbe ic gesacht alduz /
 « Sprac Cherus » / wi mogen binden /
 Eest van wiben / eest van kinden /
 Machschien alduz danegen bziert :
 785 Hetz onwizsz wiesz heeft verdient ;
 Eñ ic wille te lande weder keren.
 Blijfdi hier / dat si met eren. »
 Chesus hi hadde geseit.
 Tuttel ieman was gereit
 790 Sinen raet te doene gerne ;
 Wantz hen lieber stont te ontberne.
 Alexander debe eren wille
 Gerne / lude eñ stille :
 Die in Asten bliuen woude /
 795 Hi maectene rike van goude /
 Eñ gaf eem goetz genoegh ;
 Dien sijn herte te lande droech /
 Dien gaf hi gerne o:lof /
 Eñ sendene in sijnre moder hof.

- 800 Alse dit Alexander hadde gebaen /
Vede hi sijn her versamen saen
Anderwerf / alse die cone /
En ontboet Permentone
Haestelike ter selver steden /
- 805 Dat hi voer int lant van Meden
Darise soken mettier wart /
Dat hi eem geensins ontfart ;
Want Paris was hopende allewege
Tegen Alexander hebben zege.
- 810 Hi voer snelliker dan een libart /
Die loept te sinen iongen wart.
Dus quam Alexander na.
Paris was te Baractena /
Die een hoet stat van Meden was.
- 815 Daer hadde hi achtinge dat
Te baren saen in Bacteren lant ;
Maer hi hoerde alte hant /
Dat Alexander waer daer bi.
Nemmermeer en waende hi
- 820 Dan eem wesen verre genoech :
Nauwelike dat hyt verzoech /
En vergaderde sinen raet.
Strijt was al sijn thoverlaet :
Hi hadde liever in dien strijt
- 825 Te bliuene / waert sijn tijt /
Dan te lebene sonder ere.
Vedi geboet die edel here
Sinen lieben een stuc stane /
En dan sine taele te verstane.
- 830 « Ware dat sake dat gi waert

- Crage en bloede en verbaert /
En u en rochte woe gi stoebet /
Maer dat gi die doet verhoebet /
Waert met standen / waert met eren /
- 835 So sweg ic gerne / lieve heren :
Maer neengi / gi sijt sekerlike
Gereet u te weren degelike.
Oec heb ic / te waren / bonden
Crouwe an u tallen stonden
- 840 Meer dan ic heb verdient.
Hier bi metic dat een bzient
Es te pziene harde sere.
Ic beens blide ie lanc so meer /
Dat dus getrouwe ievalerie
- 845 Behoert te mijne companie.
Van dien Perren die leven
Sidi emmer met mi bleben /
En emmer sidi met mi comen
Daer ic hebbe scade genomen
- 850 En gescoffiert hze warf /
Daer menich man bebarf
Bider trouwen van u :
Soe dar ic wel lien ane u /
Dat ic in Perren bzage croene :
- 855 Wilen was mijn Babylone.
Al bin ic al dus verwonnen /
Nochtan hebdi mi vat geonnen
Van dien genen die mi verwan.
Bedie so willic oec seggen dan /
- 860 Ocht ic u niet dit en lone /
Die grote here van dien trone

- Sales u banken / wetic wel.
Wie sal wesen oec so sel /
Ost so verbult / ofte so verbomt /
865 Die na ons in die werelt comt /
Hine sal spreken vander ere /
Die ghi daet ulwen gerechten here ?
Alse ghi doet sijt lange stont /
Soelbi leben in dier liebe mont.
870 Alderhande dinc versterbet /
Sonder ere die man vermerbet.
Hier bi segg ic / al woudic blien /
Dat ic noede laet gescien /
Ic hebbe al selc toberlaet /
875 Soudic volgen ulwen raet /
Ic soude ontmoten minen viant
Daer icken bonde in mijn lant /
En hi quame voer mijn ogen.
Woe langhe sielbi dit gedogen
880 Dat mi een iongelinc heeft verdraben /
En ic eerlic doch mijn leven
Verlesen moeste ofte gerrigen
Dat ic verloes in beide dien wiigen ?
Al benic tonwert verwonnen /
885 Soudi mi al selker scanden onnen /
Dat ic dan vade minen viant /
Dat hi mi gabe in mijn lant
Ene clene macht in een stede /
Alsoe als hi Marheus bede ?
890 Onlange was ic here
Van Asten / en dar thoe meere ;
Soude mi gescien soelke scande /

- Dat ic gae in mijns viants hande /
En hijs eem soude beroumen
895 Dat ic tote eem mote comen /
En hi mi hadde genade gegeuen ?
Ic sal mijn lant en mijn leben
Eer op enen dach verliesen /
Eer dien lachter soude kiesē.
900 Dus sal een doet tegader scone
Mijn leben nemen en mijn crone.
Eest dat ghi sijt so cone
Alse ic ben dese daet te done /
Die Gziēken noch eer coninc mede
905 En tonen eer hoerberchede
Nemmermeer na dese batalien :
Wi spelen hen een spel ter falien ;
Dat es ons ere veel groet.
Oste wi slaen si alle doet /
910 Oste ons die goede willen deren
Alse wi onse lant verweren /
Dat wi so dien strijt bestaen /
Dat wi eerliken inde ontsaen.
Ic bidde u doer mine vozbers ere /
915 Die willen ontsien waren sere /
En die Gziēken dwongen soe
Dat sijs alle waren onbzoe /
Dat ghi so eerliken becht
Segen die waren onse knechte /
920 En nu willen sijn onf heren /
Dat ghijs hebt lof en eren
Doer die goede van hemelrike /
En oec mede op eertrike. »

- Dus inde Paris sine tale /
925 En bequam niet enen male
Van al den heren van dien hobe :
Daer en was geen gekrie van lobe ;
Beide si waren alle verbaert.
Artabatas sprac mettier haert /
930 Die male mettien coninc was /
Hi volgde Parise / das :
« Wi soelen gerne met di
Bestaen / edel here vzi /
En aventuren onse leben ;
935 U en willen wi niet begehen. »
Al dat volc / arm en rike /
Geloefdent al gemeinlike.

*Wie Bessus en Narbesses eren here verraeden
wouden, en war omme.*

- B**essus en Narbesses /
Die alder valscheit sijn gelmes /
940 Quamen hoer Parise saen /
Om dat si eem wouden haen /
En Alexandere seinden dan.
Met hen quam menich man.
Om te doen sulken lachter
945 Volchden si dien coninc achter :
Albus waenden si best versonen
Tegen Alexandere / dien conen /
Om dat sine wouden ontliben /
En dat si heren wouden bliben.
950 Narbesses sach dat hi mochte

- Seggen dat sijn herte dochte /
Want hi mochte volbzingen wale.
« Coninc » sprac hi « mine tale
En sal di niet dunken goet ;
955 Maer du weets wel datmen doet
Dicke ene wonde sniden /
Somwile diepe / somwile widen :
Die ersatre es dicke sel ;
Menerch elvel geneest men wel
960 Met beteren bzanke diemen maect.
Alse een scip van es geraect
Op eene rocche / op een sant /
Men werpt ute menich gewant /
En met eenre groter scade
965 Behout men blijf in meenger stade.
Dit segg ic u / coninc / bedi
En weetsus niet / ic segge tut.
Ic waens / die gode sijn verholgen
Dattu der ozloge wils volgen ;
970 Want die aventure es ons sel :
Men sal es anders pzoeben wel /
En pinen om een nu gebal.
Du hoert wat ic u seggen sal.
Doet die crone van u een stic /
975 En geeftse enen anderen / dat ratic /
Die dijn rike mach berichten /
En geluc hebet in bechten /
Ontheir en dat ozloge es bleben /
En dine viande sijn verslegen /
980 Van saltuse weder ontsaen.

Stappans sal dit sijn gebaen.
Int inde van Bacteren lant
Hebben so menegen volgant/
Hi magger meer bzingen ter luer
985 Dan volx was int ierste her.
Och solen wi ter doet wert gaen/
Alse een scaep dat men sal slaen ?
Een coen man sal dier doet ontslien/
En minnen blijf; men siet gescien
990 Dattie bloede begert die doet/
Alse hi hebet hese groet;
Dien coninc vernoit sijn leven/
Alse hi hebet gesneben;
Die cone en leet niet ongespart/
995 Hi siet/ hi merct wat eem tho behart/
Hi sterbet alse hi niet vorder mach:
Dus es die doet die achterste dach.
Hier es Bessus/ coninc/ nu doe:
Geef eem die crone/ ic segdi hoe
1000 Dat si di weder geven sal/
Alse hise hebet bedmungen al. »

*Wat Daris antwerde op die worde die Narbafines
gesproken hadde.*

Den dit sprac Narbafines/
Walch eem sere Paris bes;
Die sachte man/ die godertieren/
1005 Sprac: « Du slachst dien sellen dieren/
Dat heb ic vel vernomen:

- Bi mi so bestu op comen /
Scalc / nu woutu dinen here
Daden ofte doen oneere ».
- 1010 Dit antwerbe Paris doe /
En trac tswert uten scoe /
En woudene hebben geslegen doet.
Maer Bessus bede onsculde groet
Dat hi dier cronen niet en woude /
- 1015 En bat dat hijs ontbereren soude.
Hi hadde Parisse doen gebaen /
En hadde hijt tswert niet werch gebaen.
Si hieten ere tenten saen
Buten dies conincs tente slaen.
- 1020 Arrabatus bat sinen here /
Dat hijt bede doz sijn ere /
Dat hijt verbzoge met gemake /
Al weer bat een pijnlike sake.
« Here / » spzac hi / « dese bulle wozt /
- 1025 Die ghi nu hier hebt gehozt /
Verbzach van den dinen wel.
Alexander hi es sel /
En hi comt na ons gereet.
Es dat sake dat hijt weet
- 1030 Dat si willen van ons varen /
Hine sal ons niet sparen.
Verliesen wi tsole van Bacteren lant /
Here / so sijn wi al gescant. »
Paris volgde sinen rade :
- 1035 Hi hielt al ober barade /
En liet sine tenten slaen.

- Met rouwen was hi bebaen
En met wanhope : dese twee
Sijn mettien keytiben emmermee.
- 1040 In die tenten was groet gescael;
Want hi was omberecht al.
Daris sterfbach die was bi/
En geen hre en was hi/
Alse hadde geweeft tebozen :
- 1045 Hi hadde rouwe en groten tozen.
Bessus en Darbesines
Disterden wec si des
Beste te bozen mochten comen/
Dat sij eem dlijf hedden genomen.
- 1050 Si wisten wel / soudemen vaen/
Dat ment met vzesen soude bestaen;
Want die van Perce doen eren here
Gerne bozbel en oec ere/
Want hi van groter macht;
- 1055 Sinen naem ontsachmen dach en nacht :
Si ghingen met eem int ongebal/
En si ontsiene int gebal;
Dus eren sine wec dat gaet/
Eest gebal goet ocht quaet.
- 1060 En om dat volc eren here
Allewege doet goet en ere/
So en dozsten sine niet vaen/
Noch met crachte doet slaen :
Bedi si seiden si souden togen
- 1065 Grote onscout boz sijn ogen/
En grote onscout bieden/

Eñ seggen dat si met eren lieden
Bedi leif eñ leet
Met eem willen hogen gereet.

*Wie Bessus eñ Narbepines eer valsche onfcolt boden
coninc Daris.*

- 1070 **D**Es anderen dages ter sonnen op ganghe
Bliesmen ene busine langhe :
Daris heit die tenten op bzeken.
Si tme quamen toe gestreken
Met lieden van verre hulde /
- 1075 Eñ boden eer onschulde /
Eñ boden eem groet genaden.
Maer int herte hadden sine verfaben ;
Want si die crone wouden bzeigen.
Daris sat op enen wagen /
1080. Doch doe eerlike eñ scone
Verchiert met eens conincs crone.
Die ander lagen op die erde
Oetmoedelike boer sine perde :
Si boden eem eer ten selven stonden /
1085. Dochtan dat sine selven boden.
Si weenden / eñ die oude man
Gelohets eñ weende dan.
Dochtan en baerden sijn eem niet /
Dat si om die mozbaet pinsden iet /
1090. Doz al dat si wale sagen /
Dattie oude man van dagen
Hobesch was en gobertierre /

- En hÿt hen vergaf sciene.
 Nochtan wiste hi wael ter cure /
 1095 Dat si twe en die aventure
 In allen doen tegen hem waren.
 Hi peinsde dat hi soude ontfaren
 Alexandere al dat hi mach;
 Want hi eem allene ontfach.
- 1100 Met Parise was .j. barone /
 Die geheten was Patrone /
 En ute Grieken geboren :
 Hi hadde sijn lant verlozen /
 Doen Alexander Athenen wan.
- 1105 Onder eem was menech man.
 Hi hadde bi dien .r. iaren.
 Getrouwe was hi oec / te waren /
 En Paris hzient / alst wael scien /
 Met sinen hzient menech een /
- 1110 Die boer bi Paris side.
 Hi wiste wael en was blide /
 Dattie coninc was verraden.
 Doe hi mochte spzar met staden :
 « Coninc / » segt hi / » Marbasines
- 1115 En Bessus si vermeten hen des /
 Dat si bi emmer willen slaen.
 Si solent noch hude bestaen /
 Also als ic hebbe vernomen.
 Hier omme ben ic tot u comen /
- 1120 Dattu mi laets dijn lijf bescermen ;
 Met hen en canstu niet gehermen.
 Cabent doe dine tente slaen

- Onder die onse / dat es wale gebaen.
Szieken en Europen lant
- 1125 Hebben wi verlozen / dat es u becant;
Noch in Bacteren noch in Inden
Weestu wael dat wi en vinden
Lant noch huyjs / wijs noch kint;
Wine en hebben anders niet .f. twint
- 1130 Van wi hopen tote di.
Ic bidde di emmer / coninc vzi/
Dattu dedes dese dinc;
Want ic sien een incomelinc /
Seg ic dat iemant vanden here /
- 1135 Doer di woude ic staen ter were. »
Du will ic wale dat all dinc /
Die de hemelsche coninc
Hebet gemaect met sijne cracht /
Dat hi si beide tacht en nacht
- 1140 Alsoe gaen alsoe hi gebiet;
Seidi so wat mi gesriet /
En wils God niet gehingen /
Men machs altoes niet volbzingen.
Si Parise segg ic u dat /
- 1145 Hi ontginge tho eenre stat.
Mettien woude hjjt doen /
Dat eem riet sijn ridder Patroen.
Hi liet gesrien tgebot ons heren :
Sine aventure willic u leren.
- 1150 « Al hebbit dicwile onderhonden
Uwe trouwe in allen stonden /
Nochtan en will ic niet laten

- Mine liede en u verhaten.
Doe mocht ic van hen sceden ?
1155 Ic wille met hen mijn lijf leden ;
Want ic hebbe hen / sonder waen /
Menege hovesthebe gebaen /
En op gehouden van dier wiegen.
Ic hebbe liever dat si mi bedzegen /
1160 Van hen van mi quaet gesceit.
Wat so die aventure gebiet
Willic eer laten gesceien /
Eer ic van eem wille blien.
Es hen mine doet bequame /
1165 En mijn leben ongenaem /
Ic hebbe gelebet alte vele /
Ic sterbe gerne / ic biede die kele. »
Patron wart so te ongemake
Doe hi hoerde dese sake /
1170 Hi verloes dien hepe al
Om Paris groet ongebal.
Hi keerde onder die griexen scaren /
Die onder sine banieren waren /
En hiet hen dat si weren gereit
1175 Te dogene leef en leit
Om dies conincs Paris recht.
Bessus / die quade knecht /
Die eem selven sculdich kende
Dat hi Paris doet sere mende /
1180 (Griez en conste hi niet verstaen)
Hi ontsach eem / sonder maen /
Dat Patron sijns gewoerch.

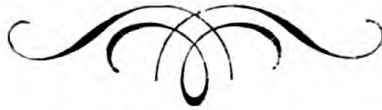
- Eñ hetſ oppenbaer genoech /
 Wie ſo valsche eſ eñ fel /
 1185 Hi en betrouwet niemen wael.
 Hi vzaechde enen taelman /
 Die griex eñ ſarraſtnoigſ can /
 Wat die Gziſke hadde geſeit.
 Doe hÿt wiſte wael gereit /
 1190 Soude hi Darife hebben verſlegen ;
 Maer hi ontfach eem datter iegen
 Patron soude hebben geſtaen.
 Hi peinsde hi ſoudene vaen /
 Eñ Alexandere pzeſenteren /
 1195 Sone soude hi eem niet deren.
 Duſ waende hi alder beſte gekinnen
 Alexanders hulde met minnen.
 Hier verſte hi deſe mozt
 Coter nach / eñ voz bat vozt.
 1200 Nach eſ recht der quader doen /
 Die geenre doget nie en ploen /
 Dieſ nachts alſemen die quaetheit doet /
 Niemen dieſ dageſ niet ſien en moet ;
 Want dan eſ die blode coene
 1205 Een onſcramel dinc te doene.

*Wie Beſſus coninc Daris met loefheiden dancte, eñ
 wat hi van Patron ſachte.*

Doen quam Beſſuſ ten coninc /
 Eñ dancte eem berre dinc
 Valſcelike met ſcoenre tale /

- Dat hi so hobeschelike en so wale
1210 Patrons raet hadde ontseit/
Die eem te bozen was geleit.
Hi seide : « Here / nu merct wel /
Patron es valsch en fel ;
Hadde hi bi / hine moude nummere /
1215 Hi soude di leveren sinen here ;
Mochte hi di vaen / hi soude di geben
Alexandere / die dijn leven
Nemen soude jammerlike.
En es geen wonder sekerlike /
1220 Dat sijn alle te rope geben
Die niet en achten op eer leven ;
Ja en sleet hi in die aventure
Sijn lijf om elene hure ?
Een man die es een incomelinc /
1225 Een kentjif en een arminc /
Sonder wijf en sonder kinder /
En nu es hier nu ghinder /
En oec anders niet en hebet
Dan hi bi sinen soude levet /
1230 Die es ongestader dan een riet /
Die dien winde volget en bliet. »
Bessus inde sine tale.
Paris lobet harde wale :
Nochtan wiste hi harde wel /
1235 Dat het was en niet el
Dat hi van Patroene hozt ;
Want het was so comen bozt /
Dat hi en mochte niet ontgaen.

Sonder hope was hi bebaen /
1240 En dochte eem wesen harde quaet /
Te latene dan sere liede raet ;
Nochtan dat hi eem niet en gelochte.
Hi was gereet te biedene thoeftē /
Welctijt dat si eem wouden slaen.
1245 In desen wille was hi bebaen :
Het was sere doet gehende.
Die seste boec neemt hier einbe.

DAT SEVENDE BOEC.

---

*Hier begint dat .vij. boec, en spreect wie Daris, die coninc,
ter doet quam, en wat hi iegen die afgode sprac, en
wie hun dode, en wat coninc Alexander daer toe dede.*

HIER ga ic weder ane die geeste.
Daris lebede sonder seeste /
Om dat hi wiste / sonder waen /
Dat hi niet en mochte outgaen.
5 En het ginge te abende wert.
Sijn selfs geest was verbert
En verzoet toter doet /
Kouwe hadde hi en sammer groet.
Die sonne begonbe onder gaen ;
10 Zoesselike was si gedaen /
Gelijc oft si hadde getweent.
Men mach male weten wat si meent :
Si bleef lange staende stille /
Om dies conincs Daris wille /
15 Doz eem te lengene sijn lijf.
Die maene merrede sonder blijf /

Want si noede woude sien
Dat leet/ dat daer soude gescien.
Dus vertekende si sine doet.

- 20 Maer so Got geboet /
Dat en mochte noit bliben :
Sine moesten eren ganc volbriven
Also als hadden begonnen.
Du hoert bozt vander sonnen.
- 25 Al wast eer leet si ghinc te hobe /
En die coninc van groten love /
Die wilen was Asien onderdaen /
Debe sine tente slaen.
Sine ribbers ghingen slapen /
- 30 En garsoen en knapen.
Selve weende hi harde sere ;
Want Paris/ die edel here /
Waende wael/ al sonder sage /
Dat hi emmer boz dien dage
- 35 Sterben moeste. Wat sal hi doen ?
Hi sloet dien pauleioen.
Maer et es gerne quat
Scone boem / dat verstaet /
Dat dien minste coemt te bozen /
- 40 Also hi weent hebben verlozen
Sijn lijf/ van tijde te tijde /
En hi allene es onblide.
Hi sprac tegen sijns selfs sin
Dese tale meer noch min.

*Wie coninc Daris dien afgot Jupiter an sprac in
sijnre noel.*

- 45 « **D**wi/ selle Jupiter!
Este ic male seggen der
Vader en here vanden goden /
Och en hepstu mi niet in bere noden ?
Wat doestu mi lets besuren !
- 50 Maer heb ic dese aventuren
Verdient en dit ongebal ?
Omi! ghi gode/ besiet dit al :
Maer verdiende ic dese pine /
Daer mi nu in staet te sine ?
- 55 Na en heb ic oec niet dies verdient /
Dat ic sterbe onder minen vrient /
Noch sekerlike leven en mach /
Daer ic hebbe menegen dach
Coninc en here gesijn :
- 60 Du staen si na dat leven mijn.
Oste ic met onrechte hebbe gebzagen
Die crone van Asien in minen dagen /
En oft ic qualike hebbe berecht
Die lande beide nu en echt /
- 65 En oft ic vzekken wille die wet /
Die mine vrazberg hebben geset /
En oft ic hebbe gerequert blant
En die steden alse een viant /
En ofte ic oec valschelike
- 70 Te eneger stede in mijn rike
Dien armen ontwijst sijn erbe

- Doz des rjcs mans vederbe /
Eñ oft ic doz minne eñ oft doz mede
Hebbe onterbet mine liede /
- 75 Eñ oft ic bonnisse heb vercocht
Doz pzent dat mi es bzocht /
Oste dat van minen lieden een
Hem verlaget / dat ic sijn leen
Ontwiset hebbe enech warf /
- 80 Dat eem van rechte verstarf /
Eñ ic recht heb gegeven /
Eñ trouwe eñ al mijn leven /
Soe eest recht dat ict ontgelde
Mettier doet op desen velde.
- 85 Siet ghi / gode / heb ic mesbaen /
So will ict beropen saen.
Genoech heb ic geleit dit leven :
Alse ghi wilt / salict begeben.
Bessus come eñ sla mi dan ;
- 90 Darbesines / die felle man /
Come eñ stozte mijn bloet /
Eñ coelre mede sinen moet.
Maer oste ic op eertrike
Hebbe gelebet redenlike /
- 95 Eñ ic rebene eñ recht
Hebbe gebaen nu eñ echt /
Also alst bescreben staet /
En si dat ic enech quact
Met minen libe hebbe gebaen /
- 100 Die mi nature bede bestaen /
So bidde ic al den goden /
Die mi maerten eñ geboden /

- Dat si mi bescremen moten
Doer die gene die mi mesgroten /
105 Datg Bessug en Marbesing.
Ghi gode / bedinct u des /
Dat ghijt hen allen doet veropen
Die mozbaet / daer si om lopen /
En ic met rechte moet leben :
110 Dieg verbient / hi moet sneben.
En ofte dat sake es dat die gode
Dat hebben in eer gebode /
En ocht also es ho? seit
Dat mijn leben u es leit /
115 En Antropog / diet al verflaet /
Bzeken wille minen dzaet /
Daer mijn leben ane staet al /
War om rest dat een ander sal
Meerre macht hebben op mi
120 Dan ic selve / ic segge u thi ?
War om sal mi Bessug slaen /
En ic dien Gziken ben ontgaen ?
Ja en heb ic noch mijn leben /
En mijn hande sijn mi bleben /
125 En ic hebbe noch een swert :
It sal mi boden mettier bart ;
So en boden mi niet die skalke. »
Dit spzar hi / en aen enen valke
Dander tenten hjnc een swert ;
130 Doen trac hjt te hem wert.
Doen sacht een spadoen en liep
Uter tenten en riep.
Doen wart daer die lammer groet :

Men seide die coninc here doet.
135 Alle die edel barone
Quamen ten pavillione /
Eñ slogen eer hande te samen.
Doen si die niemeer vernamen
Beide ridderz eñ knapen /
140 Eñ dozsten hen niet wapen ;
Want si doe alle waenden dez
Dat Bessuz eñ Narbesines
Hadden verflagen eren here.
Die Perren hadden gerne doz eer ere
145 Wapen aen gebaen /
Maer sine dozsteng niet bestaen ;
Want si waren alle in hare
Dander quader scalker scaere /
Eñ doz die hzese hander doet
150 Tieten si dien here in dier noet.

*Wie Bessuz eñ Narbesines quamen coninc Daris ter
doet te bringen.*

Mettien quamen die mozdenaren /
Wale gewapent / met huerre scaren
Eñ met eren baren swerden /
Eñ doz reben met eren perden
155 Eñ die Perren / die bi eren herre
Staen eñ troestene vanden fere /
Eñ hebben eem dat swert genomen.
Mettier hart so sijn si comen /
Eñ waendene doet binden.
160 Stappanz beben sine binden /

- En slaen in vaste boien.
Ni/ keitibe/ wat suldi doien!
We ongestede es dit gebal/
Dat te desen lebene behozet al!
- 165 We wandele es die aventure!
Die wilten hadde sine cure
Van den oesten toten westen/
En boer op enen gulden wagen/
En dien so vele liede ontsagen/
- 170 God weet/ al nu te desen stonden
Hebben sine knechte gebonden/
En op enen nouwen wagen
Leiden sine/ dine te bozen ontsagen.
Nochtan dat si eren here
- 175 Souben doen enech ere:
Bessug bede dien here sijn
Beslaen een gulden vingerlijn.
Si roefden met groter scame
Des conincs scat en sijn allame/
- 180 Al ocht were in enen stride;
Si loeden in cozten tijde
Beide wagen en karren:
Si en bozden niet merren.
Doe si die quaetheit hadden gebaen/
- 185 Si heilden eren here gebaen/
En si ontsluden; want si ontsagen
Dattene Alexander soude iagen;
Want bliet hi/ wi volgen na.
Scande van al Asia/
- 190 Scalke/ quade mozdenars/
Onreine knechte/ quaet gepars/

Dondelinge van nieute comen /
 God moete u verdomen.
 Wat lanbe sal u onthouden ?
 195 Waer soelbi seulen / in wat wouden ?
 Ghi hebt gebaen uwen here :
 Di sal so roen sijn emmermeer /
 Die met u sal burren leven ?
 Ja en hebdi uwen here verdrzeven ;
 200 Eñ oec eer hi u sal ontgaen /
 Soelt ghine dozperlike verflaen.

*Wie coninc Alexander volgde Daris in Meden ; eñ doe
 Alexander dese mere vernam, wat gesciede.*

Doe diese dinc gesciede /
 Quam Alexander eñ sine liebe /
 Die tozment van Asia /
 205 Eñ volgden Darise na.
 Cote Ebartrina was hi comen ;
 Want hi die meer hadde vernomen /
 Dat Daris were in die stede.
 Du hoert wat Alexander dede.
 210 Also hi die meere hadde gehoert /
 Beleide hi al om die pozt ;
 Hi wende Darise binden baer.
 Hi hadde actinge / ober maer /
 Die pozt te slectene neben berde /
 215 Eñ al te slaen mettien swerde.
 Doe seiden eem die vander pozt /
 Dat Daris meer gebouwen dat trozt /
 Eñ gaben die suetele van der steden /

- Eñ seiden dat hi weer in Meden /
220 Eñ die van Perren hadden gelaten.
Doer voer die coninc siere straten
Ten lande van Meden waert /
Parise soeken mettier vaert;
Daer na woude hi in Bacteren baren.
225 Doen quam een hode te hem / te waren /
Die eem seide noch min noch mere
Dan moet berginc met sinen here /
Eñ woen bingen sine liede /
Min noch meer dan alst gesciede.
230 Alse Alexander dat verhoerde /
Hadde hi wonder van den woerde /
Eñ riep dat na sine barone
Clitus en Permenione /
En ander heel diere waren.
235 « Gesellen / » sprac hi / « laet ons baren /
Doen enen clenen arbeit /
Ons esser groet lof af gereit.
Paris es hier bi gebaen
Van sinen lieben / sonder waen /
240 Die eem sijn leben maken te sure /
Eñ doen eem hebben quade aventure ;
Oft hi es iammerlike doet /
Oft hi blijft in groter noet /
Ic wille dat haestelike
245 Na volgen den conin rike :
Al es hi ons biant /
Laet ons volgen al te hant.
Het es ere oec also groet
Dien biant te helpene uter noet /

250 Also hi woorden es keytjff /
Also te nemene sijn lijf /
En also te bane in enen wiige. »
Die heren riepen al te pzige /
Dat si doz hzese noch doz noet
255 Hem lieten in eenger noet.

*Wie coninc Alexander treckede dien verreeders nae ,
en Daris te wrekene.*

Die gesellen van ertrike
Scaerde sijn volc genendelike /
En ghinc logieren bi nachte
Achter Darise met groter crachte /
260 Dat si altoes niet en slegen.
Die ozse haesten en liepen
Snellike met groter gere.
Selve en boer hi min noch mere
Dan ofte hi een tiger mare /
265 En hi sochte her en bare
Die eem sine iongen nam.
Dus so boer hi harde gram /
En peinsde wat daer gesiede.
Hem volgden alle sine lieke.
270 Du es Alexander so na comen /
Dat hi die stat heeft vernomen /
Daer Bessus dien here vint.
Doe quamen tegen dien coninc
Cne van Daris lieden geraect /
275 Die met eem hebben hzede gemaect ;
Want si dier berraeders scare

- Haten en hadden onnare.
Met desen .ij. hebet Alexander
Dien werck bestaen en menich ander ;
280 Want hen waren die strate cont.
Het was so na an dien about /
Dat men in sterren mochte sien.
Alexander hi scarde mettien
Al sijn volc in bieren /
285 En voer in dierre manieren /
Dat die een scare spreken mochte
Coter ander als hen rochte.
Dus voer hi met groter cracht /
Cote dien dat was midbernacht.
290 Mettien quam Bocubelus /
Een ridder ute Paris huns /
En seide al oppendare /
Dat maer een mile en ware
En een halve oer daer mede
295 Al toter seluer stede /
Daer Bessus / die mozdenare /
Legge met siere scare.
« Wacht we ghi vaert daerwart /
Wacht dat ghi gewapen vaert /
300 Dat u dat mozbedige diet
En moge gestaden niet ;
Want die geenre genaden en hoept /
Eem en roert wat dode hi beloept ;
Hier bi sijn si met groter were
305 Die mozdenare en sijn here. »
Dit waren Bocubelus mozde.
Doe die griexe scare hoerde

- Eñ Alexanders her /
Hadden si te meerre ger
310 Die mozbaren te bestaene :
Met groter haest hozen si daen.
Vander midbernacht toter dageraet
So mochtmen hozen dat varaet /
Eñ wagen hozen / kerren /
315 Eñ Bessus carmen van berren /
Eñ elc mocht dien anderen wale sien
Van dier volgen eñ blien.
Die stubinge vander mouben
Verdonkerde die claerheit althouden.
320 Alexander hiet dat her staen /
Om dat tgestof soude vergaen /
Eñ hi daer bi bekinnen mochte
Die mozdenare die hi sachte.

*Wie Bessus sach coninc Alexander comen , coninc
Daris doet te wreken.*

- B**essus liet die ogen omgaen
325 Van enen berge / daer hi gestaen
Was hoge boven allen lande.
Hi sach comen sine viande
Blickende eñ gewapent wel /
En menegen voetgenher sel.
330 Stappans was hi in vare.
Hets recht / want elc mozdenare
Es coenre te done een mozdaet /
Van te doen een gode daet.
Alse die Gzicken Bessuse sagen /

- 335 Begonſ hen harbe wale behagen;
 Si ſochten met cleenre macht/
 Al hadden ſi ongedeilde cracht.
 Hadde Beſſuſ geweest alſo coene/
 Enege hoge daet te done/
- 340 Wiſe hi te verraedene waſ/
 Ic dar mi waele vermeten baſ/
 Hi hadde ſo menegen conen begen/
 Hi hebbe al die Gzielen wale verſlegen/
 En gemozoken Wiſen lant;
- 345 Want hi hadde in ſijn bewant
 Veel meer dan Alexander/
 En duchtiger dan een ander.
 Sijn volc hadde meerre cracht;
 Want het ſliep oec al die nacht/
- 350 En hadde gehat ſo groet gemak/
 Dat dien Gzielen al gebzac.
 Maer die anxt in die vzeſe
 Dan der edeler griexen reſe/
 En oec Alexanderſ naem/
- 355 Die menegen coninc bede ſcrame/
 En die menegen ſtrijt verwan/
 Maerte ſo bluede menegen man/
 Die Beſſuſ eenger eren onnen/
 Dat ſi waenden ſijn verwonnen.
- 360 Si ſcoten eer wapen of/
 En blouwen al doz dat geſtof/
 Gelijc ocht weren onedel liebe.
 Nu hoert een deel wat daer geſciede.
 Doen dat die verreder ſagen/
- 365 Liepen ſi te Paris wagen/

- Harbesines en Bessus /
En te Paris albus :
« Oste dijn herte blien begert /
Soe sitte stappans op een peert /
370 En blie / die Gzicken comen.
Daer met ons / het saldi bzomen ;
Soe machstu behalden dijn lijf ».
Paris hadde onwert eer bedzjff :
Hi seide hine bedes niet /
375 Wat so eem darna gesciet.
Hi seide : « Ic bidde u / ocht minen goden
Dat ghi mi wilt doden /
Si solen wzeken mine scande /
En minen rouwen alte hande ;
380 Si solen wzeken minen rouwe /
Des edels Alexanders trouwe.
Ic bidde al wenende om wzakke /
In volge u doz gene sake /
Ghi sijn mozdedich en sel.
385 Die doet genoecht mi wel /
En sien sal mi niet verbaren /
En geen mesval sal mi / te baren /
Quaden knechten doen volgen.
Al es mi die aventure herfolgen /
390 Sine mach mi niet deren nemme.
Al bodi mi nu / ghi thue /
Dat es mi dat leste ongebal /
Dat mi die aventure geben sal. »

*Wie Bessus en Nabesines coninc Daris doden en met
spieten dor scoeten.*

- Q**ualike bequamen dese wozt
395 Dien genen die sie hebben gehozt.
Bessus en Nabesines /
Volgen hen sere / des sijn gewes /
En scoten op Darise / eeren here /
Menegen spiet en menegen gere ;
400 Si gaben eem menege diepe wonde ;
Si gemisten doch ter selver stonde /
Want sine int herte niet en raechten.
Maer die perde / die dien wagen bzaechten /
Slogen si doet / dat si dochten
405 Dat si hem volgen niet en mochten :
Hen tme sloech Bessus / die dief /
Die Darise hadden harde lief.
Stappans doe dit was gebaen /
Begonsten si die vlucht bestaen.
410 Bessus bloe in Bacteren lant :
Nabesines bloe oec te hant
In dat lant van Arcanie.
Eere tme companie
Blouwen her in ter / daer si dochten
415 Dat si een onthouden mochten.
Daer bleven .h.^o amirale /
Gewapent uter maten wale /
Die doer recht vanden lande
Wouden bechten tegen die viande ;
420 Want sine waenden verkeren.

- Oec scaemden si hem der oneren /
Dat si behalden souden bleven /
En eer ere mere doet bleven :
Nochtoc dat si in twibel waren /
425 Weder si henen wouden baren /
Soe eer viande weder staen.
Mettien so quamen harde saen
Uten dale die edel Gzielen /
Die dien nacht al over maecten
430 Op die berge / daer si sien
Menegen edel ridder blien.
Die Gzielen waren van groten pziige /
En hadden al den sin te wiige.
Dat wonder dat die coninc bede :
435 Permentio en Philotes mede /
Clitus en Antigonus /
Cenus en Craterus /
Polistratus en Poliperren /
Mochtmen sien wonder doen.
440 Cholomeus en Effeio
Dabent recht beide also /
Dat hise pzijsde diet sach.
Daer bleef menech op dien dach.
Men ghinc daer houwen en slaen ;
445 Die bloede mochten niet ongaen /
Noch ontcrupen / noch ontblien ;
En mochte dien conen niet gesien
Dat hi verkeren mochte.
Menech was daer die vercochte /
450 Eer hi starf / sijn lijf waer diere.
Du hoert wonderlike maniere /

- Datmen cume geloben mach.
 Het screef die gene diet al sach /
 En vint die bloede en sloech die coene.
 455 Daer waren veel meer barone
 Gebaen dan in dien wige / te ware /
 Als en als hier Gzielen waren ;
 Dus wasser volz gebangen meer
 Dan es Alexander hadde eer ;
 460 Nochtan so bleeser oet doet
 Die .M.^o / die were groet
 Beden eer sijn blijf verlozen :
 Het waren pincen upt vercozen.
 Die strijt was stark en groet /
 465 Cote dattie coninc geboet
 Datmen bechten soude laten /
 En plegen hozt hier maten /
 En men dat striden laete bliuen.
 Daer waren genoeg her heytiben !
 470 Soe menech man wasser gebaen /
 Dat si tropmale alse beesten gaen ;
 Nochtan bleeser .iij.^m doet.
 Daer en was ribber noch genoet
 Die wiste waer Paris were ;
 475 En men sochten her in tere
 Op al die wege die si mochten /
 Binden dien coninc / dien si sochten.
 Maer ic ween sijn niet en bonden ;
 Want die gene die eem bonden
 480 Haddene geboert in een dal /
 Dert een lijc was ober al /
 Bi eenre straten op een flume.

- Hi was cranc / hi lebede cume.
 Die flume heet Albene :
 485 Tuschē Bzandhjs en Mele
 En sijn niet .iij. soe soete beken :
 Ute eenre rochen comt si gestreken /
 En loept ober een soete sant.
 Daer quam gelopen altehant
 490 Polistratus / een griex man /
 Die harden groten dozt gelwan
 In dien strjbe / diemen daer vacht.
 Der Albene heeft hi geacht :
 Mettier haest quam hi gereden /
 495 En veel na was hi leben ;
 Maer hi doch versach
 Dien wagen / daer Paris op lach /
 Staende al ongerobertuyert /
 Want het was te stucken gestuyert /
 500 En die perbe sach hi gwont.
 Dar wert hoer hi in cozter stont :
 Parise vant hi daer ter stede
 Sere gewont / en oer mede
 Int einde van sinen libe /
 505 En geljic enen kentibe.
 Ongeljic was hi dien groten here /
 Die willen met groter ere
 Tegen Alexandere quam te wige /
 En die here met groten pzige
 510 Was van Percen en van Meden /
 En van vele goder steden.
 Polistratus conste wale
 Beide iodchjs en griexe tale ;

Hij vzaegde me dat hi were ?
515 « Mi vziert / » sprac hi / « Com dat here ;
Bestu een Gzeer ? » « Ja ic / me du ? »
« Hoer na mi / ic segge u nu /
It was Paris wilen eer ;
Du heb ic geen geluc meer /
520 Dat du verstaes mine tale.
Die aventure heeft mi male
Geholpen / en ic dancs eer sere.
Hoer mi / en ic en bidde nemmeer.

*Wie en wat coninc Daris iegen Polistratus sprac, en
Alexandere enboet, doe lach gewont ter doet.*

« **D**mi / oft mochte gescien /
525 We gerne soude ic sien
Alexandere / ocht also were /
En seggen eem dat ic begeret !
It woude hi mijn inde sage /
En hi hoerde mine clage ;
530 Wi souden so te gader spreken /
Dat wi dien nyt al souden vzeken /
En peys maken van ozlogen.
Maer dit en wilt niet gebogen
Die aventure en onse gode.
535 Hier toe saltu wesen bode
Cote Alexandere ; en ganc /
En segge eem van mi groten danc /
En dat hjt met rechte heeft verbient ;
Want hi was soe groet een vziert
540 Mijns kinds Paris en sijne moder /

- Mijne suster Dymen en minen boeder /
 En Kircolien mijne dochter.
 Sine vzienscap es veel sochter
 Dan die vzienscap van minen lieden /
 545 Die mi dus qualike verreiden ;
 Want hi hebet dien minen gegeven
 Zoet goet en oec eer leven ;
 En die gene hebben mi doet /
 Dien ic dede ere groet /
 550 En dien ic gaf lant en goet.
 Met rechte soude ic onbehoet
 hebben onder hen gesijn /
 Die mi namen dat leven mijn.
 Dus loenden mi mijn vziende /
 555 Daer ic doegden tegen verbiende.
 Daer om bidde ic uwen here /
 Dat hi mi wzeke also sere
 Alse hi woude dat ic hem dade /
 En mi were gevallen scade /
 560 En dien genen doe selke recht
 Als men sculdich es dien knecht
 Ce done / die sinen here verslaet
 Valschelijke met eenre mozdaet ;
 Want hi mach bi mijnre doet
 565 Exempel nemen harde groet.
 En alle die coninge die nu leven /
 Die dien lieden gebot uyt geven /
 Mogen hem wachten bi mi.
 Sie dat hi sulc rechter si /
 570 Die grote here / van deser daet /
 En hen soe loen eer quaet /

- Dat hÿs en hebbe geen lachter /
Dat men niet en segge hier achter /
Alexander wasc scandelike
- 575 Parise / dien coninc rike.
Dit were oec grote scande /
Seche hen mijn viande
Alexandere / dien hobeschen coninc /
Dat hi sculue dusdane dinc :
- 580 Hi merke mine doet / en wæke dan
Minen lachter als gerecht man.
Ic bidde dien goden van hier boven /
Daer wi alle an geloven /
En dien goden van der hellen /
- 585 Daer ic wesen sal gefelle /
(Dat si mi dese bede van geven /
In bidde nemmer in al mijn leven)
Ic bidde dat die omganc /
Oer hæet en ober lanc /
- 590 Vanden werelt wesen moete
Onder Alexanders woete.
Segge hem dat hi mi begrave
Eerlike met groter habe /
Alse hi Celica mijn wijs bede.
- 595 Dit es Paris echterste bede. »
Mettien trac hi een vingerlijn
Met enen jaspe guldin fijn /
Dat hÿt dzoge tenen presente
Dien coninc Alexandere in sine tente.
- 600 En dat roude vander doet
Quam te sinre herten so groet /
Dat eem ziel en lijf versciet.

Die geest voer henen/ en liet
Dien armen lichame doet en cout/
605 En voer in dieſe Goeds gewout.
Salech meren alle zielen/
Wisten wi/ eer wi vielen
In die quaetheit/ in die sonden/
Wat tozmente dat wi bonden
610 Daer men die sonden in becoept/
Die men in dit lijf becoept.
Wisten wi in dit leben mede/
We groet es die claerhebe
Daer die selege selen baren/
615 So en souden wi niet begeren
Anderſe goet/ en verkeisen
Daer wi die seke bi verliesen/
Onsuberheit van lichaem
En soude niet sijn bequaem/
620 Wine souden niet ober iagen
Lant en pert/ huyſe en wagen
In dien mede/ in dien wijn/
Daer die gollase gerne in sijn;
Wijn/ claereit en bzuftart
625 En souden niet sijn so wart/
Dat men so vele soude in gieten
Dat hen queme te verdzete.
Wisten papen en clerke/
Biscop en heren van der kerke
630 Dien rouwe vander helscher pine/
Si souden scouwen symonine/
Si souden naede eren nehen
Die grote/ vette pzoebende geben/

- Er sijn te rechte werdich waren ;
635 Men soude niet beropen / twaren /
Ons Heren erve noch verschuren.
Geloefden si wael dier Scristuren /
Goeds erve / datz kerckelic goet /
(Hi stozter om sijn bloet)
- 640 Dat souden hebben sine liede
Doz vzienscap en doz miede.
Een rijk man / die cume can vreden
Sinen pater noster in sinen creden /
Hebet pzoebende en personaet ;
- 645 Een arme clerc die bi eem staet /
Die ter cure es wael sondert /
Hebet cume dat hij bertert.
Hier bi waert clergie onwaert ;
Diez de menege heeft begert.
- 650 Wisten si dien loen van der daet /
Si souden scouwen dat veraet.
Hebbe dat heerscap och gelove
Dat groten sonden weren roef /
Sine souden niet so vele striden /
- 655 Noch ozlogen / noch oer beriden.
Diederic en hadde / datz mijn waen /
Den paus verzoeben daen /
Die geheten was Innocent /
Hadde hi versten dien tozment /
- 660 Dien hi doget altehant.
Owi / ocht ons were bekant
Die suare val / dat suare sneben /
Daer menich bose in es bleben /
En die ketel daer hi in wellet

- 665 Die quade die in die helle vellet!
 Maer dit onselech ernstse goet
 Verblent so dieſ menschen moet /
 Alſmi volgen dien gewinne /
 En hier richteit werden in inne /
- 670 Bedreget dieſ menschen vleſch en geest /
 Ditſ dat onſ dert alder meeſte /
 Hine en laettier selen niet gedinken
 We saen die lichame sal stinken /
 Hine laet onſ niet gedinken datſ
- 675 Die onse sceppere maſ /
 Noch waerwert die sele geet /
 Alſi banden lichaem sceet.
 Hier bi vergeten mi der doget;
 Hier bi begert die dulle ioget
- 680 Dattie nature weder staet;
 Hier bi doet die mensche quaet /
 En hi raect altoeſ niet
 Wattieir selen gesiet.
 Bi deser talen est oec recht /
- 685 Dat Bessuſ / die quade knechte /
 Niet en ontsach der werelt scande /
 Noch oec die helſce viande /
 Noch die gode van sijnre wet /
 Hine hebet sine siele besmet
- 690 Met sijnſ selfſ heren doet :
 Daer ane debe hi quaetheit groet.
 Doctan Paris / al bestu bleben /
 Jacob hebet eel deel bescreven /
 In dedsce dijn ozloge inde dijn doen.
- 695 Meester Wouter van Zasteloen

Hij bozeide in latine aldus /
Also als sinte Hieronimus
Aersterf bescreef / met groter pine /
Uten griexen in latine.
700 Al bestu doet / men sal di ere
En lof spyken emmer meere /
Seide in walsch en in ebyeus /
En in griex en in caldeus /
En in diebsche en in latine /
705 Dat saldi grote ere sine :
Dijn name sal emmer leben /
Al es dijn lichaem doet bleuen.

*Wie coninc Alexander hen hafte tote coninc Daris,
doen eem Polistratus die niemere bracht.*

Polistratus quam gebaren
Haestelike met eenre maren /
710 En gaf Alexandere dat present /
Dat eem Daris hadde gesent /
Dat was dat guldin bingerlijn /
En seide eem die tale sijn.
Also Alexander hadde gehoert
715 Al diez conincs Daris mozt /
Doer met haesten hi alte hant /
Daer hi dien boden coninc bant.
Doe hine sach also gewont /
Weende hi sere ter selver stont.
720 Hi ghinc sitten op dien wagene /
En begonste sere te clagene ;
Hij hadde vergeten alden nijt /

- Die thynffen him was lange tijt.
Hi meende om sijn doet/
725 Daer hi te bozen pine groet
Dieke hadde om gebaen/
We dat hine mochte verflaen.
Mettien nam hi wel gereet
Mettier hant sijn pellen cleet;
730 Sine ogen boegde hi mettier slippe.
Met bover herten sprac hi : « Dieke
Anderen troest in dit lijf
So en hebbe die keytijf/
Sonder dattie grote ere/
735 En die name emmermeere/
En die daet diemen van hen seit/
Dat daer ane geen inde en leit.
Ebel coninc Paris van Meden/
Van Percen / van meneger steden /
740 En vanden lande van Perci/
Men sal di verre en oec bi
Van dinen groten daden spreken /
En dies en sal di niet gebreken
Dine geeste en dine daet /
745 Also langhe als die werelt staet.
Du salt sere gelobet wesen :
Men sal van dinen daden lesen/
Om dat weers so cone
Dattu iegen die griexe barone /
750 En iegen dien coninc / eren here /
Striden doers; dat was groet ere.
Dat es die alder meeste pries/
Dien du moges hebben in eenger wijs.

- Hebde dat mogen gesien /
755 Dat ic di levende hadde gesein /
Du souts hebben geprovet wel /
Dat sachter es dan lewent el
Mi te sine onderbaen /
Du souts wesen / sonder maen /
760 Boven alle coningen here /
Sonder van mi / en nemeere ;
Dijn gelike en meer geen ander /
Sonder allene Alexander.
Maer om dat die schelke beide
765 Di sloegen / wert hen te lede /
En dijn grau haer ute sleten /
Dies en sal ic niet vergeten /
Om dat men seggen sal na mi /
Dat ic een hovesch verwinre si.
770 Al was ic tierst dijn viant /
Mijn swert en mine rechte hant
Solen doen wazake groet
Op dine viande doz dine doet ;
Also waerlijc mot ic doz varen.
775 Al die werelt mijnre scaren /
Van ozient tote occident /
En die werelt al omtrent /
En dye eylande vander zee /
En Byzancrike doen so wee /
780 Dat si moten gaen in hant
Met alden van Overlant ;
Also werlijc moet ic liden
Moujou den berch in dien tijden /
En blingen dat volc van Spanien /

785 Eñ dat wæde volc van Almanien /
 Polien eñ Lombardien /
 Eñ dat lant van Romanien /
 Eñ die cracht van Romen bzekken /
 Als ic dijn doet sal wzekken. »

*Wie coninc Alexander coninc Daris balsamen dede,
 eñ een costelike graf makede.*

790 **D**at was Alexanders tale.
 Doen bede hinc balsamen wale
 Met dieren crude dien coninc.
 Dat bede die here om die dinc /
 Dat hi niet riken en soude ;
 795 Want men groeffene niet so houde.
 Hi bede tiersten maken een graf /
 Daer hi groet goet om gaf.
 Twe maber stene diere en goet /
 Daer vele ane gescreben stoet /
 800 Ware geleit die een boven den andere.
 Daer an stoenden salemandere
 Eñ meneger hande oec diere ;
 Die onderste was roet als .j. vier /
 Die oberste steen hi was blanc /
 805 Dicke eñ groet / bzeit eñ lanc.
 Appels wasser meeste af /
 Die maerte diere bzulwen graf /
 Daer die vierde boer af seget
 Watter gescreben ane leget.
 810 Hi maerte an dien ondersten steen /
 (Dat en was logene rugen)

- Dier platen van latoen /
Wael gemaect na eren doen /
Daer op stoonden columnen .iiij. /
815 Selverhjn / groet en diere ;
Die capitele met goude versiert /
En twelwaf gepurgert.
Effene gepast met metale /
En gefozmert harde waele
820 Tach daer op een wit sarc /
Daer an stont dat diere werc
Also alse Alexander moude
Daer op gegoten al met goude.
Apelles was wael geraect :
825 Hi hadde dien sarc boven gemaect
Claerre vele dan een glas /
En suberre dan noit water was /
Scemerende gelijc kerstale :
Dier sonnen geliken si wale.
830 Die ronbe bozme van certrike
Wasser aen gemaect pzoerlike ;
We si was gedeelt in dzien /
Also men wale mach sien /
En die eylande diet hebet mede
835 Salmen nomen hier ter stede.

*Wie die werelt es in drien gedielt, als heir na
gescreven steet.*

Die werelt es gedeelt in dzien /
Alsmen wael hier mach sien.
Dat een deel hiet Asia /

- Dat ander deel Europa /
 840 Africa heet dat derde deel.
 Ane Asia soe es geheel
 Die een helfte van ertrike.
 Dat al der ierste coninc
 Dat es dat ertsce paradijs :
 845 Daer in steet dat selve rijk /
 Daer Adam bi hinc tgebot ;
 Daerbi sloeten onse here God
 Met enen mure claer vierijn /
 Daer selege selen in sijn.
 850 Daer es een boom / heet lignum vite /
 Daer af so vintmen wonder es me :
 Die soe van dier hoocht ate /
 Hi blebe altoes in eenre mate
 Sonder ebel en sonder doet ;
 855 Dit es van houten wonder groet.
 Daer comen .iiij. rivieren /
 Die ghi moget hozen visieren ;
 Phison / die heet oec Ganges /
 Coemt van eenen berge / heet Cocobares /
 860 En loept doz blant van India.
 Geon heet dat ander dar na /
 En Nilus so heet si mede ;
 Si loept doz menege goet stede
 En doz Egypten / dat heilge lant /
 865 Dat es menegen man berant :
 Bi Alexandrien / noch min noch mee /
 Soe velt si in die Goede Zee ;
 Si es gedeelt in .vij. sticken /
 Dat hebb ic gelesen veel dicke.

- 870 Cigris heet die derde riviere ;
Die vierde Eufrates / dus esser .iiij.
Doer Ermenien spzingen dese .ij.
Die ene loept al doz Caldee
En doz doude Babylone.
- 875 Eufrates es een riviere scoen /
.Naest dien paradyse si es /
Daer bi menich lant / des sijt gewes /
Allen lieben onbecant ;
Want daer es menich serpent
- 880 En vzeselike beesten /
Det seggen ons die geesten.
Dat alder ierste conincrike dar na
Dat rest blant van India /
En geet slut toter Hoeder Zee.
- 885 Aen die nozt sijde / noch min noch me /
Steet een berch / heet Caucasus /
Aen die weste sijde Oceanus.
In Endi / na minen waen /
Es een eylant / heet Appzobane /
- 890 Daer .x. stade binnen staen.
Els iaers sijn daer / sonder waen /
Ewe somer en tve winter mede /
En daer in die selve stede
Gzoit dat cruyt in allen tijt /
- 895 De vogele hebben daer groet belijt.
Ewe eylande sijn darna ;
Dat een heet Argette / dander Crisa.
Daer sijn die berge gulben roet /
En dar toe menich dzake groet /
- 900 En die vogele grijp / die daer wachten

- Segen alle man met crachten.
 Die berge van Caspia
 Sijn ant lant van India /
 Daer Alexander / die coninc /
 905 Menegen coninc in bevinc
 Cussen der see en dien berge /
 Dan resen en van dwerge /
 Dan Gorch en Mogochs geslachte /
 In weet wat dubel dar bachte ;
 910 Dese eten liede en oer keesten /
 En dzinken bloet / seggen die geesten.
 In India liggen waerlike
 .K. V. I. I. coninrike /
 En daertoe menegerande lieden /
 915 Die ic u een deel can bedieden.
 Ten iersten sijn daer Germane /
 En Coacren oer / als ic wane ;
 Al selke boem oer daer staen /
 Dat si boven dien wolken slaen.
 920 Ant geberchte wonen Pigmene /
 Liedekin harde cleen /
 Die legen die cranen houden strijt /
 Want si in dien oegste tijt
 Nemen willen eer rozen /
 925 En eer lant alte testozen ;
 Si dzagen kindere tot .iij. iaeren.
 Daer weest peper oer / te waren /
 Het es wit van rechten arde ;
 Dan iagen si ute eerre barde
 930 Die serpente al met biere ;
 Dus werbet van dzuyne maniere.

- Binnen .viij. iaren werden si out /
Dat si verliesen eer gewout.
Daer wonen 'inne Acrobine /
- 935 Grote liebe en sine :
Die sijn .xij. ellen lanc.
Daer es luttel ieman so cranc /
Si en houden menegen strijt
Tegen dies vogels grijps gebijt :
- 940 Achter sijn si luybarde / bozen aren /
Dus eest beschreven / te waren.
Daer es volc van Buricolet /
Dat elc man sinen vader et /
Oste sinre moder / alsi sterben /
- 945 Oste alsi van ouder vederben.
Diere niet en et hebes scande ;
Want hetz sebe in dien lande.
Dat sijn liede die roe bleesch eten :
So sterc sijn si en so vermeten /
- 950 Dat si enen verwinnen wel
En achter suemmen ; si sijn so snel /
Dat si dzinken die sout see.
Darna so es wonder mee :
Daer sijn liede met bzedden voeten /
- 955 Gescepen alst weren loeten /
Die ander huys geen en maken
Dan si op heffen met blaken /
En bescermen hen dien regen.
Ander liede wonen daer iegen /
- 960 Die hebben en elke hant
.XII. vinger / datz becant /
Aen elken voet .xvi. teen /

- Dat en es logen engeen.
Daer sijn liede / dat's mael cont /
965 Die hoede hebben als een hont /
En lieden met langen clauwen ;
Gecleet sijn si met huden grauwen /
En alsi spreken / talre stont
Bassen si ocht weer .j. hont.
970 Oec haer ic in boeken sagen /
Dat daer somme brouwen bzaegen
Gzauwe kinder ; in eer ouden
Werden si swart / en si behouden
Eer lijf so menesch iaer.
975 Ander liede wonen daer /
Die kinder bzaegen .v. te samen.
Dit's als waer als amen :
Mar .liij. iaer en mogen si leven.
Ander liede wonen daer neben /
980 Diemen heet Wrismaspi :
Mar een oge en hebben si /
Die steet hun int sozhoet bozen.
Ander vult es dar na gehozen /
Die op enen voet oec gaen ;
985 Een arm es hun gestaen
In ere bozst te midden werbe ;
Si lopen harder dan perde /
Gelijc als een vogel vloge /
Oste als men scote met enen boge.
990 Daer sijn liede sonder hobet /
En hen staet oec / die's gelobet /
In eer scouderen ; ere mont es
In eer bozst / des sijt gelmes ;

Gebozstelt sijn si als swijn.

995 Ander liede daer bi oec sijn /

Die bi den roke van enen appel leven.

Ganges die flume loept hen beneben.

Kiken si oec enen stanc /

Si sterben daer af / si werden so cranc.

1000 Serpent machmen daer oec binden

So starr dat si dien herte verslinden /

Eñ si swemmen ober die zee.

Nochtan vintmen wonderz mee :

In Ganges so vintmen ale

1005 .ƷƷ. voet lanc / bi getale.

Daer sijn woyme met .ij. armen /

So starr sine laten niet geharmen

Een starken olifant /

Sine verbzinken altehant.

1010 In die see oec van Endi

Vintmen slecken / so groet sijn si

Dattie liede huse maken

Dan eren scellen / in waren saken /

Eñ en es logene engeen.

1015 Daer so vint men selke steen /

Eñ adamante die sijn so starr

Eñ machse bzeken geen warr /

Sonder dies vox bloet allene.

Datz wonder van enen stene.

1020 Tussen Inden eñ Cygris

Teet een lant / dat geheten is

Parcia. In sine wike

Sijn .xxxiij. conincrike.

Parcia hetet bi rechter namen /

- 1025 Om liede diere ierst in quamen /
 Die Percen hieten te bozen :
 Van den Citen waren si gebozen.
 Dat een rike heet Vertusia /
 Doz een pozte daer na
- 1030 Wilen eer geheten was /
 Also als ic in dien boke las.
 Assuria / datz waer dinc
 Dat van Assur / dien coninc /
 Ontfinc sinen rechten name /
- 1035 Eñ bleef eem oec sint bequame /
 Om dat was talder ierst sijn lant /
 Dat leget barna altehant.
 Sijn oudervader dat was Moë /
 Die voer ober die Rode Zee /
- 1040 Eñ sijn vader dat was Sem /
 Die ierste coninc van Salem.
 Dar na dat lant van Meden /
 Met meneget goder vaster steden /
 Dar na die coninc Meduz heet.
- 1045 Darna leestmen dat Percen stree /
 Dat somme liede heten Perci /
 Dat heet na dien coninc vzi
 Perceuse / Jupiters sone ;
 Hi maecte ene stat wel scone /
- 1050 Die Alexander vrac te sticken :
 Genoemt hebbit se oec dicken ;
 Percepoliz es si genant /
 Daer men tiersten binnen vant
 Die phozie / diez sijt gewes.
- 1055 Daer es een steen / heet perides /

- Die een minſche beſcout /
 Alſmen ikwent vaſte hout.
 Dien ſmeliten bintmen daer mede :
 Sine grote crachtegede
- 1060 Die waſſet beide eñ waent
 Mettier maen en elker maent.
 Van Cygriſ toter Eufraten
 Legt een groet lant utermaten /
 Dat heet men Meſopotamia /
- 1065 Doze een lant dar na
 Herſtwerf geheten waſ.
 Ic da? mi wel bermeten daſ /
 Dat daer inne ſtaet Ninibe /
 Die dachbart lange eñ mee ;
- 1070 Die maecte Ninuſ hier tebozen /
 Die ute Grieken waſ gebozen /
 Die eerſte ozlogſ man ertrike :
 Dit eſ waerheit ſekerlike.
 Daer eſ dat rike van Babuloene /
- 1075 Dat Menfroet harde ſcone
 Makede. Ninuſ wiſſ / Semiramis /
 Makede dien mure die daer eſ :
 .CC. ellen eſ hi hoge
 (Dat ſeide die gene die niet en loze)
- 1080 Eñ .l. ellen eſ dicke
 Van ſcouen ſtenen wel gemicke ;
 Eñ .xl. milen eſ die omganc
 Met hondart pozten / ſonder wanc /
 Gegoten al van metale /
- 1085 Starc eñ groet / eñ gemaect wale.
 Doer die ſtat loept die Eufrate /

- Daer an steet dat oude gesate /
Die oude toz / die Menfroet wazachte
Dier milen hoege / met sinen geslachte.
1090 Daer bi rest blant van Calde /
Daer wzoede lieden wonen mee
Dan sterren dan in enich lant /
Dat nu ter werelt es berant.
Astronomie was daer iersten vonden /
1095 Also als ons die boeke azonden.
Daer bi dat lant was Arabia /
Daer bi die gode stat van Sabba /
Daer Sibilla was geboren /
Die versochte hier teborren
1100 Salamone / dien coninc here /
Want hi conste wijsheiden mere
Dan iemant conste herre oft nae.
Die stat steet in Etyopia.
Nu hoert allegader hierna.
1105 Int lant van Arabia
Leget een berch / heet Synay :
Daer leget een maget wzi
Begraben / Sente Kateline /
Die die ingel groben sonder pine.
1110 Daer ontfinc Moyses die wet ;
Dies moet ons allen sijn te ber.
Daer wonen die Moabiten /
Amoniten / Adumien en Madianiten.
Tussen dier see en Eufraten
1115 Es een goet lant utermaten /
En es geheten Surie /
Dan enen coninc wzie /

- Daert wilen na was genant.
 Daer staet in dat selve lant
 1120 Ene stat die Damasch heet /
 Daer een flume do2 geet /
 Die Farfar geheten es.
 Daer steet inne / des sijt gewes /
 Anthiocien / die wel rike stat /
 1125 Daer dat kerstenheide v2 sat /
 Eñ die coninc Co2bzant
 Verbzeven met vechtender hant.
 Dats oec der Fenicen lant /
 Dat van Fenix es genant /
 1130 Die Agenozs soen oec was /
 Die Cyren makede / daer men af las
 In vierden boec te v2zen /
 Daer menech mensche bleef verlozen.
 In Fenicien staet Surs /
 1135 Dar v2achte wilen groet suceurs
 Markaris van Monfraet /
 Dat in diebsce bescreben staet.
 Daer bi so es oec geset
 Ene edel stat / heet Asset ;
 1140 Een berch / heet Libanus /
 Teget in Fenisen / segt men dus
 Datter die cedar boem op staen.
 Daer in spzinget / sonder waen /
 Die Jodaen / die daer loept /
 1145 Daer onse Here was in gedoept.
 Palestine es oec daer mede /
 Darna een gode stede
 Was geheten Palestijn /

- Die noch leget oer daer in /
 1150 Eñ nu heet si Ascalion /
 Doz dat die hertoge van Bolkion
 Dobe menegin Sarafijn /
 Diez mote hi gelobet sijn.
 Darna es Joden lant /
 1155 Dat na Judas es genant /
 Jacobs sone diez patriarchen.
 Daer steet dat huet van allen kerchen
 Iherusalem / daer nu te tiden
 Die heidene ute eñ in riden.
 1160 Daer na es gestaen Galilee /
 Daer Got ghinc op die zee ;
 Eñ daer na soe es Nazaret /
 Bi Montabur es si geset /
 Daer onse Here was gehoet /
 1165 Eñ daer hi oer stozte sijn bloet
 Menech edel kersten begen /
 Die te dien tiden waren verslegen /
 Eñ dat die edel coninc Wjt
 Regen Salladine hielt strijt.
 1170 Daer an leget oer Sodoma /
 Eñ bar thjo Gomozza /
 Daer .v. gode stede stoenden /
 Die God selve doz eer sonden
 Met sulphur eñ met viere onstac /
 1175 Eñ God soe eer sonden wzac ;
 Want daer es die Rode See :
 Daer en mach min noch mee
 In bloeten en geet te gronde ;
 Si ontfeet in eren monde

- 1180 **Algader die stume Hozaen.**
 Daer hi wonen / dat ic waen /
 Agriene en Maboziene /
 En ander geslechten tiene /
 Die sijn van Hismaele geslachte /
- 1185 **Die dit lant houden met crachte /**
 Die solen die werelt winnen
 Met crachte en sonder minnen ;
 Al die werelt sal onder hen staen
 Te rheinse en oer in dienste gaen ;
- 1190 **Allen dien eylanden vander zee**
 Solen si doen harde wee /
 En hebbent een deel in ere gewout
 Vier waerheit richeit en eer gout ;
 Dus eest bozsacht in waren dingen /
- 1195 **Dat Ismaels kinder solen volbzingen.**
 Du seggen papen en klerke
 Dat diese liede en eer gewerke /
 Dese Catre / die nu es soe hout /
 Asten bwingen met gewout /
- 1200 **Dat sijn Ismaeliten /**
 En pzovent hi abiten /
 Dat sijn al bwingen / sonder waen /
 En hem niemen en mach ontgaen ;
 Also alse Alexander dede.
- 1205 **Men leest oer in dier selver stede /**
 Dat Alexander was een plage
 Over gode en ober quade /
 Die God selve sinde mettier hant /
 Om die quaetheit die hi vant.
- 1210 **Albus solen dese comen /**

- Die mi Cateren hozen nomen :
Om die quaetheit / diemen volbzingen
Wille / solen si die werelt dwingen /
En solen Gods gesellen wesen /
1215 Alsmen hier af bindet lesen.
Recht zut van desen lande
Es Egypten al te hande /
Dat alder ierste heet Epla ;
Over een wile daer na
1220 Wan Augustus al dat lant /
En hiet Egypten al te hant.
Die Rode Zee es ant oest ende /
Daer Moyses met genende
Esolt over leide ; dies hebbi hi danc /
1225 Want Pharao al daer verdzanc ;
En geet west tote Oestrike :
Men vint geen sijn gelike /
Noch da soe gode stede staen.
Nilus hebet al bebaen /
1230 Die bat op oec Ganges heet.
Men leest dat daer binnen steet
.C.M. goder steden.
Men leest an die dage van heben /
Datteir noit gesmert ober en leet /
1235 Noch van regene en wart weer ;
Maer Nilus / die claer riviere /
Hebet al sulke maniere /
Dat si weest en maect nat
Algaber Egypten lant ; om dat
1240 Nachmen cozen winnen gereet.
Daer es een stat de Cebeu heet /

- Die Catinus maecte / Agnoers sone /
En hietse Ceven na dat gone
Die hi maecte in Griecken lant /
1245 Die Alexander / die roene wigant /
Al verbernde in dien velde /
Alse u die eerste boec vertelde.
Daer was Sente Maurins gebozen /
Die Maximianus hier tebozen
1250 Ontliede en die gesellen sine /
Omdat si waren kerstine.
Daer ane es grote woestine /
Daer Hazimas en die gesellen sine /
En daertoe menich eremite /
1255 Gode dienden met groten blite.
Cambices dese hiet
Die verwan Egypten diet /
En maecte een stede scone /
Die hi hiet Babylone.
1260 Daer es Babylonien kaer /
Die nu thoet es / dat is waer /
Dan algader dien conincrike /
Daer maecten si begenlike
Alexander / die hie /
1265 Ene stat / heet Alexandrie /
Daer hi es begraven
Nu terstont met groter haben.

Wie die lande heten dar Bessus en Narbepines vrouwen, doen si Daris hadden doet.

- N**em ic weder mine hart
 Van dien oesten te westen wart /
 1270 **T**oten berge / heet Caucasus /
 En telle u daer af albus.
 Sijn oest ende es een deel verheben
 Tegen die zee / en comt gebzeben
 Recht ober tote European.
- 1275 **S**innen dien berge / daer hi es open /
 Es dat lant van Amosonia ;
 (Die Massa geheten sijn dar na /
 En die Colken en die Sarmataen /
 Dits weres volc utermaten)
- 1280 **D**at es dier maechden lant.
 Daer was Cyrus / die wigant /
 Verslegen vander coninginnen /
 Om dat hi dat lant waende winnen /
 Die was geheten Chamaris.
- 1285 **E**ne die nozt sibe loept Fastis /
 Ene stone riviere / al te hant.
 Daste dar an ligt Bacteren lant /
 Die na een water Bacteren heet /
 Dat daer in den lande geet
- 1290 **D**aer Bessus / die mozenare /
 Was geblouwen met siere scare /
 Doen hi Darise hadde verslegen.
 Een ander lant es daer iegen /
 Dat es gheheten Arcanie ;

- 1295 Daer bloe met fiere companie
Harbesines / die felle man.
Dan enen bosce / liegt dar an /
Hebet Arcanie den name ontsaen /
Daer vogele in sijn / sonder waen /
1300 Eer bederen scemerer met nachte.
Daer bi woent volc van crachte /
Beide Siten en oer Hunen /
Die met Ettelen / dien vuzunen /
Alle die lande die nu sijn
1305 Tusschen Spanien en dien Kijn
Doz bozen met ozlogen.
Danen mochtmen sien van hogen
Bergen / die daer liggen bi /
Die heten volc van Apochozi.
1310 Ober dien berch an die nozt side /
So walet emmer in allen tide
Die nozden oft die nozdoesten wint /
Hier an leget niet een twint /
En dit heet dier Carters lant.
1315 Daer bi leget altehant
Albania / om dat dat volc al daer
Gebozen wert met witten haer.
Armenia dat ligt daernaer :
Noch so es die arke al daer
1320 Op enen berch / heet Ararat /
Daer Noe selve binnen sat /
En boer op / doen die lobie ghinc.
Dit es gewaerlike dinc.
Daerna es Iberia /
1325 En dar na Capadocia /

- Die die namen souben ontsaen
Van steden / die daer binnen staen.
Daer sijn merien / sonder waen /
Die mettien winde volne ontsaen /
1330 En sine leben maer altoes .iiij. iaer.
Dit leest men al over waer.
Daer es dat minder Asia /
Dat al omtrent wel na
Beloken es mettier zee,
1335 Daer ic u af sal tellen mee.
Ene pozt es die dat lant /
Die Effesus es genant /
Die maecten die wijs wilen eer /
Doe sij blant / en dar tjo meer /
1340 Hadben gewonnen verre en na /
Die wijs van Amasonia :
Daer legt Sente Johan ewangeliste /
Die Gods herholenheit wiste.
Dar na es Michonia /
1345 Dat te bozen hiet Berica /
En nu hetet Betinia /
Van enen coninc dar na
Wat geheten Bitinus :
Oec hter ene stat albus.
1350 Ene stat es oec dar na /
Die heet Nijt / ochte Nictena.
Dit lant van Bitinia
Heet oec dat meerre Frigia;
Daer staet Smircia / die stede /
1355 Die Ceseus maken dede.
Gallacia dat es daer bi /

- Dat na Gallen hetet bibi /
Want hi mettien coninc Bitine
Dat lant wonden met groter pine.
- 1360 Dat na so es dat minder Frigia :
Ene dochter hadde Europa /
Daert ierst was na genant.
Daer bi so was een ander lant /
Dat geheten es Dardane /
- 1365 Na Dardanoise / na minen wane /
Die was Jupiters sone.
Daer es Croien / daer die gone
Van Gziehen hoꝝ lagen
.X. iaer / eer sise gewonnen sagen.
- 1370 Darna soe es Caraoene ;
Daer loept ene ribiere scone /
Die wilen Erimis hiet :
Eer sant was goult / en el niet.
Libia soe steet dar na /
- 1375 Die van Libuse dien namen wan.
Sijn bzoder hiet Derinisis /
Daer een poꝝte na geheten es /
Die geheten es Clariena.
Daer na soe es Hauria /
- 1380 Dat van der lucht ontfiet dien name /
Want si es daer so bequaeme.
Cicilia soe es oet daer an /
Dat Alexander / die edel man /
Scoffierde Darise dien coninc /
- 1385 Dat Cilix dien naem ontfinc /
Dies rijcs Agenoꝝs sone /
Dat es een berch als die gone

Die in latine Caurus heet /
Dat leestmen dat Ceren steet /
1390 Die Perceus maecte hier tebozen /
Daer Sente Paulmels was gebozen.
Dar na so es Licia /
Hsidia / Pausilia
En Ponten / dat grote lant /
1395 Daer Obidius was versant /
En oec mede Sente Clement /
Daer op rechte die see ent.

*Wie dat lant van Europen en ander lande daer bi
gelegen sijn.*

ASien hebben wi doz lopen ;
Du solen wi seggen van Europen.
1400 Dat es terden deel van ertrike :
Het was geheten sekerlike
Na een dochter / hiet Agnoz /
Die Chieren hadde menegen toz /
En was Europa genant.
1405 Jupiter / die grote tyrant /
Hi ontfoerdse eren vader :
Daer na soe heet dit algader.
Aen die nozside daer bi
Liggen berge / heten Kefei /
1410 En een riviere / heet Cancis /
Dat na enen coninc geheten is /
En die vierde Meotides /
Daert bi gesceden es
Van dien lande van Asia.

- 1415 Si eenre stat van Meobocia
Gaen die marchen toter see :
Dus deilden si die lande ontwe.
Van Canais recht suut
Liet een lant / dat es al uut
- 1420 Gedeilt mettier Donouwen /
Dat heet / te minen trouwen /
Dat neberste Cerna ;
Darna lecht Alenia /
Goblant / Lijlant en Huzen /
- 1425 Hongerien en Huzen /
Daer kielwen es die gode stede
En die beste veel van kerstenhenge /
Bulgerie en Pollane /
Behem en oec Comane.
- 1430 Tusschen Moniou en hier Donouwen
Legt een lant / daer scone hrouwen
Harde veel binnen sijn /
Germania hetet in latijn :
Het geet al west toten Rine.
- 1435 Men die nozt west sibe sine
Loept een ribiere / heet die Elbe :
Swaben leget an dat selve
Daer die Donouwe spzingeret in.
.¶. ribieren fallen daer in /
- 1440 Min noch meer / in die Donouwe /
Die es si alre water hrouwe.
Al meeste hzagen si al scepe
Van die ballen in eren grepe ;
An .hij. stucken / noch min noch mee /
- 1445 Dalt si dan in die zee.

- Van benen ober .xl. milen
 Machmen besessen / sonder ghilen /
 Eren stroem al in die zee /
 Eñ versch oec dzinken / dat es mee.
 1450 Dar na esser Dzancken lant /
 Dueringen / Beieren al te hant /
 Sassen en Westfalen mede.
 Algader dese gode stede
 Hiet Almanien wilen eer /
 1455 Eñ dar tho lants veel meer.
 Vander Elben al neber waert
 Legt Dzeslant ane die bart :
 Tussen Elben en sinen val
 Hiet wilen eer Dzeslant al.
 1460 Men die nozt oest sibe es Denemarke /
 Daer waren wilen heilbe starcke.
 Eñ dat oest so leget Sweden /
 Een lant met veel goder steden.
 Noztwegen es dat bozt.
 1465 Men bint geen lant dat bozt.
 Du keric weder ten oesten wart.
 Van der Donouben ter see wart
 En tussen dier Marbel See
 Ligger conincrike twee ;
 1470 Dat een heet Panonia /
 Dat ander heet Messia :
 Daer an so es Bulgerie.
 Cracen dat es daer bie /
 Dat na Hafets sone Cyrus
 1475 Herstmerf geheten was.
 Constantinopel / die gode stede /

- Die Constantijn maken bede /
Eñ na eem eß genant /
Staet daer in dat selbe lant.
- 1480 Algaber hetet Gziehen / entrouwen /
Cussen dien Bzaeg eñ dier Donouwen ;
Wilen eer doen hiet Cetyu :
Een lantscray eß daer in /
Dat heet men Dalmacia ;
- 1485 Ene stat steet dar na
Die eß geheten Epyrrus :
Accilles sone heet alduß /
Die selbe Epyrrus hiet.
Daer eß een fontein / en liege u niet /
- 1490 Daer men in lescht enen bzant
Eñ weder ontstect altehant.
Een pozt eß daer na /
Die eß geheten Canonia /
Die Ectoys bzoeber Helenus /
- 1495 Nataen hiet menne alduß.
Daer so steet ene stede /
Die Molosus maken bede /
Pirrus sone / eñ dar na
Hiet die pozt Melocia.
- 1500 Athenen steet daer bi /
Die Cycrops / een coninc bzi /
Herstwerf maken bede /
Die Alexander destrueerde /
Bedi dat sine verwerde.
- 1505 Cassalia / dat gode lant /
Dat van Cessaluse eß genant /
Eñ dar thoe Macedonie /

- Daer Alexander / die vzie /
 In was gebozen en geboet
 1510 In daer lecht sijn vader goet.
 Men leest dat daer Olympus staet /
 .H. berch die hoben dien wolken slaet.
 Daer es Cozinten / een stede scone /
 Daer Alexander in spien crone.
 1515 Archadia die stat daer te bozen /
 Daer Jupiter in was verlozen.
 Een steen es daer / heet albestoen ;
 Soe wonderlike es sijn doen /
 Dozt hi enewerf onsteken /
 1520 Sijn bier en mach niemen vzekken.
 Dat hoge Pannonia es dar naer :
 Over waer leestmen dat daer
 Sente Mertijn was gebozen /
 Die met Gode es vercozen.
 1525 Daer bi so es Utrucia /
 Van enen water dert na
 Was genant / dat Uster heet /
 Dat uter Donouwen geet.
 Italiaen heten in latijn
 1530 Alle die liede die nu sine
 Cussen die Suut Ze en Moniou /
 Waer bi dat es / dat segge ic u /
 Een coninc was in Cicilie /
 Die daer coninc was een wile /
 1535 Die was geheten Italijs ;
 Dar om hetet blant albus.
 In die nozt sibe es Lombardie /
 Daer in steet menege stede vzie.

- Dozt bazt suden es Cuscane.
1540 Spanien dat es daer ane ;
Daer bintmen dien goden wijn /
En vaste bozge daer binnen sijn.
Daer bi es Tathie ;
Daer steet die edel stat / die vzie /
1545 Roma / thoet van European /
Daer menech hebet toe gelopen /
Die Romulus wilen eer stichte /
Daer Obidius veel af dichte.
Dar na so es Pollen gelegen /
1550 En Calabzen daer iegen.
Cueningen die stat es der na /
Dat erst ende van Italia.
Die Rijn spzinct onder Moniou
En loept recht nozt / segg ic u /
1555 Datse die zee van onsaet.
Alle die lantscape die nu gaet
Cussen den Rijn en Bacteren lantse /
En hiet Gallien en daertoe meer.
Doe quam Franke / die coninc /
1560 Die met Eneas van Troien ontginc /
En maecte Troien op dien Rijn /
Dat nu heet Santen : al mozt sijn /
Het lach algader in desen wike /
Doen hi blant van ertrike ;
1565 En nu hetet som Lozeine /
Som Elsat / som Ardenie /
Ciraten en Henegouwen /
Bzabant en Haspegouwen /
Dlaenderen en Vermendois /

- 1570 Rechte Franke en Artoes /
 Nozmandie en Spanien.
 Galle gaet tote Carrangen /
 Dat heet male gecleebde Gallen :
 Dat en es niet cont hen allen.
- 1575 Een ander Gallen es barna /
 Dat heet dat harde Gallia ;
 Want die liede die daer waren /
 Waren altoes met langen haren.
 Tartanien es in dit Gallen /
- 1580 Dat suut der Lozen met allen /
 En gaet bozt toter Ronen.
 Daer in steet menege stede scone /
 Daer in es Berien en Aberne /
 En Bozgondien / en menge taberne
- 1585 Es daer binnen van goden wine /
 En daer binnen es Limosine /
 En die weelde Ricozbaen.
 Dus eest gedeelt / na minen waen.
 Tussen dien berch ender Rone
- 1590 Es dat wilde lant van Derbone /
 Dat heet gebarde Gallia ;
 Dat will ic u seggen waer na :
 Om dat die liede hier tebozen
 Eer harde niet en scozen /
- 1595 Beide massage en colone.
 Daer steet die stat van Derbone /
 Harleblanke en Monplier /
 En Provence en menech fier
 Pzovensael daer binnen es.
- 1600 Werbelose / des sijt gewes /

- Teget in dat Gallen mede /
Eñ daer toe menege gode stede.
West daer na leget Abeiou /
Eñ dat lant van Pontu /
1605 Dat heet Aquitania /
Om dattier verre eñ na
So vele rivieren lopen.
Calre west van European
Dat es Spanien / dat gode lant /
1610 Daer Hercules / die wigant /
Sine columnen heeft gesat /
Dat die degen om dat /
Want hi woude gewelbeliche
Tussen European eñ Affrike
1615 Ene byugge ober die see slaen /
Daer noch sine columben staen.
In Spanien leget altemael
Dat conincrike van Portigael /
Castele / Gallicien eñ Agaroene /
1620 Cibilien en Lisboene /
Daer Ulixes groet heer was /
Als men int dietsch van Croien las.
Hier ent die tale van European ;
Du will ic hozt in Affriken lopen.
1625 Affrike ontfinc dien name
Van enen man / die van Habzajame
Was comen / die Affer hiet /
Eñ gaet oest / in liege u niet /
Tegen Egypten an dat sant /
1630 Eñ geet hozt tegen Spanien lant.
West om gaet sine strike

- Coten west en van ertrike /
Daer eest lant dat heet Lika /
Dat meeste lant van Africa /
1635 En daer es dat beste rozen lant /
Dat noit man in die werelt vant.
Darna es een lant / heet Concis /
Daer karthago binnen is /
Die eerste stat van Affrike :
- 1640 Die maecte geweldelike
Ene vrouwe / hiet Dido /
Die wart siber harde onvroue /
Want si do2 Eneas minne
Soe sere wart uten sinne /
- 1645 Dat si eer selven sloech te doet.
Dat was scade harde groet.
Ageno2 was eer vader /
Dies Cyren was al tenen gader.
Darna so liet Gertulia /
- 1650 En darna Dumedie /
Daer Jugurta here in was.
Daer stoet die stat / daer in las
Die Sente Augustijn /
Die heet Apone in latijn.
- 1655 Etyopien es danen suut wart /
Dat na Etham geheten wart.
Dus bintmen Etyopien dize :
Das en es / dat segmen mie /
Boben Egypten dat Etyopien /
- 1660 Daer Nilus uut comt gelopen ;
Die ander staet dat Indien na :
Daer staet die stat hiet Sabba /

- Daer Sibilla hzouwe af was /
Als men hier te hozen af las.
1665 Daer derde es in Affrike.
In elc vint men sekerlike
Swarte moze menech een /
Dat en es logen en geen.
Suut wart van besen Etyophien
1670 Wiggen grote woestinen open /
Allen lieden onbekant;
Want daer es menech serpant /
En dar toe menech bier /
Allen lieden wel ongehier /
1675 En doz die hitte vander sonnen
Es dat lant al onghonnen.
Dar na soe es die grote zee /
Daer in vintmen wozonderz mee :
Dat sonnenschn maectse so heet /
1680 Dat si waltet also gereet /
Aft duater boet ober dat bier :
Daer es menech besch ongehier.
Daer lecht een berch / heet Abalaz /
Daer na een coninc geheten was ;
1685 Affrike was eem onderbaen /
Abalaz heet hi / sonder waen.
Op dien berch sat die coninc hzie /
En screef astronomie ;
Pzothheus was sijn vader mede /
1690 Die een heelde oer spzeken bede.
Affrike es een groet lant /
Dat meeste deel es onberant
Al dien lieden die nu sijn /

- Om dat heet sonnenscijn.
1695 Affrike laeten wi nu staen /
En ten wilden eylande gaen.
Cypzen legt en die suut see
Iegen Surien / min noch mee.
Dat oesten legt Grieken lant /
1700 Dat na dien coninc Creten es genant.
Dat oest soe legt Abidos /
En daer na soe legt Colcos /
En daer na legt / dies sijt gewes /
.¶ T. A. A. Cyclades:
1705 Eylande sijn also genant /
Die liggen iegen Asien lant.
Dat meeste darna heet Delos ;
En darna legt Samos /
Daer was gebozen Pittagozas /
1710 Die binder van musiken was.
Erdene potte waren daer
Ierst gemaect / dat was waer.
Cyrilien dat leget daer na
Bi den lande van Italia :
1715 Daer es die berch van Ulcane /
Die altoes bernet / als ic wane.
Bi Sicilien in die wilde see
Liggen lande / heten Olee /
Die bernen oer in allen tiden ;
1720 Dat seggen si dier bi liden.
Bi Anase / dat in Affriken es /
Liggen eylande / heten Gozades.
Oer waer segg ic u mee /
Dat ute in die hete see

- 1725 Lach dat grote eylant /
Dat hadde enen merren rant
Dan Europen of Affrike /
Dat verdzeeft gemeinlike
Met al dien volke dat daer sat.
- 1730 Plato bescreef ons al dat.
Daers nu de see gestozmt van hitten ;
Dat seggen si die daer bi sitten.
In Nilus so es een eylant /
Dat Meroc es genant :
- 1735 In dien somer so en es daer
Engene scaduwe / dat es waer /
Alse die sonne es te midbage.
Daer in steet / datz gene sage /
Ene stat / heet Sienee.
- 1740 Daer in es noch wonderz mee :
In die stede so es een put ;
Alse die sonne ter hoerhsten sit /
Schjnt si recht tote op dien grant
Recht neder ter selber stont.
- 1745 Dien put maecten die philosophiene
.¶¶. ellen diep en oer tien.
Dat na es dat verlozne lant /
Dat allen lieden es onberant /
En leget west van Affrike.
- 1750 Men vindet in extrike
Lant soe scone / noch so goet /
Noch daert so goet in wesen doet /
En dat heet dat verlozen lant.
Het es gesbiet dat men vant /
- 1755 En alsment bar ane sciet /

- Eñ conde ment gebinden niet.
Wi lesen dat Sente Bzandacn
In dat lande / sonder waen /
Die bi der see eñ opt lant
- 1760 **Wonders beke onderbant.**
Buten Europen liggen eylande
Dele die noit man en verande /
Eñ andere die nomen sal /
Som bzeet / som smal :
- 1765 **Maiozke eñ Minozke mede /**
En Maroch / daer menege stede
Wel geaisfert binnen es /
En .xxiiij. Orades.
Buten Tartarien es Angelant /
- 1770 **Waloes / Scotlant eñ Arlant /**
Eñ een eylant heet Canatos /
Het maerte hier serpente los /
Waer dat men die erde hebet
Die an dien eylande clebet.
- 1775 **Buten Dozthwegen es Cyle :**
Dat segg ic u al sonder ghile /
Dat daer die lober niet en vallen
Dan dien bomen al met allen.
Daer eest dach al dien somer lanc /
- 1780 **Eñ nacht dies winters bedwanc :**
.D. maent nacht en .vj. maent dach ;
Dus screef die gene diet sach.
Dozden suut van desen lande
Leget die grote see te hande.
- 1785 **Die see hebet in eer gemout**
Die winter : eest daer altoes rout /

Eñ si es verhozen verre en wide /

Eñ si en doit genen tijde.

Al dit wonder van die zee /

1790 Van die lande dat toe mee /

Hadde Apelles al bescreven

Op Paris graf / en daer beneben

Bescreef hi daer die properheide

Van die lande en van die chierheide ;

1795 Die salic u nomen gereet.

Wat argste rozen lant dat men weet /

Wat es dat hete Libia.

Amonts lant dat es barna /

Wat tallen tiden sonder regen.

1800 Egypten lant dat es daer iegen /

Wat Nilus wesen rike.

Cartago van Affrike

Stoenden met groten rozen daer.

Athenen stont barnaer /

1805 Wat wijste volc van ertrike.

Roma stont daer hoerbecchlike.

Spanien was daer gebisieret

Met Hercules palen versieret.

Saba die stont daer oet /

1810 Daermen vint die wiroet.

Overste van Francrike /

En die blome van al ertrike.

Goet wijn so es in Spanien.

Dul sijn si van Tartanien ;

1815 Want het es te gelobene van hen somen /

Wat die coninc Artur sal weder comen.

Condich so es die Nozman ;

- Die Ingelſce wael ſmeken kan.
Mer bezet ſijn de Lombarde;
1820 Die Duetſce ſijn bezet met den ſmarde.
Die van Bolonien hebben den prijs /
Dat ſi ſijn van loien wijs.
Apelles ſcreef op Paris graf
Met gulden litteren / dat er hi af
1825 Menige marc hadde te lone :
« Paris die wilen doerch die crone
Beide van Perren en van Meden /
Es begraven te beſer ſteden /
Dies conincs Arſamus ſone.
1830 Dieſe coninc was die gone /
Dien Alexander genendichlike
Af van ſinen conincrike. »
Oec ſcreef hi mede / ſonder waen /
De lange die werelt hadde geſtaen /
1835 Eer Alexander crone doerch :
Dat wijsheiden genoerch.
.MDCCLX. iaer
.XXX. min / dat es waer /
Hadde die werelt geſtaen /
1840 Eer hi crone hadde ontfien.
Binnen dien dat Apelles ſcreef
Dat wonder / daer hi over bezef
Langer wilen dan ic weet /
Geloet Alexander gereet
1845 Cote hen die ſoudinieren /
En hi gaf / na ſiere manieren /
Beide ſilber en gout /
En rijcheit menerch ſout /

- Eñ hiet dien liben dat si plagen
1850 Eers gemax; want hi dagen
Woude al daer met siere scare /
Cote dat Paris begraven ware.
Doen die liede ledich lagen /
Eñ eers gemacs plagen /
1855 Quam nimeere in dat herre /
Dattie coninc hadde gere
Ce kerene te lande waert.
Doen gereide tfolc sine bart;
Eñ die coninc / die hier af al
1860 Niet en wiste / hoerde tgescal /
Eñ hi hzaechde wat daer ware.
Doe hi wiste die nimare /
Was hi dzobe / eñ riep siere
Cote hem die soudenere /
1865 Eñ ridderz eñ die barone.
Hi sprac : « Hier es menech degen conc /
Dies hem te rechte scamen soude /
Dat hi te lande keren woude.
Dien rechten here hebdi verbzeven ;
1870 knechten / die eem namen bleven /
Solen wi se heren laten bliiben ?
Soe slachten wir dien heptiben.
Ghi hebt Percen eñ Ermenien
Ghedwongen / eñ oec Surien /
1875 Fenicen eñ oec Medea /
Capadocien eñ oec Lidia /
Parten en Ciciliene /
En dar toe menege bozch siene.
Ghi hebt dozcroppen menech gat /

- 1880 Eñ gewonnen menege stat /
Eñ menegen berch ober geclommen /
Eñ menech watter ober gestwommen.
Wi mogen in .iiij. dagen baren /
Daer Bessus niet en mach ontbaren /
- 1885 Noch ontcrupen / noch ontblien.
Eñ laet u die scande niet gescien /
Dat Bessus nu crone dzaget /
Eñ ghi Parise hebt versaget. »
Soe waren sijn saen beraden /
- 1890 Dat si sinen willen daden ;
Eñ oec riepent sijn al ober luut.
Die lebende boec geet hier lut.

DAT ACHTENDE BOEC.

Hier begint dat .viij. boec, eñ spreect wie coninc Alexander Narbefines na volgde om te dodene, eñ wie Narbefines genaden gefan over midt Alexanders kemerlinc Bogoa.

In dien sebenden boec so stoet
De Paris / die coninc goet /
Met groter eren was begraben /
Eñ me Alexander met groter haben
5 Gichte sine soudenere
Milbelike / na sijn maniere.
Du segg ic u die rebene hozt.
Cote Ezactene / in die pozt /
Tiet hi dien hier Permentone /
10 Enen degen fier eñ cone /
Eñ behal eem blant van Meden /
Beide blant eñ steden /
Om dat hijt soude berichten.
Selve boec die hier bechten
15 Tegen alt vult van Uranie /
Met al siere companie.

Daer vant hi menich dier
Soe starc en so ongehiet /
Dat hi iegen die beesten vacht
20 Lange wile met groter cracht /
Eer hi quam do? die woestine
Dan Arcanien met groter pine.
En hi sochte her en dare
Darbesnes / dien mo?denare.
25 Die dage vacht die edel man /
Eer hi die beesten verwan.
Die coninc hadde enen kemercinc /
Die alle sine heimelike dinc
Wiste wat dan ieman el.
30 Darbesnes hi wiste dat mel /
En die gene was sijn vrient ;
Want hys hadde verdient :
Hi was geheten Bogoa.
Darbesnes hi sende eem na
35 Boden / alse hys hadde stade /
En wat eem dat hinc verbade
Tegen dien coninc / sinen here.
Bogoa vads harbe fere
Alexandere do? sine gode /
40 Dat hi van den ehelen mode
Darbesnes liete verdingen ;
Want hi in genen dincen
Darise en scade an sijn leben /
En hiere oec toe wart verbeven
45 Van Bessuse / dien sellen man ;
Dat hi was sijn taelman /
En hi bo?ge en staden

- Woude setten in siere genaden /
Sonder slach en sonder stoet /
50 Nietmen quijt van der doet.
Die vziert heeft / het schijnt eem wel :
Al was Alexander sel
Sinen blant / Bogoa
Lach eem so met vden na /
55 Dat hi belobede den camerlinc
Met dieren eiden / in waere dinc /
Dat hine den hoesten soude maken
Sekerlike / in waren saken /
Die in al sijn her waere.
60 Dus wan hi dien mozdenaere
In sijn gewelt met clenre pinen /
En alle die gesellen sine.
Alse Macedo / die vzie /
Was int lant van Arrante /
65 Ghinc van hen die nimare
Derre en wide / her int dare /
Al tote in dier Megde lant.
Doe begerde alte hant
Calrestig / die coninginne /
70 Hem te siene ; want die minne
Hadde eren sin also bebaen /
Dat si dien werch woude bestaen.
.CC. maegden van eren lieden
Debe die v zouwe ontvreden ;
75 Want si dien wouden soeken /
Daer men vele af vint in boeken.
Selve was si so scoen een wijf /
Dat men te dien tijden anders lijf

- Doit en sach eer gelike /
80 Dar toe mechtich en rike.
En eer haer was en blond /
En ongeblochten talre stont :
Dat sat utermaten scoen.
Dar op bzoech si een crone
85 Van finen goude wale gemaect.
Maer van den cleederen was si naect ;
Want het was eers lants sede.
Si hadde wale gemaecte lede /
Dat boerhoet bzeet / die wintbzauwen srecht /
90 Die ogen blide / die nese recht /
Kode hier en witte tande /
Tange binger en eer hande.
Die arme hadde si te maeten grof /
Alten wapen was behoef.
95 Eer hals witte / al omme
Kont alse een colonne
Gemaect van witten marbersteen ;
Eer mont te maten cleen /
En die lippen bloet roet.
100 En van anderen leden was si groet /
En ribberlike gewzacht.
It bin dies harde wael bebacht /
Want Blancefloer / die bzouwe van Spanien /
Noch Blancefloer die in Tartanien
105 Met Cilen rise was ontfaren /
Noch Blancefloer van Beauraparen /
Van scoenheden eer niet en geliken.
Oer dar ic wael spzeken /
Dat Hsaude van Hrlant /

- 110 Noch die mettier witter hant /
 Noch Melioz / noch Cyfoze /
 Noch daer Amadas was doze
 Soe dul wael lange wile /
 Noch die gene die eer ghile
- 115 Met Waelwine heelt gerret /
 Doe men eem sijn oꝝ ontreit /
 Noch die scone Ampholie /
 Noch oer Lanceloets amie /
 Diamira / noch Phillis /
- 120 Vido noch Europa / noch Bizis /
 Die Achilles was genomen /
 Noch Octabiana van Komen /
 Noch Absolons Chamar /
 Daer ic wel af seggen dar
- 125 Die utermaten scone was /
 Noch noit vrouwe daer ic af lag /
 Sonder die vrouwe die noit en bede
 Sonde noch oer doꝝperheide.
 Erre en was gene gelike ;
- 130 En dat was recht sekerlike /
 Dattie hoefte vele te bozen
 Die toe dien tiden was gebozen /
 Dander scoenster was gemint
 Die in dien tijden was bekint.
- 135 Alt volc was in eer bedwanc /
 Dat Canasus die berch lanc
 Men die noꝝt oest sibe heeft bevaen /
 Al toter flumen / sonder waen /
 Die Phacis geheten es.
- 140 Hoert / ic make u dies gelwes

- De die vrouwe was gheten.
 Si spranc baden oeffe gereet /
 Tierst dat si dien coninc sach /
 En haeste eer al dat si mach.
 145 In eer rechter hant si boech
 Twe spiete / waren scarp genoegh.
 Men eer lichter sijde hinc
 Een hazzen bogen / dat's waer dinc /
 En een roker al vol strale ;
 150 Dat sat eer uter maten wale.
 Een bliaut hadde si ane /
 Geschapen / na minen waene /
 Wonderlike na eers lants sede.
 Dien lichter arm en scouderen mede
 155 Ongeleet en naert /
 Alse was dat cleet gemaert.
 Oec so eest eers lants sede /
 Als daer in enege stede
 Geboren wirt een maechdekijn /
 160 Dat plegt die hebelmoder sijn /
 Dat si eem ter selver tijt
 Die rechter mamme af snijt /
 Om dat si te dat souden scieten
 Beide met bogen en met spieten.
 165 Die lichter mamme leet him bliuen /
 Ocht geheil oec dien wiuen
 Dat si kinder minnen wouden /
 Dat si se generen souden.

*Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc
Alexandere een kint te dragene.*

- T**alrestis besach dien here :
- 170 Eer wonderets harde sere /
 We dat so cleen een lichaeme
 Hebben mochte soe groten name.
 Si peinsde ware die grote doecht /
 En die cracht van siere iocht
- 175 Tiggeren mochte in sijn lede.
 So simpel was eer seide /
 Dat si peinsde in eren raet /
 Dat nieman en dede grote daet /
 En niemen en were wael geraect /
- 180 Sonder dien die maniere maect
 Van lichame grote / hoge en scone.
 Maer die nature geest te lone
 Dien elenen minsce groten moet /
 Die leleken maect si hzoet ;
- 185 Want hets menich lelech minsce
 Die van wijsheiden hadde mensce.
 Alst dien coninc dus besach
 Dzaechde hi eer wat eer wach /
 Ofte si enege grote bede
- 190 Hebben woude op hobescede.
 Doen seide si dat si comen ware
 Coten coninc / en eer scare /
 Om dat sine hadde gemint
 Om te dzagene bi eem een kint.
- 195 Eer seide si dat sijn werdich ware /

Dattie coninc wonne an haer :
Da dat een knapelijn ware /
So sceent recht al oppenbare
Dat were here van sinen conincrike ;
200 Gesiet oec sekerlike
Dat were een maerhdekkin /
Soe sout coninginne sijn
Van eren landen / in waren sinnen.
Dit dat si op gerechte minne.

*Wie coninc Alexander dier coninginnen Talrestis
volbracht, en si weder tien lande vore.*

205 **D**oe dede Alexander bidden /
Oste si wapen woude bidden /
En siere ozlogen plegen.
Doe antwerbe si daer iegen /
Dat eer lant meer onberecht.
210 Doe antwerbe Alexander echt /
Dat hijt jarde gerne bade
Op hobesreit / dat si eem bade.
Alduz hadde si eer bede ;
En si keerbe te erre stede /
215 En tote eren conincrike /
Met eren mechden blidelike.
Binnen dien dat Alexander dwanc
Urcanie al ober lant /
En Talrestis / die coninginne /
220 Teen hadde van erre minne /
Spien Bessus crone in Bacteren lant /
En hi geboet alte hant

- Dat mene coninc heten soude.
Oec geboet hi / alse die houde /
225 Herbart al sinen lieden.
Die Citen bede hi oec ontbeden /
Dat si met eem souden striden.
Dit verhoerbe in cozten tijden
Alexander / en mettier vaert
230 Hiet hi pozzen dar wart.
Maer dat volc was soe geladen
Met gode / si en constent bestaden /
En cume pozzeden van der stede.
Du hozt wat die coninc bede.
235 Die edel here en die milde
Prinsde dat hi verbernen wilde
Al dat groet goet en clene /
Sonder die wapen allene.
Hi hiet te gader bzinggen tgoet /
240 Daer menesch om sturte sijn bloet
En hijt op die biande wan /
Die diere cleedere / die willen span
Dat behendege volc van Ceren /
Die hen met sden werke generen /
245 En dar toe menege dierheide /
Al / segge ic / dattie coninc bede
Op enen plein te gader bzagen /
Daer die heren toe gesagen.
Doe hiet hijt verbernen al /
250 Diere en ondiere / groet en smal /
Daer alt tfolc toe sach met ogen.
Het stont hem so / si moestent dogen /
Al hadden siere diewile tebozen

Menegen vziect om verlozen /
 255 Eñ menegen vziect om ontfacen
 Eñ menege woude / sonder waen.
 Nochtan en dozsten sijt niet clagen
 Wat si hoꝝ eer ogen sagen.
 Dies conincꝝ goet verberbemen mede ;
 260 Dat waest dat hen verbragen bede :
 Gemeen plage gedoecht men wel.
 Sibent dat also gevel /
 Van den gode dat daer verbarf /
 Seiden die heren meneschwarf
 265 Dat si bi des conincꝝ raede /
 Al docht him wesen scade /
 Van groten sozgen quijt waren.
 Dus moesten si idel danen baren.

*Wie coninc Alexander te Bacteren lande wart reet,
 en binae van finen lieden doet bleven was.*

Doe reet Alexander mettier bart
 270 Met groter haest te Bacteren wart /
 Die noit ontsach wijch noch strijt /
 Nochtan was hi ter selver tijt
 Van sinen volke wel na doet.
 Daer gesiede iammer groet ;
 275 Want daer was een van des conincꝝ vziende /
 Een die eem lange diende /
 Die dies conincꝝ raet al was /
 Permenis sone / Philotas /
 Die grote mozt .iiij. dage al /
 280 Als ic u hoꝝt vertellen sal.

- Philoten seilt knecht / een hiet Dimus /
En een hiet Nicomacus /
Stoenden en spraken onderlinge
Om menegerande dinge.
- 285 Mettien versuchte Dimus sere.
Nicomacus vzaechde dien here /
Wat eem te versuchten ware ?
Doe seide hijt eem oppenbare /
We hi en Dimiterius /
- 290 En een ander / heet Terolaus /
Hadden gesuoren / sonder waen /
Dat si dien coninc souden verslaen.
Mettien bleef dese sprake.
Nicomacus seide dese sake
- 295 Philoten nebe Sebaline ;
Sebalijn seit stillekine
Dese mozdaet al Philoten /
Dat Dimus met sinen roten
Alexandere souden verslaen.
- 300 Philotas beet vozt verstaen ;
Mar .iij. dage swech hijt stille :
Dat dede hi doz Dimus wille.
Doe Sebalijn dat gesach /
Dede hijt Matrone gewach ;
- 305 Matron seit Alexandere vozt.
Doe die coninc wiste die mozt /
Hiet hi die verreders waen.
Alse dat Dimus hadde verstaen /
Crac hi uyt sijns selbes swart /
- 310 En bode eem selven mettier bart.
Philotas wart oec gebaen ;

- Want men teech eem / sonder maen /
Dat hijt algader bereit ;
Want hijt wiste en seides niet.
- 315 Bedi verbant eem sijn ogen :
Het stont eem so / hi moestit bogen /
Sine hande op sinen rugge gebonden ;
Dus leidemene voz die ozonden.
Die coninc dede te hant gebeden
- 320 Die gemeente van sinen lieben
Met wapen in sijn paulmeleton.
Hen wonderde wat si souden doen /
Dat si daer ontboden waren :
Si bzaechden om die niemaren.
- 325 Mettien bzaechtmen Dimus vozt.
Die coninc spzar dese wozt :
« Deel na was ic u genomen /
Gi heren ; nu eest hier toe comen /
Dat ic leben mach een ure :
- 330 Dies halp mi die aventure. »
Als die coninc al dit gespzar /
Was daer van ropen groet gecrac :
Woudemen him die verreders geben /
Si souden him nememen eer leben.
- 335 Doe seide die coninc : « Wat wildi ?
It segt u gerne wie hi si :
Het was mijns vaders grote bziemt /
En die mi lange heeft gedient /
Mijn groete bziemt Permenione /
- 340 Dien ic boven mijn barone
Dit hief en boven sijn genote /
En sijn sone / die here Philote ;

- Si rieden ierst om dit doen /
 En met hen Demetrioen /
 345 Ierolaus en Dimus mede /
 Die hier doet legt ter stede.
 Dit waren si diet al verieden. »
 Doe riep daer menech van den lieden /
 Dat men dat ozonde bzerchte bozt.
 350 Matron sprac daer sine wort /
 Nicomacus en Cebalijn;
 Elc sprac die ozonde sijn /
 Dat ic u seide hier te bozen.
 Doe seide de coninc : « Si moget hozen
 355 We getrouwelike en we sere
 Dat hi minde sinen here!
 Na dien dat hi die waerheit wiste /
 Ofte hi se dat toe niet en riste /
 Wie soude hi sulke heelce sijn?
 360 Tierst dat wiste Cebalijn /
 Hine heelbet niet een wile;
 Permenis sone hielt sine ghile /
 Hine achtes min noch mere
 Te warene sinen rechten here.
 365 Om dat sijn vader es soe rike /
 Om dat ic eem dat conincrike
 Van Meden hebbe bevolen /
 Woude hi mijn leven hebben gestolen.
 Hi waende dat dat leven mijn
 370 Here vander werelt sijn.
 Ic wane dat Philotas bedi
 Bede dat ic sonder kinder si /
 En sonder vader en sonder mage

- Cozten wille mijn dage.
375 **W**aren / hi es bedrogen!
Ic sie hier boz mine ogen
Soe menegen Gzeet nu te tiden
Staende neben mijnre siden /
Onder meerre en minder
380 **I**c en ben niet sonder kinder.
Wattan! al swiget Dimus al stille /
Al es dat Philotas wille /
Te meer en es hi sculdech niet
Dan allen dat hier es gesiet.
385 **D**ie knapen sijn van eren here
Dicke bedwongen also sere /
Dat si hen selven bedzagen /
Sine dozzen van hen niet gewagen.
Dicke was Permenis sone
390 **M**et mi te spottene gewoen /
En gerne was hi daer bi
Daer men spotte met mi :
Hi seide dat hys blide ware /
Dat Jupiter seide oppenbare
395 **D**at hi mijn recht vader was.
Keitiben mochten vernoien das /
Dat ic soe ongemate ware ;
Want hi seide / ic hebde ommare
Menschlijcheit en nature.
400 **I**c sweech / nochtan wist ic ter cure.
Om dat ic eem tebozen
Hadde ere gedaen en ythbercozen /
En willickene niet onwert maken.
Maer nu verkeert hi dese saken /

- 405 En hi toent na sijnre nacht
Die quaetheit / die hi heeft gedacht.
Wien mach ic mijn lijf betrouwen!
Ic maectene / dat mach mi rouwen /
Een here boven al dien minen :
- 410 Nu wilt hi om mijn leven pinen.
Mi weer beter weer ic bleben
In enen stryft / danmen mijn leven
Mijn gesellen nemen souden /
Die mi souden mijn lijf behouden.
- 415 Wiebe vziende / dit clag ic u/
Op genade so bidd ic u;
Want ic en wille / noch en mach
Niet geleben enen dach /
In moet sterben / eest nu / eest echt :
- 420 Diez bidd ic u dat ghi mi recht. »
Dit sprac hi met grammen moede /
Al daert hoerde menesch vzoede /
En hi ghinc ewege uten raede.
En hi heet vzingen met stade
- 425 Philoten / en hi talen soude
Doer hem allen / ofte hi woude.
Hi doet / om dat mens hier achter
Spraken en soude genen lachter /
Dat hi sonder scpen tale
- 430 Hadde verbaen ute sijnre sale
Alse enen edelen man.
Philotas stoet / en hadde an
Een quaet cleet ten stonden.
Sine hande waren eem gebonden /
- 435 Alse men dien mozberen plach.

De dzoefter dat hi sach!
Ongeljc wás hi dien here/
Die wilen met groter ere
Marſcale wás van al dien her/
440 Eñ die met ſchilden en met ſper
Alder naefte dien coninc wás/
Eñ daermen hier tebozen af laſ/
Die dat her ſo dicke ſcarde/
Eñ ho? die viande vermarde.

*Wie dies conincs Alexanders volc was in vaere, want
hi Permenions ſone Philotas doden woude.*

445 **D**ies conincs manne twifelden ſere.
Si peinfden om dien groten here/
Die edelen Permenioen/
Eñ om des goets Philotas doen;
Want Permenioen hadde verlozen
450 Cwe edel kinder daer tebozen:
Doer Cyren dien iongen Hecto?
Daer men bellede meengen to?
Eñ Michano?
Den die Arcanoife hebben verſlegen.
455 Eñ dar toe ſo wás hi nu
Int lant van Meden gemaect bellou/
Eñ hi oec daer niet en wás.
Oec gebachten ſi mede wás/
Dat hi wás ſijn enech kint/
460 Dattie vader ſere mint.
Eñ oec mede wás eer waen/
Dat hi te onrecht wás gebaen

- In vzeemden lande wael verre :
Dus twifelden si / al waren si erre.
465 Dit versach die halion Amictas
Dat die gramscap gesonken was /
En hi sprac om Philotas leben /
Soe dat hi weder op hest gegeven
Dier liede moet / met soelker tale
470 Alsoe hi conste seggen wale.
Doe was Philotas sere in vaere :
Noch hine keerde her noch dare /
Noch hine hief op sijn hoeft ;
Hi beet bedi / dies geloeft /
475 Dat hi een kende sculdich was /
Oft dat hi in vaere was
En en vzesen van der doot.
Doe quam een wederstoet /
Dat hi veel neder in ommacht /
480 En verloes alle sine cracht /
Op dien genen diene hielt.
Doe quam hen weder al sine gewelt.
Mettien cleede dat hi hadde ane
Zoerhde hi af sine crane /
485 En hi seide oec dese tale
Gestebelike en wale :
« Een man die onsculdich es
Dindet saen / dies sijn gewes /
De hi ontladen mach sijn lijf.
490 Maer dat en doet niet die hegtijf /
Die eem selven sculdich weet.
Maer mijn herte weet eem gereet
Onsculdich van deser daet /

- Eñ die aventure eñ mi quaet**
495 **Eñ sel an die ander sibe.**
Alduß stae ic ontilide /
Eñ en weet mi waerwert heren ;
Want mijn herte / liebe heren /
Troest mi wel ter cure /
- 500 **Die coninc vander aventure**
En laet mi niet sijn verloest :
Nen die ene sibe ben ic getroest /
Nen die ander sibe ben ic doet ;
Dus hebbe ic die hzeese groet.
- 505 **Bedi mot ic over mi spreken /**
Al eñ die coninc ewerch gestreken /
Diet te rechte hozen soude
Mijn onscolt / oft hi woude
Mi domen na mine tale ;
- 510 **Want hi mach allene wale**
Mi ghijt laten eñ domen ;
Eñ ic en mach niet henen comen /
Hien liet mi selven gaen
Die here die mi debe vaen /
- 515 **Al eest dat ic oer gebonden**
Doer u stae in desen stonden /
Gelje dat ic sculdich waer /
Eñ ic weet wel al oppenbare
Dat ic niet en mach ontbreken ;
- 520 **Nochtan willic mine tale spreken /**
Eñ ontladen minen halß /
Dat men niet en segge als eñ als
Da mine iammerlike doet /
Philotas hi hadß scande groet

- 525 Dat hi eem verbielen liet /
Hine hebber tegen getaelt iet.
Ghi heren / soe soelbi geben
Enech bonnisse tegen mijn leven ?
Want nieman mi beriet dat /
- 530 Dat ic vanden genen was /
Die tegen die conincs leven rieden.
Cebalijn met sinen lieden
Die van Nicomacuse verhoerde /
En wzoeghet mi niet van enen woerde.
- 535 Nicomacuse liet mi wael quite.
Die coninc seit nochtan met blite /
Dat ic hier af sculdich ben /
En Dymus hi bode hem :
En die sijn selven libes niene vermeet /
- 540 Wie es so wzoet van / diet meet
Dat hi mijns vermiden soude /
En hi eem selven boden woude ?
Ost die coninc mi oec tiet /
Dat Dymus des heeft geliet
- 545 Dat ic daer af sculdich was /
Ic wille mi onsculdigen dat.
Wi lesen in die Troiansce geesten /
Doe Achillas / die alre meesten /
Die alre meeste in dat griexe her /
- 550 Doet was bleuen sonder wer /
En doe Paris harde onfate
Hadde gescoten onder die voete
Met enen gesenijnden sper /
Doen was in dat griexe her
- 555 Om die wapen vele talen :

Ulixes / die dien here halp halen
 In dies conincs Licomedes sale /
 En die dingen conste wale /
 Heiscebe die wapen ober recht.
 560 Maxse wise icse hebben echt;
 Want sijn vader Celamoen
 En Achilles vader Polioen
 Dit waren gebzoeder beide.
 Doen wisten die Grieken gereide;
 565 En om dat Max / die starc was /
 Woude eem vermeten das /
 Dat hi die wapen hebben woude.
 Ulixes antwerbe als die boude /
 Daert hoorden Achilles vrient /
 570 Dat hi die wapen hadde verdient.
 Max hi verwetem mede /
 Dat hi noit coenheit en dede /
 En dat noit en were verholen
 Hine hadde bi nacht gestolen
 575 Binnen Croien Pallas beeldde.
 Ulixes andwerbe hoer die heelde :
 « Men darf mi verwiten niet /
 Al es mi die dinc gesiet;
 Want beter man dan ic si
 580 Diomedes was met mi /
 En ic was daer af sijn knecht. »
 Doe verwet eem Max echt /
 En seide dese tale :
 « Hier Ulixes / men weet dat wael /
 585 Doe men boze op Croien striden /
 Ghi waert verbaer so tien tiden /

- Dat ghi u selven maket verwoet /
En manet hebben behoet
Dat ghi niet waert comen te stride.
- 590 Dalmedes wiste betide :
Alse ghi eriet op die zee /
Settet di u kint / noch min noch mee /
Doet u perde in die boze ;
Want hi wiste wel ter coze /
- 595 Haddi verlozen uwen sin /
Dat ghijt vermeet / meer noch min.
Maer doen ghijt niet wuudet doden /
Waerdi bzaecht in desen noden /
En geboert in desen strijt /
- 600 Daer ghi af ontaen sijt. »
Ulises hi andwerde weder :
« Hier Ajax / legt die tale neber ;
Want men saels mi genen lachter
Met rechte spreken hier achter /
- 605 Dat mi die dinc es gesceit.
Achilles en scames eem niet /
Hine was geblouwen / dat weet men wale /
In des conincs Licomedes zale /
Die grote here / die edel man /
- 610 En hadde wijses cleeder an.
Dien lachter bzaeg ic wael gemene
Met eem / want ic ben harde elene
Tegen Achillese met crachte
En van goede en van geslachte. »
- 615 « Dus onsculderijde hen » « sprac Philote »
Ulises boer die griexe rote /
Met beten mannen dan hi was.

- Oec dat ic mi vermeten dag /
Dat Dimus mi die mozt teech an /
620 Om dat ic was een beter man.
Merct ghi / heren / die wet en recht
Hebt bekent nu en echt /
Bi wat rechte men sal verdoen
Enen edelen man / enen baroen /
625 Die ongezocht es van ozonden
Bedi nu en tallen stonden /
En onbemeert en onbeseit
Dan aller mozbederheit /
En die selve niet en liet ?
630 Ic ben sere vermalediet !
Men hadde mi die mozt niet betegen /
Daer ic mede bin bedzegen /
Maer dat mi die mere vrazchte
Cebaljn diet al besochte /
635 Want minen naem niemen en lzoechte ;
Maer want noit ongenoechde
Ozcalke noch nimare /
Mot ic becopen sware.
Wat soudic geloben enen knecht ?
640 Wat soudic / ofte sine clage was recht ?
Al seit een arm mensche waer /
Sine tale en acht men niet een hare ;
Dus sijn diez armen menschen wozt /
Al sijn si goet / luttel gehoert.
645 Of ic Dimus geselle ware /
Wi soudic laten oppenbaer
Werden dese mozt ?
Ic hebben te stucken eer gescozt /

- Sonder wanconst / Cebaline /
 650 Oppenbaer noch stillekinc /
 Eer hijt dien coninc hadde geseit ;
 .Nachtan sident / Got weit /
 Dat mi dese mozt was antteet /
 Quam ic / met swerden uyt getrecht /
 655 In dies conincs kemenade
 Tenen hemeliken rade ;
 Want het es die derde dach /
 Dat ic's ierste hoerde gewarh.
 Twaren / woudickene hebben geslaen /
 660 Ic hebt doe wael mogen bestaen.
 Mi soudic hebben gedozst ?
 En soud ic niet hebben gedozst /
 Sonder Dymus hulpen / boen ?
 Was ic dan sijn garzoen ?
 665 Soudic met Dymuse dat bestaen /
 En minen gerechten here slaen /
 Om dat ic coninc wesen soude ?
 Wien hebb ic met goude /
 Ofte met eneger dinc gemiet ?
 670 Dat segt / en swiget's niet.
 « Mi tiet die coninc met gewelt /
 Dat ic met eem inijn sceren helt /
 Om dat hi eem veromde dag /
 Dat Jupiter sijn vader was ;
 675 Maer armen lieben mach vernoen /
 Die hen tallen tijden moien
 Doz sijne hoberdecheit.
 Te waren / mine getrouweheit /
 En die bzientscap / en die minne /

- 680 En die bzoetscap van minen sinne /
 Die som liede sere beniden /
 En dat ic oec tallen tijden
 Dien coninc seide dat eem messat /
 Dat maecte mi met eem gehat.
- 685 Dieg lie ic wale dat ic seide.
 Dat en bede ic doz gene nibecheide ;
 Want mi des wael gebachte
 Dat hi van der gode geslachte.
 Maer ic hadde dien coninc lief ;
- 690 En dat hi eem so verchies /
 Ontfagie mi datg hen vererren
 Die heren mochten vanden sterren /
 En datg die pzincen mochten beniden /
 Die altoes sijn neben sijnre siden.
- 695 « Wat bzomet mi / coninc here /
 Dat ic hebbe doz din ere
 Verlagen die liede mine ?
 Wat mach mi bzomen mine pine ?
 Ic hebbe .ij. bzoberg ute vercozen
- 700 Doz des sconincg wille verlozen ;
 Mijn vader en es oec hier niet /
 Noch hine weet niet ong verdziet /
 Noch hine dar ontveiden niet.
 Chi tgetmen hem dat hi verreet
- 705 Dien coninc ? en es niet genoech
 Dat hi hebet groet ongeboech
 Van .ij. kinderen / die hi verloes /
 Hine werde al kindeloes /
 En verliese dien berden mede ?
- 710 Hi sal met groter onsculbechde

- Doze minen wille mede sterben.
O mach! vader/ du moetſ beberben
Doz mine ſchout en̄ doz mi;
Mijn leben eſ mi comen van di/
715 En̄ van mi coemt di die doet
Met onſroude harde groet.
Ic rozte di dijn oude lijf.
Cwi konſtu noit dien keytjſ/
Die nemen ſal di dijn leben?
720 Met rechthe ſoutſ du eem hebben vergeben/
Ocht verſlagen hier tebozen/
Sone en weerſtu noit doz mi verlozen.
Ic waſ di een quaet gelwin;
In can gernerken in minen ſin/
725 Welc onſer heeft meer ongebalſ/
Oſte mine iogt/ alſ en̄ alſ/
Oſte dijn ouder/ liebe vader.
Mine cracht weeft algader/
En̄ alduſ mot ic ſterben!
730 Mijns vaders ouder moet beberben!
Mochten wi noch een ſtucke duren/
Othier en̄ wi bi naturen
Die doet ſouden angaen/
Wi ſouden menegen pꝛijſ ontſaen. »
735 Dit ſpꝛac hi/ en̄ die coninc quam
Sere onſteken en̄ gram/
Met eentre ſtaren gewapent wale/
Alſe hi ſpꝛac deſe tale.
Doen quam eem die bzefe ſoe groet
740 Doer die bzefe vander doet/
Dat hi verloeſ al ſine cracht/

- En seech neder in onmacht.
Selic was daer die spreken woude /
Dat menne leben laten soude ;
745 Maer dat was al onghoxt.
Ander heren bzachten hoxt /
Dat men Philoten steinen soude ;
Selic was die visieren woude /
Dat menne met geiselen soude slaen.
750 Doe dede die coninc maken saen
Cozmente voer Philotas ogen :
Het stoent eem also / hi moest gebogen.
Mettien sprac hi stillekine /
Woubemen cozten sine pine /
755 Al die waerheit vander mozt
Woude hi gerne bzingen hoxt.
Men seide iaet. Doe sprac Philote /
Hi hebbe gemaect een rote
Dat men dien coninc slaen.
760 Doe ghinghen die knechte saen
Philoten steinen / dien hegtijf.
Maer doemen nigerins an al sijn lijf
Diet sien en mochte dat al wonden /
Liede in cozter stonden
765 Beide dat einde en dat begin
Van der mozt / noch meer noch min.
Maer die boec en liet niet das /
Dat hi dier sculdich was ;
Maer si twiselet harde sere /
770 Ochte hije liede / die edel here /
Om te coztene sine pine /
Daer eem in stont te sine.
O mach arme ! die aventure

*Wie coninc Alexander trac Bessus en̄ Narbefines nae,
en̄ wie si vluwen in een casteel.*

- 800 **D**oen pozzede Alexander mettier bart
Aegen Bessuse / te Bacteren wart.
Hi vzzachte tfolc in Bacteren lant
In sulker vzesen altehant /
Dat si die Gzielen / sonder waen /
805 Niet en dozsten bestaen;
En̄ Bessus vloet in enen casteel /
Die starr was en̄ geheheel.
Daer vingene sine selbes vzielt /
Om dat hys wale hadde verdient /
810 En̄ sendene Alexandere gebaen /
Sine hande gebonden / sonder waen /
Al moder nact / harde onsoete /
Om dien halz in om die voete
Gespannen uter maten vaste.
815 Doen sprac hi ten leden gaste /
Dien hi felliken ansach :
« Segge / wat verhoetheiden lach
In dinen sin / verhoet man /
Ofte wat dulheiden vzzachter di an /
820 Dattu dien coninc / die di bede
Alfoe menech hobeschebe /
Souts dozzen binden en̄ vaen /
En̄ dar toe dozperlike slaen ?
Om dattu vzzagen wouts crone /
825 Die comter af groet leet te lone. »
Mettien riep hi Exateuse /

- Enen dien hoersten van dien huse /
En gaf eem Bessuse gebaen.
Soe dede hi mede / sonder waen /
830 Daerbesues / dien sellen man.
Hi sprac : « In hebbe niet daran
Te hoeken minen eet ;
Want het was in mijn beheet /
Dat ickene soude den hoersten maken
835 Van den minen / in waren saken ;
Du hancene an die hoerchste galge. »
Daer hinc hi die .ij. valsche balge
Daris hoeder Exateus /
En sprac sinen hoeder dus.
840 Aldus nam Bessus conincrike
Cozt einde dozperlike.

*Wie die coninc Alexander voere in Siten lant, en wie
eer lant en si sijn gecapen.*

- A**lexander hadde menich iaer
Ere begert / dat es waer /
Te winnen dier Siten lant.
845 Bedie boer hi altehant
Daer wert met sinen scaren /
En quam op een riviere gebaren /
Die es geheten Canais /
Die int besceden gelegen es
850 Tusschen Barteren en Siten lant.
Dat es in boeken wael berant /
Dat si met crachte comt gelopen
Tusschen Asien en European /

- Eñ sceet dese lande ontwee
855 Daer si vallet in die zee.
En gene huse en hebben die Siten;
Si sijn gedaen al oft si biten
Souden die liebe die si sien;
Men seget oec dat si plien
860 Te wonen in die aechdochten /
Eñ si ander goet en sochten
Dan hen die nature woude geben /
Eñ hzoet daer si bi leben;
Noch sine willen silber noch gout /
865 Noch anders in eer gewout.
Op die riviere sloech Alexander
Sine tenten eñ menich ander;
Hi dede scepe maken / te waren /
Daer hi mede soude ober baren /
870 Eñ doen die griexe swerde biten
Op dat inzeede volc van Siten.
Mettien quamen .ij. werf tien
Gzoter man eñ siene
In dat griexe her / te waren /
875 Op eislke perde gebaren
Met einre wonderliker manieren.
Doe sprac die outste handen lieben /
Doe hi dien coninc sach so cleen :
« Werstu also groet allene
880 Van lichamen alse van gireheden /
Ofte weers du also groet van leden
Alse du groet van mode bis /
Die werelt waere in dier alre wijs
Al te cleen te dinen behoef;

- 885 Want du souts wesen soe grof /
Dat dijn ene hant soude slaen
Daer wi sien die sonne op gaen /
Die ander hant / dat es groet wonder /
Slaen daer die sonne geet onder.
- 890 Nochtan en sout di genogen niet :
Soe wat dinge soe gesiet /
Dat soutu willen besien ;
Maer soude die dzohe sonne blien /
Du soutufter here af willen wesen.
- 895 Bedie merk ic wale in desen /
Dattu vele dinge begers /
Die du dijns onday onbeers.
Als du die werelt hebes doz rommen /
Soustu doz bechten en doz winnen
- 900 Beesten / herge / steene / wout ;
Ja die snee die es so cout /
En leit in die diepe vallien /
Soustu met dinen swerde heien ;
Die wondere / die in woude tuschen /
- 905 Soutu met dinen bakke uten buscen.
Dijne oosse macht en dijne gesellen
Sal noch die elemente quellen.
Neemstu daer an genen goem
We gewassen es een boem /
- 910 We starr out van dan dagen /
Op ene cozte wile / te waren /
Weert hi ute ber erden gehouwen ?
Die op dien sconen appel scoutwen /
Die stat op den hogen boem /
- 915 En die dan niet en neemt goem

- De hinc met gemakke mach winnen /
Ic wene si luttel wijsheiden kinnen.
Maer / alse du wout dien appel plucken /
Dattu mettien dzogen stocken
- 920 Cier eben niet en valg.
Al es die lieue starr en gemalg /
En coninc boben alle beesten /
Men vint noch lesende in geesten /
Dattene die clene blege aten :
- 925 Waer bi so laet bi gematen.
Ise en stael es harde hart ;
Ene roste blecke / cleen en swart /
Beberbet / al es si cranc.
En es nimen onder die hemelg ganc /
- 930 Hinc mach dien cranken ontsien.
Die sijn si die der werelt plien /
Oft so rike oft soe groet /
Sine mogen ontsien die doet ?
Wat hebben metti wi gemeen ?
- 935 Wi en mesbeden / groet noch cleen /
Iegen dijn lant / noch iegen di.
Wie so dijn geslachte si /
Oste twi du her bist geseint /
Oste we du bis / datg onbekent
- 940 Al dien Siten en onberholen ;
Want hetg volc dat woent in holen :
Si blien wapen en liebe /
En wonen daert es ongediede.
Dit waren die Siten hzi ;
- 945 En ic sal di seggen twi :
Want sine begeren anderz niet

Dan die nature gebiet.
Daer af en mogen si / sonder waen /
Engenen man te dienste staen /
950 Noch sine willen nemmermeer
Dan enegen volke wesen heer.
Die dinge maken heilich den man :
Die lijf en goet bescremen can /
En mettien sinen here bezaget /
955 En om ander liede goet niet en iaget.
Dit sijn die ons heilich maken.
Woutu iet boben desen saken /
Soe woutu meer dan salicheit.
Wachti hier bi van quader seide.
960 Ic wille dattu kinnes mede
Een deel van der Siten seide.
Sine hebben anders niet dan beesten /
En ploge / daer si blant met dweeften ;
Si hebben gescotte en speren /
965 Daer sij blant mede verweren /
En daer wi mede onsen goden
Dienen / na onsen geboden.
Die hziende / die wi hebben vercozen /
Deilen wi weder onse cozen.
970 Wat lande saldi beste hogen /
Ofte wat goede saldi genogen ?
Capadocien en Libia /
Suriën / Perren en Media ;
Nu woutu Anden winnen saen /
975 Vzaeten es bi onderbaen.
Scaembi / hetz scande groet.
Wat soudi onse guke noet /

- Dzic man / wat solen die onse beesten ?
Soe wat die werelt mach geleesten /
980 Dat es algader dijn ;
Nochtan duncstu di arm sijn.
Wat sal bi tgoet / dat immer doet
Bekummert wesen dinen moet ?
Soe du meer hebes in dijn gewout /
985 Soe du me begeres dat gout.
Alduz comtti gebzet van den gode.
En mercstu niet in dinen moede /
We lange du weers in Bacteren lant ?
Doe duse dwongz na diere hant
990 Dat een lant / so comt bi bander iegen.
Alduz comt ozloge van den segen /
En banden segen so comt die strijt.
Du wout du baren in cozter tijt
Oer die Cane om viande /
995 En wout dwingen tyren lande
Siten lant / dat noit man en dwanc :
Mar onse armode / Gode danc /
Maect onf dapper en snel ;
Mar dijn volc / dat weetmen wel /
1000 Datz so trachtich van groten gode /
Dat seggit / dat met waren mode /
Sine solen onz gevolgen niet /
Wat hen dar na gesctet.
Duz mogen blien en volgen wel ;
1005 Wine en hebben niet / maer wi wesen snel.
Als du soutz wenen dat wi sijn
Derre van den volke dijn /
Solen wi sijn onder dijn here ;

- Alse du soutz wenen staen ter luere /
1010 Eñ onsz baen en slaen /
Solen wi ontlopen saen.
Die Siten en achten niet op goet :
Noit en quam in eren moet
Eengerhande gierichebe ;
1015 Sine hebben bozge noch cirhede /
Noch casteel ; maer in woestinen
Generen si hen met groter pinen.
Bedie pijn di te houdene vaste
Die aventure / die eer gaste
1020 Utermaten sere hoent /
Want si nieman en verscoent
Eñ si eer lief : en es geen man /
Dese met eem behouden can.
Hier omme volge mettien raede /
1025 Die wile dat si es gestade.
Maer een einde ane dijn striden /
Dattu niet in cozten tijden
Niet en verlies al dine pine.
En mercstu niet int herte dine /
1030 Wemen die aventure bescribet
Met enen raede / dat si dzibet
Die enen op dien anderen neder ?
Dat om kere te lande weder ;
Eñ ofte si di die hende diet /
1035 Halt si vaste dat si di niet /
Alsi wille / die en onbliet ;
Want si gerne dien man herdziet.
Bestu goet / so salttu dan
Genade doen dien sterflijken man /

- 1040 Eñ eem sijn noettozft geben :
 Du en salt niet cozten sijn leven /
 Noch nemen eer goet.
 Bestu mensche / set enen moet
 Te peinsene wattu sijn :
- 1045 Het es doerheit in alre wijs /
 Dattu sterbens hebess vergeten.
 Dine hzient sint / wouttu yt weten /
 Daer du niet op en hebess gestreden.
 Anders geen volc en leeft met hzeden /
- 1050 Van die sonder hoerde sijn.
 Het seget mi die herte mijn /
 Dat si die spade solen geonnen
 Dattu in stride hebess verwonnen ;
 Want eer sal erbe sterren hzagen /
- 1055 Eñ die leide sterre eñ die wagen
 Solen eer te hobe gaen /
 Dat segg ic di al sonder waen /
 Eer solen alle water blien /
 Eer dat mach gescien.
- 1060 Cussen di eñ die du hebess verwonnen /
 Gest dat wijs gemerken connen /
 En mach gene minne sijn :
 Al tonen si di scoen ansijn /
 Binnen hzagen si dien nijt ;
- 1065 Buten tonen si di in allen tijt
 Alse oste si di hebde lief /
 Binnen haten si di als enen dief. »

*Wie die coninc Alexander in dien lande van Siten
voere, en̄ wee mel eem was.*

Dus sprac die Site / in sijnre tale /
Doer dien coninc / in die zale.
1070 Alexander sweech al stille /
En̄ liet eem seggen sinen wille.
Die Siten saten op eer perde /
En̄ bozen eerre herde
Over die Cane / in eer lant.
1075 Alexander gereide eem te hant /
En̄ bede sine her ten wapen gaen /
En alle souden si te scepe vaen.
Sijn her beilde hi in bzen ;
Die hoerste scare woude hi besien.
1080 Daer was met eem Eufetio /
En̄ Armolaus / die noede vloet /
En̄ Diranoz van Craci /
En̄ Sinacus / die degen bzi /
Glaucus en̄ Polidamas /
1085 En̄ Aristoen / die cone was /
Pencestes en̄ Labernaet /
En̄ Cymeus / die menege daet
Dichwile hadde gedaen.
Dit waren ridderz / sonder waen /
1090 Dan groten pziise / van groten namen /
Die nouwelinghe uyt Grieken quamen.
Cholomeus was in bander her /
En̄ ander ridderz van groter mer /
Perdicaz en̄ Antigonuz /

- 1095 Clitus en Eminidus /
 Meleager en Cauroen /
 Cenus / Amictas en Metroen.
 Die Perren waren in die derde scare /
 Dar af een ridder maer /
- 1100 Paris hzoder / was gemact here /
 Exateus / met groter ere /
 En die getrouwe Arebatus /
 En die rike Mascus /
 En Pannarges / die iersten bekende /
- 1105 Doen die coninc met genende
 Cote Paris tafel sat /
 En met eem uter scotelen at.
 Dus hoer die coninc ober die riviere /
 En met eem menech heit fiere /
- 1110 Beide ridders en sariant /
 Die mi bi namen sijn onbecant.
 Doe si quamen an dat ander lant /
 Slogen si die tenten al te hant.
 Die Siten quamen daer ter were
- 1115 Gegaen met enen groten here /
 Gespreit ocht were een wout.
 Daer was menech heit hout /
 Beide te perde en te hoet;
 Dies wies Alexanders moet.
- 1120 Doet die Siten quam gebaren
 Een degen / niet out van iaren /
 Dien die Siten hadden verheben
 Coninc om sijn coen leben /
 En was geheten Barabach.

- 1125 **E**erst dattene Alexander sach/
Keerde hi darwert sijn peert.
Barabach was onberbeert:
Hi sloech sijn pert met eenre swepe;
Een spere nam hi in sinen grepe /
- 1130 **D**ie beide starr was en groet.
Sijn scilt was gebermet roet.
Eic stac op anderen met nide;
Die coninc stackene op die sibe /
Dat eem dat sper dede wee /
- 1135 **E**n hi spranc in stucken twee /
En trensoen eem uyt siner rechter oge.
Barabach sat harde hoge;
Hi stac dien coninc op den scilt /
Dien hi boer die ioeste hilt /
- 1140 **D**at die conincs sabelstelle sprac.
Sijn spere dede enen groten crac /
En si bingen beide ten swerde.
Barabach hi sloech so harde
Op Alexander's scilt / dat hi met allen
- 1145 **T**er erden neder quam geballen.
Doe sprac die coninc te hant:
« Dient / du heef's mijns enen pant;
» Dien sal ic losen tjo dinen standen. »
Doen cloefde hi eem thuet toten tanden /
- 1150 **E**n Barabach bleef ginder doet.
Die strijt was starr en groet;
Mar we dat van Siten sach /
Dat berflagen was Barabach /
Hi vloec weder danen hi quam.

- 1155 Doe die coninc dat vernam /
Dolchde hi na met groter pozse.
Daer bleben doet man en oꝝse /
Beide Siten en Gzicken /
Die nemmermeer daer na ne wieken.
- 1160 Eufecio sloech daer en thueen
Neben die knien af die been.
Armolaus verloes sijn pert /
En vacht te hote als een lybart.
Nicanoꝝ en Synacus
- 1165 Sagen te voet staen albus :
Si gaben eem en starr pert ;
Si doden mengen an die bert.
Pencestes en Labernaet
Deden menege grote daet /
- 1170 En Cymeus en Aristoen /
En Glaucus / die noede bloen /
En Polidamas / die degen /
Hebben huerre so buel verslegen /
Dattie Siten bluchtich waren.
- 1175 Doe quamen die thue ander scaren /
Cholomeus mettier sierre /
En Exateus / die siere ;
Si beringden met eren her
Die Siten / die daer stoenden ter wer /
- 1180 Soe dattier luttel mocht ontgaen.
Mar die coninc / sonder waen /
Was beringt van hem tienen /
Die eem van groten slegen dienen.
Mar Clitus die dat versach /

- 1185 Die coninc were op dien dach
 Dan den Siten daer verflagen;
 Want Clitus boet dien scilt der iegen/
 Doen die souden slaen:
 Dat swert gincker in/ sonder waen/
 1190 Over die hilt van den scilde.
 Woude die Site oft en wilde/
 Hi liet ginder sinen bzent.
 Doe sloech hi mettier bloesser hant
 Op dien coninc sulken slach/
 1195 Dat hi en hoerde noch en sach.
 Mar Clitus wazac diez conincz smerte:
 Hi stac eem t swert in toter herte/
 Dattie Site viel ter neder.
 Si dozzedenen hozt en weder:
 1200 Daer en was niemen dan si twee/
 Si en sloegen eem af hande en been.
 Binnen dien nacht Cholomeusz sere/
 En Erateusz/ die here/
 Met huren volc op die Siten.
 1205 Si deden eer scilde spliten;
 Nochtan verlozen si veel lide.
 Si dwongen si al/ sonder mide/
 Die mochten dat si hun ontbloen.
 Doe was daer een/ heet Dromoen/
 1210 Die snelste van der Siten lant;
 Hi maecte met siere hant
 Ene plaetse harde bzeet/

Het Amsterdamsch fragment l. 1. heeft:

1212 Eene plaetse harde breet

Want hi was staerc en wreet

Want hi was sterc een wæet.
Tauroen en Sinacus si staken /
1215 Soe dat hun niemen en dorste genaken /
Van verren op hen met .ij. speren.
Nicanor sette eem ter were /
En sloeg dat hijt tswert verloes.
Dromoen en hercoes
1220 Emeniduse onder die poesse /
En hi liepene van den oesse /
Soe dat hi quam uten ringe.
Hem volchden die jongelinge /
Mar en mochte achter riden.
1225 Alexander quam tien tiden /
En Clitus / die cone begen /
Om dat siere .x. hebben verslegen ;
En Dromoen liep op dien coninc :
Ic segge u in waerre dinc /
1230 Hi wæenden lopen ter neder.
Die coninc sette eem dar weder /
Want hi stakene dor sine kele.
Al ware der Siten bele /
Si blouen al sonder kerren.
1235 Dus woument die griekse heren /
En die ander / die eem waren ontgaen /
Wozden eem al onderdaen.
Te bozen hadden die Siten veruonnen
Menech lant onder dier sonnen /

Tauroen en Simacus si staken
1215 Doen hē niemen en dorste genaken
Van verren op hē metten spere

Nicanor sette hē ter were
En sloeg,ne dat hi tswert verloes
Dr . . . en vlo en coes.

- 1240 Affirien / Perren en Meden /
En Affrike met allen steden ;
Nu sijn si dien Gzicken onderdaen.
Sint dat die mere was verstaen
In die lande diere bi lagen /
1245 Begonste eem dat volc versagen
Al toten oeste en van ertrike ;
Want si wisten sekerlike
Dat noit volc die Siten en dwanc /
Sonder die Gzicken / des hebben danc.
1250 Sine weenden niet dat ieman ware
So starc alse Alexanders scare.
Dus wart dien Grieken onderdaen
Menich coninc / sonder waen /
Doz des conincs goderterenheit mede ;
1255 Want het was coninc Alexanders sede /
Alse hi verwan een volc met crachte /
Hi was hun mede oec so sachte /
Dat hise met doechden verwan.
Dies plach altoes die edel man /
1260 Hine ontdwanc niet eer goet :
Oec so was hi so wael gemoet /
Alse liede hadde gevaen /
Batmens eem / hi liet si gaen.
Daer bi mocht men merken mede /

Het Amsterdamsch fragment I. II. heeft :

1259 Des plach altoes die edel man
Hine ontd . . . . . re niet hare . . .
Oec was hi s . . . gemoet
Alse hi liede h.dde gevaen

Bat mens hem hi lietse gaen
Daer bi mochtmen merken mede
1265 Dat hē vrecheit niet en dede
Dat hi eerst orloge bestoet.

1265 Dat eem vzecheit niet en dede
Dat hi ierftwerf ozloge beftoet /
Mar fijn onderbeerde moet :
Hi mag van groten genende.
Die .bij. boec nemt hier ende.

DAT NEGENDE BOEC.

---

*Hier begint dat .ix. boec, eñ sprect wie coninc Alexander
voere int lant van Indien, eñ Clitus eñ Armelaus eñ
Calestonefe dode, eñ van Porus dien here van Indi.*

DUS sijn die Siten al bedwongen
Met Alexandere / dien iongen /
Eñ hi sette sine hart
Cen lande van Indien wart.
5 Daer wart hi op Clituse gram ;
Daer verhoerde hi eñ vernam
Dat hi eem veromde dat /
Dattie coninc was
Bi siere hulpen der doet ontgaen.
10 Daer bi sloech hi eem / dat was mesdaen /
Eñ dode Armelaufe mede /
Eñ oec te selver stede
Dien vzoeden Calistonefe.
Met onrechte sloech hi dese.
15 Het verou eem so sere /
Dat hi en at / min noch mere /

Binnen dzien dagen daer naer.
Bedi segt men ons ober waer :
Een elerch man sie om sijn bederue /
20 Conincs hulde es geen erue.

*Wie dat lant van Indien es geschapen, en wie menege
stede daer inne sijn.*

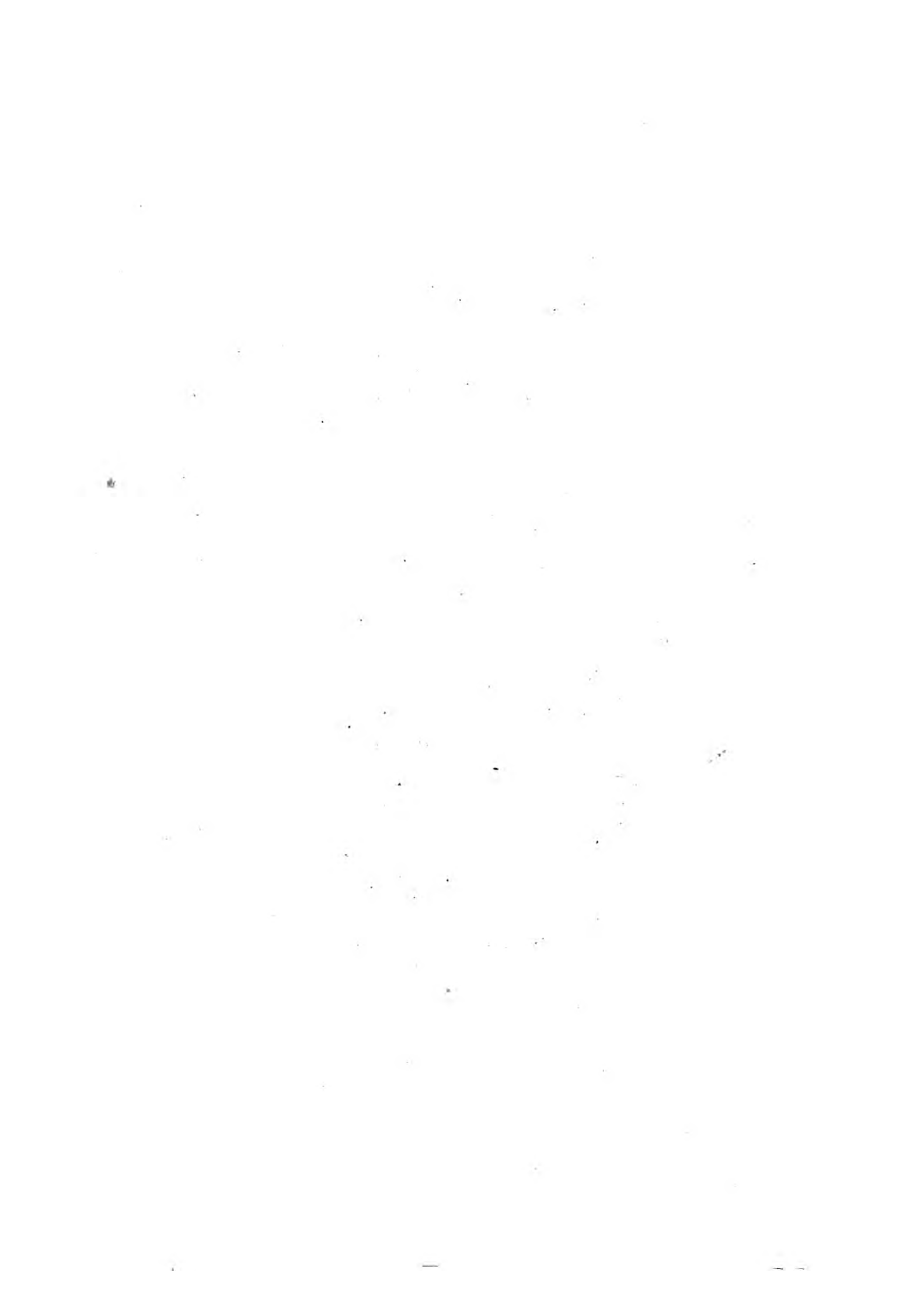
Du sal ic tellen van Indi.
Die sonne rijt den lande bi ;
Hoge bozge hebben bebaen
Aen die oest sibe / sonder waen /
25 En ane de zut sijde mede.
Aen die nozt sijde sijn hoet stede.
Een berch es Caucasus genomt /
Daer menech water uyt comt.
In die middelt eest slech lant.
30 Hets nae een flume genant /
Heet Indus / liet in die zut sibe ;
Hoge berge beflent wale wide.
Daer in sijn .li. m. steden /
En menich .m. liede mede
35 Sijn oehoet in elke stat.
Overmaer segg ic u dat /
Dan Ganges / die oec Phisoen heet /
Doz dat lant van Inden geet.
Daer si alder nauste es /

Het Amsterdamsch fragment l. iii. heeft :

37 ... anges die oec Phison heet
... .. nt van Inden ge . t
.. er s. alre naust es
40 Es si wijt des sijt gewes

Vi...ch hondert voete dat es waer
Daer si wijtst es daer naer
Hondert dusent en aldus
Scrivet Junius Solinus.

- 40 Es sij wijt/ des sijt gelues/
.N.N.N.^m voete/ dat es ware;
Daer sij wijtste es daer nare/
Hondert .m./ en aldus
Beschreibet .
- 45 Eer water water es harde sote/
En si es diep .c. voete.
Si bellet in die Kode Zee.
Ganges en Indus dese twee
Sijn die meeste rivieren/ te waren/
50 Die doz al die werelt varen/
Si bellen voem/ si stozen blant/
Weer so iet an hueren cant
Coment; grote stene
Dat hoert si en wech groet en clene.
- 55 Atesis bellet in Ganges/
Dat een grote riviere es;
Si maken harde groet varaet/
Daer eer stroem te gader gaet.
In die riviere vint men gemeen
60 Gout/ ghimmen en dire steen/
En werder sijn bi onsen tijden
Dan si oit waren sijden
Dat Adam gescrepen was.
Dese rijcheit/ sijt seker das/
65 Vint men int lant van India.
Alse Alexander quam dat na/
En cont wart int conincrike
Dattie geselle van erterike
Met haesten gweem dat wart/
70 Dozden die pzincen al verbaert/

- Eñ gahen eem grote giften /
Diere stene / die siere lichten
Beide bozge eñ steden
Dol van lieden eñ rijcheden.
75 Mar Porus / sonder waen /
Wonden weder staen.
Eerst dat verhort Macedo /
Was hi der ozlogen boz;
Want hi hopte om dien sege :
80 Des was hi seker alle wege.
Eñ Porus seinde eem iegen
Soden / die hebben gebzegen
Letteren / die albus spzaken
Cote Alexandere / in waren saken.

*Wie Porus, die here van Indien, hoverdelich ontboet
coninc Alexandere.*

- 85 « **P**orus / die here van Indi /
Alexander / die ontbiet di /
Om dattu sijn lant verbaers.
Peins wat hoeheden du begars.
Ja bestu een sterflic man /
90 Cwi woutu strijden iegen die gode dan ?
Ic wille dattu oec weets wie ic si :
Ic ben Porus / iegen mi
En mach niemen gestaen.

Het Amsterdamsch fragment l. iv. heeft :

84 Tote Alexandere in waren saken
Porus die here van Indi
Alexander die ontbiedet di
Om dat du sijn lant vervaers

Peins wat hoechheden du begaers
Jane bestu een sterflic man
90 Waer omme strides du iegen die gode
Ic wildu oec wets wie ic si. [dan

- Bedi gebied ic di / sonder waen /
95 Here te Gzielen met onneren.
Hedde ic mi willen daer toe heren /
Ic hedde gewonnen willen eer ;
Mar daer en es min noch meer
Vander rijcheit niet een twint /
100 Die men in mijn rike vint ;
Bedi eest dat ic niet en begere
Gzielen / en ic hebt onniere. »
Die coninc bat sinen lieden /
Dat si eem dit niet ontrieden /
105 Dat Pozus spzete susteenge wozt ;
Want hi dicke hadde gehozt
Van Tarise dies gelike.
Doen screef hi dit : « Coninc rike /
Here Pozus / ghi waent ons verliaren
110 Met wozen ; neen gi niet / te waren.
Ghi segt dat Gzielen van rijcheden
Niet en gelijct ulven steden ;
Bedi mach ons bat hogen
U lant te winnene ; want wi mogen
115 Hopen opt goet dat men vint daer :
Wantz ics wale lie / en hetz ware /
Men vint in Gzielen niet al sel goet
Als men in u lantsrap doet.
En om dat wi dat wael kinnen /
120 Willen wi di dijn goet af winnen. »
Doe Pozus hoзде dit salugt /
Doer hi met sinen lieden ugt /
En Alexander quam eem tegen.
Op een ribiere sijn si geslegen /

- 125 Die Abdaspes was genant /
 Die liep doz Pozus lant.
 Ane die een sibe lach Alexander /
 Ane die ander Pozus en menich ander.
 Pozus her was male bewart /
- 130 Met oliphanten al om gestart /
 Daer hoge tozen op waren gestaen.
 Mar die hoeste / sonder waen /
 Was daer die coninc selve op sat :
 Over waer segg ic u dat /
- 135 Dat hi was .b..c. ellen lanc.
 Sine wapene waren gemanc
 Beide van silber en van goude.
 Hi was ten besten van sinre oude ;
 En also veel alse hi meer was /
- 140 Was hi coenre / sijn seker was /
 Dat int lant van India
 Noch nigerens / verre ocht na /
 En was geen man siere gelike
 Van siere groteit / van cracht sekerlike.
- 145 Nochtan was sijn outste hzoeder
 Carillis / dies was hi hzoeder /
 Alexandere onderdaen /
 En hadde sijn lant van eem ontsaen.
 Die Gziken ontsagen niet allene
- 150 Pozuse / mar gemeen
 Grote water dat daer liep ;

Het Amsterdamsch fragment I. v. heeft :

131 Daer hoge torre waren omme gestaen Maer die hoechste sonder waen Was daer die coninc selve op sat Over waer seggie u dat	138 Dat hi was vijf hellen lanc Sine wapenen waren gemanc Beide van selvere en van goude Hi was die beste van siere oude.

- Het was uter maeten diep /
Een dat berendeel van eenre milen.
Wouben die Grieken teenre wilen
155 Tegen Pozuse baren striden /
Si moesten met scepen ober lijden.
Mar die viande waren
Aen die ander sijde met eerre scaren /
Dese met crachte weren mochten
160 Wael lichte / oft sise sochten.
In die rieviere lagen eylande :
Daer quamen dicke die viande
Tegen die Grieken om strijden /
En pzijs ontsaen an beiden siden /
165 Som wile min / som wile meer.
Nu waren met Alexandere si twee /
Die waren van enen gebaen ;
Oec waren si / na minen waen /
Op enen dach beide gebozen.
170 Elk hadde dien anderen uyt bercozen /
Wast in scaden / wast in vromen ;
Waer si soe te strijde waren comen /
Elc was neben dies anders sijde /
En si en scieden te genen tijde.
175 Nicanor hiet die een / die ander Sinacus :
Van buten toendent sij aldus
Wat ere herte binnen boech.
Sinacus sprac en loech :
« Nicanor siestu niet

Het Amsterdamsch fragment I. vi. heeft :

178 Symacus sprac en loe . . .

Nicanor en siestu n . . .

- 180 **W**e nau een water dat verbiet
Den onberonnen **M**acedo/
Die noit dor genen man en vloet/
Dat hi niet en dat ober varen ?
Wi willen doch/ te waren.
- 185 **W**eten varen in dit eylant/
Daer in es menich viant ;
Wi mogen daer gewinnen ere.
Blijben wi doet/ emmer meere
Salmen tellen van onsen doen. »
- 190 **M**icanoz sprac alsoe die conne :
« Ce waren/ ic peinsse aldus. »
« Du/ varen wi/ » sprac **S**inacus »/
Met lichten wapen op die viande. »
En si bozen te genen eylande/
- 195 **E**n met hen si .xv. /
En **A**bzomacus/ die siene/
Dies conincs sone van **A**griane.
Dus bozen die heren dane/
En quamen in dat eylant/
- 200 **D**aer si bonden menegen viant.
Eerst dat die **I**nden vernamen
Dattie **G**rieken ghinder quamen/
Wart daer een groet geluyt :
Si trocken eer sweerde uyt/
- 205 **E**n **S**inacus was ober eere :
Hi maecte menegen sijn hoet sere/
En **M**icanoz/ sijn geselle/
Sende menegen ter helle.

180 Hoe nauwen . . . . .
Den on . . . . .
Die noit dor . . . . .

Dat hi niet en dra . . . . .
Wi willen doch ma . . . . .
185 Waren in dit lant.

Sõe dede Abdzomacus / die begen.
 210 Si hebbenre so veel verslegen /
 Dat si waren doet alle
 Die van Inden / bi getalle /
 Die daer waren int eylant.
 Nu mochten si weder keren altehant
 215 Met groter eren en verhoecht :
 Mar die bulheit si toecht
 Die eer niet en willen laten
 Met geenre rebene gemaeten.
 Doen sijt al hadden verslegen /
 220 Quam daer noch menich iegen /
 Meer dan siere tebozen hadden verzeben.
 Dat moeste daer gaen an eer leben ;
 Want daer en pynde niemen te blien :
 Daer bleef Abdzomacus / die siene /
 225 En met eem si .xv.
 Starke ribbers en siene /
 Dat Gziehen lange huet gerlaegt.
 Nu staen die ander .ij. versaeht /
 En bochten iegen menege rote /
 230 Die sere gekmont sijn met gescoete /
 En sine weten wat beste doen ;
 Want si harde noede bloen /
 Want eer speren waren entwe /
 En si en hadden quarele nemmee /
 235 En ander wapen dan swert :

Het Amsterdamsch fragment I. vij. heeft :

228	..... sget	.....
	..... ege rote	..... ee
230	..... scole	..... r mee
	.....	235 ..... suaert.

- Si liepen ten vanden wiert /
 En gingen houwen en slaen ;
 Mar si waren / sonder waen /
 Met quorelen so gewont /
 240 Sine en mochten te geenre stont
 Met swerden genen lof verweruen.
 Si sagen dat si moesten steruen.
 Elc bat dien anderen : « Laet mi tierst gaen /
 Ic wille voz di die doet ontsaen. »
 245 Sinacus sprac : « In does niet. »
 Miranoz sprac : « Wats mi gesriet /
 Ic sal steruen voz di ;
 Want nemmermeer en mochte mi
 Teuer gesien in genen dage /
 250 Van ofte ic di steruen sage. »
 Elc woude dien anderen deken.
 Doe scoet een vanden conen reken /
 Een groet gngant / een pieke /
 En geraecte genendeclike /
 255 Soe dat hise beide doet scoet.
 Dus bleuen si te samen doet
 Elkerlijc in dies anders arme.
 Dat was grote ontsarme.
 Dit was int opgaen van der sonnen
 260 Dattie Gzieke waren veruonnen /
 En Pozus hadz grote belijt ;
 Want hi sach ter seluer tijt /
 En hi verheef sere sinen sin.
 En hine hoeppe niet te min
 265 Alexander om den sege ;
 Dar om peinst hi allewege

- Wie hi dat ander lant gewint.
Du es daer eens conincs kint /
Hiet Ettel / en was also
- 270 Gebaen alse Maceba
Van lingden en van gebaene :
Alexander dede eem ane
Sijn wapen / in diere gebaere
Alse ocht hiet selve ware /
- 275 Ofte Porus om eem dede spien /
Dat men ghinder mochte sien /
En hiet dat hi dien ober hielde /
Alse ofte hi recht niet en wilde
Pogen om overbaren.
- 280 Selve voer hi wech / te waren /
En nam in sijn were
Die starcsten banden here /
Omdat hi / recht alse die boude /
Poruse bedriegen woude
- 285 Met eenre cleenre geselscape.
Derre enwech stoenden sine scepe.
It maen dat eem Got was mede ;
Want God te selver wilen dede /
Doe si scepe wouden gaen /
- 290 Die lucht berdonkerde saen
Met enen soe donkeren miste /
Come was iemen die wiste
Wie eem sat alder naest.

Het Amsterdamsch fragment I. viii. heeft :

275 Of Porus om hē dade spien	.ogen omme overvaren
Da . . mē . . ginder mochte sien	280 Selve voer hi wech tuaren
. . n hiet dat hi op dien hoever hilde	En nam in siere were
Alse of hi recht niet en wilde	Die starcste van den here.

Si hozen enkerch met groter haest.
295 Dese nebel soude / te waren /
Ander volc sere verbaren /
Weren si daert hen oncont ware ;
Mar die coninc vander scare
Hi peinsde darom al /
300 Datter were sijn gebal /
En hi hoer ; in dat ander here
Volchde eem met groter ger.

*Wie coninc Alexander over die ander sijde van dien
water heimelic met enen nevel quam.*

Terst dat si quamen an dat ander lant /
Slogen si die perde alchiant /
305 En Alexander hi hoer hozen.
Eem volchden ribbers uyt vercozen /
Cholomeus en Aristoen /
Polidamas en Cauroen /
Clitus / Craterus en Amictas
310 Exateus en Perdicas /
Pensestes en Meleager mede /
En Labernaet / die wonder bede :
Dit waren si die daer ober waren.
Mettien quam een met eenre maren /
315 En telde dat al ober ware /
Dat Alexander meer daere /
En dat weder wart al blide.
Porus sach an die ander sijde
Ettel staen in die gebare
320 Also oft Alexander ware.

- Doe waende hi dat men eem loge ;
Hi sach / van enen berge hoge
Blikende / comen al tehant
Alexandere / sinen biant.
- 325 Stappans satte hi ter were
Dier .m. ribbers boze there /
En .c. wagene gebatteliert
Met houte en wael gebisliert /
Daer menich scutter in lach.
- 330 Mar alst quam optien dach /
Wast van dien nebele luttel nat /
Die maecte die wagen gelat /
Dat si cume pozzen mochten.
Du hoert we si die Gzicken sochten.
- 335 Alexander quam geslegen
Harde lichtelike daer iegen.
Al en was sijn scare niet groet /
Men vant nergen eer genoet.
Men riep da : helpe ! in meneger tale.
- 340 Daer was ten selben male
Van businen groet geslal ;
Men sloech daer menegen int dal.
Die ierste die daer was verslegen /
Die quam Alexandere iegen ;
- 345 Dat was Wilcoen / een gugant /
En hi sat op enen olifant
Dies conincs Enocus sone.
Alexander was die gone
Die noit iofte verroes :
- 350 Hi maecte Wilcoen libeloes /
En stac die beeste doz die kelt.

- Doze eem hielden ridderſ vele /
Die hi alle doz reet.
Die Gzielen volchden eem gereet.
- 355 Hi ſochte Pozuſ / ſonder waen /
Dien hi ſach van berren ſtaen
Op enen dien meeften oliphant /
Diemen noit in Indien vant /
Gelijc oft een bozch ware.
- 360 Doe ſpzac hi al oppenbare :
« Ic ſie dat ſi niet goede :
Een dier gelijc minen moede !
Du motic bechten iegen die diere /
En oer iegen die ridderſ fiere. »
- 365 Mettien quam eem een mare /
Dat ſijn volc beringet ware
Van Pozuſe en van den ſinen,
Doe reet hi darwert met pinen,
Eem volchde Polidamaſ
- 370 En Ariſtoen / die cone was,
Ariſtoen floech Kubicoen
Mettien ſwerde / alſe die coen /
En hi maecte die erde roet.
Candateuſ waende enen ſtoet
- *375 Doen iegen Polidamaſe ;
Claucus ſtacken iegen die blaefe
Met enen wel ſtarken ſper.
Duz bleben die Inden ſonder wer /
En die Gzielen hebben doz baren
- 380 Dat ierſte her met eerre ſcaren /
Soe dat him te twibelen begonde,
Pozuſ hiet ter ſelver ſtonde

- Die olifante mettien tozzen
Iegen dat griere her pozzen.
385 Mar dat sijn trage diere ;
Sine mogen in geentre maniere
Vlien noch volgen also wel
Als een peert / des sijn si suel.
Die Gzielen wachten hen daer iegen :
390 Alse die Inden hadde geslegen /
Entsagen si eer slagen ;
Dus ghingen die Gzielen iagen.
Die Inden scoten groet gescutte /
En wozen grote steen en ducke.
395 Mar die Gzielen / dieg geloeft /
Heilden targen ober eer hoest /
Soe dat sijn bleben sonder scade.
Die Inden wozen te rade /
Om dat si waren in vare /
400 Dat si bzaken eer scare ;
Want sine wisten wat doen.
Die Gzielen volchden / en si vloen.
Nochtan versament Pozus echt /
En gebiet dat men vercht :
405 Hi sette die olifante bozen
Met groten ogen / met langen ozen /
Soe dat die Gzielen waren versaeht /
En eer bziescen hebet geiaegt
Der Gzielen verbe dat si vloen ;
410 Nochtan dat si el niet en sien doen
Dan si hoerden dat gescael.
Dus bloumen die Gzielen veel na al.

*Wi coninc Alexander sijn volc ansprac en gaf moet,
doen hi si sach vlien.*

Dat hebet Alexander versien /
En riep : « Wat dubel doet u vlien ?
415 Sidi mode nu van slaen ?
Daer sidi van Agriane /
En ghi heren van Cracia ?
Ghi Perren comt dat na :
Saechdi busbaen dier noit eer ?
420 Gaet / maect him die been so sere /
Dat si ter erden neder vallen. »
Die Gzielen keerden weder met allen /
En vergaten alle die doet.
Ar wane men daer menegen scoet :
425 Si wonden beesten en man.
Soe ernstelike gingen si an /
Datse die beesten traden doet.
Doe was die strijt starr en groet.
Twivel was daer menichsoude /
430 Die dien sege hebben soude.
Dier Inden bleven vele doet.
Dier Gzielen scade en es groet :
Si riepen om axen en varden /
En si spzongen van den yarden /
435 En si ghingen die olifante houwen
In eer been ; doen mochtmen scouwen
Die ridderen degelike slaen.
Met rechthe mogen sijn pzijs ontsaen.
Dus wozden si gewont met spieten /

- 440 Eñ met bilen / sine constens genieten ;
Het veil al / man eñ olifante.
Dat ander volc bloe alte hant /
Die met wonden mochten ontvlien /
Eñ leten eren here mettien
- 445 Allene / recht met diere gebare
Alse oft een scip in dier see ware.
Hi stoent op enen tozn allene /
Eñ hi warp vele stene.
Men scoet na eem al omtrent /
- 450 Soe dat hi bloede als een rent.
Hi hadde .ix. dozgaende wonden.
Sibentee sach ten selven stonden
Sere gewont sinen here ;
Hi sloech den olifant soe sere /
- 455 Dattie beeste sere blo.
Doen dat versach Maredo /
Dolchde hi eem met groter haeste.
Want hi Pozuse was naeste /
Scoet Pozus op eem enen spiet /
- 460 Daer af quam een groet verbziet ;
Want hi geraect sijn Bucisal /
(Het was wert die werelt al)
Eñ scoet doz mettier hart.
Doen sterben soude dat edel part /
- 465 Boget sine kneen met groter werde /
Eñ sette dien coninc op die erde /
Om dattene quetscen en soude.
Dat was wert hoben alle goude /
Eñ die beste dinc die ie geluan
- 470 Alexander / die edel man.

*Wie coninc Alexander makede ene stat, die hiet na
finen perde, en daer wart sijn pert begraven.*

- D**ie coninc bede maken warde /
Doz die ere van sinen perde /
Dar nae eene stat van groten pziſe /
En hi bede si heten Bucifallise.
475 Daer bede hi sijn oꝝ begraven
Eerlike met groter haben;
Want en woude in sinen tijden
Noit anderen man laten rijden /
Sonder allene dien coninc.
480 Doen gesciede dese dinc /
Dolchde na Pozuse dat ander her /
Caxilles met na hem / met ger /
Die coninc was en Pozus bzoder /
Sijns vader kint en siere moder /
485 En riep : « Bzoder / gif op dijn rike
Dien edelsten van eertrike. »
Al was Pozus soe gewont /
Nochtan kende hi ter selven stont
Sijns bzoders stemme / en seide :
490 « Bestu Caxilles ? met leide ! »
Du hebbe mijn lant en mi oec doet /
Dattu sonder weder stoet
Dijn goet op gebe en dijn lant. »
En hi hielt in sijn hant
495 Enen spiet starr en goet /
En scoet sijnen bzoder doet;
En hi bloe en wech alte hant.

- Maer sijn olifant
Was soe menichfout gewont /
500 Dat hi viel in cozter stont /
Eñ warp sinen here te boet.
Doen warp hi met groter spoet
Sijn teken af / eñ bloe :
Sijn herte was dies onbzoer.
505 Doe hadde die coninc een ander pert /
Eñ quam gebloen mettier bart /
Eñ Pozus was ontsaren.
Doe wart Alexander te rade / te waren /
Dat men .xx. dage vzeede
510 Halben soude op sekerhede /
Eñ men daer binnen graben soude
Die doet waren / oft men woude /
Eñ men heilde die gewande.
Dit sweren si beide terre stonde.
515 Hier in binnen peinsde Alexander /
Dat hi allene / eñ geen ander /
Cenen campe beroepen soude
Dien coninc Pozuse / alse die boude.
« Here stolt / edel man Pozus / »
520 Dit sprac hi in sine litteren albus /
« Di ontbiet Alexander /
Dat hi allene / eñ geen ander /
Segen eem enen camp bechten wilde /
Beide met spere eñ met scilde ;
525 Want wat pziise ofte wat eren
Mogen pzincen eñ heren
In enegen stride belopen /
Daert die arme liede becopen ?

- Welc onser dat daer bliuet doet /
530 Ic wille dat / sonder weder stoet /
Sijn volc eem bliue onderdaen. »
Dit houde Pozus gerne bestaen ;
Want hi mercte veel wel dag /
Dat hij .ij. ellen langer was
535 Dan Alexander / en hi was blijde.
En si swozen dit in elke sijde.
In dien tijden dede Pozus spien /
Want hi gerne gesien
Hedde Alexandere / dien here ;
540 Bedi soe dede hij merken sere /
Soe dat Alexander wiste.
Doe ghinc hi met liste
Cote Pozuse / dien edelen man /
En dede ander cleedet an.
545 Hi ghinc in dier Inden scare /
Alse ofte hi een wijncoper ware ;
En Pozus hij mercte dag /
Hi sach wale dat een wijncoper was.
Doe grote Pozus dien coninc /
550 En hi seide dese dinc :
« Waer es dijn here / wat doet hi /
Ofte van wat ouder dat hi si ? »
Doe antwerde hi in rozter stont :
« Dat willic ic u doen cont.
555 Die coninc sit / na sine maniere /
In siere tenten bi enen viere /
Alse die oude liede plien. »
Pozus antwerde mettien /
Want hi was blide berre tale :

- 560 « **C**mi / mercti dan wale
Mijn iogt en sine oude /
De meent hi met gewoude
Mine slage wederstaen ? »
« **H**ere / ic segge u / sonder waen /
- 565 **D**at mi sijn doen es cont. »
Pozus seide ter selver stont :
« **D**outu dzagen dinen here
Dit saluyt / ic sal di ere
Dar omme harde beel doen. »
- 570 **D**oe swoer die edel baroen /
Dat Alexander soude sien
Wat daer na soude gesien.
Mettien heeft hi ozlaf genomen /
En es tha sinen lieden comen.
- 575 **H**ier binnen es die dach comen /
Dattie camp op es genomen.
Si waren coninlike versiert.
Dicke hebben visiert
Wat tekene Alexander dzoerch :
- 580 **A**nder wapen hadde hi genoerch /
Halsberch / curien / coufen van staele /
En al dat coninc sit wale /
En een swert van goder snebe.
Der hadde die heer mede
- 585 **E**nen spiet / die op minne
Eem Calrestis gaf / die coninginne /
En enen knijf van Andene.
Ander wapen en woude hi en geen.
Pozus / die grote starke man /
- 590 **H**i hadde .iij. halsberge an /

- Eñ een curie van metael /
Eñ the par couden van stale /
Eñ van pbozien enen witten scilt /
Daer stont in van sabel een wilt /
595 Een dier / heet een olifant.
Hi hadde in sine rechte hant
Ene colbe van latone ;
Een swert hadde die diegen cone
Dat was wael .vij. voete lanc /
600 Eñ enen knijf die was gemanc
Van goude te samen eñ van staele.
Hi quam gewarnieert wale
Ter stat / daer sijt bespaken
Te bechtene om die hoge saken /
605 Op oÿsse van pÿse gereden.
Tierst dat si quamen ter steden /
Beten die heren te voete ;
Want in dien gebode stoet
Van Erules / dien wigant /
610 Die alder ierst dien strijt vant /
Dat men te voete hedde dien strijt.
Du gaet hier op enen tijt.
Alexander trac sijn swert /
Eñ ghinc te Pozuse weert /
615 Om dat hi dien camp bertep.
Pozus iegen eem liep :
Si sloegen coninlike slage.
Ic segge u al dat sonder sage /
Dat Alexander eem geliet /
620 Alse oÿte hi scermen en ronde niet ;
Want hi gerne onderbonde

Wat Rozus aen scermen conde /
Dies hi selve meester was.
Die coninc Rozus mercte das /
625 Dat hi niet en derte thoeft ;
Hi wenet eem hebben gerloeft.
.I. adamant diere en goet
Op Alexanders helm stoet ;
Daer op gaf Rozus enen slach /
630 Die staen die daer op lach
Oede swert byziken ontlue ;
Doch was dien coninc so wee /
Dat hi boech op sine knien.
Alse die Grieken dat versien /
635 Waren si in sozgen groet ;
Si waenden dat hi weer doet :
En Rozus liet liggen swert /
En vinc ter colben wert.
Alexander wart vergramt /
640 Want dies slags hi eem scaemt /
En sloech Rozus / alse hi wilde /
Dien eenen ozt van sinen scilde
En sine twe halsberge doze /
En maecte ene wibe scoze ;
645 Maer die derde bleef geheel.
Rozus versaechede hem een deel /
Alse hi dien slach besief.
Alexander hi verheef
Anderwerpen sinen byzant /
650 En sloech met willeger hant
Ter selver steebe / als die byzic /
Doz den halsberch en die curie /

- Dat eem dat roede bloet ute ran.
Daer twifelde menich man
655 An dies conincs Pozus sibe.
Oec was daer menich Gziet blijde.
En alle Pozus sach sijn bloet /
Quam eem weder saen sijn moet /
Als dien conen lieden pliet :
- 660 Hi dede bugen als een riet
Alexandere voz sine hande ;
Hi sloech op dies schils rande /
Die gemaect was van ebene.
En es hout el negene
- 665 Die gedogen mochte die slage /
Die Pozus sloech in dien dage /
Hi were gespleten dicke.
Hi dreef Alexandere harde dicke
Om dien rinc in genen dagen.
- 670 Hi ruste onder gene slagen ;
Want hi sloegen noede / hine waenden wonden.
Doe verscaemde hi eem te stonden :
Hi waenden wonden in dien voet /
Daer Pozus voer eem stoet ;
- 675 Hi sloech op enen steen te hant /
So dat eem sijn onthwant /
En verloest bi ongevalle.
Doen twifelden die Gzicken alle.
Pozus vinc te Alexanders swerde /
- 680 En trat onthwee in die erde.
Hi spzar : « Dzient / nu bestu doet ;
Nochtan dine doecht es so groet /
Woutu / ic sal di leven laten /

- Eñ here weder diere straten
685 Met dinen lieden te lande. »
Hi spzac : « Het were stande !
Goet luggant / es dat dijn waen /
Dat ic kan wesen onderdaen
Nemene / die noit was gebozen ?
690 Wat bestu boven mi te bozen ?
Ic en gebe om dijn dzeigen niet. »
Mettien trat hi enen spiet /
Die binnen in sinen scilde.
Pozus was sere slage milde /
695 Eñ Alexander was gestade.
Doe spzac Pozus : « Dit es scade /
Dat hier bliben sal opt gras
Die milste coninc die noit was. »
Doe songen die Inden heren.
700 Pozus soude eem ommekeren /
Eñ sach al omtrent /
Eñ hoerde na eer parlement.
Mettien berhief Alexander sinen spiet /
Eñ en liets om sijn dzeigen niet /
705 Eñ scoet Pozuse int fondament.
Hi sturte neder als een rent.
Doen Pozus gebellet was /
Waren die Inden dzobe das
Si wouden slaen.
710 Doe ghinc Maceda staen
Hoge / eñ bat datmen hozde.
Hi seide dese woзде :
« Waer bi bochten wi desen camp
Dan bedi / wie dien ramp

- 715 Van ons tme daer in gecrege /
Sijn volc soude allemege
Die anderen sijn onderbaen ?
Dit was om uwe gesonde gebaen.
Begerdi oer terre tijt
- 720 Segen mi te hebbene strijt /
Geltker wijs dat ic verwan
Pozuse / dien groten man /
Bi aventuren en bi geballe /
Soe werdi verwonnen alle. »
- 725 Dit seide hi / en also saen
Woorden si eem onderbaen ;
Geltje eren gerechten here
Swozen si eem emmermeer.
Nu waende Alexander des /
- 730 Dat Pozus verstedden es.
Doen sach hi eem sijn ogen ontoen ;
Sciere verginc dien edelen baroen
Al die gramscap en nijt.
Doe sprac hi ter selver tijt :
- 735 « We meerstu oit soe vermoet /
Pozus / battu dinen moet
Dazste verheben iegen mi /
Sint dattie mere quam te di
Dan minen conincliken baden ? »
- 740 Pozus antwerbe met staden :
« Ic sal antwoorden hier of /
Eest dattu mi geves o'lof.
Daz desen strijt / hoz desen camp
Sone sag ic niemens scamp /
- 745 Ic waende dat niemen in ertrike

- Gewijst hadde mine gelijke /
Doe ic was starr en gesont /
En dijn geluc was mi oncont :
Du wetic dattu starker sijt.
750 Mar na di heb ic den prijs /
En boben alle die nu leven ;
Bedi een wiet niet verheben /
Al heb ic verlozen vele.
Ic bin di geset tenen vijspele :
755 Als was starr / starker ic vant.
Wie mocht salich sijn berant
Die heeft dat eem staden steet /
Hine hebbe dat op hi eem verleet /
Die hen niet en mach ontgaen ?
760 Oec es beter / sonder maen /
Niet clemmen dan vallen van hogen.
Dereke liebe die gedogen
Dan verliesene meer armode
Dan si genochte hebben van gode.
765 Gemate di bi minen raede :
Die aventure es ongestade. »
Macedo hadde wonder dag /
Da dien dat Pozus verwonnen was /
En alse een verwinne sprac.
770 Hi bede eem doen groet gemac /
En gansen sine wonden.
Hi gaf eem weder tien stonden
Al dat lant / dat sijn was eer ;
En dat toe veel meer
775 Gaf hi eem van hem te lene /
Beide boze en stene /

Eñ hi wart Alexanders man.
Doe Pozus merken began
Dat Alexander soe hobest was /
780 Was hi sere verhoget das ;
Hi gaf eem dien verbozgen scat /
Dien sijn bozbers hadden gehat /
Eñ maecte at dat her rike :
Dus wart hi vziert gestedelike.
785 Eñ al die coninge van Ozienten
Quamen in dier Grieken tenten /
Si gaben bozge eñ lant
Alexandere in sine hant.
In dien dat hi was in Indi /
790 Was een coninginne daer bi
In Etopien / hiet Candacis /
Daer menech swart moer es /
Die sinde op minne eñ op houde
Dan utermaten sinen goude
795 Alexandere .c. stucke /
Doets lanc eñ hoets dicke /
Eñ enen halven hoet bzeet.
Oec sinde si eem gereet
.DC. moer sonder bart.
800 Oec sinde si an der bart
Amons croen / die beter was /
Dan noit enege daer ic af las /
Eñ .x. maelen vol van stenen /
Dat men en vant beter engene /
805 Eñ hierdalfhondert helpendiere /
Eñ .lvj. perducen / beesten siere.
(Dan den perducen en van den lybart

- Eg̃ gewonnen die lupart.)
Si seinde eem .lxxx. espentine /
810 Eñ dar toe doz dien willen sine
Seinde si eem panteren vier /
Eñ dar toe van wzeder maniere
Harde groet .xx. honde.
Oec seinde si eem tiere stonde
815 .CCC. vziessiker stier / die waren in bande /
Eñ hout van eers̃ selfs̃ lande
.¶DC. edelre raden /
Die aen ebeense bome stoenden.
Diese gichten ontfinc die here /
820 Eñ dankeg̃ eer met groter ere.

*Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach
eñ groter iammer an finen live liet.*

- N**u eg̃ Alexander blide
Dat hi binnen rozten tijde
Pozus̃ conincrike wan.
Hi maecte eem enluech al dat hi can /
825 Om te bestene roztelike
Dat oest einde van eertrike.
Maer die stede van Subdraken
Woude eer ter luer maken /
Eñ Alexander hi beleide
830 Die stat al omme op die soffeide.
Die Gzielen lagen an die een sibe /
Ane die ander Pozus̃ / goet te strijde /
Eñ Crateus̃ lach an die derde.
Men ghinc ginder strijden herde.

- 835 Binnen was Abysari /
Een edel coninc en een vzi.
Alexander woude si winnen met crachte :
Men dedet menegen harde onfachte ;
Nochtan wasssi vast ter cure.
- 840 Hi hiet lederen dzagen ten mure /
En was die ierste diere op clam.
Sere verbolgen en gram
Ghinc hi op dien mure staen /
Die hoge was / sonder waen.
- 845 Men scoet op eem koezel ;
Men warp daer menegen steen geheel
Van den tozne nederwart /
Daer men eem holchde ane die bart.
Doe hadden sijn scande alle groet /
- 850 En liepen al ten mure.
Daer gebeel quade aventure /
Want die lederen dzaken ontwee.
Daer hadde menerch pzince wee /
Die van hogen neder bele.
- 855 Dit was dien coninc een quaet spele /
Die allene stoent op tien mure /
Daer eem sijn leven wart te sure :
Hi was gewozpen so met stenen /
En gescoten met koezelen /
- 860 Dat hi vermott was van slagen.
Doen dat sine liede sagen /
Kiepen si : « Here / spzinct saen /
Wi solen u sagte ontsaen. »
Hi seide : « En mach niet gescien :
- 865 Soud ic minen viant blien ? »

- Doen hi hadde geseit dat mozt /
 Spzant hi neber in die pozt
 Onder al sine viande.
 Hi hadde liever die doet dan scande.
 870 Dit was een wonderlike daet;
 Eer eem quam enech toe verlaet /
 Ofte saccozſ mochte comen /
 Mochti op wesen genomen /
 Ochte geslagen al te sticken.
 875 Maer die aventure / die eem dicken
 Hadde gebaen menerch ere /
 Die halp eem nu ter wilen;
 Want si nam nu sijnſ goden goem.
 Daer stoent een groet laubwer boem /
 880 Gelijc ocht were doz sinen wile /
 Daer an ghinc staen al stille;
 Men mochten niet van achter slaen.
 Mettien scilde heeft hi ontsaen
 Menegen slach en menegen steen.
 885 Daer en was so cone negene /
 Die sinen swerde geneken dozste;
 Daer vachyt ober dien ebelen dozste
 Sijn hoge name en die aventure.
 Sijn scilt wart gescoten dure /
 890 En sijn helm wart doz scoten dicke.
 Ober sijn knien boech hi dicke /
 Want hi gegutst vanden spzonge :
 Die edel coninc in die ionge
 Mochte qualijc gestaen.
 895 Alsen iemen woude slaen /
 Die iegen eem strjts begerde /

- Dien sloech hi so mettien swerde /
Dat hi boz sine voete lach.
Albus blever op dien dach
900 Die starste .ij. van al Subdzaken.
Niemen en woude eem mier genaken /
Die gene dinc sagen gescien.
Hi werde eem op sine knien /
En sloech her ni dare /
905 Selijc oft en tyger ware.
Mettien scoet een groet ggant
Op eem een sper altehant /
Dat voer in sijn rechter sijde /
En maecte een wonde wijde /
910 Daer bloets so vele ute ran /
Dattie coninc cranken began.
Hi weende wale dat spere ute winnen /
Mar dat yser bleever binnen.
Hi ruste eem onder dien lauwre boem.
915 Dies nam die man goden goem /
Diene mettien spere scoet :
Hi waende dat hi were doet /
Want sijn daer bi eem lach.
Hi waende hebben groet beiach
920 An dies conincs diere gewaeden.
Die coninc spzac met staden /
Cierst dat hine tasten besief :
« Die enwech / onrein dief ;
En kinstu Alexandere niet ? »
925 Dit spzac hi / en mettien hi siet
Sijn swert / en star tien tijden
Dien ggant doz sine sijden /

Soe dat veil op die erde.
Die coninc sprac : « Danc diere herde
930 Ter hellen / wes mijn gode daer ;
Sech dat icker coem bechten hier naer
Eer ic sterbe. » Doe hi dit sprac /
Woude hi staen ; maer eem stac
Dat gser so / dat hi mettien
935 Neder seech op sine knien /
En vzaechde ochte ieman ware
Die bechten woude / hi quaem daer.

*Wie Pencestes een wiket op brac van dier stat, en
quam Alexandere te hulpen.*

Binnen dien dattie coninc bacht /
Hadde te vroken met siere cracht
940 Die here Pencestes een wiket ;
It waen dat hi niene en let /
Hine liep met baren swerden
Cote daer die coninc lach op dier erden.
Cierst dattene die coninc sach /
945 Seech hi neder in onmach
In sinen scilt / sere gewont.
Cimeus quam oec ter stont /
En Aristoen en Tabernaet :
Dit waren ridderz van hoger daet.
950 Si weder stoenden menegen Inde.
It waen noit man in kinde
So lettel liebe / die so sere
Dochten ober eren here /
Cote dat Cimeus wart gebelt.

- 955 Pensfestes wart oec met gebelt
In thoet gewont/ en Labernaet.
Dese waren Alexanders toeberlaet :
Nu liggen si boz sine voete.
Aristoen doet vele gemoete ;
- 960 Mar hi was sere gewont/
Dat hi qualike ter deser stont
Dien coninc bescermen mochte ;
Want men eem te seer versochte.
Doe quam buten een mare /
- 965 Dat Alexander verslagen ware.
Die mere hadt tfole verheert /
En het liep al ten mure wert.
Daer en ontsach niemien die doet ;
Het liep al/ cleen en groet /
- 970 Percen/ Gziehen/ Pozus here ;
Die Siten bzaken met groter gere/
Beide met varden en me haken/
Dien starken mure en dien harden ;
Si maecten ene straete wijt.
- 975 Wat si so bonden te dierre tijt/
Wast man/ wijf/ iong oft out/
Si slogent al doet met gewout/
Om te wzenken eren here :
Sine sparden min noch meer
- 980 Also lange alsi bonden te slaen.
Abysari pphude hem te ontgaen/
Die crone in Subbzaken bzoech/
Die wile dat men volc al sloech.
Die ridderen namen Alexandere te hant/
- 985 En leechden eem op dies scilts rant ;

- Si bzoogenen in sijn pauwelion.
Doe was daer een sijn baroen /
Sijn ersater Cristobolus :
Hi sach sinen here gewont albus
990 Met enen weder haerten strale /
En dat ment niet en mochte wale
Ute bzingen sonder sniden.
Oec ontsach hi eem tien tijden /
Dat hi te vele soude bloeden /
995 En hys eem niet en mochte hoden :
Genese hi qualic sinen here /
Hi verloze lijf en ere.
Dit merde wael Macebo /
En hi was int herte harde onbzo /
1000 Alse ofte hi in twibel mere.
Hi sprac : « Cristobile / com here :
Oft ic niet en mach ontsneven /
Cwi leestu mi so lange leven
In die smerte van der wonden ?
1005 En siestu niet die sonden /
Du magt cozten doch mijn leit. »
Cristobolus sprac gereet :
« Coninc here / laetti houwen /
Oftu dijn leven wout getrouwen ;
1010 Want men moet dine wonden widen.
Verpoyzestu iet an dinen sniden /
Het mochte an dijn leven gaen. »
Alexander antwerbe saen :
« Cristobole / dat were recht onnere
1015 Dat men enen edelen here /
Enen coninc binden soude /

- Och houden met geloude ;
Een coninc sal sijn tallen stonden
Quijt en hzie en ongebonden.
- 1020 Doe dattu wout / ic swige al stille. »
Cristobolus dede sinen wille.
Noch hine wiscebe noch en green ;
Maer doe hi genesen scen /
En dat yser was ute gekommen /
- 1025 Quam dat bloet so nae geronnen /
Dat die here viel in onmacht.
Doe riepen die heren met groter cracht /
Dat Alexander were doet :
Daer was rouwe en iammer groet.
- 1030 Niet eer ende dat gelugt /
Doz dat Cristobolus een cruyt
Ter wonden dede dat was goet /
En hi stelpde dat bloet.
Doe ruste die coninc en stiep.
- 1035 Metien men in die tente liep :
Alexander es an die bate.
Dat holt was blijde utermate /
En ghingen eten en dzinken /
En lieten eren rouwen sincken.
- 1040 En die coninc hi genaes.
Cierst dat hi genesen was /
En cume was die wonde belocen /
Soe hebet hi gespzoken
Te vare int inde van ertrike ;
- 1045 Want hi woude haestelike
Dwingen tsole te sinen handen /
Dat waent in dien eylanden

- Die liggen bi den Paradijse.
Abysard bereide sine spise /
1050 Doe hi versoent was tegen hem ;
Caxilles quam tote hem /
Die coninc van Alobodine /
Die gereide eem die scepe sine /
En Pozus van Endi
1055 Was eem tallen tijden bi.
Eerst dat die Gzicken vernaemen /
Gingen si alle te samen
Coten coninc in die zale.
Craterus sprac : « Hoerde onse tale. »
1060 Hi seide : « Coninc / dijn ohermoet
En dijn boegde / al es si goet /
Wat inde sal daer af comende sijn ?
Al were al die werelt dijn /
Nochtan weer si al te cleen /
1065 Du en weets mate engene.
Al en achstu niet op dijne selves leven /
Dijne vziende sijn di beneven /
Peins om oere leven doch !
Doz dinen wille willen wi noch
1070 Tegen alle die werelt strjden ;
Doz dinen willen wi liden
Over die vzeselike zee /
En alle diere / datz mee /
Willen wi doen di doz varen /
1075 En gene vzeze willen wi sparen /
Woutu doch di selven machten.
Wat goede sal ons venachten ?
De lange solen wi sijn gesont /

- Daer mi soken talre stont
1080 Die vrese en nien anxt?
Alse die aventure alre lanxt
Met enen geweest hebet/
We saen dat sine begebet!
We mochtstu geburech sijn?
1085 We mach bescermen dat leben dijn
In dese werelt? want si es loes.
Cwi werpstu di selven altoes
En grote vrese om cleen gewin?
En merestu niet in dinen sin
1090 Dat enen man saecht sijn moet/
Hebet hi na pine groet goet?
Wacht di selven en die dine/
Laet ons vo? di doen die pine;
Sculwe vrese sonder ere.
1095 Wat eren mach hebben een here/
Dat hi enen knecht verbit?
Hi es reus die sijn verflit
Sonder ere en sonder p?hs. »
Craterus sprac in diere wijs/
1100 En Cholomeus en al die ander
Baden hier omme Alexandere.

*Wie coninc Alexander allene begert ere en groten
naem en cort leven.*

- Craterus wo?t en sine tale
Bequamen Alexandere male/
En sprac : « Danc hebbe des/
1105 Dat gi meer vreesst mijn verles

- Dat van u selve / lieve heren.
Ic weet u groten danc der eren ;
Want siber dat ic ierst crone dzoech
Hebbi mi gebient genoech.
- 1110 Mar mi es anders van u es :
Sijt des seker en gewes /
Dat ic ozlogen niet en begebe
Also lange als ic lebe /
En ic ben noch iong van iaeren /
- 1115 En ic in begere niet / te waren /
Lange lijf / mar groten naem ;
Die es mi allene bequaem.
Onedel volc set sinen moet
Om lange leben en om goet ;
- 1120 Mar ic ben der werelt here /
Dies en acht ic min noch mere.
Ic telle die segen en niet die iare /
En die gichte / die mi tot hare
Die aventure heeft gegeven.
- 1125 Cellic tgoet van al minen leben /
So hebbit gelebet lange.
Europen es in minen bedwange /
Asien wan ic wel met genende ;
Du bin ic bi der werelt einde /
- 1130 En si es mi te veel clene :
Als icse bedwongen heb allene /
Dan sal ic u dar na togen
Een ander werelt hoz u ogen.
Die sterke man macht al berwinnen :
- 1135 Antipedes soelbi bekinnen /
Daer die sonne oest op geet /

- Eñ wiest oec te hobe steet :
Alst hier es dach eerst der nacht.
Onsegdi mi oec u cracht /
1140 Dolx en mach mi niet gebzeken :
Daer ik doen mijn teken op steken /
Alt tsoic sal mijn eigen sijn ;
Onedel volc / dul alse swijn /
Sal ic maken edel eñ hzoet.
1145 Eest dat ghi minen willen doet /
Dattie nature hebt verholen
Eñ bedect in nauwen holen
Selbi sien / sibi coen.
Dit beger ic te voldoen /
1150 Eñ in desen enden mijn leven /
Wilt mi die aventure geben. »
Dus inde sine tale mettier haert.
Si seiden dat sijt gerne baden /
Da dien dat hijt hen dozste raden.

*Wie coninc Alexander voere ter see wart, bis hi quam
tote daer dae Ercules eñ Liber Bacus bedwanc keerde.*

- 1155 **N**u waren si ter see wart /
Eñ Pozus gereide eem an die hart
Al tote daert wilen doz nacht
Ercules met siere cracht /
Eñ Liber Bacus mede.
1160 Alsi quamen terre stede /
Donden si eerre tniier pale
Dan goude gemaect wale ;
Want elkerlijc han desen heilden

- Hadben gegote na him .ij. beelden /
 1165 Die waren .xv. voete lanc:
 Daer eenbe eerre beider bedwanc /
 Derre thier begen vermeten.
 Alexander hi woude weten
 Weder si weren hof ofte bul ;
 1170 Datmene niet en hielt ober bul /
 Dede hise bozen doz tien stonden.
 Eñ doe hise vol hadde vonden /
 Dede hi die gate vullen met goude
 Eñ hoer hozt met gewoude /
 1175 Om te soekene selsene dinc.
 Doe en vant die iongelinc
 El niet van berge / vosse eñ velde /
 Eñ olifante die met gewelde
 Daer waren / eñ wrede serpente /
 1180 Die men vint in Oziende.
 Van banen hoer hi ter Oester Zee /
 Om te sien wonderz mee ;
 Want hi hozt gewagen dez /
 Dat noit Liber Vacuz noch Hercules
 1185 Die see en pzoefden al daer /
 Want si so donker waer.
 Albuß woude die edel hozste
 Doen dat noit man doen en dozste.
 Ceerst dattie was west /
 1190 Eñ dat eem dochte wesen best /
 Dozen die heren van den lande
 Her en dar soeken viande /
 Eñ het was hen allen oncont ;
 Doch quamen si ter selver stont

- 1195 Si dize wiken ane een lant /
 Dat Vergere es genant /
 Daer die berge noch in sijn
 Algader silberijn.
 Daer bonden si volc / heet Lemnes /
- 1200 Dat algader sonder hoet es ;
 Gebozstelt sijn si alse swijn.
 Daer vant oec die begen sijn
 Dogele / die achter alse leuen waren /
 En hoer gebaen alse die aeren :
- 1205 Derre slogen si vele doet.
 Dar na vant hi een eylant groet /
 Dat Crisa nu es genant ;
 Daer bonden si gulden berge int lant /
 En coacriten en oec dzaken /
- 1210 Deire si menegen doz staken.
 Si dwongen de .x. Kiofagiten /
 Liebe die vel besse verbiten.
 Daer na quamen si in een lant /
 Daer die liede in sijn genant
- 1215 In griexer tale Signoseesten /
 Die vele wijsheiden wisten /
 Dat es in dietsce : makede die hzoede.
 Tierst dat si Macedo / die goede /
 Sach / sprac hi / gelijc den milden /
- 1220 Dat si beden dat si wilden /
 Dat gebe hi him sonder wedertale.
 Doen antwerde een hzoet man wale :
 « Gef ons eweler leben. »
 Hi sachte : « We mochtic dat geven /
- 1225 Ic bin selve een sterflic man ? »
 Die ander sprac : « War om doestu dan

Dus vele quaets? du hebeg scande /
Wat iaegstu dus achter lande? »

- Dan daer boer hi in Cambodaya /
1230 Dat es een eylant / van minen mana /
Dat alre beste van ertrike :
Daer was in een coninc rike /
Dien Alexander gaf sijn lant
Gewelbelike in sijnne hant.
1235 Daer in sijn .x. edel stede /
En menege rijkheit mede /
En bersten die sere biten /
Dien steen magariten /
Carbonkele met crisepassen /
1240 Die in genen lande en wassen.
Doe si dabon gesceiden waren /
Quamen die Gzicken gebaren
In der Macabenen lant ;
Daer bonden si menegen wigant /
1245 Want si sijn .xij. ellen lanc :
Die hadde hi saen in sijn bedwant.
Si waren so mesraect /
Dat si waenden dat weer gemaect
Dat holt van ysere en van stale :
1250 Dus waren si bedzogen wale.
In dat lant es een fonteine /
Soe claer es si en so reine /
Datter scemert also clare
Alse oft van olie ware
1255 Wat men so daer mede dwaet.
Du es Alexanders raet
En werche te varen altehant /
Om te sokene ander lant.

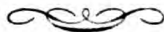
- Du sijn die Gzicken op die see /
 1260 Om te soekene lants mee.
 Si bozen / en si en wisten war ;
 Want si quamen dicke dar
 Daer grote demsterheit was.
 Een ioncsten gaf die aventure das /
 1265 Dat si van verren sagen staen
 Gelijc als een bozch gedaen /
 Die hem algader gulden dorchte.
 Na dien dat ict gemeten mochte /
 So wast dat eertse Paradijs /
 1270 Das volmaect es in alre wijs :
 Die hierine mure dorchte hem van goude.
 Hi voer darwart / alse die boude /
 Alexander en die sine /
 Die winnen wouden met pine.
 1275 Du sijn si an die roche comen ;
 Na dien dat sijt hebben vernomen /
 So dunket hen al / sonder waen /
 Cote boven op die wolken gaen.
 Alexander hielt stille ene stonde
 1280 Ghinder met sinen dzagmonde ;
 Hi peinsde wat hi beste dade.
 Doe hi was in desen raede /
 Kiep een man van boven neber :
 « Alexander ! » hi andwerde weder :
 1285 « Weetmen daer boven van mi
 Het dat ic Alexander si ?
 Wie es daer ? mes ees dit lant ? »
 Die ander seide alte hant :
 « Dit lant es des selbes heren /
 1290 Die di met so groter eren

Al die werelt heeft gegeven /
(In sijne gewalt es oec dijn leben)
En dien du wilen comen sages
Op dijn bedde daer du lages /
1295 Doe hi di gaf in dijn bedwanc
Al dier werelt omganc. »

*Wie coninc Alexander voere dat ertsee Paradijs quam,
en wat daer gesciede.*

Alexander andwerbe weder :
« Wat wil di mi werpen neder
Toe enen sijteken dat ic hier was ?
1300 Soe machmen mi geloben das. »
Hi seinde eem hier enen steen :
Men vint siere gelike en geen
In algader eertterike.
« Dit es dijn tseins sekerlike
1305 Dan den eertscen Paradijse.
.Nu doe als die wise /
En lech al dijn saken neder /
En baere ten gemeinen lande weder ;
Daer saltu onderbinden saen /
1310 De dijn leben sal vergaen. »
Doe trac hi thoet binnen dien mure.
Recht nae dese aventure
Keerde Alexander te lande /
En hi hadde in sijne hande
1315 Genen wonderliken steen /
Die claer alse die sonne sreen.
Hi woech meer / alse ic hoze seggen /
Dan alt gewichte datmen leggen

- Mochte daer legen in een scale ;
1320 Mochtan verwoogen wale
Also groet erden als een sere :
Dit was een vzeemde maniere.
De sine sozme was gebaen /
Dat willic u doen verstaen :
1325 Hi was gebermet als eens ogen ;
Ecclesiastes caent wael togen
Dat hi die rijchheit neder woech /
Wat so menre tegen vzoech /
En also luttel erden als een sere
1330 (Dit was een wonderlike maniere)
Hem weder woech / dat es bedi
Also lange alse Alexander si
Ane den vlesse en leben moet ;
Soe en es die rijchheit niet soe goet
1335 Dan alder werelt demen vinc.
Dit sijn waerlike vinc /
Also Got wille dat si gesiet /
En die aventure gebiet
Dattie mensce sterben moet /
1340 Een cleen stucce erden es soe goet
Alse die mensce en beter vele.
Niemen in verstaet dit in spele ;
Dit was betekent bi den steen /
Dit en was logene en gene.
1345 Eer dese tijt quam hier tebozen /
So en was noit man gebozen
Die die oest eylande dozt besoken.
Hier es dat einde banden .ix. boken.

DAT TIENDE BOEC.

---

*Hier begint dat .x. boec, eñ sprect wie sijch die Nature
beclaget over coninc Alexanders girecheit eñ hover-
dicheit, eñ veel ander saken; wie hi bleef doet.*

ALXANDER hebet gespoken
Over daet / die ongezoken
Altoes niet en mach wesen;
Want hi eem vermat van desen
5 Dat hi sal / eest dat hi levet /
Dattie Nature verholen hebet /
Sinen boden oppenbaren.
Oec so seide hi mede / te waren /
Dat eem were al eertrike
10 Te cleen te enen conincrike.
Hier om was die Nature gram /
Als die oberdaet vernam;
Si liet alberhande werc /
Eñ nam op eer en gesterc /
15 Si maecte eer ter hellen wart.
Daer si quam / an die bart

- Alle dinc waren hen onderbaen :
Die elemente hebben si ontsaen
Elkerlijc ; want sise sciep.
- 20 Die locht ierst iegen eer liep /
Eñ groetse met soeten winde.
Tierst dat si die eerde kinde /
Gzoten sise mettien bloemen.
Dat water eß mettien visscen comen ;
- 25 Op dat vier metten planeten
Alberhande figuren beten /
Eñ eren eer scepperssen /
Eñ bidden dat si niet en perse
Met hunger eer creaturen.
- 30 Dit was die tale vander Naturen :
« Danc hebt dat ghi mi doet ere.
Du en soect min noch mere
Die dinc / die ic hebbe verholen :
Du haere enwech ter helseer scolen /
- 35 Doz utwen wille eñ doz dien minen.
Dat sal Alexander scinen /
Want het sal sijn hoet becopen. »
Dit sprac si / en bede open
Die erde / eñ ghinc ter hellen.
- 40 Du hozt / ic sal u hier af tellen :
Si sach verre dure /
Recht onder die helse mure /
.D.H. v. zoutwen eñ .vij. bozgen /
Die elc man wael mach sozgen.
- 45 Die ene was moder van den sonden /
Drecheit / die daer was tien stonden ;
Si hadde dien groten scat.

- Ober waer segg ic u dat /
Dat gesmoltens golts so vele
50 Goet in dier bycker kele /
Dat sise daer hebet verladen /
Al en conde sijn hier niet gesaden.
Hoerbercheide / die coninginne /
Sat darna met eren sinne
55 In een bozch groet en rike /
En bespotte eer gelike.
Luxurie / dat es Onsuberheide /
Sat daer op eer stede :
In vernender moder lach si versmozt ;
60 Want si suberheit testozt.
Gulserheit sat op eer stede /
En verterde eer lede ;
Si liet weder doz den halz gaen
Dat si te vele hadde in gedaen.
65 Gzamschap sat daer verbolgen :
Si doet die gene die eer volgen ;
In allen tijden sijn si vermoet /
Want si die liebe maect onhoet.
Girechheit sat daer allene
70 Beloken in eren stene /
Eer hande onder eer liere /
En vernende in dien swarte biere.
Niderheit en eer kinder
Hadden eer zale ghinder.
75 Dozzenenisse en Loesheit
Al en mogen si niet gereit
Bedecken dier liebe mesdade /
Si verkerense met eren rade.

- Met desen .vij. hoetbrouwen
80 Woende mede oec / en trouwen /
Uprocciste / die eer can maken
Buten goet in allen saken.
Eñ Smekelinge was oec mede /
Die nu hebt eer stede
85 Met hogen lieden in die zale ;
Want si can met scoenre tale
Hogen lieden doen verstaen
Saken die quaet sijn gebaen.
Soe grote cracht hebt die mede
90 Eñ smekinge onder hoge liebe /
Dat si beiaegen eren wille
Waer si sijn / lude eñ stille.
Dese sonden hebt besten
Die Nature / eñ mettien
95 Ghinc si binnen dien helscen muren :
Daer sach si die sielen geduren
Int vier / dat bernet sonder licht /
Elke stele na eer recht.
Ic segge u die stat vander hellen
100 Da dien dat ons die boeke tellen :
Si steet in midden in die erde /
Eñ bernet altoes eben herde /
Boven inge eñ binnen wijt.
Daer pijnt vier / in elken tijt /
105 Selen die hebben mesdaen :
Al sijn si in een vier gebaen /
Nochtan hebben sijn niet eben groet
Die pine van dier langer doet ;
Want dat vier es so gerecht /

- 110 Datten here en den knecht
Also met pinen hebet bevaen
Na dien dat si hebben mesdaen /
Some meer / some min.
Daer sijn oec vele sielen in /
- 115 Wel na al sonder mesquame /
Sonder dat si van Adame
Sijn besmet en anders niet ;
Dese weten luttel van verdriet.
Bi redenen proebict u al.
- 120 Te somere / als berch en dal
Es verciert metter sonnen /
Men siet hen tuen te gader rennen :
Die een loep met cleenre pine /
Die ander es vander sonnen scine
- 125 So verhit dat hi versmacht /
En verliest al sine cracht.
In die middelst van dier blamme
Soe stoent die felle dzut / die gramme
Lucifer Tebiathan /
- 130 Die bedzoech dien eersten man.
Eerst dat hi die Nature sach /
Tiet hi dat vier / daer hi in lach /
En ghinc toe eer wart.
Om dat si niet en was verbaert /

Het Amsterdamsch fragment II. 1. heeft :

109 Want dat vier es so gerecht Dat het den here en den knecht Also met pinen hevet bevaen Also hi tevoren hevet mesdaen Some meer en some min Daer waren oec vele sielen in	Sonder dat si van Adame Waren besmet en el niete Dese wisten luttel van verdriete Bi redenen proeve ict u al
115 Al welna sonder mesquame	120 Te somere also berch en dal Es verciert metter sonnen Men siet hen tuen tegadere rennen.

- 135 Niet hi sijn dūvelike gebaen /
 En snelde eem toe ontsaen
 Die grote scoenheit weder /
 Die hi hadde eer hi neber
 Dan den hemele was verscoven /
- 140 Doe hi ingel was hier boven /
 En doz sine hoerberchede
 Was hi gewozen vander stede.
 Doen die Nature sach /
 Begonste si eer geclach :
- 145 « Daber en wzeker vanden sonden /
 Willen in dier ierster standen
 Weerstu claer als dier sonnen scijn /
 Maer doz die hoerbe dñ
 Soe verloerstu hemelrike ;
- 150 Ic bidde di om hulpe dzoefelike :
 Het es recht du hebeg loen ;
 Want als du verloerð dien troen /
 Weerstu sonder sonde stede bleven /
 En hadde ic di niet gegeven
- 155 Ene sonderlinge stede
 In dese grote demsterhede.
 Ic bzinge een nimeere gedzagen :
 Allen creaturen clagen
 Over Alexanderð overmoet ;
- 160 Hi dwanc enen coninc goet /

Het Amsterdamsch fragment II. 13. heeft :

136 In dese grote demsterhede	Allen creaturen clagen
Ic bring. ene niemare gedragen	159 Over Alexanders overmoet ¹ .

¹ Tusschen dezen en den volgenden regel (192) ontbreken twee en dertig verzen, die in het Munchener Hs. zich bevinden.

- Coninc Clause van Atracervaren ;
Cracien es eem onderbaen ;
Hi sloech Pansamase doet ;
Hi bzac Ceben / al was si groet ;
165 Hi dwanc Attthenen en Maroene /
Hi bzoech oec roemse croen ;
Hi dwanc Luken en Pise ;
Hi sloech ribbergs van pzeise /
Mennoen en die met eem waren ;
170 Hi dozzet ooc / te waren /
Paris lant / dies hi verstarf /
En herwan dien here bzie warf ;
Hi verbzeef den here Apolonise /
En bzac Cyren / die stat van pzeise ;
175 Hi wan Egypten / en dozzet
Libien / dat was so heet.
Bablonie heestene ontsaen ;
Die Siten sijn eem onderbaen.
Hi heest die israelsce roten
180 Binnen Caspi besloten ;
Dus heest hi Asten bebaen /
En Pozus es eem onderbaen ;
Subdzaken heest hi gebelt ;
Abisari steet in siere geweld ;
185 Carillis es oec sijn man.
Dat es meer / en eem in ran
Genogen al dese ere :
Hi sochte dye eylande / datz mee /
Die sijn in die Donker See.
190 Heest hi geluc goet bozt mee /
Hi sal sien wanen Nilus comt ;

Want hi eem al nu beromt
Dat hi sal winnen dat Paradys.
Du en machsti in alre wijs /
195 Hi sal di helle af winnen ;
Dar toe wilt hi oec bekinnen
Die werelt die hier onder es /
En dvingen die Antipedes.
Hi wilt die sonne sien west op gaen
200 En oest weder te hove staen.
Nu wrec ons ober dit verlies.
Wat eren soutstu hebben des /
Of wat lone of wat prise /
Dattu uten Paradyse
205 Adame dzebes int dzobe dal /
Of di Alexander winnen sal ? »
Si waenden werch varen na dese wozt.
Lucifer sprac : « Drouwe / hort /
Ic sal uwen wille doen / sonder waen ;
210 Nochtan sal hijs niet af staen /
Eer ic icne hebbe in der hellen
Met anderen sinen gesellen.
Stappans riep hi te rade
In dier hellen alle die quade /

192 Want hi hē al nu beroemt
Dat hi sal winnen tparadijs
Du en wachtdi in alre wijs
195 Hi sal di die helle af winnen
Daer toe wilhi oec bekinnen

Het Amsterdamsch fragment II. 113 heeft :

203 . f wat lone of wat prise
. at du uten paradise
. dame dr... s in droeve d . .
. ste di Alexander winnen sal
. i woude wech varen . a dese wort
. ucifer sprac v . . . hort

Die werelt die hier onder es
En dvingen antipedes
Hi wille die sonne west sien opstaen.
200 En oest te hove gaen
Wrec ons sinen overmoet.

. c sal uwen wille doen sonder waen
210 . n ic en saels niet ave staen
. er icne hebbe in der hellen
. et andren sinen gesellen
. tappans so riep hi te rade
. nder hellen alle die quade

- 215 **D**arom lopen rivieren vive.
Op enen plain quamen die keytibe.
Die rivieren heten aldus :
Tiete ende Wernus /
Chochitus en Flegiton /
- 220 **E**n die wrede Acheron.
Dese bernen en stinken /
En mach niemen ghedinken
Dat hiere nie sonne sach /
Ofte enege dinc die helpen mach.
- 225 **D**aer liggen die drouwe sielen
Mettien dubelen die bielen /
En dogen eer doet ;
Want dat es eer meeste noet /
Dat si sterben sonder blijf
- 230 **D**ie hier leiden sondich lijf /
En altoes om sonden werken /
Die moten altoes ghinder sterben.
Si mogen die diemsterheit tasten
Die drouwe sielen die altoes vasten.
- 235 **D**u hebben sijt heet en nu cout ;
Daer es rouwe menichfout /
En hi moet sonder ende sterben
Dien die helle doet bederven.
Doe dat helsce volc versament was /
- 240 **D**ie oude viant Sathanas
Wispelde dze warf / en al die wene
Wart gestilt : daer ne was gene
Die ropen dozste / doe hijt hozde.
Doe sprac hi der Naturen woze /

- 245 Eñ hi seide meer daer toe :
« Segt / mine gesellen / hoe
Solen wi here gebogen dese oberdaet
Dan desen man / diet al verstaet /
Eñ die alle dinc ontsien ?
- 250 Leetmen sinen wille gesien /
Hi sal al die werelt bʒeken.
Datʒ ons al niet; maer hi sal steken
Doʒ die dicke erde een gat /
Eñ maken tote ons enen pat;
- 255 Daer toe sal hi onse sielen vaen :
Duʒ moten wi eem sijn onderdaen.
Oec seggen die pʒopheten /
Dat Got der werelt heeft vergeten
Menech iaer hier te bozen /
- 260 Dat een man soude sijn geboren
Met miraculen / eñ in weet wie;
Met sinen houten so sal hie
Bʒeken onse vaste pʒisoen /
Eñ ons sielen daer ute doen.
- 265 Du siet / gʒhi heren vander doet /
Helpt ons geraeden terre noet /
Die wile datmen ons mach helpen;
Laet ons diesʒ mansʒ daet stelpen /
Dat hi niet die gene en si

Het Amsterdamsch fragment II. iv. heeft:

251	Hi sal al die werelt breken	Dat God der werelt hevet beheten
	Dat sal niet maer hi sal steken	Menech iaer hier tevoren
	Dor die erde een gat	Dat een man soude sijn geboren
	Eñ maken tote ons enen pat	Met miraculen eñ ic ne weet wie
	Daer toe sal hi onse sielen vaen	Met sinen houten so sal hie
	Dan moete wi hē wesen onderdaen	Breken onse vaste prisonen
	Oec so seggen die propheten	Eñ onse sielen daer ute doen

- 270 Die die helle sal hebben vzi. »
Cume hadde hi dit geseit /
Dat Verraedeneffe sprac geriet /
Die was dier Niderheiden dochter :
« Lucifer / laet wesen sochter
- 275 Dorwart meer dine maniere /
Ic sal di volbzingen sciere ;
Want het es mi ene cleene pine :
Ic hebbe een cracht van venine /
Men vint geen van dierre naturen ;
- 280 En mach in geen vat geduren /
Noch in yser noch in stale /
Noch in goude noch in metale /
Dan in een coe clauwe allene.
Dat salmen eem geben gemene
- 285 Mettien claren wine gemanc /
Hi sal sterben eer iet lanc ;
Want Antypater / mijn vziert /
Die Alexandere heeft gedeint /
En over Grieken es valiu /
- 290 Dien hebbe ic / dat segg ic u /
Vander wegen op geleert /
Dat hi van buten enen eert /
En int herte bzaget hi die mozt.
Du es hi gebaget hozt :
- 295 Om dat hi hebbe gerengniert dat lant /
Wille die coninc alte hant
Met eem hebben in sijn here /
Dat hi sine oude vertere.

Het Amsterdamsch fragment II. v. heeft :

298 Dat hi sine oude vertere
D. II.

Bi des mans helpe salie saen
14

Bi des man hulpen sal ic saen
300 Alexandere verslaen. »
Verraedenisse sprac dese tale.
Dat droeve volc prisese wale /
Dat die so sciene hadde vonden
Goeden raet in so corten stonden.
305 Stappans voer si uter hellen
Tote Antypater / eren gesellen /
Die een quaet verrader was /
Eñ sere in sorgen das /
Hoe hi behouden sal sijn eere
310 Jegen den coninc / sinen heere.
Doer riet si der herten sijn
Te makene dat sterc sijn;
Eñ doe hys wael was geleert /
Was si saen ter hellen gekeert.
315 Eñ si comt dicke ute /
Om te raedene dusdane salute.

*Wie coninc Alexander varen wilt in die woestenen
van Endi, eñ Porus mede...*

Du es comen uter see
Alexander / eñ heest mee
Wonders vonden dan hi sach /
320 Dies ic u wael besceiden mach.
Du wille hi besten die moestinen

300 Alexandre verslaen
Verranesse sprac dese tale
Dat droeve volc prisese wale
Dat si sciene hadde vonden
Goeden raet in corten stonden
305 Stappans voer si uter helle

Tote Antipater horen geselle
Die een quaet verrader was
Eñ sere in sorgen das
Hoe hi behouden sal sijn eere
310 Jegen den coninc sinen heere
Doer riet si der herten sijn

- Dan Endi met groter pinen /
 Eñ daer na soe wil hi scoen
 Daren te Babylone /
 325 Eñ besitten Asten lant ;
 Dar na wille hi te hant
 Affriken winnen al /
 Eñ dar na / heeft hÿs gebal /
 Spanien winnen / eñ in dien
 330 Erules colummen sien /
 Eñ dat westeinde van eertrike winnen ;
 Eñ dar na wille hi doen bekinnen
 Sine cracht in Byzantrike /
 Eñ Gallen dwingen gemeinlike /
 335 Eñ Quintagen eñ Bertanien /
 Szammagen eñ Almanien ;
 Dan wille hi Moniou ober lieden /
 Eñ Lombardien do2 riden /
 Eñ do2 Rome in Gzielen varen.
 340 Bedi ontboet hi / te waren /
 Dien van Surien / in waren saken /
 Dat si scepe daer toe maken.
 Alsoe hi besocht hest blant van Inden /
 Wille hi eem diez onderwinden.
 345 Dit heeft hi met Pozus bestaen /
 Die eem raet gaf / sonder waen /
 Dat hi Inden bescouwe /
 Om dat men eem niet en wantrouwe /
 Dat hi hebbe enech lant /

Het Amsterdamsch fragment II. vi. heeft:

345 Dit hevet hi met..
 Die hem raet so..

Dat hi Inden..
 Om dat men h..

- 350 Et en were dien Gzicken al berant.
 Si quamen bi groten hopen /
 Daer souden si passagen soeken.
 Mettien rees daer een dier /
 Dzeeslic en̄ onghuyr :
- 355 Sijn rugge was scarp als een sage ;
 Tue hoebe hadt op sinen crage /
 Dat een was gescapen als die maen ;
 Sine huyt / diet hadde ane /
 Was gelijc enen see perde.
- 360 Doen bander hoet oppenbarde /
 Geleect eens cockendzuls hoeft /
 En berbeet oer / dies geloeft /
 Met enen bete ribbers tue.
 Sine mochten nummermee
- 365 Met genen sper doz steken :
 Doe ghingen si sine been bzeken /
 En̄ met groten hameren slaen.
 Doe ghingen si verre staen :
 Den wonders dat dier was soe groet /
- 370 Dat daer lach geslagen doet.
 Daer na quamen si tenen woude :
 Daer sloegen si tenten met goude /
 .D.N. milen lanc / .h.j. milen bzeet /
 Bi enen water dat Suemer heet ;
- 375 Si wouden daer bliben dien nacht.
 Doe waren met groter cracht
 Die bozste knapen sere versacht /

Dat hi hadde ene...
 350 En ware .ē Gr...
 Si quamen bi grote..
 Daer souden si p...
 Mettien rees da...

Vreselike en̄ on...
 355 Sijn rugge wa...
 Tuee hovede had...
 Deene was gese...
 Sine huid die...

- Dat si ten tenten waren geiaegt /
 En si riepen : « Wapent u ;
 380 Hier comen olifante nu /
 Si solen dit her stozen. »
 Alexander hi riep bozen
 Die ridderg van Cesalia :
 « Dact bozen / ic coem na ;
 385 Dribet boz swijn en sopen /
 Doetsi gozzen / ghi soelt mogen
 Die olifante soe verbaeren. »
 Selve quam hi na / te waren /
 Met Pozuse / dien edelen begen.
 390 Die olifante quamen hem iegen /
 Some swart / some bont.
 Pozus mart eem cont /
 Dat si goet te stride waren.
 Si wanense baen en verbaeren :
 395 Men soude die soge soe doen gozzen /
 Sine souden hen niet weren bozzen.
 Doe woorden die beesten versaeht /
 Some van den swinen berragt /
 Some van lieden / some van businen.
 400 Alexander volchde met pinen.
 Daer slogen siere .cm. doet
 En .lxxx. / dat was wonder groet.
 Die tanbe namen si te eren doen /

Het Amsterdamsch fragment II. vii. heeft :

392	....	.....
	....	.....
	....	400 .... e
	....	.... doet
396	.... orre	... er groet
	.... get	.... doene

- Eñ keerden in die pauweloen.**
 405 **Die coninc hielt sciltwachte sciere**
Si nachte tegen die diere.
Des anders bages quam hi gebaren
Men een tegenode gebaren /
Ane enen mersch op een riebier.
 410 **Daer sach hi tfolc naect als die diere /**
Si waren lanc .xi. voete /
Si dzinken water eest soete ;
Kaumoen heten si /
Kou visch eten si ;
 415 **Buten water eñ daer onder**
Mogen si / dat es wonder.
Als wouden tote hen tijden /
Dukenden si in die riviere besiden.
Ebigmaris heet die riviere /
 420 **Daer si wonen diese diere.**
Doe quamen si in een sozeest ;
Daer bonden si alder meest
Diemen hiet Cenophaline :
Si sijn gehoet als hondekine.
 425 **Si quamen iegen eem gelopen**
Te samen met groten hopen :
Si scoten eñ blouwen mettien.
Si quamen al daer / daer si sien
Woestinen uter maten bzeet.
 430 **Alexander hozt eñ versteet**
Dat daer en was wonder nummee /
Cote datmen queme ter Oester See ;
Eñ si bozen weder west.

- Doe hochte dien coninc wesen beste /
 435 Om dat blant was water loes /
 Dat si niet en scieden altoes
 Vanden watere van .xij. milen :
 Daer bedi tenten slaen ten tijden.
 Die tenten sijn daer saen geslagen /
 440 Eñ hout daer toe gebzagen /
 Eñ daer gemaect groet bier.
 Doe wart die wint so onghier /
 Die op hen van oesten quam /
 Dat sijn alle woerden gram :
 445 Hi stac die tenten al daer neder.
 Dat vier vloech voert en weder /
 Eñ verbernde man en paerde.
 Dat was een weder dat verbaerde
 Dat volc ; want et was bi nachte /
 450 Eñ in dien herfst ; dat wart onfachte.
 Doen dach was bonden si te samen
 Eer harnasch / eñ quamen
 Daert was gelie in enen dal.
 Dies avonts ghingen ober al
 455 In die pauwelioen eten ;
 Want die stoem was geseten.
 Des avonts wart daer roude groet.
 Doe quam him op een ander noet :

Het Amsterdamsch fragment II. VIII. heeft :

440 Eñ mē hevet hout gedregen Eñ maecte daer groet vier Doe wart die wint so onghier Die op hen van oesten quam Dat sijs alle waren gram 445 Hi stac die tenten alle ter neder Dat vier vloech voert eñ weder	Eñ verbrande man eñ paerde Dit was een weder dat vervaerde Dat volc want het was bi nachte 450 Eñ in dien herfst dat wart onfachte Doent dach was bonden si tesamen Hare harnasch eñ quamen Daert was lie. in een dal

- Die snee viel op him in den dale
460 Also bzeet / dat leest men male /
Al hebden getweest bliese.
Doen ontsach eem van verliese
Alexander / die milde / die boude /
Hi waende dat al versmozen soude ;
465 Hi en wiste ander boete /
Sonder dat hi onder die boete
Dien snee dien volke treden dede.
Mar een regen quam daer mede /
Die smelten dede al dien snee.
470 Ce hant quam daer wonderg mee :
Een geswert quam daer na gegaen ;
Deselec so waft gedaen /
Swart oft die helle ware /
En bedecte alle die scare /
475 Daer si lagen in dien dale.
Doen sagen si / ten selben male /
Gzoet hier vallen uter locht :
Daer af hadden si grote hzocht ;
Want dat belt wart al onsteken.
480 Dat vult begonste doen te spreken /
En seiden het were ons Heren wzaeke
Dat een man begonste die sake /
Die van Gode verholen es /
En noch Liber Bacus noch Hercules
485 Soe verre dat lant in dozsten saken.
Doen hiet die coninc met ouden daken /
Die te stucken gescoert lagen /
Dien ribbers legen tzier dzagen ;
Want het wasser iegen goet.

- 490 Die coninc sprac : « Gat / die doet
 Met aller dinc dat hi gebiet /
 Dien bidden ic dat hi ons besiet /
 Dat wi hier in sterben niet. »
 Stappans bleef staen dat vier /
- 495 En die nacht verstonde al.
 En die coninc geboet / int dal
 Dat men groet hier ontfeken soude /
 En dat hi ate we dat moude.
 Dze dage waren si achter een /
- 500 Dat nie sonne op hun en seen /
 Want swarte gesmert hadde bedert.
 Eer Alexander wech getrect /
 Debi .i. ribberen graben
 Eerlike met groter haben /
- 505 Die in dien snee waren versmozt ;
 En dar na bozen si bozt.
 Coztelike quamen si / te waren /
 Bi der groter zee gebaren /
 Daer si sagen oest Ethiopien /
- 510 En die montanien open /
 Die Hennoſ heten in dat lant.
 Darwert hoer hi al te hant.
 Si bonden thol / daer in geboet
 Liber Bacus was / die degen goet /
- 515 Die al blant verman met wiben.
 Dus hozt men Solinus scriben.
 Oer scribet hi / al ober waer /
 Dat Liber Bacus was .cccc. iaer
 En .vij. / eer Alexander quam.
- 520 Doen Alexander dat hol vernam /

- Seidemen wiere in ghinge /
 Dat hi soude roztelinge
 Sterben binnen dien vierden dage.
 Dit hielt die coninc al buer sage.
- 525 Doen sinde hÿre in so menegen keytÿf /
 Die verbuert hadden eer lijf :
 Si bleben doet binnen .iiij. dagen.
 Alexander hadÿ rouwe / hoer die gewagen.
 Ane Liber Bacus bede hi sine bede /
- 530 En dat dat hi / en sijn volc mede /
 Te lande weder moeste keren
 Te sijnre moder / met groter eren.
 Dat dat hi al om niet.
 Als vzaechde oftmen iet
- 535 Wonders meer vande int lant /
 Men seide : neent. Hi hiet te hant
 Al sijn her varen heen
 Ten een poozt / heet Phatrateen.
 Si vozen bi sere baniere.
- 540 Doe quamen eem tontmote sciere
 Cleve oude man. Doen sprac die coninc :
 « Segt mi / heren / ene dinc ;
 Wet iet wonders in dit lant ? »
 Die een seide al te hant :
- 545 « Here / eest dat ghÿt begert /
 Henen ober .x. dachbart
 Noch bi wonder besouwen ;
 Mar ic seg u bi trouwen /
 Dat hier thuyssen luttel waters si ;
- 550 Dar om seg ic di bedi /
 Nem metti .xlv. man /

- Eñ bewisse di van water dan ;
Want die rochen nouwe sijn /
Daer lijben moet dat her dijn.
- 555 Daer moechdi veel beesten sien. »
Alexander was blijde van dien.
« Eer gi mi wech liet /
Segt wat gi mi beheet
Te togene dat selc wonder es. »
- 560 Die een sprac : « Sijt seker des /
Eñ merct des male eñ gome /
Wi solen di tonen .ij. home ;
Die een es der manen / die ander der sonnen /
Die griex eñ intz spreken connen :
- 565 Waer af dattu oec wout hozen /
Solen si di bzingen te hozen. »
Hier omme wart Alexander erre /
Eñ hi sprac : « Ben ic so verre
Dan westen tote oesten gereden /
- 570 Dat gi mi sout bespotten heden ?
« Te waren / dat wert u te scanden. »
Doen swozen sijt beide te handen :
« Het es waer / eñ gi mocht saen
Weten oft wi u valsce doen verstaen. »
- 575 Die ribbers baden eem utermaten /
Dat hijt niet en soude laten /
Hine voer dat wonder besien.
Daer coes hi uter dien her mettien
.¶C.M. / die best waren ;
- 580 Die ander hiet hi henen varen /
Ribbers eñ oec olifante /
Knapen oec eñ sariante /

- Met Pozuse te Phatrateen/
En hi voer mettien ouden heen.
- 585 In dat dzoge lant sonder water
Want hi vele utermaten
Serpente/ en menegerande diere
Dan so mesliker manier/
Geheten na die intse tale/
590 Dat niemen can gebiedscen wale/
Cote dat si quamen dien bomen bi.
Man en wijs bonden si
In dat lant dat si begeren/
Geleet met huden van panteren/
595 Van tygren en van anderen dieren.
Die coninc bzaechde : « Van wat manieren/
Ofte wat lieden so sidi? »
Si seiden : « Hoden so sijn wi. »
In dat lantschap so wees oec
600 Edele balsame en miroer ;
Want die bome balsaem dragen /
En die liede die daer sagen
Si leveden daer bi al / ter waren.
Mettien so quam hi gebaren
605 Al daer die maniere stoet.
Die pape hi quam ute te boet /
Die pape van dien bomen was.
Alexander mercte das /
Dat hi was langer dan .x. voete /
610 Van gedaen harde onsoete /
Swart getant als een hont :
Hi stont gelijc ter selver stont /
Alse ofte hine soude verbiten.

- Ne sijn ozen hingen margariten.
615 Hi grote dien coninc / en vzaechde
Wat hi woude en wat hi iaechde ?
Hi seide : « Ic quam hier / in dien
Dat ic die vome woude sien /
Die der sonnen sijn in der manen /
620 En heilech / na minen wanen.
Die pape sprac : « Bestu reine
Van wibe en van volc gemeine /
Du moges gaen in die heilge stede. »
Daer stonden Alexanders ribberen mede /
625 .CCCC. luttel meer of min.
Die pape seide : « Wilbi hier in /
Ghi sijn cleen liebekine /
Soe doet af die vingerline
En uwe diere cleeder en u scone /
630 Het es seide / gi motet doen.
Der sonnen boem sal spreken saen /
Als die sonne sal onder gaen ;
Want hets sijn recht en sijn seide.
En alse die sonne riset mede /
635 Dier manen boem spreect also saen
Alse die mane sal op gaen /
En alse hi te hove gaet. »
Dit heilt al ober baract
Alexander / en mettien
640 So ghinc hi die boeme besten /
Die beide stonden in een parc /
In enen mure en boze starr.
En een bosch stont binnen dien mure ;
Dien ghinc die coninc selve dure

- 645 Met anderen sinen gesellen;
 Si sagen uten bome vellen
 Balsame / diemen dier copt /
 Gelyker wijs dat hie loyt
 En hanct uten kersboem.
- 650 Diez nam Alexander goem /
 En namz vele / ombat wael roer.
 So deden sine ridderz oer.
 In midden van den sozeeste
 Stonden .ij. die alder meeste
- 655 Boem die noit die coninc sach :
 Dat waest dert al an lach.
 Si waren hoge der voete .c.
 We sere dat Alexandere wondert /
 Hi waende wael / al ober waer /
- 660 Dat vele te regene plege daer /
 En hi so lanc were daer bi.
 Mettien so antwerbe hi
 Die pape / en seide dat noit en rein /
 Noch beeste noch vogel egein /
- 665 Noch oer geeqrehande serpent
 Wart gesien al omtrent ;
 Mar die bome biede
 Waren gewassen uter hebe /
 En gelijkt willen ere
- 670 In der manen en der sonnen ere.
 Die grote Goden settense daer /
 En woenden hier menich iaer /
 En si sijn lanc van heilerheiden.
 Doen woude die coninc daer ter steden
- 675 Offeren doen. Die pape verboet /

- Eñ seide : « Hier en mach niemen doet
Beesten slaen / noch vogel oec /
Noch selve onsteken wijroec. »
En hiet hen allen na dien
680 Dat si vielen op eer knien /
Eñ coffeden dat hout /
Eñ beden met gewout
Beide der manen eñ der sonnen /
Dat sijz hen souden onnen /
685 Dat si die waerheit doen verstaen /
Weet met hen soude vergaen.
Dat dede gerne Alexander.
Doe bzaechde dien pape een ander /
Weber si spzaken greex so indse ?
690 Die pape seide : « Ic wildu kins :
Der sonnen boem hi can wate bede /
Dier manen boem begint gereede
In griex / in indtsch int hi die spzaken :
Dit sijn waerlike saken. »

*Wie coninc Alexander wachte, dat hi die wareit woude
weten van der sonnen boem sijns gedechf.*

- 695 **T**ien tijden dat dit gesciede /
Sach die coninc eñ sine liede
Die sonne te hobe gaen /
Eñ dat sonnen sejn oec slaen
Boven an dier sonnen boem.
700 Die pape seide : « Demet goem /
Maer af ghi wilt die waerheit hozen :
Siet opwert eñ peinst te hozen /

- Dan salmen u saen andwozden.
Niemen en segt met wozen. »
- 705 Die coninc en sine liede sagen
Onder dien boem / onder dier hagen ;
Si wachten hen tegen baract.
Doen vernamen si geen quaet ;
Op wart sagen si doen alle.
- 710 Hi peinsde we hi met geballe /
Eñ met sege / eñ met eren
Ce lande weder soude keren /
Mober eñ suster sien.
Die sonnen boem antwerde mettien :
- 715 « Onverwonnen met wigen /
Alexander / du sout gerrigen
Dat heerscap van eertrike ;
Mar du en comes sekerlike
Ce dine lande nemmermeere. »
- 720 Dit sprac die boem toten here /
Met clener stemmen / in intscer tale.
Die mozt bequamen eem niet wale /
Alexandere ; het was eem leet /
Dat hiere so vele hadde geleet.
- 725 Sijn volc begonste wenen.
Alexander bzeichde dien enen /
Den anderen stilde hi met mieden /
Eñ bat al sinen lieden /
Dat sijn niemen en seiden.
- 730 Anderwerf so woude hi beiden /
Om dier manen boem te tale.
Die pape hi seide eem wale /
Dat te midbernacht soude sijn
Dier manen opganc bi enen lichtekin.

*Wie Alexander beide, met Perdicas en Philotine, van
dier maenen boem die waerheit te wetene.*

- 735 **H**ier om woude Alexander biden /
 En nam neben siere sijden
 Perdicas en Philotine /
 En daer toe die nebe sijne /
 Die coztelinge ute Gzielen quam ;
- 740 **W**ant hi veel wael vernam
 Dat nieman dien anderen sloech daer in :
 Dies ontfaech hi eem te min.
 Al die andere hiet hi blien /
 En ghinc inwart met him dzien
- 745 **D**oze dien heiligen boem staen /
 En aenbede saen /
 En prinsde dat hi weten woude
 Die stat / daer hi in sterben soude.
 En doe die maen begonst te risen /
- 750 **S**prac die boem in grieexer wisen :
 « Alexander / begen bzi /
 Dijn sterf dach es hier bi :
 Ter .ix. maent in naeste iaer
 Saltu sterben / dat es waer /
- 755 **D**e Babylonien in die stat.
 Het sal bi een doen dat /
 Dar op moeds du min noch meere. »
 Alexander weende sere ;
 Also deden die ander dzie.
- 760 **A**l nochtan twisfelde hie /
 Ocht enech were vanden dzien /

- Daert eem af mocht gesien ;
 En dat herou eem harbe sere /
 Dat hys en peinsde noch min noch mere.
 765 Si ghingen banen en wouden eten ;
 Mar Alexander / woudit weten /
 D'obede dat hij niet en at.
 Sine vziende haeden eem dat /
 Dat hi eem selven niet en dode.
 770 Hi at een diel / al bede hijt nobe /
 En dar na ghinc hi biden muren /
 Dat hi daer na ter ierster uren
 Echt hozen dier sonnen boem.
 Dier dageraet so nam hi goem ;
 775 Hi wette sine vziende saen.
 Cote dien pape sijn si gegaen /
 Die noch sliep en was bedect
 En mettien huden oberdect.
 Een koke was diez avonz bleven
 780 Van balsamen / lach eem beneven
 Op ene tafele die voz eem es /
 En dar op een p'vozien mes ;
 Want daer en es yser noch loet /
 Mar gout hebben si te vollen groet.
 785 Si eten balsame en wiroet ;
 Claren bozne dzinken si oer /
 Die daer spzinger in een dal ;
 En die liede plegen al
 Cetene sonder scoetlaken ;
 790 Si en hebben bedde noch lilaken ;
 Van vellen maken si leutieren /
 Geleet met huden vanden bieren ;

- Hi na leben si .cc. iaer.
Die pape ghinc met hen daer.
795 Doze der sonnen boem si ghien :
Alexander peinsde in dien /
Wie datti en doden soude ;
Hi peinsde dat hijt weten moude /
Wat siere moder Olimpias
800 En siere suster gehouden mag.
Doen sprac die boem in griere wozt :
« Verchtic di dien verrader wozt /
Daer di die doet af sal comen /
Du hebst eem saen sijn lijf genomen :
805 Dus soutstu die dinc verdziben /
Die niet achter en mogen bliben.
Ober .ix. maent hier naer
Salttu doet bliben / dat es waer /
Te Babylonien in die pozt.
810 Chi en wert van yser niet vermozt /
Noch met selver / noch met stae /
Noch met goude / noch met metale ;
Du salt sterben met fenine.
Olimpias / die moder dine /
815 Sal dozperlec bliben doet ;
Ombegraben en bloet
Salst liggen hoz die beesten.
Dine sustere selen sijn banden meesten /
En .ij. die salichste lange mile
820 Die solen sijn binnen meneger mile.
Al sal dijn leben niet sijn lanc /
Die werelt sal sijn in dijn bedwanc.
En bzaech ons en twint niet wozt ;

- Kume ons bozch en bare ter pozt /
825 Die Faciaten nu heet /
Cote Pozuse gereet.
Die pape sprac : « U hant geslacth /
En u menen al dien dacth /
Doet die home belgen sere.
- 830 Kume die bozch / coninc here. »
Nu twibelt menegen man hier af /
Wie eem daer andwerbe gaf.
Dattie hoem niet en spraken
Weet men wale / in waren saken.
- 835 Some seggen sekerlike /
Dat die ingel was van hemelrike.
Ander liebe waenden dat /
Dat het van den dubel was ;
Maer daer toe segt mijn waen /
- 840 Die dubel en mach niet verstaen
Dat enech mensche peinsset
Ofte seget waer / ongeweinsset
Ander logene daer mede ;
Maer dese stemme en debe
- 845 El niet van waer verstaen.
Hier seget mi mijn waen /
Da dien dat gaf andwerbe
Dien gepeinsse en niet dien woerde /
Dat si van Goeds halven was.
- 850 Dient maer dunct volge mi dat.

*Wie coninc Alexander anderwerf hadde antwerde van
dier sonnen boem, en̄ wie hi voere tot Poruse, en̄
wat vort gesciede.*

- A**lexander heet alte hant
Sinen lieden rumen blant /
En̄ heetse baren heen
Te Poruse / te Faciateen ;
855 Want het dochte eem wesen goet :
Hi sacht an dier liede moet /
Dat si in wanhope waren ;
Hi sach wael dat si moesten baren
Dan eem / en̄ eem begeben.
860 Hi bat dien dzien / die daer beneuen
Maeren daer men die andwerde gaf /
Dat si niet en seiden af.
Albus sijn si en wech gebaren.
Die valsme en̄ miroet / te waren /
865 Koken so lange stont.
Doe dat dien Joden wart cont /
Die woenden bi der groter zee /
Seiden dat nemmermee
Alexander sterben en mochte /
870 Om dat hi dat lant besochte /
Dar noit kzemt man en quam.
Doe dat Alexander bernam /
Wiste hys hen danc / en̄ dochte
Dat het logen wesen mochte /
875 Die eem die boem hadde geseit ;
En̄ hi hoer te Poruse gereit.

- Daer na quam hi in een dal /
Hiet Hozdia ober al.
Daer sijn serpente menechj een :
880 Men eren hals hebben si dien steen /
Die smaragduß es genant ;
Noit en was man berant /
Die lieden mochte doe dat al.
En die serpente leben al
885 Met witten peper / dat weest in dal.
Dat es dien Joden wael berant :
Si hebben daer gemaect sozneise /
Daer si op liggen met peise /
.¶¶¶. voete van der erden ;
890 Daer met iagen si eere verden
Die serpente met biere ;
Dus rest van hzunre maniere.
Die serpente die daer sijn /
Alse beginnet die lentijn /
895 So hebben si ozlage graet /
En van blijster vele daet.
Hier af hadde menechj steen
Alexander / dat wonder sceen.
Daer na quamen si te hant
900 Varende in der Bzagamannen lant /
Datß theilechste volc van errike.
Si deilen eer goet gemeinlike /
En si en hebben geen afgobe ;
Si en doen niet buten Goeds gebode /
905 Daer sijt weten / nemmermee ;
In dien lande noch in dier zee
En soken si neringe en geen.

- Si ontfingen wael gemeine
Alexandere / eñ oer die sine /
910 Die daer quam met groter pine.
Eñ Dyndymus / die daer was here /
Ontfinckene met groter ere.
Dan banen boer hi Cerces /
Dat alre gerechste volc es
915 Dat men weet in ertrike.
Tussen dese twee conincrike
Loept een riviere / die Aris heet.
Dat es een lant / daer men niet en weet
Dan hoer dem noch van valschen ede ;
920 Daer en was noit soe groet onbzedede /
Daer men manslacht om bedede ;
Dronckenscap noch onbrede
En kent men daer cleen noch groet.
Si en eten anders niet dan bzoet /
925 En dar tho somerch coekelkin.
Si dzinken bozne / eñ dit sijn
Die behenderchste van sijnwerke.
Si maken een geleide sterke /
Eñ leden dien coninc op die bart
930 Een coninge Pozuse wart /
Al toten berge van Caspi /
Eñ daer so scieden si.
Dozt quam Alexander / die fiere /
Daer hi vant eenrehande diere ;
935 Doer / recht tusschen eer ozen /
Stont gewassen een groet hozen /
Alst were een selfwassen been /
Die gelijc enen swerde seen /

- En gelijc getant eenre sagen.
 940 Tierst dat si die liede sagen /
 Quamen si gelijc vermoeden wilde /
 En staken die ridderz doz die scilde.
 Daer hadden si enen starken strijt.
 Si slogen doet ter selver tijt
 945 .Dij.^m en vierbehalv hondart ;
 We sere dies Alexandere wondert
 Dat si soe sere tegen hen scriben ;
 Doch dat sijt met pinen lijden /
 En quamen al daer gevaren
 950 Daer Pozus lach met sijne scaren.
 Na dien dat Permenio
 Was verflagen / recht also
 Also die achtende boec vertelt /
 Makede Alexander met gewect
 955 Over Perren en ober Meden /
 En alle die gode steden /
 Baliou sinen nebe Alone /
 En geboet eem te doene
 Dat hi soude in cozter wile
 960 Maken .v. gulden pile /
 Of maken doen te Babylone.
 Daer in hiet hi scriben scone
 Al tenen gader sine geesten ;
 Die soude men tellen / met groter scesten /
 965 In al einden van Endi /
 Doerder dan die begen hzi /
 Liber Bacus / noit comen dozste /
 Ofte Ercules / die edel hozste.
 Si waren lanc .xxv. boete /

- 970 Daer an bescreven met groter maete
 Sine geesten utermaten wale
 .Ʒ. voete hoger dan Ercules pale/
 En daer toe bozder oer geset;
 Want hij dat lant besette bet.
- 975 Alexander vergat dies al/
 Dat eem dat geballen sal
 Dat eem die voem hadde geseit;
 Maer hi haeste eem gereit
 Te winnen also menich lant/
- 980 Alse hier bozen es genant/
 Daer hi die scepe toe dede maken.
 En oft oer waer waren die saken/
 Die eem die voem seiden/
 Soe woude eem gereiden
- 985 Te sterbene met groter ere.
 God Here/ mael lieve Here/
 Wat inde sal hier af wesen?
 Al weert al sijn daer wi af lesen/
 En al dat daer sonnesijn besiet/
- 990 Nochtan soudt eem al dunken niet.
 En es niemen so rike die nu levet.
 Hem en genoget te dien dat hi hebet/
 We saen sal die sijn bezogen!
 Du wille hi sine macht togen
- 995 Al dien lieden/ die nu sijn;
 Te waren/ dat sal een fenijn
 Eem benemen harde saen.
 Hi weent die werelt al verlaen/
 En alt volc verkwinnen mogen.
- 1000 Hi sal verliefen met ere togen;

- Want die verrader Antypater /
Die eem dies genenden der /
En Sulcus / sijn geselle /
Dien die hzouben vander helle
- 1005 Leerden maken dat sijn /
Dat nieker in en mochte sijn
Sonder in een roe clau allene /
Die sijn comen al gemeine /
En bisieren om die mozt
- 1010 Te Babylonon in die pozt.
Men leest in een ander stede /
Dat Alexanders suster bede
Met eren rade den hzoder vergeben ;
Want si waende na sijn leven
- 1015 Enen hogen man nemen daer na.
Albus seget Scolastica.
God Here / we valsck es die Adventure
Nu hebet si te meneger ure
Desen man behouden bleven ;
- 1020 Och / sal si eem laten vergeben ?
En mach si en nu niet doen ontblen /
Of dat die saken niet en gesien ?
Of en mach si niet oppenbaren
Die gene / die dat te doen begaren ?
- 1025 En bedene anders sijn doch bliven /
Weert met swerden of met knuten ;
Want daer met heeft hi meest gebaen.
Maer nu seget mi mijn waen /
Dat hi was so segebri /
- 1030 Dat niemen in die werelt en si /
Dine mochte met wapen winnen.

- Wilt men dan die waerheit kinnen /
So waest hem dan meerre ere /
Dat menne mochte nummermeer
- 1035 Doden dan met venijne :
Dus quam eem ere bander pine.
Nochtan dattie Adventure sach /
Dat eem naecte die sterfbach /
Wilt sine pzince maken allene
- 1040 Ober die werelt al gemeine.
Si maecte cont dien coninc
Also verre als die werelt ghinc.
Also sere wart sohc verbaert
Doent oppenbaer wart /
- 1045 Dat hi bedwongen Asien lant /
En hi woude altehant
Dwingen dat lant van Affrike /
En alle die werelt gemeinlike /
De verre dat si van eem waren /
- 1050 Dat si niet en waenden ontfaeren ;
Geen eylant was soe vaste /
En ontsach dien wreden gast.
Alle die eylande van eertrijke
Gereden hen gemeinlike
- 1055 Alexandere te gaen in hant /
En op te gebene al eer lant /
Om te sachten sinen moet.
Si quamen ter see wart mettier spoet /
En snelden eer bart.
- 1060 Cartago wart so verbaert /
En algader Affrike /
Dat si weenden gemeinlike

- Si wouden eem sijn onderdaen.
Spanien / dat hadde ontsaen
1065 Daer tebozen menegen sege /
Screef dat wilde allewege
Dienen alse sinen here :
Si senden eem / dat es ere /
Een sijnne guldene crone.
1070 Almanien quam eem scoene /
En Germanien te genaden.
Lombardien es veraeden /
En Italien alle gemein ;
Al sijn si mettien starken stein
1075 Van Moniou gebest en metter see /
Sine waenden nemmermee
Alexandere weder staen.
Sardaniën wart hen onderdaen /
En oer die vast Cerilie /
1080 En Cypze / dat en was gene ghile.
Maer ic maect u te lanc :
Wat so die in eer bedwanc
Hebet / dat wart eem onderdaen /
En quamen te Babylonien saen.
1085 Soe menich liede quam al daer /
Scepe geladen / dat was waer /
Met soe meneger dierheiden /
En dar toe van soe meneger steden /
Dat s cume ieman geloben mochte
1090 We men daer die mere bzochte.
Cierst dat Macedo vernam /
Dat eertrike al gader quam
Te Babylonien hen te genaden /

- Wart hi harde saen beraden /
1095 Eñ hadde dien willen groet
Te varene te siere doet /
Eñ sneide eem seer utermaten :
Hi quam in dier Eufraten
Deberwart met siere scaren
1100 Al bi dien water gebaren.
Eñ doen hi quam dier stat bi /
Onscepte die degen bzi /
Eñ hoer tozß mettier wart.
Doet in die stat cont wart
1105 Dat Alexander queem aldaer /
Dat segg ic u al ober ware
Dat men al die stat vercierde :
Eic man pijnde eñ bisierde
De hi eem scoenste maken mochte.
1110 Ic segge u dat in waren gedochte /
Dat si maecten meerre seeste /
Beide die minsten in die meeste /
Dan si gebaen hadden te bozen
Doe sij him coninc vercozen.
1115 Eñ Alexander quam gebaren
Mogenlike met .iij. scaren.
Die pozters quamen iegen hen ute ;
Daer was van seesten groet geluyt.
Albus quamen si in die stede /
1120 Daermen hen groet eer bede.
Cierst dat hi was gebeet /
Was eem een sitten gereet
Dan yboze eñ van goude ;
Selve was hi / al hi woude /

- 1125 **V**erfiert met eenre conincs cronen.
 Daer besiden sat die scone /
 Die grote coninc Porus /
 Ane die ander side Exateus /
 Die diez conincs Paris bzoeder was.
- 1130 **I**c dar mi mael vermeten das /
 Dat van siere groete engeen
 Scoender man ghinder sceen :
 Sijn haer was kersp en blond /
 Blofende lier oec talre stont /
- 1135 **I**n die ogen hi godertieren.
 Hi hiet in laten siere
 Die boden / die daer waren comen /
 Die ic u bi namen sal nomen.

*Wie die bode van Gallen tiersten quam, en brachte
 Alexandere en scilt van goude.*

- E**erst quam die bode van Gallen /
- 1140 **E**n bzachte boz hen allen
 Enen scilt gesmeet van goude /
 Verfiert met stenen menechfoude ;
 Want daer es van ribberscap die blome.
 Cartago met groten rome /
- 1145 **D**ie van Affrike es heer van der stede /
 Bzachte enen helm van goude mede ;
 Want men daer die besten maect.
 Almanien bzacht al naect /
 Te presente / een smert van staele /
- 1150 **D**at men daer ran smeden male /
 Van goude dien appel en scoe.

- Spanien seinde dien coninc doe
Een oꝝ van pꝛise appel grau /
Gereide en̄ bꝛeidel van siben blau /
1155 En̄ die stegereep van goude.
Italien seinde / doz sine houde /
Van siben een groet paulmeleoen.
Cecilien seinde / na sijn doen /
Halsberch en̄ rousen een par /
1160 En een roberture van silber claer.
Dorwegen en̄ Deenmarke
Seinden tellende perde starke ;
Want het was̄ tien tiben een.
Ingelant / daet wonder sceen /
1165 Seinde enen cop vol diere steen ;
Het was̄ scollant doe gemein.
Irlant seinde een scip vol scachte.
Bartanien seinde daer met crachte
Eenen boem / die ganse dꝛoech.
1170 Dochtan en wast niet genoech :
Eic coninc seide scoene
Dan goude een diere crone /
En̄ dat toe purpur en scarlaken /
En alderhande diere saken /
1175 Silber / gout en̄ bliande /
En̄ daer toe menege diere mirande /
En wat die mensce gerne siet.
Dat ic u nome dat̄ al niet ;
Mar ic segge u roztelike /
1180 Al dat goet van ertrike
Was̄ eem geseint daer te samen.
Dus̄ spꝛac hi tengen die daer quamen :

*Wie coninc Alexander Gode dankede en̄ dier Aventuren,
dat al die werelt gehoerech waf.*

« **D**anc heb̄s / Got en̄ die Adventure /
 Al rest mi woꝝden te sure /
 1185 **D**at ic ben een enech here /
 Dat mi gestiet al dese ere
 Dan ertrike nu tier tijt ;
 Dat ghi / die hier nu comen sijt /
 En̄ van herren gesent /
 1190 **E**n̄ ober here mi bekent /
 Sonder slach en̄ sonder stoet /
 Danc motijs heb̄ben groet.
 Hedde Paris̄ alduḡ gedaen /
 Dat hi mi ober here hedde ontsaen /
 1195 **H**i hedde weder ontsaen sijn lant ;
 Duḡ wart eem woꝝden berant /
 Dat mi te dienen es̄ groet ere.
 Poyus̄ / die rike here /
 Mach dat weten harde wel /
 1200 **D**at ic sachte ben en̄ niet fel /
 Al verman ickene met scribe /
 Dan mi te diene in allen tijde :
 Want ic wille dat mijn b̄zient /
 En̄ wat menscen dat mi dient /
 1205 **D**at hi wese also b̄zi /
 En̄ eigendome quijt si /
 Om dat men segge in elke stede /
 Dat el niet dan b̄zeede
 Mi en es̄ te wesen onderdaen /

- 1210 Om dat si willen te paise staen. »
Dit heeft hi ten boden geseit.
Mettien keerde hi hen gereit
Te sinen ridderen / en spzac :
« Si / die groet ongemac
- 1215 En menech lant hebt dozzonnen /
Eer mi die werelt verkommen /
Met wer craht hebbic gerregen
Dat mi die werelt heeft genegen /
Uwe loen sal niet sijn cleen ;
- 1220 Wart gi werdich sijn alleen
Mi te hebbene te enen here.
En ic ben werdech wel der ere /
Dat ic oec u coninc si ;
Want u die roude niet van mi
- 1225 En verbzeef in Siten lant ;
Die grote hitte en t grote sant
Van Libien en van Persi
En versiet u niet van mi.
Dat wonder van der intser zee /
- 1230 Dat swart geswerc / groet snee /
Die leuwe van Arcani
En dat wonder van Endi /
Die serpente en die olifante /
En oec die leleke gygante /
- 1235 Al hebbijt met mi dozzonnen.
Darise hebdi tweerf verkommen /
En Memnone hebdi doet.
Pozus weec / al was hi groet.
Carillis en Absari /

- 1240 Dese coninge verwonnet di.
Nu en wetic hier ter tijt
In die werelt genenen strijt.
Mar om dat ic niet en wille
Dat onse wapen liggen stille /
- 1245 Laet ons een ander werelt soeken.
Men vint lesende in boeken
Dat een ander werelt es /
Daer tsoelc heet Antypebes.
Laet ons dat winnen mede /
- 1250 Dat geen lant noch geen stede
En si / si en sijn algader mijn.
Soe en mach geen sake sijn /
Die gebzect an ulwen here :
Dus salmen van ons emmermeere
- 1255 Beide singen en lesen.
Hier af sal ic u leetsman wesen.
En es geen lant dat staet /
Willics mi pinen / in doz gaet.
In allen lande es hi coen /
- 1260 En twibelt hi niet doen :
Die starke macht al besoken.
Ja en seggen onser bozbers boeken
Dat mee werelbe sijn dan een.
Minc blisscap si es cleen
- 1265 Dat ic die nieue heb bedwongen.
Het weten die oude mettien iongen /
Dat mi kome hier te bozen
Cenen here hadde vercozen /
En si mi seinden harde scoen

- 1270 **Bi Emulium een croen.**
Nu willen si mi dit belof bzeken ;
Dat willic talre ierste wzeken /
En kome neben die erde sterchten /
So dat si nemmermeer en verchten. »
- 1275 **Dit sprac hi / en daer na saen**
Begonste die sonne sincken gaen.
Stappans ghinc die sonne te hobe /
En die coninc van groten lobe /
Dien ertrike was onderbaen /
- 1280 **At en ghinc slapen saen.**
En die lucht wart ongedaen :
Sterren en maen worden bebaen
Met enen suarten geswert / in dien
Datse niemen entmocht se sien.
- 1285 **Waer soe die scepeliede waren /**
Die bider see souden baren /
Si en consten bi saken negene /
Noch bi naelben / noch bi steene /
Die leide sterre niet ghevinden.
- 1290 **Om dat si eem niet en bekinden**
Bi sterren / noch bi steens cracht /
Bleven si al dien nacht
Dobende ; al / cleen en groet /
Beweenden Alexanders doet.
- 1295 **God Here / wel lieve Here /**
Waer verloes hi emmermeere
Ggeluc / dat eem mede was ?
Maer ic ben in wane das /
Hedde hi eem laten genogen

- 1300 Met redene en met gebogen /
 Hedde hi soe oetmodelike
 Geluc gebzagen als hi was rike /
 Also hi sijn armode bede /
 Hi weer ontfaren terre stede /
- 1305 Dat hi niet en weer bleben
 Van den benijne / dat eem was gegeven.
 Nu eest comen ter dageraet /
 Soe battie dou te ballen bestaet.
 Die vogele en songen niet /
- 1310 Dat harde seilden es gesiet
 Na dien tijt van eren sange ;
 Die nachtegael swerch van bedwange /
 En van rouwen / die nakende was.
 Dele liede merctden dat ;
- 1315 Doe die dageraet op stoet /
 Si snelde eer met groter spoet /
 En boer dage / te hobe waert /
 Gelijc oft si waer verbaert.
 Die dageraet was harde lanc /
- 1320 Die sonne rees aen eren banc.
 Cierst dat si was op gestaen /
 Woude si kerer weder saen ;
 Mar Gods gebod wasser weder.
 Ay / God Here / doe kerer weder
- 1325 Die sonne / of een mile staen ;
 Want si sal vederben saen
 Die sonne van der werelt al.
 Maer / wet God / dat es ongehal /
 En die mile was so bi /

- 1330 Dat die edel degen hzi
Dat venijn moest ontsaen /
Dies hi niet en mocht ontgaen.
Die sonne sceen hoge op den dach
Ter cameren / daer Alexander in lach
- 1335 Harde sachte en sliep.
Menech man snelde en liep
Te comene in dies conincs sale.
Die coninc achmeerde hem wale /
En quam sitten op tien stole.
- 1340 Daer was eerste en boele ;
Selve gaf hi grote gichten /
Meer dan ic u can berichten.
Mettien bzacht men dien wijn ;
Daer toe snelde die ribbers sijn :
- 1345 Senberis en Antypater /
Dier ic come gelwagen dar /
Bzachten gemanc in dien wijn /
Dat onberwinlec venijn ;
En dien dien God dies onste /
- 1350 Dat eem noit man berwinnen en conste /
Eem quam roude en grote pine /
Dat hi heel en beswalt onder die sine.
Doch halpemen eem te hebde wart
Sine hziende bleben beswaert /
- 1355 En weenden harde sere.
Mar daer en dozste boz dien here
Niemen wenen oppenbaer :
Si waenden dat die Abenteuer waer
Eem souden te staden staen /

- 1360 **A**lsi dicke hadde gedaen.
 Mar tierst dat dat venijn
 Quam binnen dien aederen sijn /
 Eñ eem die pulz bede verstaen
 Dat hi niet en mochte ontgaen /
- 1365 **B**ede hi maken in die zale
 Sijn bedde scoen eñ wale.
 Daer quamen al sine baroen /
 Eñ menich sariant cone
 Weenden eñ waren ontza.
- 1370 **T**ierst dat dit sach Macedo /
 Dat menich sine cleder scoerde /
 Spzac hi dusdanige woerde :

*Wie coninc Alexander sprect in dier sijnre doet, dat
 eem die Gode ropen ten meerren loen.*

- W**ie sal na mi werdech wesen /
 Dat hi here si na desen /
- 1375 **E**ñ coninc van diere scare /
 Tierst dat ic uter werelt bare ?
 Lange genoech hebbe gehad
 Die werelt al / ic hente sat.
 Mi es genoech oec adventure
- 1380 **I**n stride vergaen / wael ter cure ;
 Minen lieden vernait dies /
 Dat dese daer in es.
 Ic hebbe herteert lijf eñ stonde
 In dier werelt met meneger sonde ;
- 1385 **I**c hebbe genoech tot nu

- Die werelt berecht / dat seggic u.
Ic moet berechten dien troen :
Men roept mi te meerren loen ;
Want die hemel wilt halen /
1390 Om dat ic daer soude betalen
Dat rike / dat gerechte al gader /
Met Jupiter / minen hemelscen vader.
Daer mot ict berechten al
Dan ertrike dat gebal /
1395 En al dat doen van hemelrike.
In weet oec niet sekerlijc /
Ofte gngante sijn verreesen /
Daer wi vele abe lesen /
Astreus en Citosaus /
1400 Egeon en Encelaus /
En si dien hemel willen winnen.
Si willen weten en bekinnen /
Dat Jupiter van groter ouden
Dien hemel niet en can behouden :
1405 Om dat si niet en dozzen strjden /
Hebben si nu te desen tijden
Boden al na mi gesant /
Dat ic mijn comen niet en make lanc ;
En Jupiter hebet geseit
1410 Ic moet daer / al eest mi leit. »
Albus inde hi sijn wozt.
Sine ridbers vzaechden eem wozt /
Met natten ogen / wien hi wilde
Dat ertrike na eem behilde.
1415 Hi sprac : « Dat sal die beste sijn

- Coninc na dat leven mijn /
Eñ eñ diez riken werdich wale. »
Mettien ontviel eem die tale /
Eñ hi en conste niet genomen.
- 1420 Maer in dien eñ hi veromen /
Dat hi nam een vingerlijn
Dan den lichter vinger sijn /
Eñ gast Perdicaz ane sijne hant.
Die heren peinsden al altehant /
- 1425 Dat hi woude dat / na sijn leven /
Perdicaz here bleve.
Scolastica seget dese dinc :
Doe eem sine tale ontghinc /
Dat eem sine memozie bleef /
- 1430 Eñ alle sijn dinc bescreef /
Eñ dat hi .xij. iaer dzoerch crone.
Oec maerte hi .xij. stede scoene ;
Alle hiet hise Alexandzie /
Sonder ene stede bzie /
- 1435 Die hiet hi Bucifaline /
Eñ some hiet hise Alexandzine.
Hi bescreef in elke stede
Eenen coninc / eñ bede
Elken een croen dzagen
- 1440 Dan dien ridders / in die bagen
Die met eem waren eñ sine genoet.
Mar na sine doet
Dochten die .iiij. iegen die .viiij. /
Eñ verwonnen si met crachte.
- 1445 Die een baden vieren was Cholomeus /

- Die ander was Antjiocus /
Emenibus en Perdicas :
Dus want dattier .iiij. was.
Dese .iiij. beheiliden dat rike
1450 Na Alexandere geweldelike.
Doe Alexander elken coninc
Bescreben hadde sine dinc /
Dzoech een tseijn ter herten saen :
Sine ogen ghingen te stare staen /
1455 En dat coude van der doet
Bzachte eem selken weder stoet /
Dattie sele sciet uten vaete /
En hoer ewerch erre strate
Daer si verdiende en God geboet.
1460 Alse ocht die donner ware /
Dat sagen si oppenbaere /
Dat eem die Adventure niet en halp ;
Dies maerten si groet gestalp.
O mi ! wie salich were die man /
1465 Leide hi sinen sin daer an /
We hi die sele mochte erven /
En hi dan ontfeghe sterken ;
Want eest arm / eest rike /
Al moet sterben gemeinlike.
1470 Dats der selen een groet haer /
Daer men volgt den goede naer /
Dat dien armen man bedzeget ;
Die werelt ere / die gerne lieget /
Doet ons vergeten der doet.
1475 In dier zee doechtmen vrese groet /

- Gelijc oft t'olt were vermoet /
 En al om dier werelt goet.
 Clerke varen te Rome waert /
 Dat es een vreeslike vaert /
 1480 Daer si oec groet goet om verteren ;
 Want si willen inpetreren
 Probende met groter eren.
 Gebelt dat si te lande keren /
 So comt een royt / en niemet saen
 1485 Al dat si hebben begaen.
 Bi Alexandere probent wi allene /
 Dien die werelt was te clene.
 Die geeste seget ons daer af /
 Een was groet genoeg een graf
 1490 Van .v. voeten en macherijn.
 Te waren / dat dunct mi iammer sijn /
 Dat so edel een lichame /
 En een man van sulken name
 So lange onder die erde lach /
 1495 Cote dat Cholomeus sach /
 Die oec mede Soter hiet /
 Dien Alexander in Egypten liet.
 Dat was die gene die Achers sochte.
 Hi macte / seget dat gedachte /
 1500 Alexandere een diere graf
 In die stat die hi een gaf /
 Dats in Egypten Alexandzie.
 Daer was met groter sengerie
 Die here begraven en met seesten.
 1505 Hier makic ende vander geesten.

- Du dank ic Gode / die mi die cracht
 Gaf / dat ic heb volbracht
 Alexander's aventure ;
 Want het es worden mi te sure.
 1510 God geve eer ere en' p'zys groet /
 Die mi bede dat ict bestoet ;
 Want si es edel en' bequame.
 Die wille weten eren name /
 Ic segge eem waer hise mach' soken :
 1515 Die ierste littere van .vij. boeken
 Seggen eren name / min noch mee /
 Beginnet hi ter ierster G.
 Ic bidde oec al dien genen mede /
 Waer si so sijn in elke stede /
 1520 Die in desen boeke lesen /
 Sien si daer in iet bescreven wesen /
 Daer iet ane te bteren es /
 Jacob bidt hem allen des
 Dat sijn beteren / het's wale gebaen ;
 1525 Want die dat wille macht verstaen
 Dattie materie es harde swaer /
 En' oec om een half iaer
 Was ober dien boec gedicht.
 Were die materie licht /
 1530 So weert te lachteren meere /
 Haddicker in mesgrepen sere.
 Du biddic hier moder onf Heren /
 Dat si mi moete daer toe keren /
 Dat icker dienen moete.
 1535 Al es mi die werelt soete /

Ic hope noch an eren troest /
Die menige sele heeft verloest /
Dat si noch mijn leben al
Enen goden inde bzingen sal ;
1540 **Want sijn noit manne en ontfelde /**
Die an eer sinen hopen leide :
Met eer moeten wi sijn vercozen.
Amen segget alle diet hozen.

**Dit es die Tafel van Coninc Alexanders leben/ en heeft
.x. boeke. Dat :**

	<i>Dat ierste Boec.</i>
Ierste heelt inne wie Aristotiles beschivet wie coninc Alexanders vader was ende sijn moder.	I.
Wie Neptanabus en war omme hi te Macedonien vloet en die coninginne Olimpias bedroech. en si coninc Alexandere van eem droech.	I.
Wat coninc Philip sprac tot sijnre vrouwen Olimpias doe hi si besweert vant.	II.
Wat teken gescieden doe Alexander geboren wart....	
Wie coninc Alexander ter scole wart gesat doen hi .v. iaer out was	III.
Wat coninc Alexander sachte doe coninc Daris in Grieken omme tsins sende.	
Wie Aristoteles leerde Alexandere om prijs te beaigne. in eren te leven scepen vonnisse te wisene enen iegeliken nae sinen staet genedich wesen en dwingen sal. . . .	III.
Wie sich Alexander hebben soude in striden en hoeden van quaden wiven.	
Welc tijt coninc Alexander ridder w't en wapen droech. .	V.
Wie out Alexander was doen hi ierst croene droech en wat doen gesciede.	
Wie veel heren Alexander coes ut' sinen h' mede te vechtene wie meneg .M. voetganger	VI.
Wie Alexander Attenen wan en wie hi Teben wan en destruerde	VII.
Wat Cleades sanc vor coninc Alexandere doen hi Teben stormde. en wie die Romer eem seinden die roemsce croen en wat doe gesciede	VIII.
Wie Alexander tiersten vore in Cilicia	VIII.

Wie een wonderlike aventure coninc Alexandere gesciede. eñ dat lant van Europen gaf dien heren van Grieken te leen. ende Alexander trac uyt Asien int lant van Frigien.	IX.
Wie Alexander binnen Troyen was en besach der heren grave. eñ wat hi sprac doe hi Achilles graf sach eñ wie hi sach een vertoninge te beddingene alle die werelt	X.
Wie coninc Alexander eñ coninc Daris onderlinge onder spraken eñ streden. eñ wat Daris coninc Alexandere onboet doe hi in sinen lande was. eñ wat Alexander antwerde eñ wie bitterliken si streden cort d' nae.	<i>Dit es dat ander boec.</i> XI.
Wie coninc Daris sijn volc oversloech en wie groet sijn her was. eñ wie menich .M. ridder met Mennoen voren iegen coninc Alexandere eñ wie Alexander dien knoep van Midas wagen onknochte eñ wat bedijt. eñ wie Daris in Cicilien voer	XII.
Wee Daris volc gescart was doe hi in Cecilien vloec eñ sinen scat nae voerde eñ meneger cunne liede. eñ wie eem Alexander nae volgde.	XIII.
Wie Alexander seec w't. want hi van hitten in cout water liep. eñ wat doe gesciede. eñ wat sprac doe hi toe hē selven quam	XIII.
Wie Permenio warnde Alexandere dat Philip sijn arsater vergeven soude. eñ wie hi tot Ysson trac doe hi gensen was. eñ wie Narbesmes litteren seinde om Alexandere te vergevene. eñ wie Timodes eñ sine neven quamen tote Daris uyt Grieken iegen Alexandere	XV.
Wat coninc Daris antwerde sinen ridderen doe si eem rieden Timodes eñ sine neven te dodene eñ wie smelike dat Daris sprac van coninc Alexandere tote dien heren van Perci	XVI.
Wie dat een messelgier quam tote Daris eñ sachte dat Alexander gevluouwen weere. eñ wie nae eem Daris gevolt was. eñ wat sijn volc sachte doe him Alexander weder stont. eñ wie Alexanders volc gescart was iegen Daris	XVII.
Wie coninc Alexander sijn volc an sprac eñ moet gaf eñ vertelde wat leets die Percen dien deden hier vor tijts. eñ wie coninc Daris gewapent was eñ van twe dromen die Daniel die prophete bedijt	XVIII. XVIII.

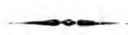
Wie Daniel die prophete Alexandere scalt ovr sijne sonden. eñ een lere wie wi die werelt niet te sere minnen en solen.	XX.
Wie coninc Alexander eñ Daris begonsten dien strijt daer Aretas doet bleef.....	<i>Dit es dat .iii. boec.</i>
Wie Clitus eñ Tholomeus groten scaden deden dien Percen. eñ wie Macheus die here van Babilonien groten w' dede.	XXI.
Wie die prince van Ninive dede dien Grieken wie eñ eem ghinc. eñ wie die Percen vlien eñ Alexander him volgde. eñ wie Exateus coninc Daris broder Alexandere weder stont. Van Soroas die die vroetste van sterren in dien lande van Egyten was.	XXII.
Wie Soras die ridder sinen doet versach in die sterren. wat coninc Alexander sachte doe Soroas van eem begerde te sterven. eñ wat gesciede doe Soroas doet bleven was. .	XXIII.
Wie Maceus vloe doe hi vernam dat Daris ontreden was. eñ wie Alexander coninc Daris moder grote ere dede. eñ beval Permenio te Damasch te varen om Daris scat. .	XXIII.
Wie coninc Alexander tot Saiet vore eñ crech. eñ wie hi tot Tyren quam eñ wan	XXV.
Wie si hieten die ierst griexe hebreisce eñ latyn tierst vonden. eñ wie Alexander trac tot JhrIm eñ woude dien tempel destrueren eñ wat doe gesciede.	XXVI.
Wie coninc Alexander van JhrIm voer tot Gaza eñ wie hi in Egypten voere doen hi Gaza gewonnen hadde. eñ uyt Egypten vore hi in Libien	XXVII.
Wat coninc Alexandere gesciede doe hi in dien lande van Libien was. wie coninc Alexander verstoent van Jupiter sinen God dat hi in genen strijde sterven en soude. en wie sich coninc Daris echt gereide te striden iegen coninc Alexandere	XXVIII.
Wie veel volx coninc Daris hadde in sijn her. wie coninc Alexander wonder hadde van aldien volke wie die maen vervoer doe Alexander tie strijde varen soude eñ w't ver- veert	XXIX.
Wie coninc Daris vrouwe starf eñ wat rouwen coninc Alexander dreef. eñ coninc Daris eñ wat daer tijnden ge- sciede van Tyroc dien spadoen	<i>Dit es dat .iiii. boec.</i> XXXI.
Wie coninc Daris drie w'f heeft gesant om vrede an coninc	

Alexandere eñ wat Alexander dede doe Daris vreedden gesan	XXXII.
Wie coninc Alexander Daris vrouwe begreef wie eñ wat meester Apelles ant graf maecte.	XXXIII.
Wie coninc Alexander voer iegen Daris doe hi die coninginne hadde doen begraven.	XXXVIII.
Wie coninc Daris te velde trac doen hi vernam Alexandere iegen eem comen. eñ wie coninc Alexander sijn her heet om graven eñ ghinc Daris her bescouwen. eñ wat coninc Alexander sachte doe eem sijn ridder rieden Daris volc te slaen bi nachte	XXXIX.
Wie coninc Alexander gerne heimelike hedde gesien coninc Daris eñ wat hi d' toe dede eñ in and're gewaet tote eem quam eñ Daris sette eem iegen eem an die tafele. eñ wie Alexander bekant w't. eñ ontreet	XXXX.
Wie coninc Alexander wonderlike dingen op dien lesten dach dat men strijden soude.	XXI.
Wie Daris gewapent was eñ weder striden woude. eñ Permenio Alexandere daer vur waernde en utien slapen wecte. eñ wat Alexander Permenioen andwerde.	XLVII.
Wie coninc Alexander vacht iegen coninc Daris. ende eñ weelken tijt van dien iaer was eñ van dien dage dattie strijt begonste	<i>Dit es dat .v. boec.</i> XLIII.
Wie een heiden prophete liet Alexandere verstaen dat hi Daris niet doet en soude slaen wie dies propheten suster quam tot Alexandere eñ sachte eem dies propheten boetscap. eñ wie die coninc Alexander weder te strijde voere.	XLVI.
Wie coninc Daris den strijt verloer eñ vlou met allen sinen lieden. eñ wie Alexandere die mere quam dat Daris gevrouwen weere	XLVII.
Wie coninc Alexander weder stoent die scare. die na coninc Daris vlien iegen Alexandere quam.	XLVIII.
Wie coninc Daris an coninc Alexandere seint een saluyt eñ bede eñ wat Alexander antw'de eñ wie Daris seinde tot Porus van Endi om hulpe.	XLIX.
Wie coninc Alexander Babilonien heeft gewonnen eñ wat dat daer nae gesciede	L.
Wat vreuden eñ blijscap binnen Babilonien was doe coninc Alexander daer binnen quam.	

Wie die van Babilonien eer wege geciert hadden en wat eren si Alexandere deden	LI.
Wie Alexander binnen Babilonien levede en wie hi uyt verdreven w't en te Susen en te Uxien w't trac. en veel anders.	<i>Dit es dat .vi. boec.</i> LII.
Wie Medaces die here van Uxien tot Alexandere om genade seinde en Alexander antwerde. en wie Alexander om Daris moder beden wille Uxien te genaden nam met al sinen toe behoerden	LIII.
Wie coninc Alexandere die mere quam dat die stat van Percepolis gewonnen were en sijn volc sere meshandelt. .	LV.
Wie een coepman van Baldac quam tot enen coepman van Egypten en wat groter trouwen van him geveel . . .	LVII.
Wie Bessus en Narbesmes eren here verraeden wouden en warom.	LIX.
Wie Bessus en Narbesmes eer onscolt boden coninc Daris.	LX.
Wie Daris die coninc ter doet quam. en wat hi iegen die afgode sprac. en wie eem dode. en wat coninc Alexander dar toe dede.	<i>Dit es dat .vii. boec.</i> LXI.
Wie en wat. en wa coninc Daris iegen Polistratus sprac en Alexandere onboet doe hi lach gewont ter doet. . . .	LXV.
Wie coninc Alexander coninc Daris doe hi doet was balsamen dede en een costelike graf maken dede	LXVII.
Wie die Jande heeten dar Bessus en Narbesmes in vlouwen doe si coninc Daris gedoet hadden.	LXXXI.
Wie coninc Alexander Narbesmes na volgde om coninc Daris doet te wreken. en wie Narbesmes genaden gesan over mids coninc Alexanders kemerlinc Bogoa. . . .	<i>Dit es dat .viii. boec.</i> LXXXV.
Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc Alexandere een kint te dragene	LXXXVI.
Wie coninc Alexander d' coninginnē beg'de volbracht en wie coninc Alexander te Bacteren lande w't reet en binae van sinen lieden doct bleven was	LXXXVII.
Wie coninc Alexanders volc in vaer was want hi Philotas Permenions soen doden woude.	LXXXVIII.
Wie coninc Alexander voere in Siten lant. en wie lant en liede sijn gescapen.	LXXX.
Wie coninc Alexander in dien lande van Siten voere en	

met hem was	LXXXIII.
Wie coninc Alexander voere in dat lant van Indien en Clitus en Armenelaus en Calistonese dode. en wie hi verwan Porus dien heer van Indien	<i>Dit es die .ix. boec.</i> 84.
Wie dat lant van Indien es gescapen. en we veel steede daer inne sijn. en wie hoverdelic Porus coninc Alexandere ontboet	86.
Wie coninc Alexander hemelec met enen nevel over die ander sijde van dien water quam. en wie coninc Alexander sijn volc ansprac en maecte him moet doen hi si sach voer die beesten vlien.	87.
Wie die coninc Alexander maecte ene stat die hiet hi nae sinen perde. Bucifallise. en in die stat begroef hi sijn pert.	88.
Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach en groten iammer an sinen live leet en grote vromegeet dede.	90.
Wie die here Pencestes een wiket op brac en quam coninc Alexandere te hulpen	91.
Wie coninc Alexander allene begert ere en groten naem en cort leven.	92.
Wie coninc Alexander voere ter zee w't bis hi quam dae Hercules en Liber Bacus bedwanc keerde.	95.
Wie coninc Alexander vor dat ertsche Paradijs quam en wat dae gesciede	94.
Wie sich die Nature beclaget over coninc Alexanders gereicheit. en hoverdicheit en veel ander saken. en wie Alexander doet bleef	<i>Dat es dat .x. boec.</i> 95.
Wie coninc Alexander varen woude in die woestinen en voren Porus mede van Indien	96.
Wie een seer wonderlec sake gesciede wie coninc Alexander horen woude dier sonnē boem en dier manen boem . .	99.
Wie alle die werelt coninc Alexandere in hant ghinc en tierst die van Gallen.	
. . . . .	
. . . . .	

AANTEKENINGEN.

AANTEEKENINGEN.

BOEK VI.

14. *Van desen princen, l. van desen prince.*

16. *Boec = boc, bok.* In het opschrift staat integendeel *bok* = *boek*.

18. *Ennen slaen ter neder, en hem ter neder slaan. — Ennen :* daar staat *ee'n*.

21. De tegenwoordige schrijfwijze zou eischen dat er stonde :

Nu es besloten binnen der veste
Te Babilonien die allerbeste
Dien die werelt binnen hevet.

De wending, zoo als ze in het Hs. staat, wordt in de middeleeuwsche gedichten meer gevonden.

28. *En, aldus.*

36. *Dat hi niet en verkoert*

Dorge enege gramscap sinen moet.

— *Verkoert, l. verkeert, d. i. verandert. Sinen moet verkeren,* zijn gemoed veranderen. Het woord komt wat lager voor v. 48 en 52. — *Dorge, l. dor, door.*

41. *Hiese, l. hietse.* Na de verovering van Babilonien, laat Alexander aan de inwoners het regt van poorterschap. Gelijk overal elders in zijn gedicht, past Maerlant hier de zeden van zijnen tijd op de oudheid toe.

43. *Cortelike satte hi sine cure :* Welhaast stelde hij zijne wet. — In Vlaanderen bevatte' de *keure* de bepalingen die de regten regelden eener stad, kasteleinij of heerlijkheid. Zij was met

eenige bijvoegingen, grootendeels de bekrachtiging van het vóór-
bestaande kostuumregt. Zie Warnkönig, *Histoire de la Flandre*,
trad. par Gheldolf, II, 298. In den zelfden zin vinden wij het
woord nogmaals, B. VIJ, v. 166, waar Maerlant, na Darius'
nederlaag, van dezen zegt :

Die wilen hadde sine cure
Van den oesten toten westen.

Dat is verordening; en zoo komt het voor B. VI, v. 125 :

Alst here hadde ontfaen die cure
Ghewillechlike.

60. *Si verhinen oec gereet*

Al dat si hebben oec om miede.

— *Verhinen*, l. *verhuren*, en zoo staat er vermoedelijk in het
Hs. Maerlant spreekt van de ontucht, waaraan Alexander zich
overgaf. « Dronkenschap en luiheid, zegt hij, wekken *onsuver-
hede* op, en het volk te Babylonie is niet alleen een dronken en
lui volk, maar ook *heet* van nature, en zij verhuren gereedelijk
wat zij hebben voor loon, want zij zijn hebzuchtig tevens ». Dat
« verhuren wat zij hebben » ziet alleen op de ontucht en is be-
paaldelijk van de schoone sexe te Babylonie gezegd.

70. *Griexe heelden*, grieksche helden. Het tegenrijm is *weelden*.
Schreef de dichter zoo? Er valt echter aan te merken dat het in
Vlaanderen *weelde* klinkt, op sommige plaatsen *wilde*, doch op
andere, en wel ten platten lande, *welde*.

81. *Hi woude dat die soudeniëre,*

Elkerlike na sijn maniere,

Wisten eer seker sout.

Hij wilde dat de soldaten, elk volgens zijn soort, hunne be-
paalde soldij kenden. — *Maniere*, soort. Dit woord geeft eene
speciale onderscheiding te kennen. In het besprokene vers kan
het eveneens op de onderscheidene wapenen en op de volker-
schappen, de rassen, waaruit Alexanders leger was samenge-
steld, slaan. In den laatsten zin vinden wij nog, v. 272, *XIJ
manieren volcs*; 285 (*X^m man*) *van dusdaenre maniere*; X, 596,

van wat manieren, ofte wat lieden so *sidi*? Ook op dieren toegepast: IX, 812 (*honde*) van wreder maniere; X, 588, *menegerande diere van so mesliker maniere*: op planten, in den *Antidotarius*, een Hs. uit de XIVe eeuw: *I maniere van wortelen*. B. III, v. 662, spreekt onze dichter van *Dode van maniere*. Het woord heeft in zijne wijzigingen gelijken tred gehouden met zijn franschen gevader: vroeger beteekende bij onze zuidelijke geburen *maniere*, sorte, espèce; thans is *manière*, façon. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 65. — *Sout*, v. 1229, *bi sinen soude*; in latere dagen *soldy*, het loon van den soudenier, welk laatste woord zelf niet anders beteekent dan loontrekker. Het *sout* bestond niet enkel in geld, maar de verschillende korpsen en graden hadden elk zijn bepaald aandeel in den krijgsbuit. Dit bevestigt onze dichter eenige verzen verder, wanneer hij, na het innemen der stad Susa, van Alexander zegt:

Daer gaf hi meldelike dat sout,
Diere stene en gout.

84. *Hi visierde met gewout*

Dat .X. ridders oec te samen

Enen conincstavel namen:

In griexe hiet een dencurion,

In francois hiet een baroen.

Hij bedacht met beradenheid, dat, enz. — *Visierde*. Zie over *Visieren* de *Aant.* op v. 159 van dit boek. — *Gewout*, geweld, ook onverzettelijke wil, b. v. *Gods gewout*. — *Conincstavel* staat hier duidelijk in de beteekenis van elken hoofdman, hetzij eener groote hetzij eener kleine troep. Volgens onzen dichter voerde in zijnen tijd in het fransch leger een baron het bevel over tien ridders: hij stond gelijk met den *dencurion* (l. *decurion*) van het Byzantisch rijk, welke titel bij de Grieken eigenlijk *Δεκαρχος* heette. Bardin laakt dus ten onregte sommigen die de fransche barons gelijk stelden met Alexanders hoofdmannen. Zie *Dict. de l'armée de terre* op *Baron*, n° 1er, en op *Capitaine*. Verg. mede onze aant. B. I, op v. 851 volg.

89. *Dan woude hi dat .M. baroen*

Enen conincstavel cone

Hedden die eer dinc bemarken,

Dat hiet in griexen .I. cybarken.

— Volgens de hier verklaarde bediening van den *baroen* zou de chiliark (duizendman) het bevel over tien duizend ruiters gevoerd hebben. Indien het rijm werkelijk door Maerlant gesteld is, dan zal hij *honderd* in plaats van *duizend* geschreven hebben. — *Cybarken*, l. *cyliarken*, chiliarken, duizendmannen.

94. *Wie wilde was van smete.* Wie vele slagen toebragt. — Voor *wilde* zal wel zeker *milde* te lezen zijn. — *Smeten*, men zegt nog kaaksmeet = kaakslag.

95. *En die een ridder des anders prijs*

Eem aen en trecke in giere wijs.

En de eene ridder den buit van den anderen in geene wijze zich zou aantrekken. — *Prijs*, fr. *prise*, buit. Zie Kil. op het woord. — *Giere* = geenre, verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 120.

Dezelfde gedachte komt nogmaals voor v. 115-118.

97. *Hi woude oec elken gerne tsout.* — Voor *gerne* leze men *geven*, en de zin wordt duidelijk.

100. *Verande.* Drukfout, l. *veranderde*. Er staat *verand' de*.

101. *Alsine*, l. *alsmen*.

102. *Dat ene degen starc en coen.* — Deels de zuiverheid van taal, deels de welluidendheid zouden er bij winnen, indien men laze :

Dat een degen starc en coen.

105. *Den hoorn.* Maerlant neemt hier *busine* en *hoorn* voor synoniem.

107. *Hi*, namelijk Alexander.

113. *Hi geboet dien conen recken,*

Dat eem niemen soude antrecken

Anders lof noch anders prijs.

Hij gebood den koenen helden dat niemand eens anders lof of krijgsbuit zich zou aantrekken. — *Recken*, van *recke*, dappere, een wiens beroep het is wapendaden te verrigten, een krachtige

held, die door krijgshaftigheid anderen overtreft. Het is een van die woorden, welke Maerlant aan ons vreemde tongvallen ontleende. Zie het woord bij Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, en verg. Ten Kate, op *wreek*, bl. 544 volg. — *Antrecken*, verg. hiervoren v. 95.

120. *Dien soudenieren boet hi meer.* — Den soldaten legde hij strengere regeltucht op. — *Boet* = geboet.

122. *Hi swoer bi sijnre sekerheit,
So we dat vloe hi soude sijn
Ewelike gemaect eigijn.*

— *Bij sijnre sekerheit*, bij de verzekering die hij gaf van te doen wat hij zwoer, d. i. bij de aangegane verbintenis. Men zou thans zeggen : hij zwoer op zijn (gegeven) woord. Verg. Clignetts *Bydragen*, bl. 407.

127. *Porrede si, l. porreden si.*

140. *Bedi, l. beide.*

144. *Die tralie, diere op was geleet.* — Voor *diere*, l. *daer hi*. Immers men leidt den wijngaard langs of op het latwerk.

151. *Eñ si gereede sine vart,* — l. *Eñ hi*, enz. Hij reed zijne vaart, d. i. hij vaarde, hij trok.

159. *Ander grade noch ander pat
En mocht me varen toter stat.*

— *Grade*, trappen. Vermoedelijk zal er te lezen zijn *strate*, breede weg, in tegenoverstelling van *pat*, kleine weg. — *Me*, zoo spreekt nog uit in Vlaanderen voor *men*.

166. *Medoces, l. Madates.*

173. *Ene roke al omtrent*

Vast eñ starc als die van Gent.

(De stad was) éene rots langs alle kanten. De schrijver heeft eene tegenstelling willen maken met de vestingwerken van Babylonie. Deze waren van *tichelinen*, die van Uxien van *roke* of *selfwassen steen*, gelijk Maerlant op v. 205 den rotssteen heet. Het sterke Gent was in de middeleeuwen voor nagenoeg onin-neembaar geacht; zoo spreekt de schrijver van den *Ferguut* van eenen ridder die het te kwaad had :

Hi wilde wel sijn te Ghent.

De Sage verhaalt van den koning van Engeland die, de hoofdstad van Vlaanderen belegerende, gelofte gedaan had niet eerder af te trekken vóór hij op de markt der stad koorn gezaaid had. Toen hij van zijn plan om de stad te veroveren moest afzien, waren de Gentenaren nog zoo beleefd hem zijne gelofte te laten vervullen. Zij maakten eene opening in den muur, langs waar de koning binnen trok, om zich van zijne aangegane verpligting te kwijten. De plaats waar men deze opening zou gemaakt hebben, heette sedert het Engeland-gat, en bij de vergrooting der stad ging de naam over op de straat welke aldaar werd gebouwd.

Van wat stof en form die zelfwassen steen van Gent was, kan men nog zien aan de menigvuldige kaaijen, meestendeels met de oude, sedert de betere behandeling van het kanon onbruikbaar geworden steenen, opgetrokken. Het waren arduinen blokken, van welke sommige bijna een meter lengte hadden, somtijds wiggevormig gekapt, zoo dat het houweel, ja de ram al moeilijk hinder er aan konden toebrengen.

175. *Eñ mochten se binnen enen iaer*

Ergeren.

Het negative *en* diende den zin te verduidelijken. Misschien schreef Maerlant :

Eñ en mochten se binnen .I. iaer.

— *Ergeren*, schaden, bederven, letterlijk : erg, d. i. slecht maken. Men zegt nog iets *verergeren*, iets verslechten. Kil. geeft het woord niet op; doch verg. Ten Kate, II, bl. 653^a.

185. *Dagerate, l. dageraet.*

186. *Daer talan staet, op wien alles aankomt. — Talan, versta : 't al an.*

195. *En hi dede visieren*

Tribuke eñ pardieren.

En hij dede muurbrekers en steenwerpers (tegen de vesting) rigten. — *Visieren*. Onder de verklaringen van dit woord, geeft Kil. het eerst op *collimare*, iets in eene regte lijn ergens naar

toe rigten; en dit is wel de beteekenis die wij hier aan *visieren* moeten toekennen. Meestal komt het in ons gedicht voor in den zin van uitdenken, uitvinden, verzinnen, onderzoeken, b. v. hier voren v. 84 en :

- B. III. 684,   Dat was die goen
                   Die griexe litteren ierst visierde.
 IV. 862, Eñ die wet wel visierde.
 » 940, Dit visierde hi in sinen herte
           Aman.
 V. 514, We mach iemen ter nauwer noet,
           Else hi voer eem siet die doet,
           Nutteliken raet visieren.
       517, Daris peiset eñ visiert
           Wat hi best mach anevaen.
 VIJ. 1807, Spanje was daer gevisiert
           Met Ercules palen versiert.
 IX. 527, Eñ .c. wagene gebattieliert
           Met houte eñ wael gevisiert.
 X. 4408, Elke man pijnde eñ visierde
           We hi eem scoenste maken mochte.

Onze dichter schrijft ook *om iet visieren*, bedacht zijn op iets :

- X. 1009, Eñ visierde om die mort.

Het staat ook in den zin van merken, aanschouwen :

- IV. 4455. Nu es Macedo, die boude,
           So na dat men die banieren
           An beide sijden mach visieren.

Elders komt het voor, niet voor het uitdenken of merken, maar voor het vaststellen van die werking des geestes, dus in den zin van noemen, beschrijven :

- VIJ. 856, Daer comen .iiij.-rivieren,
           Die ghi moget horen visieren,
           Thison, enz.

Zie verder B. VIII, op v. 748, en verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 499 en volg. Clignett, *Bydr.* bl. 593, vooral Bormans, *Chris-*

tina, bl. 85 en volg. Roquefort geeft *viser*, examiner, observer, reconnaître; en Gachet, *viseter*, observer. — Over *Tribuke* en *Pardieren*, zie B. III, op v. 615 en 617.

196. *Hi dede maken enen casteel*
Die op vele rader stoet,
Van houte starc eñ goet,
So datmen vort mochte driven.
Daer op dede hi ridders cliven
Die de mure breken soudon.

Onze dichter geeft hier eene niet onduidelijke beschrijving van een *wagencasteel*, gelijk Huydecoper dit soort van oorlogstuig noemt (Stoke, III, 359). Ook het doel waartoe het dienen moest geeft hij op. Reeds in den *Garin le Loherin* komt het woord voor :

Begues commande qu'on un chastiel feist
Par quoi il soient là dedans envai.

Men ontmoet het ook in het vlakke veld als voertuig van den grooten standaard, dergelijk een de bisschop van Keulen voerde in den slag van Woeringen, en waarvan Jan Van Helu zegt :

v. 6149. Die standaert stont op enen wagen,
 Daer op gheset was, ende beslagen
 Van sterken planken, een casteel,
 Daer liede binnen waren een deel;
 Want dat casteel hadde tinnen,
 Daermen stont te storme binnen
 Met ghescutte ende met ghewere.

Als stormtuigen zijn *Kat*, *Kasteel*, *Toren* en *Evenhooge* moeilijk door de schrijvers uit elkander kunnen onderscheiden worden. De bezwaarnis is reeds in de tijden te zoeken toen die tuigen gebezigd werden: de *Kat* was eene bedekte galerij dienende bij het ondermijnen der muren of het vullen der grachten; het *Kasteel*, met zijne tinnen, daarentegen, om van gelijke hoogte als de muren, of van nog hooger, de vesting en hare verdedigers te bestrijden. Men vereenigde niet zelden in een zelfde gevaarte beide

deze hoedanigheden, ja ook die van stormram, en de dichters bleven er soms nog den naam van Kat aan geven, gelijk Stoke, B. IX, v. 403 en volg.

Si waren der gracht also naer
Met ene catte, de was aldaer ;
So groet, so hoech en so sterc
Was dat vermaledide werc,
Dat men mochte sien al inde port
Vanden werke weder en vort.

Wanneer men bij Bardin de artikels *Chat offensif* en *Galerie d'approches* gelezen heeft, keert men met genoeg naar Huydecoper terug, om hem over Katte, Kasteel, enz., te raadplegen. — *Cliven*, klimmen. In *Der Minnen Loep* ontmoet men *clyven*. Het woord komt mede voor in de *Heim. der Heim.*, en bij Hildegaersberch. De Vlaming bezigt veel het frequent. *klaveren* voor klauteren. — *Dat men*, dat men hem.

208. *Daer iegen strijt hadde*, l. *daer hi iegen s. h.*

209. *Maer hi hadt iegen die rochgen*,

Die wilt waren van groten bochgen.

— *Bochgen* staat hier voor *bootsen*, gelijk *rochgen* voor *rootsen*. *Boetse* is *butse*; *tuber*, zegt Kiliaen. In vele streken van Vlaanderen bezigt men *butse* in den zin van buil. Het is ook een woord van verachting om een kleinen, onschadelijken jongen aan te duiden; vroeger zal men er een' kropper, fr. *crétin*, bij verstaan hebben. In de middeleeuwsche werken over geneeskunde vindt men het kropgezwel (*struma*) beschreven onder den naam van *Bootse*, zelfs (met den latijnschen staart) van *Bocium*. *Bochgen* beteekent dus hier bulten, groote ongelijkheden in den grond, en niet vuiligheid, zoo als ik eerst dacht. B. II, op v. 236 en 945. Zie over het woord Huydecoper op Stoke, dl. I, bl. 352.

222. *Perderen*, l. *perderieren*.

224. *Stecken*, l. *steken*.

248. *En waenden niet*, l. *en w. n.*

255. *Scutters en steenwerpers mede*. — *Scutters*, boogschutters, en wel bepaaldelijk kruis- of voetboogschutters, gelijk blijkt

uit eene aanteekening bij Huydecoper op Stoke, II, bl. 9. Zie de geschiedenis van den kruisboog bij Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Arbalète* en *Arbalétrier*. De benaming moet echter mede op handboogschutters toepasselijk zijn. In de *Lofrede op Godfried van Bouillon* geeft Schrant eene plaat naar Montfaucon, waar een krijgsman op voorkomt die, wel is waar niet uit zoo een kasteel, maar van de tinne der vesting op de soldaten in het kasteel met eenen handboog schiet. — *Steenwerpers* zijn slingeraars. Op v. 220 zagen wij Alexander zelf het voorbeeld geven, die steenen (kesele) wierp zoo groot als ezelhoofden.

277. *Cisigambri*, l. *Sysigambis*.

279. *Oem*, l. *eem*, d. i. hem.

282. *Alse ofte*, l. *alse oft*.

285. *Omdat hi*, namelijk Madates.

289. *Noch behort niet ter aventuren*

Die ic ter wilen nu besuren,

Te doen selc over moet.

Noch het past niet, bij het lot dat ik nu op 't oogenblik bezuur, mij in grootschheid met den koning gelijk te stellen. — *Besuren*, l. *besure*, en zoo ook *aventure*. — *Over moet*, l. *overmoet*, bij Wouter *fastus*, wat het best verklaard word door grootschheid, waarover men vergelijkte Clignetts *Bydragen*, bl. 218 en volg.

295. *Met recht verwerct hi den vrient,*

Die meer bit dan hi verdient.

Te regt verbeurt hij de gunst des vriends, hij die meer verzoekt dan hij verdient. — *Verwerct*. Ten Kate geeft *verwerken* op in de beteekenis van *delinquere*, *peccare*, *et incurrere mulctam*. In het goth. is *Fra-waurkjan*, zondigen; *us-waurkjan*, weldoen. Zie T. K., *Aenl.*, II, bl. 523. Maerlant geeft duidelijk den zin van het latijn terug :

Repulsam

Ex merito patitur qui postulat ulterius, quàm

Promeruit.

299. *Hi es ongeraect in alle wit*. — Hij is onbetamelijk naar de gebruiken van alle volkeren. Galtherus zegt : *Verum dat ei*

præsumptio nomen; vermetelheid geeft hem zijn waren naam. — Voor *wit* leze men *wet*, gelijk B. V, v. 372, en zoo als het rijm vordert. — *Ongeraect*, het tegenovergestelde van *geraect*, duidt het gemis aan eener bepaalde begaaftheid of hoedanigheid. Verg. de aant. B. IV, op v. 347.

311. Opschrift. *Ulxien*, l. *Uxien*.

316. *Dat hen*, l. *datten*, d. i. dat hem.

323. *Dies hadde si den besten gavel*

Dat hun dus geviel eer cavel

Liet hi dlanc al durenture.

Volgenderwijs krijgt het een zin :

Dies hadden si den besten cavel,

Dat hun dus geviel; eer gavel

Liet hi dlant al durenture.

Zoo waren zij er best aan toe, dat het hun dus geschiedde; hunne schatting liet hij, het geheele land door, zoo als zij was. — *Cavel*, lot bij verdeling, is nog dagelijks in gebruik. — *Gavel*, fr. *gabelle*, schatting, inpost. Zie B. I, op v. 94.

328. *Sijn moeder hadde*, l. *sijn moeder en hadde*.

334. *Lere*, l. *here*, heir, leger.

342. *Hi voren zoken her en tare*: Hij ging hem zoeken langs alle kanten. — *Her en tare*, hier en daar. Elders, en beter, aan een geschreven: *harentare*.

345. *Bosch en heet*, bosch en heide. — Te Kortrijk zegt men nog *heébezem*, bessem van heideplanten vervaardigd.

364. *Een*, l. *eem*, d. i. hem. Doch de uitspraak is wankelend, gelijk het 't geval is met *hē* voor *hen* of *hem*.

372. *Hen lieten si dwingen en dweesten*. — Zij lieten zich dwingen en temmen. — *Dweesten*. Dit woord komt later nog eenmaal voor; van de Sciten zegt de dichter :

B. VIII, v. 962. Sine hebben anders niet dan beesten
En plogen daer si dlant met dweesten.

Dweesten is eigenlijk gedwee maken. *Gedwee* zelf is van *dweenen*, Angs. *Thwenen*, verzachten, verligten, bewegelijk, buig-

zaam, lenig, week maken; *Gethwegan*, wasschen, zalven. Wie het onderzoek deswegens wil voortzetten, zie Ten Kate na, bl. 627 op *Dwaeg*.

373. Opschrift. *Eñ l. in.* — *Gewonen, l. gewonnen.*

» Text. *Mettien so quam eem niemare*
Dat sijn volc gevangen ware
In die stat van Percepolis,
Van Daris volke gevangen is,
Eñ Permenio gescoffiert.

De dichter kan zoo niet geschreven hebben. Men zou kunnen lezen :

Mettien so quam hem niemare
 Dat sijn volc gewonnen ware
 In die stat van Percepolis
 Van Daris volke, eñ gevangen is
 Permenio eñ gescoffiert.

386. *Eñ was meester noit so vroet,*
Die brugge maken mochte.

Daar en was nooit zoo wijze meester die er eene brug kon maken. — *Eñ l. en.* — *Die l. diere*, die er. — *Brugge*. Het invoeren der *gg* is opmerkelijk, zoo ook v. 392 in *Rogge*, doch drie regels verder *Rochen*, waerover reeds vroeger B. II, op v. 256.

391. *Hi werkede om den pesten pas.*

l. *Hi merkede om den besten pas.*

Hij gaf acht wat de beste passage was.

411. *Si en deden niet een glas.*

Zeker te lezen :

Si en deuchden niet e. g.

Zij en waren niet een glas waard.

414. *Perceli*, Persië. — Op andere plaatsen *Perci*, *Parcia*. Het is als of de schrijver het land met het kruid verward hadde. Dit laatste vindt men geschreven *Persijn*, *Persijl*; te Gent hoort men thans *Perselle*, te Kortrijk *Persil*.

424. *Vochten . . . so dat stoef.* — Vechten dat het stuift, is nog eene alledaagsche uitdrukking in Vlaanderen.

428. *Hi en conste gedragen noch bestaden* : Hij kon het noch dragen noch verbergen. — *Bestaden*, besteden, plaatsen.

455. *Ginc men daer te stucken scuren*. — De algemeene uitspraak vergt de schrijfwijze *Scheuren*; doch de westvlaamsche tongval vraagt voor het tegenrijm *bezeuren*, en zoo zal des dichters gehoor geeischt hebben; ten ware men reeds de schrijfwijze algemeen toegepast had die voor de stad *Vuerne* gebezigd wordt, al klinkt die naam in ieders mond *Veurne*. Het waarschijnlijkste is, dat de spelling den afschrijver toebehoort: hij schreef immers *verhugen*, *verheugen*, I, 1327; *kûr*, *keur* III, 555.

445. *En die Meducen sloech te doet*. namelijk Perseus. Men kent de fabel van Perseus en Medusa, door Ovidius in het derde boek der *Gedaanteverwisselingen* beschreven.

De dichter verwacht hier Perseus met Perses, dezes en Andromeda's zoon, die volgens Herodotes zijnen naam aan de Persen zou gegeven hebben.

448. *Die grote hier, die hijr te voren*

Die zee met scepen oversloech.

— Grote hier (heer) namelijk Xerxes, en verg. B. I, v. 83 volg. — *Hijr*. Ofschoon ons gedicht meer voorbeelden heeft van verwisseling der *ie* en *ij*, is het echter op deze plaats gedaen om de verwarring met *hier*, heer, te vermijden, zoo als blijkt uit v. 450. *IJ* voor *ie* ontmoet men mede in de Limburgsche *legende van Sinte Servatius*: *dijt* = *diet*, II, v. 1571. — *Oversloech*, bedekte geheel en gantsch. Hooft bezigde het nog in dien zin. Zie Weiland op *overlaen*.

451. *Das was die*. — Er stond zeker: *Dat was hi die*.

455. *Numme meer eñ wonder man*

Sider dat Alexander wan.

Nooit meer en woonde er een mensch, sedert dat het (nam. Persepolis) Alexander won.

458. *Hi en woende in Babylone*, l. *hi woende in B.*

461. *Eñ cume wietmen waer si stoet,*

Eñ si bider wester vloet

Alaxes.

— *Eñ si*, l. *en si*, ten zij. — *Alaxes*, l. *Araxes*, gelijk op v. 585, waaruit men ziet dat bij den dichter *flume* en *vloet* synoniem zijn. Hij noemt hem westervloed, tegenover den Tyger, die meer oostwaarts moet schieten om in de Persische golf te vallen. De Araxis heeft zijne mondingen in het Kaspisch meer. De stad, waarover hier spraak is, is natuurlijk Persepolis.

475. *Eñ ðlse die coninc quam in die stede,*
Volchden eem iij^m mede
Van sinen volke, sonder waen,
Die van eem waren gevaen.

— IIIJ^m. Galtherus heeft drie duizend :

Captivi Macedum tria millia corpora caesi.

Doch bij Curtius staat het getal van onzen dichter : « *Captivi erant Græci ad quatuor millia fere.* » Dit is een nieuw bewijs dat Maerlant naast den *Alexandreis* nog andere bronnen raadpleegde. — *Van eem gevaen*, van hen gevangen, namelijk van de Persen.

482. *Eñ som bleken oec die tande.* — Sommigen blikten de tanden. Zij waren namelijk de lippen afgesneden. Het latijn heeft *labra praecisa*. — *Bleken*, imperf. van *bliken*. Kil. kent reeds het nieuwere *bliktanden*. Zie verder B. IX, v. 525.

485. *Met enen slotete geloit heet.* — *Geloit*, gegloeid. Maerlant kende dus nog het ww. *loien*, waarvan misschien sint *Loy* of *Eloy* zijn' naam ontving. In Vlaanderen bezigen wij nog het ww. *laaijen*, vlammen, en het pleonasmus *in lichter laaije vlam*.

490. *Hier omme wranc die edel here.* — Misschien diende er gelezen te worden :

Die hande wranc d. e. h.

492. *Eñ wat si van eem hebben wouden,*
Dat woude hi eem geven.

En wat zij van *hem* wilden, dat wilde hij *hun* geven.

497. *Doen bereden hen die keytive,*
Wer si wouden teren wive
Varen en besien eer kinder.

Toen beraadden zich de ongelukkigen, of zij wilden tot hunne

vrouwen gaan en hunne kinderen zien. — *Wer*, of. Te Kortrijk is het woord (doch het klinkt daar *weir*) nog van dagelijksch gebruik in den zin van *hetzij*, even zoo *geweir* en *uitgeweir*, behalve, uitgenomen. Dit *wer* bewijst dat met v. 499 de zin niet uit is, indien het gemis van tegenrijm niet aanduidde dat ten minste één regel achter wege is gebleven. — *En* aldus, doch beter *eñ*.

504. *Enthesioen*, l. *Enthimoen*; naar Wouter, Enthimon. Curtius noemt die persoonadje *Euthymon* Cymæus, Euth. van Cyme in Mysien.

516. *In zulke lant*. — In Vlaanderen is de uitspraak nog : *in zulk e land*.

522. *Alendecheit so wael betaemt*
Dien keytijf die eem scaemt!
Daer vergeet eem met die weldegede,
Die hi in sine ionghede.

Uitlandigheid voegt zoo wel den ongelukkige die schaamtegevoel bezit! Daar vergeet hem dadelijk de weelde welke hij in zijne jeugd had. — *Alendecheit*, ellendigheid in zijne oorspronkelijke beteekenis: uitlandigheid. — *Met*, dadelijk, te gelijk. In dezen zin komt het woord nog dagelijks voor, het begint steeds eene zinsnede en bekomt een zwaren klemtoon, b. v.: *Mét ging hij*. — *Weldegede*. In Vlaanderen wordt nog somtijds *weeldigheid* in plaats van *weelde* gehoord. — *Die hi in sine*, l. *die hi hadde in s.*

's Dichters woorden zijn de vertaling der latijnsche :

Miseros faciunt loca sola beatos,
Quando beatarum subeunt obliviam rerum.

529. *Vrienscap*. — Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men niet zelden van twee opeenvolgende consonanten de laatste verduikt. Verg. B. I, v. 567 en hierna op v. 590 volg. In den *Lanceloet* leest men B. III, v. 22279, *lans wise* = landswijze.

555. *Eñ alse die traene sijn gedaen,*
So es die vrienscap al gedaen.

— Zou dit herhalen van *gedaen* voor rijm met opzet geschied zijn? De spottende geest, welke hier en daar in het gedicht door-

komt, maakt het niet geheel onwaarschijnlijk. Ik vermoed echter dat de schrijver in het eerste vers eerder *vergaen* van v. 531 zal herhaald hebben en men dus te lezen heeft :

Eñ alse die trane sijn vergaen,
So es enz.

537. *Eñ die salege man es ommer blide*
En hevet onwert dien keytijf,
Es hi man ofte es hi wijf.

En de gelukkige man is immer vrolijk, en veracht den ongelukkige hetzij man of vrouw. — *Salege*, gelukkige, zoo ook

X, v. 818. Dine sustere selen sijn vanden meesten,
Eñ .ij. die *salichste* lange wile
Die solen sijn binnen meneger mile.

Op eene andere plaats neemt de dichter *zalig* en *heilig* voor synoniem :

VIII. 932. Drie dinge maken *heilich* den man :
Die lijf eñ goet bescermen can,
Eñ mettien sinen here bedraget,
Eñ om ander liede goet niet en iaget.
Dit sijn die ons *heilich* maken.
Woutu iet boven desen saken,
So woutu meer dan *salichede*.

Men gevoelt dat *salich* en *heilich* het genot aanduiden van ongestoorde rust. Verg. Leendertz in zijne woordenlijst op *Der Minnen Loep*, op *salich*. — *Ommers*, immer. Men hoort nog veelmalen *ommers*, althans uit den mond van burgerliën. — *Onwert*, veracht. Wat beneden alles wat eenige waarde bezit gesteld wordt, is veracht.

545. *Die sale geet onder die rike*, l. *die salege geet*, enz. De gelukkige gaat, verkeert met de rijken.

546. Ik lees liever :

Elc mochte des anders wale vernoien,
Eñ sijn geselschap vermoien,
En waer dat wi .ij.^m te samen
Ene aventure hier namen.

Duidelijk naar het latijn :

*Fastidisse alius alium poteramus , et esse
Opprobrio mixtim , nisi mutua fata dedissent
Omnibus aequales inter tria millia casus.*

— *Vermoeien*, vermoeyen, het iemand moè maken.

553. *Waenden hem en sal verdrieten ,
Eñ si en souden sere bronken ,
Ocht wi legen met dese stronken ,
Die verloren hebben dat let ,
Dat men orbert op dat bet?*

— *Waenden*, l. *waendi*, meent gijlieden. — *Hem*, nam. de vrouwen. — *Bronken*, pronken, pruilen. Wij Vlamingen bezigen nog enkel *Pronken*. — *Orbert*, bezigt, eigenlijk *vooruitbrengt*. *Orberen* is *oorbaren*, van *oor*, voor, uit, en *baren*, dragen, brengen. Verg. Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterb.* op *ur* en *urborn*, Weiland op *Oorbaar* en *orberen*, Halbertsma *Aant.* bl. 190.

563. *Eñ nieulooper dan een kint*. — Meer naar nieuws jagende dan een kint. In het *Gedicht van den Feesten*, v. 425 lezen wij:

Vele manne zijn nuweloep.

En eenige regels verder *nuweloepheit*. Ziet De Vries, *Brief aan Dr Jonckbloet*, bl. 19 volg.

568. *Sonde l. sonder*.

575. *Wandelen*, l. *wanderen*, gelijk het rijm uitwijst.

577. *Tecius*, bij Wouter *Tydeus*, bij Curtius *Thaetetus*. Lees dus *Tetius*.

590. *Die sijns vriens niet en soude ontfarmen
Oste hi en hoerde vor eem carmen ,
Hi en betrouwet niement wel.*

Het latijn heeft :

*Desperare solent alios in tempore duro
Esse miserturos aliis , ei qui misereri
Non vellent si fata darent contraria flata.*

— *Ofte*, indien, gelijk elders meer, en *ocht* hier voren v. 555. Behalven in den gewonen zin van *of*, komt het nog voor in dien van *ten zij*. In deze verschillende beteekenissen wordt *of* dagelijks gebezigd; *ofte* hoort men nog in *ofte wel*. — *Vriens*, vroeger *vrienscap*, v. 529, doch *vrientscap* v. 555, *vrient* v. 584. Reeds B. I, v. 567, zagen wij de *t* achter wege gelaten. Zie mede hier voren op v. 529. — *Niement*. Eene andere afwijking van de etymologie en die tot heden stand heeft gehouden : *man* (mensch) veranderd in *mand*.

599. *Eñ weren wi niet harde keytijf,*
Wi souden rumen dit ellende,
Eñ varen Grieken bat gehende,
Dattie vriende ons mogen begaen.

Waren wij niet uiterst rampzalig, wij zouden deze ballingschap ontwijken, en Griekenland dichter bij trekken, opdat de vrienden onze uitvaart mogen vieren. — *Eñ l. en.* — *Dit ellende*, onzijdig gelijk *land*, waaruit het is samengesteld : *el land*. Maerlant bewijst op meer plaatsen het onzijdig geslacht van het woord. Zie Halbertsma *Aant.*, bl. 150 en 190; doch dáar staat telkens *ellent*. De uitgang zal later het verloop tot het vrouwelijk geslacht veroorzaakt hebben. Bilderdijk beweert dat het vrouwel. geslacht het oorspronkelijke is. Zie zijne *Geslachtlijst* op het woord, en de *Verh. over de geslachten der Naamwoorden*, 2^e druk, bl. 18. — *Gehende*, nabij; hetzelfde als *hende* [*heinde en verre*] dat Kil. voor friesch opgeeft. Maerlant heeft het nog in den *Rijmbijbel*, en men ontmoet het bij verscheiden andere schrijvers. Stoke bezigt het ww. *Gehenden*, *genaken*, B. III, v. 58. — *Begaen*. Huydecoper op Stoke, II, bl. 264 zegt : « beide *Begaen* en *Begankenis houden*, vertaalde Kiliaen door *celebrare*, dat is *vieren*, met betrekking tot eenen hoogen of heiligen dag. » Ik moet doen opmerken dat, opzichts het tweede woord, te Gent en elders in Vlaanderen de uitspraak is *Beégankenis*, en alleen gebezigd in den zin van het henentrekken naar eene bidplaats. Dat *begaen* opgenomen moet worden in den zin van *uitvaart vieren*, bewijzen de regels welke hier onmiddelijk volgen.

605. *Want die sieke, sonder waën,
Eñ die lichaem rust te bet
Die na eerre vorders wet
Bi eren vrienden sijn begraven.*

Want ziel en lichaam rusten te beter, indien men naar voorouderlijke zeden door vriendenhand begraven wordt. — *Sieke*, l. *siele*. — Het *die* van v. 605 is elliptisch voor *van hen die*. Over deze constructie handelt De Vries in eene aanteekening op een *Fragment eener berijmde zamenspraak uit de XIII eeuw*, enz., te vinden in de *Nieuwe Werken van de Maatschappij der Nederl. letterkunde*, VI d., 1844; bl. 164.

607. *Ik wille te lande weder scaven.* — Ik wil naar huis terug trekken. — *Te lande*. Het Hildebrandslied heft op dezelfde wijze aan: « ic wil *te lande* rijden. » Nog van algemeen gebruik is *land* voor vaderland. — *Scaven*; nagenoeg het zelfde als *schuiven*, van plaats bewegen. *Schaverdijnen*, schaatsrijden, is een frequentatief van *schaven*. Verg. onder anderen, Halbertsma Aant., bl. 299.

608. *Bliven in Percen ofte in Meden.* — Tusschen dit en het vorige vers schijnt een paar regels uitgevallen. Galtherus zegt:

*In Persis maneant, Medorumque aëra spirent
Felicès alii quos diffidentia patrum
Uxorūque potest avellere dulcibus arvis.*

De zin loopt echter goed af, indien men leest *blivet*. Zoo zou Maerlant enkel de zinsnede verkort hebben.

612. Opschrift. Het slot is in de pen gebleven. Achter het laatste woord staat een krulletje, misschien zoo veel zeggende als *enz.* — *Baldac*, en v. 625, in 't rijm, *Baldach*, de gewone middeleeuwsche naam van Bagdad. Deze geheele episode, beslaande v. 612-780, is een tusschenvoegsel van den dietschen dichter.

Het zelfde verhaal, doch in anderen vorm, werd uit het zogenoemde Comburger Hs. afgeschreven door prof. De Vries, en werd later afgedrukt in Verwijs' *Bloemlezing uit middelneder-*

landsche dichters, III, bl. 9-17. Ecne *proza*-bewerking schreef prof. De Vries insgelijks af uit het Hamburger Hs. *Van 't schaakspel*. In eerstgenoemd verhaal woont de éene koopman te Baldak, de andere te Brugge. Maar in het proza-verhaal wordt de laatste Egyptius genaamd, wat dus met Maerlant overeenkomt. Deze mededeeling ben ik aan de heuschheid van mijnen vriend, prof. De Vries, verschuldigd.

616. *Een deel waren si becant te samen*. — Zij kenden elkan- der een weinig. — *Een deel*. In den platten toon zegt men *eene brok* of *een stuk* met iemand bekend zijn. *Te samen bekend zijn* is uit de spraak nog niet verdwenen.

619. *Om groet goet en om amandren*. — *Groot goet*; kruidenierswaren, welke nog niet voor den kleinhandel bereid of verdeeld zijn. Bekend is nog *Grossier*, de koopman van dergelijke waren, welke dan ook *grossierswaren* genaamd worden, in tegenoverstelling van *pennewaren*, verkorting misschien van penninkwaren, of die met een kleinen penning gekocht worden. In den zin van legertrou, fr. bagages, komt *groet goet* voor B. V, v. 257. — Alleen om het rijm waarschijnlijk kregen de amandelen, als *klein goed*, eene bijzondere vermelding.

627. *Hi*, namelijk de Egyptische koopman.

629. *Seirhede*, kostelijkheden, prachtsieraden, l. *cierhede*.

631. *Melodien*, zoet gezang. *Cantus suavitas* bij Kil. Zie verder op v. 652.

636. *Hi sach dat eem stont onseen*. Hij merkte dat hij er deerlijk uitzag. Letterlijk : hij zag dat het hem leelijk stond. — « De allereigenlijkste beteekenis van *siene* en *onsiene* is hetgene schoon of leelijk is » zegt Huydecoper op Stoke I, bl. 105. Men zegt nog *onzienlijk* voor afzichtig, leelijk. Het landfriesch heeft *sjean*, zien; *ik sjuch*, ik zie; *wi sjeane*, wij zien. Adj. *sjuch*, schoon; *on-sjuch*, mismakt. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 66, 258, 486. Zie mede B. IV, op. v. 162 en 870.

642. *En* l. *en*, negatie.

647. *Oste in sijn huys were wijf ofte man Enech were die hi minde*.

Lees : *Ofte in sijn huus wijf ofte man*

Enich were, enz.

652. *Hi toende eem vrouwen die wael songen,*

Eñ dansten en sprongen.

— Men zou geneigd zijn *springen* voor een stopwoord te nemen, indien niet reeds Ovidius gezegd had :

Si mollia brachia saltu.

En l. eñ.

686. *Mag scien.* — Men weet dat het hedendaagsche *misschien* eene verbastering is van *mag geschien*. Van des afschrijvers zucht voor de *g* treft men nog een voorbeeld aan, twee regels verder in het woord *nagt*. v. 784 leest men *machschien*.

695. *Serech was hi al te hant.* — Mistroostig was hij thans. — *Zeer* wordt thans nog voor *pijn*, zoowel in den zedelijken als in den natuurlijken zin, gebezigd. Zie over het woord Huydecooper op Stoke, II, bl. 1. Nopens *Al te hant* raadplege men Bormans, *Christina*, bl. 253.

701. De val vereischt dat er sta :

Eñ eer ment wiste hi ontscoet.

752. *Mettien was daer der mordenare.* — *Der*, overlandsche form. In het Hs. staat bij verkorting *d'*, gelijk op v. 745 *van d' doet*. l. *die*.

758. *Hets beter dat duyt becopies hier.* — *Duyt* = *duut*, voor *du it*, dat is *du et* (*du het*), gij het.

757. *Sachte dat eem oec verwach.* Zeide wat hem ook bezwaarde. — *Sachte*. Dezen overlandschen form kwamen wij reeds tegen. Twee regels lager verschijnt hij nogmaals, zoo ook *gesacht* v. 781. — *Verwach* imperf. van *verwegen*, wat Kil. verklaart door *pondere superare*. Van deze rijke familie hebben wij nog over *bewegen* en *overwegen*. Verg. Ten Kate *Aenl.*, II, bl. 503 en Halbertsma *Aant.*, bl 575.

785. *Hets onwijs wies heeft verdient.* — *Onwijs*, misschien te lezen *onwis*, of *onwijs* als *onwis* op te vatten; want *iets wijs zijn* is *van iets zeker zijn*. De zin ware dus : het is onzerker wie het verdiend heeft.

791. *Wants hen liever stont te ontberne.* Want het hun beter aanstond het [vaderland] te missen. — *Wants* = want des. — *Hen*, dat. plur. gelijk meermalen.

815. *Daris was te Baractena,*
Die een hoet stat van Meden was.

Maerlant schreef te *Ebractana*, naar aanleiding van Galtherus woorden :

Sed jam Bellides Ebractana venerat urbem
Metropolitim.

Doch beiden spelden slecht. *Ecbactana* heette de aloude hoofdstad van Medie. Ook in den tweeden regel zal er gestaan hebben : *dat die hoetstat*. Dat anders de aardrijkskundige onnauwkeurigheid niet om de welluidendheid gebeurde, daarvan draagt het gedicht op menige plaats de bewijzen.

816. *Bacteren lant.* — Bactriana, eene der noordelijke provincien van Persie, aldus geheeten naar de hoofdplaats *Bactra*, niet te verwarren met *Ecbactana*, de hoofdstad van geheel Medie, en waarvan in de voorige aanteekening spraak was.

844. *Dat dus getrouwe ievalerie*
Behoert te mijnre companie.

— Om de sissende *ch* der Franschen te verbeelden, gebruikt hier de schrijver of afschrijver de fransche *j*. In andere gevallen nogtans zien wij dien klank door *ch* verbeeld, b. v. in *chiens*, B. IV, v. 1365. — *Companie*, krijgstroep. Nog heden wordt in Vlaanderen door den grooten hoop dit woord zoo uitgesproken : vroeger echter lazen wij *compagnie*.

849. *Daer ic hebbe scade genomen.* Daar ik schade kreeg. — Maerlant bezigde zelfs *den dood nemen* voor *sterven*, aangehaald bij Huydecoper op Stoke I, bl. 608. De spreekwijze is onder 't volk nog in volle kracht, b. v. : *een pak slagen, eene klopping meê nemen*.

850. *Eñ gescoffiert drie warf.*

1. *Eñ was gescoffiert, enz.*

— *Gescoffiert*, verslagen; anders *gesconfiert*, van het latijn *conficere*, verstooren, te gronde helpen, dooden. De Franschen

hebben er onder anderen hun *déconfiture* van. Zie Halbertsma *Aant.*, bl. 171. — *Drie warf*, Galtherus heeft tweewerf: *bis profugium*. Ook Curtius laat Darius van slechts twee nederlagen spreken, schoon de Persische vorst inderdaad reeds drie maal geslagen was, eerst bij de Granike, daarna bij de Issus waar hij zijne moeder verloor, en ten derden male bij Arbella.

853. *Soe dar ic wel lien ane u,*
Dat ic in Percen drage croene.

De *Alexandreis* zegt :

Et me cogit adhuc Persis regnare fateri.

En Curtius: *Ut regem me esse credam.*

— *Lien*, belijden, verklaren. Thans nog is *Belijden* niets anders dan verklaring van iets geven, b. v.: *Zijn geloof belijden*. Zie verder B. VIII, v. 764.

863. *Wie sal wesen oec so fel,*
Oft so verdult, ofte so verdomt.

Wie zal zoo boosaardig wezen, of zoo uitzinnig, of zoo verdwaasd. — De beteekenis van *Fel* is schier bij alle uitleggers te vinden. Te Gent wordt het woord nog dagelijks gebruikt in den zin van uitvarend, kwaad driftig; ook van krachtig, alle hindernissen overwinnend, ongenadig, in welke beteekenis het voorkomt v. 958. — *Verdult* en *verdomt* beduiden twee tegenovergestelde toestanden des geestes. *Dul* draagt het denkbeeld in zich van opgewondenheid: men zegt nog *dulzot*, *horendul*, dit laatste in den zin van *zot geraasd*. *Verdullen* is *dul maken*, gelijk *verdommen* beteekent *dom maken*. Maar *dom* is zoo veel als *doom*, *domp*, *wazem*, en *verdommen*, of liever *verdomen*, (het verstand) benevelen.

868. *Sijt lange stoit*, sinds lang. — *Sijt*, hoogd. *seit*, sedert, sinds.

894. *Beroumen*: *comen*. Dat rijmde nooit; wel de vlaamsche uitspraak; *Berommen*: *kommen*.

899. *Eer dien lachter soude kiezen*. I. *Eer ic dien*, enz. — De vier daarop volgende verzen hebben een zelfden rijmklank.

In zijne strofische verzen hield Maerlant veel van gelijkklinkende rijmen : wij mogen het dus hier, noch elders in het dichtstuk, voor eene onachtzaamheid nemen.

907. *Wij spelen hen een spel ter falien.* — Gewis een spreekwoordelijk gezegde. « Wij spelen hun een spel dat (voor hen) eene slechte uitkomst oplevert. » — *Spel* staat voor *gevecht*, even als men in dezelfde beteekenis *dans* ontmoet. Zie mijne inleiding der *Oude vl. liederen* bl. vij. — *Falien*. Dit bastaardwoord komt af van het ww. *faliere*, fr. *falloir*, missen, feilen. In Noordnederland is nog algemeen bekend het bijv. nw. *falie-kant*, *faliekantig*, verkeerd. Zie Weiland op het woord.

909. *Ofte wi slaen si alle doet,*
Ofte ons die goede willen deren
Alse wi onse lant verweren,
Dat wi so dien strijt bestaen,
Dat wi eerliken inde ontsaen.

— Gelijk het daar staat versta ik : « Of wij slaan ze allen dood, of wel de goden willen ons verhinderen, wanneer wij ons land verdedigen, dat wij zoo den strijd bestaan dat wij eene eerlijke uitkomst verkrijgen. » Doch het komt mij voor dat er achter v. 909 twee regels zijn uitgevallen, waarop de drie volgende moeten slaan : « Wij slaan ze allen dood, of wij blijven zelve allen in den strijd, ten ware de goden enz. » En dan zou v. 910 dienen gelezen te worden.

Ofte ons die gode en willen deren.

920. *Wilen l. willen.*

924. *Dus inde Daris sine tale,*
Eñ bequam niet enen wale
Van al den heren van dien hove.

— Zoo als op vele plaatsen van het gedicht meer, heeft hier *eñ* minder eene verbindende kracht dan de beteekenis van *maar*. Zie mede I, 930; II, 181, 537, 643; IV, 1236. Op deze laatste plaats ware het beter vertaald door *van eenen anderen kant*. — *Bequam*, beviel, behaagde. Het bijw. *wel* was meestal

bij *bekomen* gevoegd, gelijk uit de aanhalingen van Huydecoper (Stoke, II, bl. 400) te zien is. Het wordt thans schier alleen van spijzen gezegd, en het *wel bekome het u* is een alledaagsche groet aan tafel; ons *bekwaam* behoort tot denzelfden wortel en is onmiddellijk uit het imperf. *bequam* gesproten.

928. *Beide l. bedi.*

928. *Artabatas l. Artabacas, d. i. Artabaces, een van Darius Satrapen.*

932. *Wi soelen gerne met di
Bestaen, edel here vri,
Eñ aventuren onse leven.*

Wij zullen gern met u volharden en ons leven wagen. *Bestaen* hangt niet met *leven* in verband, maar is een onzijdig ww., bij Kil. verklaard door *persistere*. Elders kwam ik het steeds bedrijvend tegen, — in den hedendaagschen zin van het woord, namelijk van ondernemen :

I. 62. Dat ic u wille zeggen, hoe
Allexander al dat *bestoet*.

IV. 1232. Eñ oec en willie, sonder waen,
Bi nachte enege dinc *bestaen*.

In de beteekenis van aantasten :

I. 468. Die het niet en dar *bestaen*.

« 1226. Dan hise met crachte hadde *bestaen*.

IV. 1180 en 1261. Dat mense bi nachte soude *bestaen*.

« 1188. Wilt mense oec *bestaen* bi nachte.

— *Edel here vri*. Wij vinden nog in ons gedicht : *Degen vri*, IV, 1159, X, 751, enz., *coninc vri*, V, 815; *ridder vri*, IV, 992; *stede vrie*, VII, 1538; *die vrie* VII, 1508, 1544. In de middeleeuwsche letterkunde drukt *vri* eene feodale gedachte uit. *Vri*, die in persoon en goederen van niemand afhangt. Onze dichter doet ergens Alexander zich beroemen over de voordeelen aan allen gegeven die hem dienen; ze zijn *vri eñ eigendome quyt*, vrij en ontslagen van lijfeigenschap (B. X, v. 1205-6). In den derden Martijn zegt de dichter van God :

Hi es sijns zelves vri.

Wie een leenman van een ander was, hoe anders ook verheven, was dus niet vrij. Ook ontmoet men meermalen *edel vri* gelijk hier *edel here vri*. Weldra echter werd het woord ruimer toegepast en het nam eene gemakkelijker plaats in, gelijk het latere *welgeboren* en dergelijke, waarvan de nederlandsche titelatuur nog niet ontslagen is. In de pijnlijke worsteling tusschen de Klauwaarts en de Leliaarts eischten deze laatsten voor zich alleen den titel van *vri*. Dit had plaats inzonderheid te Gent omstreeks de dagen van den sporenslag, wanneer de edelen die tot de kuipe der stad behoorden, om hunne volksgezindheid door die van den Oudburg en van Over-Schelde beschimpt en bedreigd werden. De Kronijk, onder den naam van Van Velthem bekend, heeft daaromtrent de volgende belangrijke woorden :

(Bl. 265.) Die Lilyarts hieten alle vri,
 Die Lyebarts vander quader pertie,
 Eñ waer dat si conden gemicken
 Dattie Liebarde dorste kicken
 Dat wil si wreken metten swerde.
 Sele volc waren die Liliarde.

Froissart gebruikt *franc* in dezelfde beteekenis : « Et vinrent plus de douze mille hommes, *que francs que vilains*. » Het is op te merken dat de Franschen hun *franc* in dezelfde gevallen bezigden als onze voorouders *vri*. Zie daar voorbeelden van aangehaald in Gachets *Glossaire* op het woord. In den middeleeuwschen gedachtenstroom waren vrijheid en rijkdom innig verbonden. Zoo vinden wij ook B. X, v. 1029 *sege vri*, hetzelfde als ons hedendaagsche *zegeerijk*. Het woord werd zelfs op den grond toegepast : wij lezen nog op sommige gevels te Gent : *Vry huys, Vrye erve*, ten bewijze dat grond noch gebouw door anderen bezet was.

In onze middeleeuwsche gedichten wordt *vri* nagenoeg uitsluitend voor stoprijm gebezigd, blijkens *Reinaert, Ferguut, de Lorreinen, Der Minne Loep, Der Leken Spiegel, Van Helu.*

Veldekens *Sinte Servaes* is van die smet vrij; daar tegen heeft hij *hertoghinne rike*, II, 1909, gelijk men in den *Reinaert* ontmoet *helet mare*, ter afwisseling van *helet vri*.

958. *Die ersatre es dicke fel.* — *Ersatre*. Het Hs. heeft *ersat'e*. B. IX, v. 988 staat *Ersater*, bij andere middeleeuwsche schrijvers meestal *Arsatre*, in den TEUTONISTA *Artzet*, *Artzeder*, bij Van Kiel *Arste*, *Artset*, *Artse*, thans ingekrompen tot *Arts*. Volgens sommigen is het woord verbasterd uit het grieksch *Ἀρχίατρος*, samengesteld van *αρχή*, gezag, en *ίατρος*, geneesheer. Over de oorspronkelijke beduidenis van 't woord zijn de gevoelens verdeeld: meest algemeen denkt men dat het een geneesheer eens keizers, konings, enz. beteekende. *Archiatre* van den koning van Frankrijk was wat men later heette: Eerste arts des konings. Dit woord schijnt mij eenvoudig ons oude *arsater*, *ersater*, hetwelk in de taal zoo oud is dat men aan geen regelmatig overnemen uit het grieksch moet denken. Reeds van in de tiende eeuw was *Arzat* gebezigd ook in den zin van Apotheek; van daar *Artsenij*, *Artsenijmiddel*, enz. Eene belangrijke verhandeling hierover schreef Gottfr. Christ. Rothius: *De nominibus vocabulisque, quibus Medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*. Helmstadii, 1755.

960. *Met beteren dranke. I. met bitteren d.*

963. *Men werpt ute menich gewant.* — Over gewant = wand, weeg, beluik, zie B. IV, v. 361. Hier wordt bepaaldelijk bedoeld de uitrusting van een schip, gelijk Kil. het ook uitdrukt door *Armamenta*, *Instrumenta*, *Ornamenta navis*.

965. *In meenger stade*, bij menige gelegenheid. — *Stade* « zegt Halbertsma (*Aant.*, bl. 212), » is eene vaste plaats in den tijd of de ruimte. Velen hebben over het woord geschreven; men vindt ze opgeteekend door Bormans: *Christina*, bl. 258. Zie verder B. VII, op v. 559, B. VIII op v. 47, en B. IX, op v. 740.

972. *Nu geval*, nieuw geval. Verg. B. I, v. 2.

974. *Doet die crone van u een stic.* Doe de kroon eene wijle af. — *Stic*, op v. 828 *stuc*, doch buiten het rijm; de

eerste schrijfwijze is de echte naar de uitspraak in Vlaanderen, bepaaldelijk in Westvlaanderen en te Gent, en zonderling is het dat men ten opzichte van dit woord meer toegevend is dan voor *brig* = brug, *krik* = kruk, *rig* = rug, enz. Doch *een stuk* voor *een weinig* is nog niet gantsch buiten gebruik. Men zegt, b. v.: een stuk slapen, enz. De middeleeuwsche schrijvers bezigden *stic* om alle verdeling van ruimte zoo wel als van uitgebreidheid, om elke splitsing uit te drukken. Sprekende van de Zeven Armen, langs waar de Nijl in zee loopt, zegt de dichter B. VIJ, v. 868 :

Si es gedeelt in .vij. sticken.

In het zelfde boek v. 1050 spreekt hij van Persepolis, die Alexander *brac te sticken*, d. i. verwoestte. In den *Spiegel hist.* gewaagt Maerlant van *een paert te sticke slaen*.

985. *Hebben so menegen, l. hebben wi so m.*

988. *Een coen man sal dier doet ontflien*

Eñ minnen dlijf.

Deze woorden spiegelen niet juist de gedachte van Galtherus af; deze zegt :

Fortis animi est contemnere mortem,

Non odisse tamen vitam.

Schreef de dichter zoo, dan stelde *contemnere*, verachten, hem het denkbeeld voor van iemand of iets den rug toekeeren. De waalsche latinist wil dat men de dood niet ontwijken zal, al heeft men het leven lief, de Vlaming leert dat men niet roekeloos het leven zal wagen. Mij dunkt dat deze twee wijzen van zien in den grond dezelfde zijn, als welke voor Sevastopol de wederzijdsche regel was der roekeloze Franschen en der koene Engelschen.

992. *Dien coninc vernoit sijn leven,*

Alse hi hevet gesneven.

— Het is meer dan twijfelachtig of Maerlant dit schreef om te zeggen wat Galtherus uitdrukte door *ignavo vivere mors est*. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter den koning door een zijner veldheeren in 't gezicht zal laten zeggen, dat hij

eenen moedelooze, eenen lafaart heet, en dit wel op het oogenblik wanneer hij hem wil overhalen om goedmoeds de kroon neêr te leggen. In plaats van *coninc* zal men dus ook hier te lezen hebben *coene*.

994. *Die cone en leet niet onghespart,*

Hi siet, hi merct wat eem tho behart.

— Duidelijk is in den tweeden regel te lezen : *Wat hem toe behoort*; dus moet *ongespart* veranderd worden in *ongesport*.

Het latijn heeft :

*E contra nihil est quod fortis et ardua virtus
Linquat inexpertum, movet omnia, et omnia tentat.*

Ongesport is dus de vertaling van *inexpertum*, part. præf. van *sporen*, nasporen.

998. *Nu doe, nu welaan!* de vertaling van *age*. Thans spreekt men uit *toe!*

1000 *Dat si di weder geven sal, l. Dat hise di weder g. s.* — *Se* slaat hier op Daris kroon, in het volgend vers op Daris vijanden.

1003. *Balch eem sere*, belgde zich hevig. — *Balch*, imperf. van *Belgen*, ook *bolch*, dat misschien jonger is. *Balch hem*, ontmoeten wij meermalen in ons gedicht; doch eenmaal ontbrak het relativum, B. IV, v. 908, wat men eveneens tegenkomt in *Reinaert*, v. 1769, 3205.

1006. *Vel, l. wel.*

1015. *Eñ bat dat hijs ontberen soude.* — En bad dat hij het laten zou, namelijk van Narbesines te doorsteken. — *Ontberen*. In den *Sp. hist.* vindt men *hem ontberen*; « doch het heeft later het relativum verloren, » zegt Halbertsma (*Aant.*, bl. 291). Dat moet reeds vroeger geschied zijn, vermits er in den *Alexander* geen spoor van is, gelijk men nog zien kan B. III, v. 476. De *Esopet* en de *Ferguut* hebben enkel *ontberen* of *ontbaren*.

1017. *Hijt tswert, l. hi tswert.*

1018. *Si hieten ere tenten saen*

Buten dies conincs tenten slaen.

Zij gaven bevel, dadelijk hunne tenten afgezonderd van die des konings op te slaan. — Men spreekt nog dagelijks van een huis *buiten* de andere huizen te bouwen, van op de markt *buiten* de kramen te staan.

1055. *Hi hielt al over barade.* — Hij hield het al voor bedrog. — Over het woord zie Clignett, *Bydragen* bl. 549, vooral Gachets *Glossaire* op *Baras*. In den zin van verward gerucht, misbaar, zie B. VII op v. 515.

1040. *In die tenten was groet gescal,
Want hi was onberecht al.*

In de legerplaats heerschte luidruchtige gemoedsbeweging, want er was geen bestuur meer. — *Gescal*, gerucht, getier, laweit, thans alleen gebezigd voor het geklank van blaasinstrumenten. — *Hi*, l. *het* : immers niet Darius was het die onbestuurd (*onberecht*) was, maar het waren zijne zaken. Het latijn heeft :

*In castris igitur, quae jam rectore carebant,
Motus erat varius animorum.*

1045. *Hre* = here.

1044. *Alse, als hi.* Spreek uit *alsé*.

1047. *Wee*, hoe. Zoo ook v. 1058, doch elders *we* of *wie*.

1054. *Want hi van groter macht*, l. *want hi es v. g. m.*

Het latijn zegt :

*Majestas regia magni
Ponderis esse solet.*

1055. *Dach en nacht.* — *en*, aldus, beter *eñ*.

1056. *Si ghinghen met eem int ongeval,
Eñ si ontsiene int geval.*

In den tegenspoed zouden zij hem bijstaan, in den voorspoed vreezen zij hem. Galtherus zegt :

*Et quos in sorte secunda
Barbaries metuit, veneratur numine presso.*

— Voor vreezen kwamen wij *ontsien* reeds tegen en wel B. II, v. 519, *die heren ontsagen*, zelfs *hem ontsien*, zich bevreesd

maken. Toen zijn arts, van poging tot vergiftiging beschuldigd, aan Alexander den drank aanbod,

II. 575, Geboet hi mede den coninc
Dat hi hem niet en soude ontsien.

Deze uitdrukking *hem ontsien* voor vreezen komt hier lager nog voor v. 1180 en 1191. Verg. Clignetts *Bydragen*, bl. 239 volg. — *Geval* staat hier tegenover *ongeval*, schoon de dichter eenige regels verder er van zegt :

Eest geval goet ocht quaet.

Reeds eenige verzen vroeger vindt men het onderscheid gemaakt :

v. 582. Die es ongetrouwe overal,
Die allene int geval
Sinen vrient dus heeft vercoren.
en 587. Hi es wel werdich, sonder waen,
Alles ongevals . . . . .
Die hem scaemt sijnre avonture.

B. IX, v. 725 zegt Alexander dat hij Porus overwonnen heeft

Bi aventure eñ bi gevalle.

1064. *Bedi si seiden si souden togen*
Grote onscout vor sijn ogen,
Eñ grote onscout bieden.

Plaatsen wij eens het latijn hier naast :

Ergo dolis operam dare et excusare furorem
Decrevère suum, simulanti voce reverti
Ut decet, et tanti se pœnituisse reatus
Ficturos.

Volgens Wouter besloten de samenzweerders listig des konings gramschap tot bedaren te brengen, met geveinsde stem, zoo veel als 't kon, hunne woorden in te trekken, en van de zoo zware beschuldiging berouw te toonen. Met *onscout* van v. 1065 te veranderen in *scout* (schuld) krijgt de magere phrase van

Maerlant toch een goeden zin. Het heete dan : « Zij zeiden dat zij voor den koning schuld zouden belijden en hem hunne verontschuldiging aanbieden. »

1068. *Bedi*, l. *bede*, beide.

1075. *Si twe quamen toe gestreken*

Met lieden van eerre hulde.

Beide kwamen aangestreden met hunne vazallen. — *Zij twee, zij drie*, enz. is nog van dagelijksch gebruik. — *Gestreken*. Het woord is gelukkig gekozen om het toenaderen te kennen te geven der twee listige verraders; het is overigens, met zijne composita, nog steeds in ieders mond. — *Hulde*, leenhulde. Lieden van hunne hulde, d. i, vazallen van hen, getrouwen. In den zin van *genegenheid* komt het woord later in dezen zang voor :

v. 4196. Dus waende hi alderbeste gewinnen
Alexanders hulde met minnen.

Verg. Huydecoper op Stoke, I, v. 566.

1076. *Eñ boden eem groet genaden*. En boden hem hunnen diepen eerbied. — Genade heeft in zich het begrip van zachtjes neêrzinken, hetzij om zich uit te rusten, of om door een' voetval te danken, zegt Ziemann. De pligtpleging heeft hier ook met oostersch ter aarde platliggen plaats, zoo als blijkt uit v. 1082-83.

1084. *Si boden eem eer ten selven stonden,*
Nochtan dat sine selven bonden.

Duidelijker bij Galtherus :

Et sustinuit venerari
Tunc patricida ducem, quem post in vincula servus
Detrusurus erat.

1092. *En aldus*.

1096. *In allen doen*, in alle handeling, werking, in al hun doen. Zie B. IV op v. 425.

1106. *Hi hadde bi dien .c. iaren*. — Hij telde bijna honderd jaren. — Dit is een bewijs hoe weinig Maerlant zich somtijds

bekreunde over het getrouw teruggeven van Wouters gedachte. Deze zegt van Patron *integer aevō*, eerlijk door zijne hooge jaren, d. i. op wien de eerezucht, aan jongeren leeftijd eigen, door de hooge jaren van zelf geen vat meer had. Deze uitzonderlijke ouderdom aan eenen krijgsoverste toegekend, laat vermoeden dat Maerlant werkelijk kan geschreven hebben B. I, v. 833, dat Alexander geene veldheeren koos welke minder dan tachtig jaren telden.

1111. *Blide*, l. *onblide*.

1113. *Doe hi mochte sprac met stade*. — *Sprac* voor *sprac hi*; welke weglating van het pronomen wij reeds aantoonde als behorende tot den middeleeuwschen stijl.

1121. *Met hen en canstu niet gehermen*. — Met hen kunt gij u niet ter ruste begeven. — *Gehermen*. Op gezag van Kiliaen heb ik in het eerste deel (bl. 310) dit woord geheel verkeerd uitgelegd, en dientengevolge eene schrijffout van den kopist getracht te verklaren. Daar leest men, B. II, v. 733 :

Ic wane die key tijf mene gehermet.

Voor *mene* dient er gelezen te worden *niene*, zoo dat de zin is : « Ik geloof dat de ellendeling geene rust kan vinden ». Na het lezen van De Vrieses artikel over *Ghehermen*, in De Jagers *Archief voor Nederlandsche Taalkunde*, d. I., bl. 63 en volg., blijft er voor mij geen twijfel over opzichts de ware beteekenis van het woord. Op meer plaatsen van den *Alexander* komt het voor, en telkens kan het door *rusten* verklaard worden.

- B. V, v. 441.   Nochtan en mochte eem die aventure
                       Van mi altoes niet bescermen,
                       Dat ickene dan leet gehermen.
- B. VIJ, v. 1006.   Daer sijn worme met .II. armen,
                       So stare sine laten niet geharmen
                       Enen starken olifant.

1127. *Weestu*, l. *weetstu*.

1129. *Wine en hebben anders niet .I. twint*
        Dan wi hopen tote di.

Wij hebben anders niet een zier dan wat wij hopen in u. — *Twint*. Over dit woord is reeds veel geschreven. Kiliaen noemt *Twint*, *twijnt*, *twent*, oud vlaamsch en hollandsch, en verklaart het door *nihil*, *nihilum*, *minime*, en zegt dat het te zijnen tijde door de poëten in *twint achten* (ergens geene waarde aan hechten) nog gebruikt was. Inderdaad Casteleyn zingt in een zijner liedekens :

Dien Godt bemint
Dwaelt niet een twint.

Sommigen houden het als zijnde van hetzelfde thema met *twee*, *twijnen*, enz., en zoo veel beteekenend als *draad*; dus : *een twint niet vroeder* = niet een draadje wijzer. Anderen nemen het voor *dwind* d. i. *de wind*. Reeds driemaal kwamen wij het woord tegen, en telkens past er, naast de vorige, ook deze verklaring op :

- II. 530,   En achte hi een *twint* niet das.
- IV. 4550,   Ocht hijs een twint niet en achte.
- V. 88 (var), (Al en was) hi en *twint* niet te vroeder.

In alle drie gevallen laat het woord zich gereedelijk verklaren door *wind*, *blaas*. Meer gezocht zou het zijn of verouderd (en dus conventionneel geworden) B. X, v. 823, waar Alexander de voorkennis van zijn lot willende hebben, van den Maneboom tot antwoord krijgt :

En vraech ons en *twint* niet vort.

De Jager bewijst dat Dirc Potter en Hillegaersberch *twinc* schreven, wat Huydecoper reeds in een Hs. van Stokes kronijk gevonden, doch voor eene onoplettenheid van den kopist genomen had (d. I, bl. 165). *Twinc* is het verbale van het verloren werkwoord *twinken*, waarvan het frequentatief *twinclian*, *to twinkle*, *twinkelen*, in het Angs., Eng., en Platd. bekend is, en bij den tegenwoordigen Vlaming door *pinken*, *pinkoogen*, vervangen is. *Twinc* is dus een oogwenk, een *oogpink*, gelijk men nog wel in Vlaanderen zegt.

Twint en *twinc* zijn beide een en 't zelfde, zoo besluit De

Jager, gerugsteund door eene opmerking van Grimm en het voortleven der beide vormen in hoogduitsche dialekten. Intuschen schijnt het dat *Twint* minder bij de Hollanders in gang was, die van in de eerste helft der vijftiende eeuw den voorkeur gaven aan *twinc*, terwijl het bij de Vlamingen in het midden der volgende eeuw nog niet was uitgestorven. Zie De Jager, *Verscheidenheden*, bl. 251 en volg.

1131. *Ic bidde di emmer, coninc vri,*

Dattu dedes dese dinc.

— Dergelijke harde verzen teekenden wij o. a. in het tweede boek viermaal aan. Zie aldaar op v. 1076 en 1189.

1133. *Want ic ben een incomelinc,*

Seg ic dat iemant van den here,

Voer di woude ic staen ter were.

— Dat heeft geen zin, hoe men ook de punctuatie stelle. Galtherus zegt :

Esse tui custos extremus et advenz nunquam

Expeterem, ferique tuae tutela salutis :

Si tibi quemque alium posse hoc praestare viderem.

Men krijgt een goeden zin met *seg ic* te veranderen in *seget*, zegt het. Versta : Dat ik een vreemdeling ben — zegt iemand van het leger dit (als een verwijt aan mij) — ik ben bereid u te verdedigen (te toonen, dat ik als vreemdeling u beter dien dan uwe eigen landslieden).

1136. *Nu willic wale*: Ik wil, d. i. ik wil toestemmen, ik geef toe. Men zegt nog : *ik wil wel*. — De vijf verzen die in 't latijn dezen zin vooraf gaan, schijnen bij Maerlant in de pen te zijn gebleven. Het

Nunquam Patrona tacebit

Gallica posteritas.

kwam den Vlaming niet te pas.

1140. *Alsoe gaen, l. Alsoe laet gaen.*

1141. *Beidi so wat mi gesciet.*

Eñ wils God niet gehingen,

Men machs altoes niet volbringen.

l. *Bedi so wat nu gesciet, enz.*

— Het is immers de schrijver, die in algemeene bewoordingen, en niet op hem alleen toepasselijk, spreekt.

1146. *Mettien woude hijt doen.*

1. *Mettien woude hijt niet doen.*

— Darius wilde den raad van Patron niet volgen, gelijk overigens uit zijn antwoord blijkt. Sedert een twintigtal verzen moet de afschrijver het bijzonder lastig gehad hebben. Ook ter inleiding van Darius antwoord (v. 1150) schijnt er iets te ontbreken.

1152. *Nochtan en willic niet laten*

Mine liede eñ u verhaten.

— De natuurlijke loop der gedachten duidt aan, dat Darius in deze twee verzen niet Patron, maar alleen zijne verraders bedoelt; het tweede vers zal dus wel dienen gelezen te worden :

Mine liede eñ verhaten.

— *Verhaten*, van iemand afkeerig worden; *odio habere*, zegt Kiliaen.

1154. *Woe wocht ic van hen sceden?* Hoe mogt ik van hen scheiden? — *Wocht*, l. *mocht*. — *Hen* voluit geschreven. Tusschen dezen regel en v. 1174 ontmoet men nog vijfmaal *hen* in volle letters, en wel met den dat : v. 1155, *met hen*; v. 1156, *hen gedaen* (aan hen g.); v. 1160, *hen quaet gesciet*; v. 1164, *hen bequame* (hun dienstig); v. 1174, *hiet hen* (beval hun). Wij lezen integendeel v. 1163, *van eem* (van hen).

1168. *Patron wart so te ongemake.* Patron werd met één ongesteld. — *So*, met één, dadelijk. Men hoort nog dagelijks : ik zal zóo komen, ik ga zóo, enz. — *Te ongemake*, ontsteld, bedroefd, gemelijk. Men bezigt thans nog *ongemakkelijk zijn*.

1170. *Dien hepe*, l. *dien hope*. — Onze middeleeuwsche schrijvers bezigden *hope* in 't mannel. geslacht, volgens *Bilderdijk, geslachtlijst*. Zie ook B. V, op v. 418, B. X, op v. 1541.

1174. *Eñ hiet hen dat si weren gereit*

Te dogene leef eñ leit.

En maande hen aan bereid te wezen, lief en leed te verdragen. — *Te dogene*. Nog bij Kil. was *doghen* niet geheel door *gedoo-*

gen verdrongen, en stond het naast *dooghen* = *deughen*. Het latijn heeft *pati*.

1177. *Bessus, die quade knecht,
Die eem selven sculdich kende
Dat hi Daris doet sere mende.*

— *Mende*, voor meende, gelijk elders *wet God* = weet God, *vechden* = veechden, enz., imp. van *menen*, in den zin hebben.

1181. *Hi ontsach eem, sonder waen,
Dat Patron sijns gewoech.*

Hij vreesde dat Patron zich met hem bemoeide. — Over *ontsien* zie hier voren op v. 1056 en verg. nog Bormans, *Christina*, bl. 118, 207 en 489. — *Gewoech* = gewoog, van *gewegen*, thans *bewegen*. Wegen, zegt Ten Kate (*Aenl.* II, bl. 505), *librare, et olim movere, moveri, et vehi*. *Sijns gewoech*, is nog letterlijk zooveel als *van hem gewaagde*.

1198. *Hier verste hi dese mort
Toten nacht, eñ vor bat vort.*

Thans stelde hij de moord uit tot den nacht, en trok verder voort. — *Verste*, hier over zie de aant., B. VIII, op v. 661. — *Bat vort*, verder. Reeds is opgemerkt dat *bat*, *bet* op zich zélven de beteekenis heeft van beter, en eigenlijk eene voorkeur aanduidt. Zie B. III, op v. 1262. Vóór een bijv. nw. geplaatst, versterkt het de kracht van dat woord: *bat op*, hooger op, III, 1262; *bat gins*, verder, V, v. 589; *bat gehende*, digter bij VI, 601.

1225. Het vraagteeken dient in eene punt veranderd te worden.

1224. *Een man*. — Er staat *een ma*. De afschrijver zal het streepje boven de *a* vergeten hebben.

1235. *Dat het was eñ niet el.*

l. *Dat het valsch was eñ n. e.*

1242. *Gelochte* l. *geloest*, geloofd; het praes. voor het imperf. Het bewijs ligt in het tegenrijm *thoest*, dat niet *thoefte* zijn kan.

1247. *Einve*. — Drukfout, l. *einde*.

BOEK VII.

(Opschrift). *Wie hun dode* l. *wie him*, d. i. wie hem.

12. *Men mach wale weten wat si meent.* — Nergens wordt de logische gang van den zin meer gestoord dan hier, door het invoegen van het praesens tusschen eene reeks imperfectums.

16. *Die maene merrede sonder blijf.* De maan hield onmiddelijk stil. — *Merrede.* Kil. kent *merren*, *marren*, *meeren* : het moet nog ergens voortleven. — *Sonder blijf*, een lap, zoo veel als : zonder vertoeven; dus, onmiddelijk.

19. *Dus vertekende si sine doet.* — Dus voorspelde zij zijne dood. — *Vertekende* is hier zoo veel als vóortekende. Zoo kwamen wij *versien* tegen in den zin van voorzien, I, 387 en III, 1256.

27. *Die wilen was Asien onderdaen.*

l. *Dien wilen was*, enz.

30. *Eñ garsoen eñ knapen.* — Maerlant zal zeker geschreven hebben *Entie garsoen entie knapen*. Een van de twee nw. houd ik voor pleonastisch. Verg. B. III, op v. 1045 volg., en B. V, op v. 1002.

39. *Minsce.* — Schmeller heeft *minste*, gewis door slechte lezing, gelijk hij meermalen wankelt tusschen *c* en *t*.

40. *Weent* = waent; welken klank de afschrijver behield op v. 53, ten einde wangeluid te voorkomen.

43. *Hi sprac iegen sijns selfs sin.* Hij sprak bij zich zelve.

48. *Hepstu*, l. *Helpstu*.

59. *En aldus*, l. *eñ*.

63. *Eñ oft ic qualike hebbe berecht*

Die lande beide nu eñ echt.

En indien ik de landen op een' en ander tijd kwalijk bestierd heb. — *Berecht*. Het woord is overgebleven in *beregten*, de

Sacramenten den stervenden toedienen, lat. *administrari*, fr. *administrer*. — *Nu eñ echt*, eigenlijk nu en later of nu en anderwerf. Op de drie plaatsen in het gedicht, waar ik de uitdrukking ontmoette, sloeg ze telkens op het verledene. *Echt* komt in den *Alexander* meermalen voor in den zin van anderwerf, wederom, even als *echter*; wij ontmoetten het eens in de betekenis van later, en zoo ook *echterste*, laatste. De hier besprokene uitdrukking is evenwel niet het hedendaagsche *nu en dan*, het is er te bepaald voor, en moet meermalen door *steeds* kunnen vertaald worden, gelijk het geval is B. I, v. 897.

71. (*Eñ ofte ic*) *Dien armen ontwijst sijn erve*
Dor des rijcs mans bederve.

En indien ik den arme zijn erf ontzegd heb ten voordeele van den rijke. — *Ontwijzen*, het tegenovergestelde van *toewijzen*, lat. *abjudicari*. *Ontwijst* staat in part. præt. met weglating van het hulpww., dat voren en achter genoegzaam geplaatst is. — *Bederve*, van *bederven*, behoeven, van noode hebben, waarover zie Clignetts *Bydragen*, bl. 133 volg.

73. *Eñ oft ic dor minne eñ oft dor mede*
Hebbe ontervet mine liede.

En indien ik door gunst of door loontrekking mijne lieden onterfd heb. — *Minne*, lat. *gratia* bij Kil. — *Mede* l. *miede*, gelijk overigens het rijm vereischt. Het woord komt veelvuldig in ons gedicht voor, in den zin van *loon*, die ook hier hem toekomt. Ik zet *loontrekking* om des te klaarder den toestand van Darius af te teekenen.

76. *Present*, gifte. Een van de weinige bastaardwoorden in den *Alexander* voorkomende, dat sedert zijn burgerregt heeft behouden.

81. *Eñ ic recht heb gegeven,*
Eñ trouwe eñ al mijn leven.

Het latijn zegt :

Si jura fidemque perosus
In mundi stadio non munda mente cucurri.

Maerlant kan eene flauwe navolging geschreven hebben en gezegd :

Eñ ic recht en heb gegeven,
Eñ trouwe in al mijn leven.

104. *Mesgroten* = misgroeten, boosaardig aanspreken. Indien *groeten*, in den oorsprong *vociferare*, meest in kwaden zin gebruikt werd, gelijk Halbertsma beweert (*Aant.*, bl. 284), dan moet reeds in Maerlants jeugd het woord verzacht zijn, vermits de dichter er het kwaadduidend voorzetsel *mes* (mis) aanvoegt.

107. *Hen*, aldus.

115. *Antropos*, l. *Atropos*, eene der drie schikgodinnen.

120. *Twi*, waarom. — Vroeger twijfelde ik of dit woord wel eenmaal in het gedicht voorkwam. Dit was eene misgreep: ik heb het meermalen in de tweede helft van het werk ontmoet. Het staat hier tusschen *warom* ingesloten, ja in den *Ferguut* komen beide woorden in éenen adem voor:

v. 1996. In weet waeromme no twi.

Doch hier meen ik dat *twi* beteekent *hoe*, gelijk nog de spreekwijze is *hoe of waarom*. In de beteekenis van *hoe* komt het in den *Alexander*, volgens mij, nog voor B. VIIJ, v. 718, en IX, v. 560. Of indien men aan *twi* enkel de beteekenis van *waarom* wilde toekennen, staat dan daar het oudere naast het jongere, als eene soort van pleonasmus, gelijk plaats had met *bernen en branden* en menig bastaardwoord naast de eigene uitdrukking?

127. *So en doden mi niet die scalke*. — In de middeleeuwen had *scalc* eene veel ongunstigere beteekenis dan thans. Oorspronkelijk een slaaf, verstond men er een loozen, doortrapten deugeniet door.

128. *Aen enen balke*. — In Westvlaanderen, althans te Kortrijk is *balke* van 't vrouwelijk geslacht.

140. *Eñ*, l. *en*, neg. Het scheiteeken achter *knapen* is te veel. — *Hen*, aldus.

148. *Vander quader scalker scaere*. — Vroeger merkten wij reeds de verbuiging *der Sonner* op.

155 *Eñ die Percen*. — Tusschen dit en het voorgaande vers

moet er iets zijn uitgevallen; trouwens in zijn tegenwoordigen stand slaat dit *eñ* op niets. — *Herre*, l. *here*.

162. *Wat suldi doien!* Wat zult gij (ellendig) sterven! *Doien* voor *dooden*, sterven. Althans meen ik dat hier de gissing van den schranderen Ten Kate bewaarheid wordt, wanneer hij zegt: « Wijders is wel waardig te overwegen of niet voormaels de alleroudste grondbeteekenis mogte geweest zijn, *ontbonden worden* (vermits het sterven de ontbinding van eenig levend schepsel aenduidt), of anders, *overgaen tot eene andere gedaente*. » *Aenl.*, II, bl. 613. Het angs. heet *dydan*, sterven.

163. *We ongestede es dit geval.* — Hoe onbestendig is het lot. Kil. heeft *gestaedt*, in statu collocatus.

165. *We wandele es die aventure!* — Hoe veranderlijk is het lot! De regel is eene herhaling in andere woorden van v. 163. Doch *wandele* of *wandel* is een adj., dat Kil. niet meer kende, wel *wandelbaer*, hetwelk hij voor oud opgeeft. Wij ontmoetten *wandel aventure*, B. VI, v. 526, en *wandelre dan een wint*, B. II, v. 421.

167. *Van den oesten toten westen.* — Dit vers heeft geen tegenrijm. Er is dus waarschijnlijk een regel uitgevallen, al lijdt er de zin niet bij. B. X, v. 569 leest men *van westen tote oesten*, « van west tot oost, » en denkt zich de woorden als eigenamen.

169. *En*, drukfout, l. *eñ*. Zoo ook v. 186.

178. *Met groten scame*, drukfout, l. *met groter scame*.

188. *Want vliet hi, wi volgen na.* Want vliedt hij wij volgen hem na. — Nog eene elliptische uitdrukking, waaronder verstaan wordt: (*zoo dachten zij bij zich zelven*). Deze regel zou dan best tusschen guillemets staan.

197. *Wi*, l. *wie*.

206. *Ebactrina*, l. *Ecbactana*, en zie *Aant.*, B. VI, op v. 813. Deze overoude hoofdstad van gantsch Mediën diende tot zomerverblijf der persische koningen. In haar sterk kasteel bevond zich 's rijks hoofdschatkamer.

212. *Wende* = waende.

213. *Actinge*. — Schmeller schreef *attinge*, doch twijfelde

in eene kantaanteekening of niet *actinge* te lezen ware. Wij kwamen reeds vroeger de schrijffout *actinge* voor *achtinge* tegen.

221. *Doer*, l. *doen*, toen.

227. *Woet*, overlandsch voor *hoet* = hoe het. Zie ook v. 228, *woen* voor *hoen*, d. i. *hoe en* = hoe hem.

245. *Conin*, l. *coninc*.

256. *Gesellen*, l. *gesele*, geesel.

265. *Her en dare*. — *En*, aldus; doch beter *eñ*. Dezelfde aanmerking geldt voor *en*, v. 279.

280. *Want hen waren die strate cont*: Want de wegen waren hun bekend. — *Hen*, dat. plur. Zoo ook v. 287.

290. *Brocubelus*. — Het latijn heeft *Brucubessus*.

299. *Gewapen*, l. *gewapent*.

307. *Doe die griexe scare hoerde*, l. *doet die griexe*, enz., of misschien, *doe die griexe scare dit h*.

313. *So mocht men horen dat baraet*: Mogt men dat verward gerucht hooren. — Aan Clignett kwam *baraet* anders niet voor dan in den zin van bedrog, ontrouw. Hier is het duidelijk gerucht, of liever verward gerucht, misbaar, rumoer, gelijk het bij een verwarden aftogt is. In dien zelfden zin komt het voor B. IX, v. 57, waar de dichter spreekt van 't gerucht dat de Atesis en de Ganges bij hun samenvloeijen maken:

Si maken harde groet baraet,
Daer eer stroem te gader gaet.

314. L. *En wagen horen eñ kerren*. Verg. v. 182.

329. *Voetgenher*, l. *voetgangher*, gelijk vroeger op meer plaatsen.

355. *Hen*, aldus.

352. *In* voor *en*, gelijk vroeger reeds is opgemerkt, l. *eñ*.

360. *Si scoten eer wapen of*. — Men zegt nog: zijne kleederen, wapenen aan- of afschieten, voor aan- of uitdoen. — *Of* voor *af* is nog in de westvlaamsche uitspraak.

367. *Eñ te Daris*, l. *eñ spraken te Daris*.

376. *Ic bidde u, ocht minen goden
Dat ghi mi wilt doden.*

Er zal wel moeten gelezen worden :

Ic bidde u, ocht mine goden
Gedoghen, dat gi mi, enz.

387. *Te naren, l. te waren, de gewone stoplap.*

397. *Hen, aldus.*

398. *Eñ scoten op Darise, eeren here,
Menegen spiet eñ menegen gere.*

Het latijn zegt :

*Dominumque patremque cruentis
Confodiunt jaculis, et in ipsum grandinis instar
Spicula conjiciunt.*

De geren vielen dus als hagel op den ongelukkigen Darius. Doch wat is een *gere*? Volgens het latijn zou het een pijl, schicht zijn. In het middelhoogduitsch vindt men echter *pheil* en *gere* naast elkander gevoegd :

Unde begundens vaste schiessen
Mit pheilen und mit geren.

De naam komt van de wiggevorm der ijzeren punt, gelijk nog de Vlaming het woord gebruikt om de spitstoelopende pand van een kleed aan te duiden. Ziemann stelt het gelijk met het gotisch *gáis*, lat. *gæsum*, fr. *gése*. Het *gæsum* was een wapen van de ligte troepen : de Franschen gebruikten het nog in de dertiende eeuw, dus in den tijd van Maerlant. Het was een werpschicht van halve lengte. Zie over dit wapen Bardin : *Dict. de l'armée de terre*, op *Gése*; Ziemann op *Gér*; *Tweede proeve van oudheid- taal- en dichtkunde door het genootschap : Dulces ante omnia musae*. Utr. 1782, bl. 7-16, bevattende eene verhandeling over het woord door Alewijn, volgens den uitgever van het tweede deel van den *Spiegel historiael*. Deze uitgever beweert (bl. 104), dat door den schrijver van den *Segelijn van Jerusalem, Ghere* en *Swaert* onderling verwisseld worden. Doch zijne andere aanhalingen pleiten voor onze uitlegging.

402. *Dant sine int herte niet en raechten.* — Voor *dant* lezen men vrij *want*. Wat *raechten* (raakten) betreft, het moet rijmen op *brachten*. In de huidige spraak wordt het nergens, vermeen ik, uitgesproken *rachten*, wel *rakten*; doch het rijm blijft even ongelukkig. De Westvlamingen zeggen evenwel *gerochten*, *brogten*, en misschien heeft de jonge Maerlant zoo geschreven. De herhaling van den zelfden rijmslag in de twee opvolgende verzen kan geene ernstige opwerping zijn tegen deze meening, aangezien het verschijnsel meermalen in ons gedicht wordt waargenomen, onder anderen in dit boek v. 1250-53, 1316-19.

406. *Hen*, aldus.

414. *Her in ter*, hier en daar, v. 475 *her in tere*; B. VIII, v. 66, *her int dare*. Elders *her en dare*. Over *in* = *en* spraken wij reeds B. I, op v. 289.

415. *Si een*, l. *si en d. i.* zij zich.

416. *Daer bleven V° amirale.* — Van het arabisch *Amir*, hetwelk de beteekenis heeft van heer, bevelhebber, kwam het woord *amiral* (admiraal) naar het Westen over. Het beteekende een' veldoverste. Van eenen vlootvoogd zei men: *amiral ter zee*. Later werd het woord enkel op eenen vlootvoogd toegepast. Onder het huis van Boergonje kreeg Vlaanderen zijnen admiraal. Het latijn zegt: *Quingenti quirites*.

423. *Ere*, l. *here*.

429. *Overwaecten*, l. *overwieken*, rijmende op *Grieken*. *Waken* was dus bij Maerlant van de sterke verbuiging. Er zijn meer voorbeelden in ons Hs. van het gelijkvloeiend maken van werkwoorden.

433. *En* aldus, doch, l. *en*.

454. *Dat wonder dat die coninc dede*, l. *Dats wonder dat die coninc dede*.

448. *Dat hi verweren mochte*, l. *dat hi hem v. m.*

456. *Te ware*, l. *te waren*: *waren*.

457. *Dier*, l. *daer*.

459. *Dan es Alexander hadde eer*, l. *Dans Alexander h. e. d. i.*, dan Alexander weleer er van had, namelijk krijgsgevangenen.

In het fransch zou men zeggen : qu'Alexandre n'en avait auparavant.

461. *Drie M°*, drie honderd duizend. De kopij heeft eene kleine *o* boven de *M*, wat de drukker met zijne karakters niet kan terug geven. l. *Drie M* of .ij.^m, gelijk op v. 472. Bij Galtherus leest men *clari ter millia quirites*. Wij vinden hier *quirites* vertaald door *princen*, terwijl wij het op v. 416 overgebracht zagen door *amirale*.

470. *So*, drukfout, l. *soe*, zoo.

478. *Maer ic meen sijs niet en vonden* : dat zij er niets van vonden, d. i., dat zij hem in 't geheel niet vonden. Het volk spreekt nog zoo.

481. *Dart een lijc was over al*, l. *dart eenlijc was overal*. — *Eenlijc*, eenzaam. Te Kortrijk zegt men *Eendelijc* voor gruwzaam.

484. *Die flume heet Albene*. — Bij zijn model vond Maerlant dezen naam niet, ook niet bij Curtius. De geschiedschrijver maakt zelfs geene melding van eene rivier of beek. Onze dichter was dus niet verlegen om eigennamen te verzinnen, gelijk wij trouwens reeds vroeger zagen, of om de aardrijkskunde grillig te verwringen. Er was inderdaad eene rivier *Albanus* gekend, en in Azia gelegen, doch in Albania. Deze rivier, die in het Kaspisch meer vloeide, behoort thans tot de russische provincie Daghestan, in het Kaukasich gebied. Ze ligt tamelijk verre noordwaarts van de plaats waar de stervende Darius gevonden werd.

Reeds in het derde boek, v. 1155, vermeldt onze dichter de *Albane*, en juist op eene plaats waar hij zijn model verlaat. Gauthier vergelijkt daar Alexander aan eenen jagthond die door het dikke woud het wild opspoort. Het komt mij voor dat *Canis* aan Maerlant voor den geest gewemeld heeft en dat hij er *Canus* van heeft gemaakt, die dan tot eene rivier gedijd is, gelijk onze dichter elders van *Cydnus* eene zwaan maakt.

485. *Tuschen Brandijs en Nele*

En sijn niet .ij. soe soete beken.

— *Brandijs*, *Brandusium*, staat reeds vermeld B. V, v. 1075. Wat *Nele* betreft, de ouden kenden *Nelia* een plaatsje in Thessalië, en het riviertje *Nelus* in Spanje, thans Rio-de-la-Puente volgens Forbiger (III, bl. 19). Wanneer men de kaart van Europa beschouwt, dan is men geneigd te gelooven dat Maerlant eerder aan het spaansch water dan aan het grieksch stadje zou kunnen gedacht hebben, indien één van beiden hem voor den geest gezweefd hebbe. De omstandigheid dat er van eene rivier spraak is, pleit mede voor de *Nelus*. In dat geval stond er misschien oorspronkelijk *Entie Nele* in plaats van *eñ Nele*.

500. *Gwont*, l. *gewont*. Nogmaels de *e* van het augmentum weggelaten..

509. *Eñ die here met groten prige*

Was van Percen eñ van Meden.

— *Prige* wierde hier niet zeer gelukkig verklaard door ijver, drift, of nijd, gelijk Huydecoper wil in zijne *Aanm.* op Stoke, I. 56, even zoo min als hier voren, B. II, v. 980 :

Vecht als ic doe, om prijch,
Deelt met mi den starken wijch.

In beide gevallen schijnt het woord in den onstoffelijken zin van glorie te moeten worden opgevat. Anders komt het nog al in den zin van drift voor :

II. 457, Si quamen daer met groten prige.

III. 560, Die iegen eem vacht met prige.

VII. 452, Die Grieken waren van groten prige.

Te prige laat zich goed verklaren door om strijd, b. v. :

IV. 1041, Begonsten si al vlien te prige.

VII. 255, Die heren riepen al te prige.

Ik meen zelfs dat het in de beteekenis van strijd dient opgenomen te worden :

II. 725, Want die knechte die willen prijch
Houden iegen sinen here.

En zoo is *prijchspel*, elders *nijtspel* anders niet dan strijdspel :

I. 1148, In een prijchspel daer si waren.

512. *Polistratus conste wale*

. *Beide iodsch eñ griexe tale.*

— *Iodchs.* Er diende te staan *intsch* (indisch), gelijk trouwens Galtherus aanwijst :

Cumque rogaretur indo sermone quis esset.

B. X, v. 564, 595, komt *ints*, *indtsch* voor, ook in gezelschap van het grieksch. Heeft Maerlant *iodchs* = joodsch geschreven? Een weinig verder spreekt hij van *ebreus* en *caldeus*, v. 702-705.

515. *We du?* wie gij? — *Du* rijmt hier op *nu*, en zal dus niet op zijn overlandsch (*doe*) geklonken hebben.

519. *Nu hebbic geen geluc meer,*

Dat du verstaes mine tale.

— Darius rekent het voor zijn laatste geluk, dat hij in zijn uiterst oogenblik zijne eigene taal nog kan hooren en spreken. Dit gevoel zit in het menschelijke gemoed, hoe verbasterd men anders moge zijn. Het latijn is wijdluftiger, doch min gemoe- delijk :

*Hoc unum Dario solum solamen habetur ,
Quod tecum mihi non opus est interprete lingua
Quod loquor extremum discretis auribus , et quod
Non erit extremas in cassum promere voces.*

523. *En ic en bidde nemmeer.* En dan bid ik u niet meer. — *En* aldus; het streepje is vergeten. — *Bidde*; spreek uit *biddé*, d. i. *bididi*. — *Nemmer*, op andere plaatsen *nummeer*, *nummee*. Ook meer bepaaldelijk voor *nooit meer* komt het voor.

524. (Opschrift). *Doe lach*, l. *doe hi lach*.

539. *Eñ mi were gevallen stade.* En mij ter hulpe viele. — *Kil.* heeft *staede*, *auxilium*; *te staede komen*, *venire auxilio*; *staede doen*, *usui esse*; *in staede staen*, id. ontzet doen. Op andere plaatsen van het gedicht beteekent *stade* gelegenheid.

571. *Hen*, aldus. *Dat.* plur. Op v. 552, *onder hen*.

577. *Seche hen mijn viande.* — *Seche hen*, d. i. *sachen* = zagen hem.

580. *En*, aldus. l. *eñ*.

620. *Wine souden niet over iagen*

Lant eñ pert.

— Voor dit *overjagen* zou men thans zeggen *doorjagen*, *doorbrengen*, d. i. *verkwisten*.

622. *In dien mede.* — Er zijn twee soorten van *mede*; de eenvoudige, anders ook honigwater geheeten, zijnde een bij zieding gemaakt mensel van water en honig, in 't latijn *hydromel*, van 't grieksch *ιδρόμελι*. De andere, der Grieken *Οινόμελι*, der Latijnen *Mulsum*, is ook een mengsel van honig en water, maar dat door gisting wijnachtig geworden is. De noordsche volkeren waren op dezen drank zeer gezet, en de Eddas gewagen meermalen er van. Het is natuurlijk van dezen laatsten, dien Junius *Wijnmeed* noemt, dat Maerlant hier spreekt. Wat echter het latijnsche *mulsum* betreft, moet ik opmerken dat in de middeleeuwen de naam van *mulsa* gegeven werd aan het honigwater. Zoo lees ik in de Geneesleer van Avicenna, in 't begin der XIVe eeuw bewerkt: « Ende geuet hem te drinkene met *mulsa*, dats borne gesoden met zeeme te gadre. »

623. *Daer die goliase gerne in sijn.* — In den *Sp. hist.*, 1^e uitg., d. IV, bl. 254, leest men in 't rijm *goliarden*, dat in eene aant. verklaard wordt, naar Ducange, door *joculatores*, *bufones*. Roquefort voegt er de beteekenis bij van *vraat*, *zweiger*, *slechte kerel*, *kwast*. Mij dunkt dat Maerlant hier minder de eersten in het oog heeft, als zittende in den *meê* en in den *wijn*. *Zweiger* en *kwast* passen er beter op. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 203.

624. *Wijn, clareit eñ brufcart.* — In zijnen *Naoogst*, bl. 18, geeft Halbertsma het voorschrift op van den *Clareit*, dat hij echter ten onregte engelsch zegt te zijn, enkel omdat het getrokken is uit het Bodeleaansch Hs. der *Medulla Chirurgiae Rolandi*. Rolandus immers was een italiaansch heelkundige uit de dertiende eeuw, een van de zogenaamde *Vier meesters* des Salernitaan-

sche school. Dat voorschrift luidt als volgt: « Claretum bonum, sive pigmentum ⁽¹⁾. — Accipe nucem moschatam, cariofilos, gingebas, macis, cinamomum, galangum; quæ omnia in pulverem redacta distempera cum bono vino cum tertia parte mellis; post cola per sacculum, et da ad bibendum. Et nota, quod illud idem potest fieri de cerevisia. »

De Vlamingen gingen volgens eene andere wijze te werk: Zij maakten eerst alcoholtinktuur van *clareitcruden* met kandijsuiker en voegden dit mengsel bij den wijn. Zie hier wat men in het Hulthemsch Hs., dat onder anderen de werken van Yperman bevat, achter het artikel « Aqua vite, dats water des levens, of levende water » leest. « Wildi oec maken .1. clareyt, so nemt alreande manieren van cruden daer men clareyt of maect, ende doet stampen te pulvere, ende nemt hart suker also vele als ghi cruuts hebt, ende bindet in .1. wel dunne doekelkijn van enen hoeftlede ende legget int water [water des levens]. Ende alst wel enen halven dach darin gelegen heeft so wringet uut ende legget noch anderwerf daer in, ende wringet dan; ende doet aldus .3. werf of .4. werf. Dit sal u water maken so goet ende so starc dat ghi met .1. lepel vol waters maken selt meer dan .1. stoep vol clareyts. Ende na dien dat ghi uwen clareyt goet wilt maken, so mogedi u water goet ende starc maken; ende al heeft die wijn den smaec van den clareyte, hem blijft nochtan sine varuwe. Ende gieti ⁽²⁾..... wijn in .1. nap ende van den watre daer in, dwater sal den wijn dorvlieten ende boven comen. — Ende steect .1. bernende kersse in dien wijn, die wijn sal bernen also lange alse die materie geduert van den

⁽¹⁾ Mouskes maakt onderscheid tusschen *claré* en *piument* (pigmentum). Men leest bij hem:

v. 5479. *Et ces justes plainnes de vin*
Et de claré u de piument.

Reiffenberg merkt daarop aan: « Claré, claret, vin qui n'était ni rouge ni blanc: il y en avait de plusieurs nuances, gris, paillet, œil de perdrix, etc. *Piument*, vin préparé avec des épices. » Hij verwijst naar Le Grand d'Aussy, *Hist. de la vie privée des Français*, 2me édit., III, 65 en 67.

⁽²⁾ In 't Hs. iets uitgewreven.

watre : nochtan sal die wijn also goet siin alse hi was, ende bat smaken dan hi dede. »

Men zou mogen veronderstellen dat deze *gebernde Clareit* wel dezelfde drank mogt zijn als de *Bruscart* (want zóo is wel de echte lezing, en niet *Brufcart*). Het mlat. had *bruscare*, branden, waaruit een of ander apotheker de naam van den drank kon samengesteld hebben. Doch deze naam moest dan uit eene romaansche taal genomen zijn : nergens echter heb ik daar eenig spoor van ontdekt. Het kwame zelfs zonderling voor, indien de *Bruscart* dezelfde drank ware als de *gebrande Clareit*, dat eene eeuw na den *Alexander* deze naam niet meer zou bekend geweest zijn aan eenen man der kunst.

Ik ben geneigd eene meer inlandsche afleiding aan het woord toe te kennen. Voor *bruizen* zegt de Vlaming *bruisschen*, tusschen Lei en Zee klinkt het *bruschen*, dat men *bru—sken* uitspreekt. *Bruusc* — *aert* ware dus zooveel als schuimende drank, bepaaldelijk schuimende wijn in de besprokene zinsnede. Le Grand d'Aussy getuigt dat men in de middeleeuwen bruizende wijnen kende. In zijne *Hist. de la vie privée des Français*, III, bl. 15, spreekt hij van « les vins blancs (d'Avignon) qui pétillent hors du verre, et qui flattent l'odorat autant que le goût. » Dit zegt hij op gezag van Baccius, *de naturali vinorum historia*, Romæ, 1596.

627. *Hen*, aldus, dat. plur.

642. *Een rijk man, die cume can beden*
Sinen pater noster in sinen creden,
Hevet provende eñ personaet:

— Geheel de tirade tusschen v. 606 en 684 vertoont ons Maerlant als strengen zedemeester, gelijk wij hem uit zijnen lateren *Wapen Martijn* leeren kennen. Hij moet dus reeds wel gezet van zin geweest zijn toen hij den *Alexander* schreef. — *In* voor *en* (*eñ*), gelijk meermalen. — *Creden*, l. *crede* (en zoo ook : *bede*), De *Credo*, het *Christen geloove*, dat met het *Vader ons* sedert eeuwen tot de kinderleere behoort. — *Provende*, *prehende*, *sacerdotis proventus*, van *provenire*, voortkomen. Het was het

regt dat een geestelijke had om in eene kathedrale of collegiale kerk, waartoe hij behoorde, zekere inkomsten bestaande in geld of in vruchten, te ontvangen. — *Personaet*, pastoorschap, bediening van parochiepastoor. Zie Kil. op het woord *Persoon*. In het *Belgisch Museum*, dl. II, bl. 162 en volg., staat een belangrijk stuk rakende het personaatschap der kerk van Nispen bij Breda, van het jaar 1421.

645. *Een arme cleric die bi eem staet,
Die ter cure es wael fondert.*

— *Clerc*, mlat. clericus, beteekende een geleerd man; en daar in de vroegste tijden onzer middeleeuwsche ontwikkeling, de geleerdheid voornamelijk onder de geestelijken te vinden was, verstond men door klerk bepaaldelijk een geestelijk persoon. Dewijl de geleerdheid verbonden was met de kennis van het latijn, het eenige voertuig van beschaving en wetenschap vóór het einde der XIIIe eeuw, zoo bragt men den titel van klerk over op ieder persoon die latijn kon, ja leerde, nagenoeg gelijk thans het volk in Vlaanderen iemand geleerdheid toekent naar de hoeveelheid fransch die hij magtig is. *Clerc* is hier in den zin van geestelijk persoon, gelijk op v. 648 *clergie* de geestelijkheid beteekent, fr. *clergé*. — *Cure*, van het latijn *curia*, hetzelfde als *personaet*. Thans nog spreekt ieder pastoor van zijne cure. — *Fondert*, men bezigt nog b. v. : *gefondeerd wezen in zijn regt*.

652. *Hedde dat heerscap och gelove
Dat groten sonden weren roef,
Sine souden niet so vele striden.*

Ik zou voorstellen te lezen :

*Hadde dat heerscap oec geloef
Wat grote sonde ware roef,
Sine, enz.*

Geloofden de heeren wat groote zonde het rooven is, zij zouden niet zoo veel twisten. — Maerlant heeft meer voorbeelden van een woord *in concreto* met het werkwoord in het meervoud. — *Heerscap*, ook *heerschapper* (van waar heerschappij), meester, gebieder, vorst. Het woord is nog veel gebezigd, vooral ten platten lande,

wanneer men iemand van hooger rang of gezag aanspreekt. — *Striden*, twisten. De Climax wijst hier de beteekenis aan. Te Kortrijk is de verkorting *striën* van dagelijksch gebruik.

656. *Vrederic en hadde, dats mijn waen,
Den paus verdreven daen,
Die geheten was Innocent.*

— Er is hier spraak van keizer Frederik II, en van Innocentius IV, die tot paus gekozen werd den 25 juni 1243, en overleed den 7 dec. 1254. Innocentius, die vóór zijn pausschap de vriend was des keizers, ten einde het misnoegen van dezen te ontgaan, nam den 2 dec. 1244 de wijk naar Lyon, waar hij verbleef tot na de dood van Frederik, welke voorviel den 13 dec. 1250. Intusschen werd de keizer den 17 julij 1245 op het Concilie van Lyon in den kerkelijken ban geslagen, en van den keizerlijken troon vervallen verklaard.

Indien het *was* van v. 658 niet tot de menigvuldige schrijffouten van den kopist moet gerekend worden, dan kunnen deze verzen niet vóór het midden van december 1254 geschreven zijn. De twee opvolgende regels:

Hadde hi versien dien torment,
Dien hi doget alte hant.

konden dan stellig op den overledene slaan, dewijl Frederik in den ban der kerk gestorven was, en dus de dichter, volgens de begrippen van zijnen tijd, stellig mogt aannemen dat 's Keizers ziel buiten het rijk der zaligen gesloten was.

Ik meen echter met Jonckbloet ⁽¹⁾ dat men lezen moet *es*, en dat het *torment* niet den helschen ketel beduidt, maar Frederiks hartzeer van zich van den keizerlijken zetel verstooten te zien. Het is trouwens niet te veronderstellen dat tusschen het vervaardigen van den vijfden en van den zevenden zang van een gedicht, dat Maerlant voor zijne beminde schreeft, eene tijdruimte van zoo vele jaren zou verlopen zijn. Zie daarover de *Aant.*, B. V, op v. 1213, en B. X, op v. 1527.

⁽¹⁾ *Geschiedenis der middennederlandsche Dichtkunst*, II, bl. 456.

De twist tusschen Frederik en Innocentius had plaats na het opstellen van het latijnsch gedicht. Ook spreekt Galtherus van andere geestelijke personen door den naijver der wereldlijke magt beledigd, namelijk van Robrecht van Brugge, den opvolger van Sint Bernard, en van den H. Thomas van Kantelbergen :

*Non caderent hodie nullo discrimine sacri
Pontifices, quales nuper cecidisse feruntur
Vicinae modico distantes aequore terrae.
Flandria Robertum, caesum dolet Anglia Thomam.*

666 *Erntsce*, in plaats van *ertsce*, aardsche. Zie de *Aant.*, B. I, v. 1045.

669. *Eñ dier richeyt werden in inne*. — En den rijkdom ge-
waar worden, d. i., dat men rijk is geworden. Zoo ook in den *Fer-
guut* :

v. 1250.

Want si vrucht

Dats haer oem mach werden *in inne*,
Dat si ten ridderwaert draghet minne.

Zie over *in inne worden*, merken, ge-
waar worden, *in inne we-
sen*, weten, kennis dragen, *in inne maken*,
doen weten, bekend maken, Huydecoper op
Stoke, II, bl. 255 volg.; De Vries, op
der *Leken Spiegel*; De Jager, *Verscheidenh.*,
bl. 265-268.

672. *Hine en laettier selen*. — *Laettier l. laet dier*.

682. *Eñ hi raect altoes niet*

Wattieer selen gesciet.

En hij reket te geenen tijd wat den zielen geschiedt. — Reke-
nen is het frequentatief van *Reken*, *raken*. Goth. *Rikan*, samen-
brengen; Angs. *Reccian*, opstellen, vertellen, zeggen. Verg.
Halbertsma, *Aant.*, bl. 54. — *Altoes niet*. Over *Altoos*, altijd, zie
Bormans, *Christina*, bl. 505, alwaar hij zegt dat het niet den
duur aanduidt, maar in den zin is van « bij ieder gelegenheid,
telkens, gestadig. » — *Wattieir l. wattier*.

695. *Jacob hevet eel deel bescreven*

In diedsce dijn orlogē inde dijn doen.

— *Eel l. een*. — *Inde l. ende (eñ)*. — *Doen*, handeling, werking,

daden. Zie B. IV, op v. 425. — *Diedsce*; op andere plaatsen van ons gedicht *dietsch*, bij de middeleeuwsche schrijvers meestal gebezigd voor Nederlandsch, in tegenoverstelling van *duitsch*, waardoor men meer de overlandsche tongvallen verstond. In latere tijden evenwel maakte men geen onderscheid, en men bezigde *duitsch*, *duytsh*, zoo wel voor neder — als voor hoogduitsch. *Ie* en *uu* trouwens verwisselen onderling gestadig in onze taal, b. v.: *vier* en *vuur*, *bestieren* en *besturen*, enz. Weleens bezigde Maerlant dietsch voor eene gewestelijke spraak, name-lijk in de bekende plaats van *Sinte Franciscus leven* :

v. 133. Duuts, dietsch, brabant, vlaemsch, zeeus.

Thans bezigt men nog in Brabant *dietsch* om de landstaal aan te duiden.

De naijver moet eenen strijd tusschen *Dietsch* en *vlaemsch* doen anstaan hebben, welke door de afschrijvers vrij wel onderhouden werd. In de verschillende, door professor David ter zijner uitgave gebezigde Hss. van den Rijmbijbel staat bestendig *dietsch*. Van *der Naturen Bloeme* heeft het Hs. D. *vlaems*, ja H bevat *duitsche*. Voor mij ligt een Hs. uit de xive eeuw van den *Wech van salicheden*, waarvan het slot zegt : « Ende bid met minnen over den priester die dit boukelkin ghetrect heeft vten latine ende vergadert ten *vlaemschen*. » Van dit werk verschenen in de opvolgende eeuw twee uitgaven : in de éene vindt men mede ter aangehaalde plaats *vlaemsche*, in de andere echter *dietsche*. Het zelfde verschijnsel doet zich voor in de door mij ingeziene handschriften van Ypermans Heelkunde.

695. *Meester Wouter van Zastelien*. — Vroeger *Wouter Castelien*, B. V, v. 987. Beter *W. van Castelien*, naar zijn franschen bijnaam, de Chatillon. Zijn eigenlijke naam was Philippe Gautier. Wij zien hier de *z* den klank nabootsen der fransche *ch*.

723. *Die thuyssen him was*. — Schmeller schrijft *hun*, doch twijfelt of het niet *him* = *hem* is. — *Thuyssen* = tusschen.

728. *Mettien nam hi wel gereet*
Mettien hant zijn pellen cleet ;
Sine ogen droegde hi metter slippe.

Het latijn zegt :

Ergo ubi purpureo lachrimas siccavit amictu
Purgavitque genas.

Hier komt *pelle* voor, niet als kleed, maar als stof waarvan het kleed gemaakt is. Het staat er om het *purpureo* uit te drukken. Het purper behoorde tot de kostelijkste kleurstoffen.

Ook bij andere schrijvers ontmoet men *pelle* voor de stof. De dichter van *Sinte Servatius legende* spreekt, I, 3176, van :

Eyn duere decksele van pellen.

Of scheering en inslag dezer stof steeds zijde waren, gelijk de uitleggers schijnen aan te duiden, zou ik niet durven bevestigen. Het volgende, onder anderen is mijner terughouding gunstig :

Van spaensche pellene was die paneel
 Met siden gewracht, gestiet, geschakiert
 Ende utermaten ghesiert.

Flor. en Bl. 1505-05.

De zijde dient hier tot opsiering der pellene schabrak.

De pellene stof schijnt niet ongelijk aan het hedendaagsch damast, dat in pracht en in kostelijkheid der grondstoffen verschilt van het eenvoudige matrassengoed tot het van zijde en goud gewevene *droquet* en het *brocantelle*, waarvan keten en inslag zijde zijn met goud belegd. Deze twee laatste stoffen dienen vooral voor rijke kleedingstukken, chazuifels, bedgordijnen en muurpaneelen, nagenoeg zoo als wij zien voor de pellen. In *Sinte Servatius legende* rooft de hertogin uit de tresoorkamer van den heilige eenen pellen :

II. 1856, Doen verwan sij (ze = haar) die ghiericheit
 Om eyn pellen dien sij sach.

Daar liet zij zich een kleed van maken :

1868, Eyn cleyt sij daer aff maken lyet.

Welk kleed welhaast onder den naam van *pellen* terugkomt.

1926, Daer nam ich desen pelle
Dien ich hij (*hier*) aen draghe.

Zonder den dwang van het rijm zouden wij in het vers, dat aanleiding tot deze aantekening gaf, mede *pelle* gelezen hebben: er is hier trouwens kwestie van het schoudermanteltje, de *Chlamys* van den griekschen krijgsman, dat Alexander uit eerbied voor lijkkleed bezigt. Zoo doet de engel op het lijk van Sinte Servaes:

I. 5176, Eyn duere decksele van pellen
Leechde der enghel over hon.

Ook de kerkvanen werden *pellen* geheten, gelijk bij Stoke:

I. 940, Daertoe offerde hi ter stede
Tue diere pellen, die men dare
Te hoghen tiden hanghet openbare.

Zelfs de tapijten tot kussens dienende. In den *Ferguut*:

1263, Enen pellen ghine men daer sprede,
Daer si opsaten onder hen beden.

Dit woord *tapijten* heb ik in eene voorige noot (d. I, bl. 455) onjuist verklaard, als waren ze enkel tapijtwerk zoo als men dat hedendaags ziet. Ook het dekkleed van een paard kon van pellen zijn, waarop figuren, waarschijnlijk van goud, waren gestikt. Zoo lezen wij in *Floris en Blancefloer*:

v. 1512. Van pellene was al ghewracht die coerture,
Daer was in ghewracht meneghe creature,
Onder vische, vogle ende serpent.

Uit dit alles is op te maken, dat men enkele op zich zelve staande pellen vervaardigde, zoo wel als pellene ellestoffen; dat de pelle *desseins* had, dat ze eene kostelijke, soms allerkostelijkste stof was.

751. *Dicke*. Een assonans met *slippe* van den vorigen regel.

739. (*Coninc*) *Van Percen, van meneger steden,
Eñ van den lande van Perci.*

— Maerlant zal toch geen tweemaal in éenen adem Persiën vermeld hebben. Zie verder v. 1045-46.

741. *Men sal di verre eñ oec bi.* — Zoo di niet in daer te veranderen is, zal het wel als expletivum moeten opgenomen worden, gelijk men nog dagelijks in den mond heeft. « Men zal u daar met lof van spreken. » Bilderdijk wijst er op in eene noot op Huygens, dl. VI, bl. 147.

748. *Om dat weers so cone, l. om dattu waers so coene.*

765. *Hen, aldus, dat. plur.*

775. *Al die werelt mijnre scaren, l. Al d. w. met mijnre s.*

780. *Dat si moten gaen in hant*

Met al den van Overlant.

— Er ontbreekt een woord. — *Overlant*, namelijk het land van over den Rijn, onderscheiden van *Almaniën* (v. 785), dat Hoogduitschland beteekent.

784. *Also waerlijc moet ic liden*

Moniou den berch.

— Het *trajectis Alpibus* van het latijn geeft hier genoegzaam de beteekenis van *Moniou* aan. Zie *Aant.*, B, V. 1071. — *Liden*, gaan, voorbijgaan, doortrekken. Wanneer de werking bepaald is, dan is ze doorgaans aangewezen door een voorzetsel, b. v. :

IV. 48, Die daer *onder* liden.

VII. 1720, Dat seggen si dier *bi* liden.

IX. 1071, Dor dinen [wille] willen wi liden
Over die vreselike zee.

Doch het voorzetsel blijft somtijds weg, gelijk hier, als mede :

X. 554, Want die rochen nauwe sijn,
Daer liden moet dat here dijn.

795. *Want men groeffene niet so houde. Want men begraafde hem niet zoo dadelijk.* — *Groeffene*. Thans heerscht nog bij den Vlaming de sterke verbuiging in graven, begraven.

— *Houde*, aanstonds, haastig, spoedig, schielijk. Zoo ook hier voren :

v. 518. Want die stuvinge van der mouden
Verdonkerde die claerheit al te houden.

Hier is *al te houden* zoo veel als *alte hant* = dadelijk. Verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 567, 449 en Clignett, *Bydr.*, bl. 62.

Op andere plaatsen beteekent *houde*, gunst, vriendschap, bescherming, hetzelfde als *hulde*. IX, 795; X, 1156.

798. *Twe maber stene diere en goet.* — *Marberstene*. Te Kortrijk en elders in Westvlaanderen spreekt men uit *marbel*, gelijk de Engelschen doen, welke schrijfwijze ik alleen in den *Ferguut* ontmoette. — *En*, l. *eñ*. — *Goet*, waarschijnlijk te lezen *groet*; het opschrift immers was zeer lang volgens den dichter, die op v. 805 *groet* bezigt.

802. *Eñ meneger hande oec dier.* l. *Eñ oec meneger h. d.*

806. *Meeste*, l. *meester*, werkmeester, maker, auteur. Het woord behoort in de lijst aan de vroegere gilden en ambachten eigen. Men werd eerst meester na behoorlijke proef.

812. *Vier platen van latoen,*
Wael gemaect na eren doen.

— *Latoen*. Thans bezigt men dit woord voor geluw koper; vroeger beteekende het een kostelijk metaal, het *aes coronarium*, het *orichalcum* der ouden. Verder in het werk (B. IX, v. 597) ontmoeten wij koning Porus gewapend met eene latoenen kolve. — *Na eren doen*, naar hun gebruik, d. i., volgens het gebruik waartoe zij (de platen) moesten dienen. In dezen zin vinden wij *doen* nogmaals B. X, v. 403 :

Die tande namen si te eren doen.

817. *Eñ twewarf gepurgiert*, tweemaal gelouterd. *Recocoto auro*, zegt het latijn.

828. *Scemerende gelijc kerstale*. Glinsterend gelijk kristal. — Er kan hier geene spraak zijn van *schemeren* in den heden-

daagschen zin van het woord, of in dien van *umbrare, caligare*, gelijk Kil. het woord verklaart. Galtherus zegt :

*Pacato purior amne
Christallo similis.*

— *Kerstale*. De Vlaming spreekt uit : kristaal, kristalen.

845. *Coninrike*, l. *conincrike*. — Zoo ook v. 882 en 913.

850. *Lignum vite*. Deze latijnsche benaming staat er om het rijm. In den Rijmbijbel (v. 477) heet het *dat levende hout*. Men spreekt gewoonlijk van den *Boom des levens*.

859. *Coemt van enen berge*, heet *Cocobaces*. — *Cocobaces*, slechte schrijfwijze van *Orosbares*, een fabelachtigen berg, waaruit, volgens sommigen, de Ganges zou vloeijen. Men mogt anders denken dat het eene verbastering was van *Caucasus*, namelijk de indische *Caucasus*, eigenlijk de *Paropamisus*, waaruit, volgens Strabo en anderen, Aziëns hoofdstroom ontspringen zou. Ik denk dat Maerlant dat gebergte niet bedoelt, omdat er op v. 886 bepaaldelijk spraak van is. Deze wereldbeschrijving staat niet bij Wouter.

861. *Geon heet dat ander dar na,*
Eñ Nilus so heet si mede.

— In plaats van *dat* leze men *die*. Dat Maerlant den Nijl tegelijk met den Ganges, den Tigris en den Eufraat uit eene zelfde bron laat vloeijen, bewijst dat hij geene wereldkaart naar de ouden voor zich gehad heeft. Op v. 1230 laat hij den Nijl op zekeren afstand den naam van Ganges nemen.

889. *Es een eylant, heet Approbane,*
Daer .x. stade binnen staen.

— *Approbane*, l. *Taprobane*. Een bewijs te meer dat de codex, althans een gedeelte van denzelve, op voorlezen is geschreven : de slot- en de aanvangletter *tt* versmolten onderling in het oor des afschrijvers. *Taprobane* is het hedendaagsch eiland Ceylon, doch waar sommige geleerden Sumatra, ja Magadascar in wilden zien. De naam is waarschijnlijk het palisch *Tāmbaparna*, d. i. betelblad, waarvan men zegt dat het eiland de gedaante heeft.

Zie Forbiger, II, 518 en volg. — *X. stade* = stede. Ptolomæus noemt twee gebergten en zeven voorgebergten van dat eiland op. Deze laatste vooral waren waarschijnlijk zoo vele punten, langs waar de levendige handel in kostelijke metalen, edelsteenen, peerlen, olifantstanden, tijgersvellen, gember, kaneel, enz., met de westerlingen gedreven werd. *Stade*, of *stede*, zal dus hier bepaaldelijk standplaats beteekenen.

896. *Twe eylande sijn darna;*

Dat een heet Argette, dander Crisa.

— Plinius spreekt van Chryse en Argyre, als van twee landschappen in Indië bestaande uit louter goud en zilver, hetgeen hij echter moeilijk geloofte. Wat de Romein voor bijzondere namen van landen opgaf, waren eigene stedenamen door de Grieken op twee ongenoemde standplaatsen toegepast.

Intusschen spreekt Ptolomæus van een eiland ten oosten van Taprobane, waarvan de hoofdstad Argyre heette. Volgens Humbolt zou dit Sumatra wezen, volgens Mannert het zilverrijke Banca, terwijl Forbiger overhelt om er Java in te erkennen. Zie dezès *Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 525. Volgens Maerlant zelven zou Mannert schijnen gelijk te hebben. Wij lezen :

B. IX, v. 1194. Doch quamen si ter selver stont
 Bi drie weken ane een lant,
 Dat Aergere es genant,
 Daer die berge noch in sijn
 Algader silverijn.

Doch op beide plaatsen spreekt onze dichter in éenen adem van twee eilanden, wat ik eerder op Sumatra en Java zou willen toepassen dan er het kleine Banca in te betrekken. — Voor *Argette*, l. *Aergire*.

902. *Die berge van Caspia*

Sijn ant lant van India.

Elders zegt de dichter van die bergen :

III, 791. Int geberchte van Caspi,
 Die legen int lant van Endi.

X, 929. Eñ leden den coninc op die vart
 Ten coninge Poruse wart,
 Al toten berge van Caspi.

Uit beide plaatsen blijkt dat Maerlant de Kaspische bergen in Indië plaatst, zoo dat hier *int lant* voor *ant lant* te lezen is.

De Kaspische bergen, of beter de Kaspische bergengten, lagen niet zoodiep in Azië. Langs dezelve was de eenige bruikbare weg om van het noordoosten Aziëns in de noordoostelijke gewesten van Perzië, als mede naar Indië te gaan. Deze engten werden van de Persen met ijzeren poorten versperd en met eene sterke bezetting bewaakt.

Volgens Ritter gewagen de ouden van onderscheidene Kaspische passen, en zelfs Forbiger, aan wien wij deze bijzonderheden ontleenen, erkent dat de ouden zelden niet zelden bovengenoemde engten of passen verwarren met een ander van den zelfden naam in het Kaukasisch gebergte gelegen, niet ver van de Kaspische zee (*Handb. der alt. Geogr.*, II, 47). Die engte ligt volgens Balbi, bij de kleine sterkte Dariël, en men dient ze door te trekken om zich van Mozdok naar Tiflis te begeven (*Abrégé de géographie*, 3me édit., p. 809).

Het gebergte, door Maerlant bedoeld, is echter noch het een noch het ander, ten ware de beweesing op een misverstand rustte, gelijk het met de geografische aanhalingen van onzen dichter meermalen het geval schijnt te wezen. Die ontoegankelijke plaatsen stelt hij eveneens bij de zee, en de inwoners maakt hij, naar de *Geesten*, tot menscheneters. Aan den hals der *Aurea Chersonesus*, thans het schiereiland Malacca, dus voorbij Taprobane, woonde een evengelijk barbaarsch volk, de Bessyngiten. Ook de Tameræ in de nabijheid van het Mæandros gebergte, aan de overzijde van den Ganges, waren menscheneters. In *der Naturen Bloeme* herdenkt Maerlant dat slach van menschen :

I, 504. Ander volc es daer beneven,
 Die menschen eten, alsic hore;
 Dese volghen den lieden bi den spore,
 Bi den roke, dits hare maniere,
 Tote dat si comen teere riviere.

916. *Ten iersten sijn daer Germane
Eñ Coacren.*

— De Germanen, welk volk geen gemeens heeft met onze voorouders, behoorden tot eene onderverdeeling der Persen; het waren de bewoners van Karmania, het tegenwoordige Kerman, tusschen de zuidelijke punt van den persischen boezem tot aan de monding der Bragada.

Wat de *Coacren* sijn of *Toacren* (Schmeller wankelt dikwerf tusschen *C* en *T*) weet ik niet. Bij Forbiger (II, 504) vind ik de *Corancali* en de *Tocaræi*, over den Ganges, tusschen het *Emodos-* en het *Bepyrros* gebergte.

920. *Int geberchte wonen Pigmene,
Liedekin harde cleen.*

— *Liedekin*, beter *liedekine*, gelijk in *der Naturen Bloeme*, B. I, v. 368. Wat de zaak der *Pigmeën* betreft, volgens Balbi (*Abrégé de géogr.*, p. 1171), zou Rienzi dezen naam toegekend hebben aan een slag van kleine menschen, welke hij op het eiland Sumatra, bij de baai der *Lampoungs*, ontdekte. In dat zelfde, onder de middaglijn gelegene eiland, vindt men daartegen de *Rafflesia*-bloem, wier knop koolvormig is, en die open zijnde eene doorsnede heeft van drie voet. Bloeit deze niet op zoo hooge boomen

Dat si boven dien wolken slaen,

gelijk Maerlant op v. 919 zegt, ze is toch de grootste bekende bloem van onzen aardbodem. Over hooge boomen zie B. X, op v. 653 volg.

925. *Alte te storen, l. al te storen.*

926. *Si dragen kindere tot .iij. iaeren.* — In *der Naturen Bloeme* worden zij voorgesteld als op hun derde jaar bekwaam te zijn om kinderen voort te teelen :

I, 370. Ten derden iare so pleghen si
Dat si winnen eñ draghen kinder.

Daarop volgt :

Eñ si ouden ten .viij. iare.

In onzen Roman komt tusschen deze twee beweringen eene andere voor, welke bij de beschrijving der Pygmeën in *der Naturen Bloeme* niet voorkomt, namelijk :

927. *Daer weest peper oec, te waren,
Het es wit van rechten arde;
Dan iagen si ute eerre varde
Die serpente al met viere;
Dus werdet van bruyne maniere.*

— Dat de peperkorrel enkel wit zou zijn, en eerst bruin of zwart worden door het vuur dat men maakt om bij den oogst de serpentes van tusschen het gewas te verdrijven, werd reeds in 1557 door Mandeville om twee goede redenen tegengesproken. Hij zegt in zijn reisverhaal : « Daer siin drie manieren van peper aen enen boem, alse : lanc peper, wit peper, ende zwart peper. In dit lant siin veel serpentes, ende ander venijn om die hetten van dien lande; ende som lieden segghen, als men den peper winnen wil, dat men dan vier maect onder die boemen diet peper draghen, ende dat men alsoe dat venijn veriaecht; mer si segghen haren wil, die dat segghen, want deed men alsoe, die boemen soudent al verbarnen, daer die peper opwast. Si smeren hoor handen ende hoer voeten met lymoeny, of si hebben ander cruut, daer die serpentes ofvlien van den roke, ende dan gaen se sniden dat peper sonder vrese. » Zie *Nederlandsch Proza van de dertiende tot de achttiende eeuw* (verzameld door Van Vloten), 1^e st., bl. 254. De peper waarover Mandeville hier spreekt, wies « in een foreest, dat men heet Cobar, » gelegen in het land van *Bombe* (Bombay). Zie verder B. X, op v. 890 volg.

934. *Daer wonen inne Acrobine,
Grote liede en siene :
Die sijn .xij. ellen lanc.*

— *En*, l. *cñ*. — *Siene*, schoone. Hier staat het woord in den natuurlijken, niet in den figuurlijken zin. Zie de *Aant.*, op v. 161, B. IV.

In *der Naturen Bloeme* spreekt Maerlant van reuzen,

I, 273. Die .xv. cubitus sijn lanc.

welk vijftien in eene variante tot twaalf daalt. — *Acrobine* is geen eigennaam. Het grieksch Ἀκροβελίς beteekent spitsig.

940. *Achter sijn si lybarde, voren aren.* — Namelijk de griffoen, vogel grijp. Reeds op v. 900 vonden wij den vogel grijp in het goudland. Ook in *der Naturen Bloeme*, B. III, v. 1745 volg., komt hij voor als bijzonder bewaarder van nog onaangeeroerd goud en edelgesteente. — *Lybarde*, volgens *der Naturen Bloeme*, zou dit woord bepaaldelijk vlaemsch zijn :

II, 2410. Lewe es hi in dietsche ghenant;
Eñ Liebaert in vlaemsch becant.

Op meer plaatsen van dit gedicht kwamen wij *libart* of *lybart* tegen.

942. *Daer es volc van Buricolet.* — Ook dit volk wordt niet bij name aangewezen in *der Naturen Bloeme*, I, v. 265-70, evenmin als het zijne gewoonte was rouw vleesch te eten. Of het echter vleesch en niet visch is dat hier bedoeld wordt, is bedenkelijk. In bovengemeld werk komt wel, B. I, v. 589-92, een rouw-vleeschetend volk voor, doch de Codex H heeft *visch*, en het verdient opmerking dat dit volk den zeeoever bewoont. Ook v. 285-87 aldaar spreken van rouw-vischetende menschen. Bij de Japanezen bestaat dit gebruik nog. — *Buricolet* moet eene verbastering zijn. De noordelijke uithoek van het eiland Taprobane (Ceylon) heette kaap Boreum.

949. *So starc sijn si eñ so vermeten,*
Dat si enen verwinnen wel;
Eñ achter suemmen si sijn so snel,
Dat si drinken die sout see.

— Achter *enen* bleef een woord weg, ongetwijfeld de naam van een zeemonster. De komma-punt moet achter *suemmen* staan. Dit *achter suemmen* beteekent dan *zwemmende inhalen*. De naam van het monster kan maar van éene syllabe geweest zijn, of van twee, waarvan de laatste toonloos. Zulk een woord kwam ik nergens tegen. — *Snel*, wel te lezen *fel*. — *Sout*, l. *soute*.

954. *Daer sijn lieden met brede voeten ,
Gescepen alst weren loeten.*

— *Loeten*, lat. *Rutabulum*; elk werktuig om om te roeren, te schrapen, b. v. : eene ovenschop, een overgrootte lepel, gelijk nog in de omstreken van Kortrijk dergelijk werktuig wordt genaamd bepaaldelijk bestemd om er mede water of natte vette over den akker te strooijen. Overdragtig heet men te Kortrijk *Loete* een lompen vlegel. Verg. *Belgisch Museum*, VIII, bl. 185.

958. *Eñ bescermen hen dien regen.* — *Hen*, aldus. — *Dien regen*, l. *van dien r.*, gelijk Jonckbloet reeds aangeeft. Zie *Gesch. der middenn. Dichtkunst*, d. II, bl. 454.

De text van den *Alexander* was reeds afgedrukt, wanneer ik mij de opname in dit werk eener belangrijke brok van den Roman herinnerde. Beter geheugen had mij veel moeite gespaard.

960. *Die hebben en elke hant
.XVI. vinger, dats becant,
Aen elken voet .xvi. teen.*

— *En*, l. *an* of *aen* gelijk in den derden regel. — *.XVI. vinger, teen.* In *der Naturen Bloeme* wordt gewag gemaakt van volkeren :

- I. 289. Die de hande hebben verkeert ;
Eñ an die voete, als men ons leert ,
So hebbense teen tweewarf viere.

en verder :

- I. 354. Oec vint men daer wilde man
Met ses vingheren an elke hant.

De afschrijver kan zestien voor zes, of acht met de verdubbeling van dit getal bewaard hebben. Het eerste dier twee uittreksels schijnt nogthans het naast met onzen text overeen te komen.

966. *Eñ lieden met langen clawen.* — In plaats van *lieden* zal er wel dienen te staan *handen*. In *der Naturen Bloeme* wordt daarvan volgender wijze gesproken :

- I. 294. Eñ, alse ons Sente Jeronimus leert,
Oec esser erande volc vonden
Ghehovet ghelike honden,
Met crommen clauwen eñ met langhen,
Eñ met beesten vellen behanghen,
Entie, over haer spreken, bassen.

972. *Grauwe kinder; in eer ouden*

Werden si swart.

— Bekend is het, dat de Neger blank geboren wordt en eerst later, doch niet in den ouderdom, de zwarte kleur aanneemt. In *der Naturen Bloeme*:

- I. 279. Entie werden graeu gheboren,
Eñ alsi out sijn, alse wijs horen,
So wert hem al swart *dat haer*.

Maerlant schijnt hier de zaak minder goed begrepen, of zich aan een misselijken rijmlap bezondigd te hebben.

977. *Dits als waer als amen.* — Voor *als waer*, l. *also w.* Men zegt thans: 't is zoo waar als evangelie. *Amen* sluit de lezing van het evangelie, gelijk van ieder gebed. Over dit volk zegt *der Nat. Bl.* hetzelfde, B. I, v. 282-84.

980. *Arismaspi.* In *der Nat. Bl.* I, v. 311 voegt Maerlant er bij: *oft Cycloopen in latijn.*

982. *Die steet hun int forhoet voren.* — *Hun.* Schmeller had eerst *him*; doch later krabde hij de *i* en het eerste been der *m* uit, en stelde er eene *u* boven. In v. 985 stelde hij *hun*.

985. *Ander volc es darna geboren,*
Die op enen voet oec gaen.

— Volgens *der Nat. Bl.*, I, 317-20 dient die voet mede voor zonnescerm.

991. *Eñ hen staet oec, dies gelovet,*
In eer scouderen.

— l. *in haer scouderen toghe*, het oog, gelijk Jonckbloet reeds schreef. Zie *Gesch. der middenn. Dichtk.*, II, 455. — *Hen*, aldus, dat. plur.

994. *Gëborstelt sijn si als swijn.* — In plaats van deze hoedanigheid der Acefalen, vindt men in *der Naturen Bloeme* :

I. 526. Si sijn eiselijke alse een hont.

1011. *Slecken*, schildpadden, gelijk trouwens Maerlant zelf het woord verklaart in *der Nat. Bl.*, IV, 929, waar hij zegt :

Testudo, dats die sleeke, in latijn.

De beschrijving die hij hier van de overgrootte indische schildpadden geeft, zou er anders geen twijfel aan laten. De lexiconen der zestiende eeuw, met name Servilius, Junius en Van Kiel, vertalen eenparig *slak* door *limax*, en *schildpad* door *Testudo*.

1017. *Eñ*, l. en ontkennend.

1022. *Parcia*. In sine wike

Sijn xxxiiij. conincrike.

— *Parcia*, l. *Partia*, zoo ook *Perten*, v. 1026. Er is namelijk spraak van Parthië en van de Parthers. Jonckbloet geeft de goede spelling. — *Wike*. Kil. zegt : « *Wijck*, vetus. Jurisdictio, ditio; Regtsgebied dus, en 't is in deze beteekenis dat hier het woord moet worden opgenomen. Regtsgebied drukt nog meer de eenheid van een land uit, of de magt van den heerscher, dan Grondgebied; het duidt aan dat al de gewesten, welke het rijk samenstellen, door dezelfde wetten bestuurd worden. De zin dezer bepaling ligt nochtans in het woord zelf niet, dat in alle germaansche talen het denkbeeld uitdrukt van schuilplaats zoo wel te water als te lande. Zie Ten Kate, *Aenl.*, II, bl. 527 en volg.; Bosworth, *Dict. of the anglo-saxon language*, op *wic*. Zie mede Halbertsma, *Aant.*, bl. 260.

1028. *Dat een rike heet Aertusia,*

Dor een porte daer na

Wilen eer geheten was.

— Aretusa was eene vesting in Syrië aan den Orontes, door Seleucus Nicanor gebouwd of hersteld; ten tijde van Strabo was ze de zetel van een klein arabisch vorstendom. Dit zal het Aert-

tusia van Maerlant zijn, dat hij tot eene der hoofdafdeelingen van Partia maakt. Parsia was eigenlijk de hoofdstad der Parsii, eene volksstam tot de *Paropamisadae* behoorende. Zie Forbiger, *Handb. der alt. Geogr.*, II, 542. — *Daerna*, l. *daert* (daer het) *na*.

1044. *Dar na die coninc Medus heet*, l. *dat na dien c. M. h.*

1055. *Daer es een steen, heet perides,*

Die een mensche bescout

Alsmen iewent vaste hout.

— Voor *perides*, l. *Pyrites*, vuursteen, waarvan eene soort tot de edelgesteenten behoort. Marbodeus in zijn dichtwerk *de Lapidibus preciosis* zingt er van :

Cui furvus color est, cui nomen ab igne Pyrites

Se vetat astringi, pertractarique recusat :

Tangi vult leviter, pavidaque manu retineri,

Nam pressus nimium, digitos stringentis adurit.

— *Bescout*, verbrandt, blaren trekt, van *bescouden*. — *Iewent*, ergens, B. V, v. 1171, staat *ieweren*, wat meer overeenkomt met de vlaamsche uitspraak, die *ievers* klinkt. Hier zal het ook wel eene schrijffout zijn.

1058. *Die smeliten vintmen daer mede :*

Sine grote crachtegede

Die wasset beide en waent

Mettier maen en elker maent.

— *smeliten*, l. *Smeliten*, barnsteen, amber. mhd. *Smelz*; ohd. *Gismelz*; angs. *Smelting*, *Smylting*; ital. *Smalto*; fr. *émail*.

— *Crachtegede*, krachtigheid, voor kracht. De Vlaming, anders gezet op inkrimping van woorden en volzinnen, is niet wars om den uitgang *heid* tot *igheid* te verlengen, zonder dat daarom het woord in zijne beteekenis de minste wijziging ondergaat. Wij hooren dagelijks van schoonigheid, dommigheid, en dergelijke meer. — *Waent*, niet van *wanen*, maar gewis van *waenden*, weggaan, keeren, Angs. *Waendan*, Goth. *Wandjan*; hetzelfde als ons *Wenden*, bij Kil. vertaald door *verte*, dat eveneens in 't Angs. *Wendan* klinkt. — *En elken*, l. *in elker*.

1064. *Dat heet men Mesopotamia.* — De twee opvolgende regels maken geen zin uit. Daar moeten er ten minste nog twee achter wege zijn gebleven, waar de naam van Assyrië in voorkomt.

1072. *Die eerste orlogs man ertrike.* — Er zal gestaan hebben . . . *in ertrike of van ertrike.*

1080. *Eñ .L. ellen es dicke*

Van sconen stenen wel gemicke.

— *Es dicke*, l. *es hi d.*, namelijk de vestingmuur van Babylo-niën. — *Sconen stenen*; B. V, v. 843 en 894, heet het *tigelinen mure*. — *Gemicke*, gepast. Van het adj. *gemic* geeft Bormans meer voorbeelden op in zijne aant. op *Sinte Christina*, bl. 417. Het ww. *gemicken*, passen, kwamen wij tegen, B. II, v. 210.

1087. *Dar un steet die oude gesate.* — Daar tegen (namelijk tegen den Eufraat) staat de oude plaats. — *Gesate*, hetzelfde als *sate*, bij Kil. verklaard door Sessio, sedile, sedes, statio, portus, navale. Het gedeelte van een' stoel waar men op zit, noemt men in Vlaanderen de *zate*; te Gent geeft men dien naam ook aan een' sloopstimmerwerf.

1088. *Die Menfroet, l. dien M.*

1090. *Daer bi eest dlant van Calde, l. daer bi es dlant, enz.* Sommigen onder de Vlamingen zouden nog uitspreken *eis dland*.

1091. *Vroede, l. vroeder.* Het woord staat namelijk in den vergr. trap.

1095. *Daer bi dat lant was Arabia.* — Men late *was* achter. Op v. 1105 leest men : *int lant van Arabia*.

1122. *Die Farfar geheten es.* — De rivier welke door Damasch vloeide, heette *Chrysorrhoeas* (de goud-vloed).

1125. *Daer dat kerstenheide vor sat.* Waar het christen geloof het meeste gezag had. — *Daer dat*, zoo spreekt men nog. — *Kerstenheide*, hier gebezigd gelijk men zeggen zoude : de christenen, al bedoelde men maar een beperkt getal personen.

1126. *Die coninc Corbrant.* — In den *Sp. hist.* CORBOHAN, bij Vincentius CORBERANNUS.

1128. *Dats oec der Fenicen lant, l. daer es oec, enz.*
 1132. *In dierden boec.* — Misschien te lezen *in den dierden b.* volgens *Aant.*, B. I, v. 1, opschrift. De dichter bedoelt het beleg van Tyr, beschreven, B. III, v. 603 volg.

1134. *Staet*, drukfout. Te lezen *steet*.

1135. *Dar brachte wilen groet succurs*
Markaris van Monfraet,
Dat in diedsce bescreven staet.

— Over dezen held spraken wij reeds in de *Aant.*, B. III, v. 712. Wat het gedicht op hem betreft, hetwelk Maerlant hier in het oog heeft, dat zal toch de *Saladine* niet zijn.

1139. *Ene edel stat, heet Jaset.* — Volgens den val, zou men dienen uit te spreken *iaset*. Misschien moet er gelezen worden *Zebelet*.

1140. *Libanus*, drukfout, l. *Lybanus*.

1144. *Jodaen*, l. *Jordaen*.

1146. *Palestine es oec daer mede,*
Dar na een gode stede
Was geheten Palestijn,
Die noch leget oec daer in,
Eñ nu heet si Ascalion,
Dor dat die hertoge van Bolion
Dode menegin Sarasijn.

— Zeker zal *dar na* dienen veranderd te worden in *dat na*, en *dor dat* in *daer dat*. — *Palestijn*, volgens het rijm *Palestin*. Dat zou de eerste naam geweest zijn van het vroegere Askalon. Maerlant gaat hier voorzeker tegen de geschiedenis in; want reeds Herodotes geeft Askalon (Ἀσκαλῶν) op, en bij Forbiger vind ik geen' zweem van eene stad *Palestin* of *Palestijn*.

Eene andere misgreep begaat onze dichter met van *Palestijnen* en *Jodenland* (v. 1154) twee afzonderlijke gewesten te maken.

1161. *Daer Got ghinc op die zee.* — *Got*, drie regels lager *onse Here*, gelijk wij nog van Christus zeggen.

1163. *Montabur*, de fransche benaming: *Mont Tabor*.

1165. *Eñ daer hi oec storte sijn bloet*

Menech edel kersten degen.

— *Hi sijn bloet.* Eene dergelijke constructie wijst Halbertsma : *Hooch ende scone is hi die gone.* In de *var.* was *hi* weggelaten. Zie zijne *Aant.*, in de Inleiding, bl. 119.

1168. *Eñ dat die edel coninc Wijt*

Jegen Saladine hielt strijt.

— Maerlant bedoelt Wijt van Luzignan, koning geworden van Jerusalem door zijn huwelijk met Sibila, weduwe van Willem, markgraaf van Monferrat. Jerusalem en bijna geheel Palestina won hem Saladijn af, waarna hij zijnen titel van koning van Jerusalem tegen het koningschap van Cypres aan Richard Leeuwenhart verkocht.

1175. *Eñ God.* — Dewijl in dezelfde zinsnede, twee regels vroeger, *God* reeds gemeld is, komt het woord hier overtollig voor.

1176. *Rode see, l. Dode see.* — Jonckbloet wees het reeds aan.

1177. *Daer en mach min noch mee*

In vloeten en geet te gronde.

Daar mag klein noch groot in drijven, of het gaat te gronde. — *Min no mee* : wij zeggen nog *minder en meerder* voor *kleiner en grooter*. — *Vloeten*, bij Kil. *vloten*, *natare*, *fluctuare*. Te Kortrijk klinkt het *vlotten*. — *En geet*. Nog spreekt de Vlaming zoo : *'t en gaat te gronde*, of *anders 't gaat te gronde*.

1185. *Agriene eñ Naboriene.* — In de *Aant.*, B. I, op v. 150, bekende ik niet te weten wat voor een volk de Agarenen waren : ze stonden daar in gezelschap der *Nabatienen*. Thans ziet men (v. 1184) dat beiden van Imaëls geslachte waren. Men leze :

Agariene eñ Nabotiene.

Deze twee volkeren waren de *Ἀγαρηνοὶ* en de *Ναβοταῖοι* der Grieken. Zie Crusius en Terpstra, *Grieksch-Nederduitsch woordenboek der eigennamen*.

1184. *Van Hismaele geslachte, l. van Hismaels (Ismaëls) geslachte*, gelijk op v. 1195.

1188. *Hen*, aldus, acc. plur.

1193. *Dier waerheit richeit, l. der werelt r.* Ook dit wees Jonckbloet reeds aan.

1198. *Dese Tatre, die nu es so bout,
Asien dwingen.*

l. met Jonckbloet :

Deze Tatre, die nu so bout
Asien dwingen.

— *Tatre*, op v. 1211 *Tateren*. Het geslacht van Ismaël besloeg Arabië in het zuidwestelijk gedeelte van Azië, en niet Tartarië, hetwelk in het noordoosten van dat werelddeel gelegen is. Ook de voorzeggingen waar Maerlant van spreekt, als zullende de wereld van de Tartaren veroverd worden, slaan op de Arabieren, die nog lang na onzen dichter Europa met hun juk bedreigden. Ik meen echter dat onze dichter het Ismalismus in 't algemeen bedoelt.

1201. *Eñ provent bi abiten*. En bewijzen het door hunne gewoonten. — Twee bastaardwoorden in één' regel.

1203. *Niemen eñ mach, l. niemen en mach.*

1206. *Plage : quade.*

1215. *Alsmen hier af vindet lesen*. — *Vindet, l. vint te*. Zeker op voorlezen zoo geschreven. De volgende regel springt in buiten aanwijzing der kopij.

1218. *Dat alder ierste heet Epla*. — *Heet, l. hiet*. — *Epla*, in den *Sp. hist., Ypila*.

1224. *Hebbi hi, l. hebbe hi*.

1226. *Eñ geet west tote Oestrike*. — Maerlant zegt dat Egypten begrens'd ligt ten oosten door de Roode zee, ten westen door *Oostrike*, welken naam hij dus aan Afrika geeft. Zoo behoorde hij tot degenen die Egypten niet als een deel van dat derde werelddeel beschouwden, gelijk mede te zien is uit v. 1628-29 van dit boek, waar hij van Afrika zegt :

Eñ gaet oest, in liege u niet,
Iegen Egypten an dat sant.

1232. *CM. goeder steden*. — Honderd duizend. Dit is een

staaltje van de overdrevenheid der middeleeuwsche romanschrijvers.

1253. *Men leest an die dage van heden,
Datteir noit geswerc over en leec.*

— *An die dage*; thans zegt men *op den dag*. — *Geswerc*, elders (VI, 697), doch in een' figuurlijken zin, *swerke*, gelijk thans nog *zwerk*. — *Leec*, van *leken*, druppelen. De Vlaming gebruikt nog het woord. Er is hier wederom spraak van Egypten.

1241. *De Theben heet, l. die Th. h.*

1242. *Catinus, l. Catmus, Cadmus.*

1245. *Eñ hietse Theben na dat gone*

Die hi maecte in Grieken lant. — *Dat gone, l. die gone.* De tweede *Proeve van oudheid-, taal-en dichtkunde*, Utr., 1782, geeft eenige voorbeelden van die schrijfwijze op, bl. 18. De Vlaming hecht nog aan den klank *gone* in *die gone, dat gone*.

1245. *Die Alexander, die coene wigant,
Al verbernde in dien velde,
Alse u die eerste boec vertelde.*

— Over de vernieling van Theben in Griekenland handelt het eerste boek, v. 914-1059. De twee laatste verzen zeggen daar :

Daer dede hi verbernen sciere
Al die stat met griexen viere.

— *Velde*, thans zegt men *veldtoegt*; het fransch gebruikt nog enkel *campagne*. Men had *Veldvoerder*, dat in *veldheer* veranderde, om naast meer militaire termen te blijven.

1248. *Sinte Maurius, l. sinte Mauricius*, de overste van het Thebaansch legioen, hetwelk ten jare 286, om de christelijke gevoelens die er onder heerschten, door keizer Maximiaan werd uitgerooid. Schmeller las *Mantinus*, doch schreef op de kant het Hs. na, waaruit ik *Maurius* las, en dat *Maricius* is, gelijk Jonckbloet opgeeft.

1252. *Daer ane es grote wostine, l. d. a. e. die groete w.*

1254. *En*, aldus.

1260. *Daer es Babylonien kaer.* Daar ligt het lieve Baby-

loniën. — *Kaer*, van het latijn *carus*, verschijnt enkele malen in de middeleeuwsche gewrochten. Het woord is van denzelfden wortel als *caritate*, dat menigvuldiger voorkomt, en onder ons nog dagelijks in den mond ligt. — Van het Egyptisch Babylon zijn nog enkel de puinen in het tegenwoordige Baboul te vinden. Het was de grensstad tusschen Beneden- en Midden-Egypten.

1263. *Daer maecten si degenlike*

Alexander, l. *daer maecte hi*, enz. Ook Jonckbloet geeft de verbetering op.

1276. *Amosonia*, l. *Amasonia*.

1277. *Die Massa geheten sijn dar na*,

Eñ die Tolken eñ die Sarmataen. — *Massa geheten*, l. *Massageten*, gelijk Jonckbloet, — een volksstam dien wij reeds tegenkwamen (B. II, v. 1255) aan de noordoostelijke kust der Kaspische zee. — *Tolken*, l. *Torken*. Reeds Herodotes zou den naam van Τύρκοι gebezigd hebben in plaats van Ἰσραῖ, gelijk in de Hhss. staat. Zoo beweert Forbiger, d. II, bl. 470. — *Sarmataen*, l. *Sarmaten* : *utermaten*.

1279. *Dits wers volc utermaten*. Dit is uitermaten erg volk. — *Wers* staat hier wel duidelijk in den positief, gelijk thans nog te Kortrijk, waar het woord een comparatief en een superlatief heeft. Zie *Belgisch Museum*, d. VIII, bl. 199.

1300. *Eer vederen scemeren met den nacht*. — Nog zegt men zoo wel : *met den dag*, *met den nacht*, als *bij dage*, *bij nachte*. — *Scemeren* in den zin van glinsteren kwamen wij reeds tegen v. 828.

1306. *Dor voren* = *dorvoeren*.

1308. *Die daer liggen bi*. De twee scheidteekens dienden best weggelaten; want deze woorden slaan op *Yporbori* (Hyperbori) en niet op *bergen*.

1322. *Doen die lovie ghinc*. — *Die lovie*, de diluvie, de zondvloed. In den Rijmbijbel schijnt Maerlant bestendig *lovie* gebruikt te hebben, volgens het *Glossarium* van professor David. In de vorige boeken van ons gedicht staat op drie onderscheidene plaatsen *diluvie*.

1336. *Ene port es die dat lant*, l. *ene port es in d. l.* Ook bij Jonckbloet.

1344. *Dar na es Micdonia,*
Dat te voren hiet Berica,
En nu hetet Betinia,
Van enen coninc.

— Niet naar eenen koning Bitinus, maar volgens eenen Thracischen volksstam, de *Bithyni*, heette het land *Bethinia* (lees *Bithynia*). De vroegere naam van het land was mede niet *Micdonia* (l. *Mygdonia*), maar de *Mygdones* waren insgelijks een Tracische stam, die zijne zitplaats had ten westen van Bithynië en in het oosten van Mysië. Wat *Berica* betreft, de dichter kan bedoeld hebben het land der *Βερέκωντες*, een volk in Groot-Phrygië, aan den Ida, of de *Βεβρυες* (*Bebryces*) van Strabo, behoorende tot de mythische geschiedenis. Zie over deze laatsten Forbigers aangehaald werk, II, 374-375, inzonderheid de Aanteekeningen 42, 45 en 47.

1348. *Wat geheten Bitinus*, l. *was geheten B.*, gelijk bij Jonckbloet.

1349. *Oec hter ene stat*, l. *oec heter e. s.* — *Heten* = heet daar.

1351. *Die heet Nijt*, *ochte Nictena*. — *Nicaea*, thans *Isnik*, eerst van Antigonus onder den naam van *Antigonia* gesticht; doch later veranderd in dien van *Nicaea* door Lysimachus ter eere zijner echtgenoot Nike. Maerlant zal dus *Nijc* in plaats van *Nijt* geschreven hebben.

1354. *Smircia*. Maerlant schreef gewis *Smirna*, zoo ook de afschrijver. Deze stad lag in Ionië, en niet in Meerre (= Groot — Phrygië (*Phrygia salutaris*)).

1358. *Hi*, l. *si*, gelijk bij Jonckbloet.

1365. *Dardanoise*, l. *Dardanuse*.

1372. *Erimis*. — Ik denk dat er móet gelezen worden *Evenus*, al ligt deze rivier in Mysië, in plaats van in *Lacaoene* (l. *Lycæone*), waar niet éene rivier van naam door vloeit. Wat het goudzand betreft, waar de dichter van spreekt, niet deswegens vermelden de schrijvers den *Evenus*; daarentegen dreef

de Pactolus, eene rivier van Lydië, er veel. Later was Maerlant omtrent dit punt juister ingelicht : over Lydia sprekende zegt hij I¹. cap. 23 :

22. Dor dat lant loopt en vliet
Pantholus, in wiens sant
Men wilen gout te vullen vant.

Voor *Pantholus* leze men natuurlijk *Pactolus*.

1373. *Goult*, l. *gout*.

1374. *Darna*, l. *dar an* : *wan*.

1375. *Namen*, l. *name*.

1378. (*Een porte*) die geheten es *Clariena*.

— Misschien wordt hier bedoeld *Clarus*, een stadje in Ionië, op eene landtong met een heilig woud en tempel, waar eene god-spraak van Apollo was.

1382. *Cicilia*, l. *Cilicia*.

1383. *Dat Alexander*, l. *daer Al.*, ook bij Jonckbloet opgemerkt.

1385. *Dat Cilixe dien naem ontfinc*,
Des rijcs Agenors sone.

l. *Dat van Cilixe*, enz., gelijk bij Jonckbloet. In zijnen *Sp. hist.* noemt Maerlant hem *Cilix Fenix sone*. Fœnix was zijn broeder.

1387. *Dats een berch*, l. met J. *Daer es e. b.* — De vorige regel moet met een punt sluiten. Op v. 1389 vinden wij nogmaals *dat* voor *daer*. Ik zei daar reeds een woord over B. IV, op v. 1485.

1389. *Tecen*, l. *Tarsen*. Zoo ook bij Jonckbloet.

1392. *Licia* = *Lycia*.

1395. *Ysidia*, l. *Pisidia*.

1402. *Na een dochter*, hiet *Agenor*.

Welligt te lezen :

Na ene dochter sconincs, h. A.

Jonckbloet leest :

Na ene dochter sconincs Agenor.

1403. *Thieren*, l. *Tyren*, in de stad Tyr. Mede bij Jonckbl.

1409. *Resei*, uit te spreken *Resei*.

1410. *Tancis*, l. *Tanaïs*. Ook bij Jonckbloet.

1412. *Eñ die vierde Meotides, l. eñ die mersce M.* — De *Sp. hist.* spreekt mede van *ten merscheñ Meotides*. Dat Maerlant de Palus Meotides voor grensscheiding neemt tusschen Europa en Azia, bewijst dat hij daarbij niet enkel de tegenwoordige Azofsche zee verstond. Ook komt bij de Vlamingen het woord *mersch, meersch, maersch* niet voor in den zin van moeras, waar ten besten riet groeit; wij verstaan er door eenen grond, welke wel op zekeren tijd van 't jaar onder water staat, maar regelmatig droog loopt, waarop dan voederplanten voor herkauwende dieren groeijen, in één woord, eene beemd.

1415. *Bi eenre stat van Meodocia*
Gaen die marchen toter see.

Misschien te lezen :

Bi eenre stat, hiet Theodosia.

Namelijk het tegenwoordige Theodosia of Kaffa, in de Krim, niet ver afgelegen van Kertsch, aan de engte tusschen de Zwarte zee en het Azofsche meer. *Medocia* meen ik toch niet te mogen veranderen in *Moesia*, namelijk Moesia inferior, wat Maerlant zeker bedoelt door *Messia*, op v. 1471, en in den *Sp. hist.*, I¹, cap. 24. — *Marchen*, l. *marschen*, namelijk de meerschen Meotides, waarover breeder in de voorgaande aanteekening.

1419. *Liet*, ligt. — In dezen zin is *leet*, *leit* nog veel in den mond des volks. Elders staat *legt*, v. 1451, *lecht*, v. 1510. Zie verder op v. 1649.

1422. *Dat nederste Cecya*. Neder Scythia, een gedeelte der beneden Donouwlanden. In den *Sp. hist.*, I¹, cap. 24, leest men :

15. Ende hiet Sycia ghemeene
 Alle die lande groot ende cleene
 Tusschen der Dunouwen enter zee
 Enter Elven.

1425. *Alenia*. Zeker het land waar de Alani Scythæ woon- den, in het zuiden van het tegenwoordige russisch rijk. Men plaatst ook, vóór onze tijdrekening, de *Alanen* tusschen de monding van den Dnieper en het Palus Meotides.

1429. *Behem eñ oec Comane.* — *Behem*, meest *Bemen* bij de oude schrijvers; Bohemen. — *Comane*, wat volk onder dezen naam verschuilt?

1441. *Alre water vrouwe.* — Thans zou men zeggen: *Koningin* aller wateren, of stroomen. — *Vrouw*, in den zin van meesteres, hoofd: de vrouw van den huize.

1443. *Van die vallen in eren grepe.* — De Vlaming zegt thans *grebbe*, groef door of voor een loopend water gemaakt. Het Angs. heeft *Grep* en *Graep*. Verg. Ten Kate, *Aenl.* op *Graev.* II, 196.

1446. *Van denen over .xl. milen.* Van daar af nog veertig mijlen ver. — *Denen* = *danen*.

1458. *Tusscen Elven en sinen val*
Hiet wilen eer Vrieslant al.

1. *Tusscen Elven eñ Sincfal.* — Zoo zegt men nog: tusschen Leije en Schelde, tusschen Maas en Waal, enz. Met *Sinen val* heeft de afschrijver eenen zin willen geven aan iets wat hij niet verstond. *Sincval* of *Cincfal* was hetzelfde wat men reeds in de dertiende eeuw, en misschien vroeger het *Suin*, *Zwin*, *Zwene* heette, namelijk de haven van Sluis of het Sluizergat. Maerlant zelve wijst dit in den *Sp. hist.*, III⁸. cap. 95.

4. Alle die liede ghemeenlike
Die lances der see saten hene
Tusschen der Wezere enten *Zwene*,
Dat tien tiden hiet Sincval,
Wart ane Gode bekeert al
Bi Willebrorde, bi Williade,
Ende bi Bonifacis predicade.

Maerlant betuigt dat het *Zwin* vijf eeuwen vroeger *Sincval* geheeten werd. In den brief van graaf Thomas van Vlaanderen en Johanna zijne echtgenoot, van maart 1242, dus omtrent den tijd dat Maerlant zijn gedicht schreef, wordt *Sincval* als eene bekende haven genoemd « *infra portum qui vulgariter appellatur Cincval.* » Hier schijnt eene tegenstrijdigheid te bestaan; want wat onze dichter in 1285 voor eenen in vergetelheid vervallen naam verklaart, zien wij in den graaflijken Tsarter

nog in levend gebruik. Ik denk nogthans dat Maerlant gelijk heeft, en dat onze vorsten den alouden naam, als de best geldende in een' openbaren akt, bij voorkeur zullen gebezigd hebben.

Maar hoe komt *Sincval* in *Suin*, *Zwin* of *Zwene* te veranderen? Volgens Ypey (*Gesch. d. ned. Taal*, II, bl. 117), zou bij den duur van tijd de *c* van *Sinc* in den mond afgesleten zijn (gelijk men *Winbrauw* voor *winkbrauw* zegt), en het tweede deel des woords, *val*, weggelaten. Doch dat levert *Sin* en niet *Suin*.

Meer waarschijnlijk is het, dat van overoude tijden de kreek of inham vóór Lammensvliet *Swin* of *Swene* heette, en waar ze in zee uitkwam *Suineval* genaamd werd. Het kan ligt zijn dat *Sincval* aan het slecht lezen of afschrijven van eenen vroegeren kopist toe te wijten is, en dat van alouden tijd de misgreep de plaats der echte spelling innam: de valsche schrijfwijze van *Sinen val* is dezer meening niet ongunstig. Dat de naam *Swin* overoud is en in de taal eene vaste beteekenis had (kreek, inham), kan men afleiden van deszelfs verspreiding langs de kusten der Noordzee. De middelste monding van den Oder heet de *Swine*, en daar vindt men Swinemonde; in Denemarken ligt Swynborg, de Schelde en de Maas hebben elk haar Zwindrecht, enz. Verg. V. D. Bergh, *Handboek der middel-nederlandsche Geographie*, bl. 58 volg.

1464. *Nortwegen es bat vort,*

Men vint geen lant bat vort.

— Welligt is in den tweeden regel te lezen *bat nort*, gelijk Jonckbloet stelt. De twee opvolgende regels toonen merkelijke armoede in 't rijm, *Wart: wart*.

1468. *En, aldus; doch l. eñ.*

1480. *Algader hetet Grieken, entrouwen,*

Tusscen dien Braes eñ dier Donouwen.

Wij zagen vroeger, B. II, op v. 185 volg., dat Maerlant aan de Dardanellen den naam gaf van *Narvel* en *Narvelzee*. Het woord kwam immers overeen met het *fracti littoris oram* van Galtherus en met *Hellespontum* van Curtius. Nog in den *Sp. hist.* is *Nervelzee* voor hem synoniem van zeeengte. I¹. cap. 28, zegt

hij, dat Afrika slechts door de nauwe straat van Gibraltar van Europa gescheiden is.

7. Van European seedet nemmee
 Dan die nauwe Nervalzee,
 Dat die coemanne heeten noch
 In deser tijt Stroch ende Maroch.

Wij zagen ook dat hij aan de Middellandsche zee den naam gaf van *Oceanus Braes*.

Hier maakt Maerlant een onderscheid tusschen *Narvelzee* en hij zegt v. 1467 volg. :

Van der Donouwen ter see wart
 Eñ tusseen dier Narvel See
 Liggen conincriken twee;
 Dat een heet Panonia,
 Dat ander heet Messia.

In den *Sp. hist.*, I^l. 24, heet het :

55. Tusseen der *Zuutzee* enter Dunouwen
 Hiet al Messia.

In denzelfden *Sp. hist.* verklaart hij, dat *Narvel-* en *Zuutzee* eene en dezelfde zijn, namelijk waar hij spreekt over de scheiding tusschen Azia en Europa, I^l. 17 :

44. Ant west sceedse die Nervalzee,
 Die ghesceet maect min no mee
 Dan tusseen Akers ende Brandijs,
 Dat heet Zuudzee in onser wijs.

Doch over Egypten handelende, zegt hij I^l. 21, alleen van de zee :

8. Ant Norden hevet die zee bevest.

Dus niet de *Narvel-* of *Zuutzee*, maar de *Vlakke zee*. Uit dit alles is op te maken, dunkt mij, dat hij door *Narvelzee*, wel is waar, de Middellandsche zee bedoelt, doch wel ten opzichte der gescheurde kusten met hunne tallooze eilandjes; dat hij meer bijzonder aan de Adriatische en Aegesche zeën den naam van

Zuidzee geeft, en dien van Zee of Oceanus aan dat gedeelte der Middellandsche zee waar de eilanden verdwijnen. De Dardanelen hadden dan bepaaldelijk den naam van *Braes*. In de middel-eeuwen noemden de Italianen deze engte *Braccio di San Giorgio*, wat de andere natiën overnamen; ja, men behield zelfs den naam alleen van *Braccio*, dien elk naar zijne uitspraak verdraaide, en zoo kwam ze tot ons onder den naam van *Braes*. Maerlant bezigde een en ander, getuige *Sente Jorijs Braes*, in den *Sp. hist.*, I^e. c. 32, v. 33. Later werd ze bij de Hollandsche zeeliën veelal de *Sint Joris arm* geheeten. Zie hierover nog Huydecoper op Stoke, I, 549 volg.

1482. *Wil en hetet al Tetijn.* — *Tetijn*, i. *Cetijn*, de hebreusche naam van Macedonië. In het boek der Machabeën leest men I^e: « Alexander de sone Philippi, koninck van Macedonia, de eerste Monarcha wt Grecia, is ghetoghen wt den lande *Chithim*. »

1485. *Ene stat steet dar na*

Die es geheten Epyrrus.

In den *Sp. hist.*, I^e. cap. 25, kent hij Epirus als een deel van Griekenland :

7. Epyrus dats een ander deel.

Zijne onwetendheid in de aardrijkskunde onder het schrijven van den *Alexander* bewijst hij nog in de regels 1492, 1496 en 1499, waar hij mede *port* en *stede* aan landschappen geeft.

1487. *Acciles sone heet aldus.* — *Heet* [hiet], d. i., *hiet het*, namelijk het land Epirus.

1492. *Een port es daer na,*

Die es geheten Canonica,

Die Ectors broeder Helenus,

Natoen hiet menne aldus.

— Helenus, Priams zoon, aan Pyrrhus belangrijke diensten bewezen hebbende, bekwam van dezen de souveraineteit over een gedeelte van Epirus. Ter eere van zijnen broeder Chaon — hier *Natoen* (Jonckbloet las *Nacoen*) verbasterd — dien hij bij onvoorzichtigheid op de jagt gedood had, noemde hij die streek Chaonia. Dit brengt licht aan voor 't verklaren van bovenstaande

regels. Ten opzichte van *port* geldt dezelfde aanmerking als in de *Aant.*, op v. 1485. Er zal dus wel te lezen zijn :

Een port es daer na ,
Die es geheten Chaonia
Bi Ectors broeder Helenus,
Caoen hiet menne aldus.

1498. *Darna*

Hiet die port Melocia.

— Molossia of Molossis is een gedeelte van Epirus, ten oosten van Chaonia. Men leze *Molosia*.

1502. (*Die Cycrops.*) *Jerstwerf maken dede,*
Die Alexander destrueerde.

— De eerste dezer twee regels heeft geen tegenrijm, zoo dat er ten minste één vers ontbreekt, al is de zin niet gestoord. Misschien zou men tusschen de twee regels mogen invoegen :

(Dits van Grieken dedelste stede.)

Naar aanleiding van den *Sp. hist.*, I¹. cap. 25, v. 28, alwaar van Athenen gezegd wordt :

Dits dedelste van Grieken lant.

1510. *In daer lecht sijns vaders goet.* — Zoo *in* niet eene dialektische verwisseling is van *en* (ende), gelijk wij reeds meermalen zagen, dan zal wel te lezen zijn :

Daer in lecht, enz.

— *Lecht* = ligt. In sommige streken ten platten lande spreekt men nog *legt* uit.

1517. *Een steen es daer, heet albestoen.* — *Albestoen*, l. *Asbestoen*, lat. *Abestos*, een steen uit de gebergten van Arkadië, welke eens gloeiend gemaakt zijnde nooit meer uitdooft, zei men. Marbodeus zingt er van :

Archadiae tellus lapidem producit Abeston
Ferreus huic color est, naturae mira potestas :
Nam semel accensus conceptos detinet ignes,
Extinguique nequit, perlucens perpeti flamma.

1525. *Daer bi so es Ytruria,
Van enen water dart na
Was genant, dat Yster heet,
Dat uter Donouwen geet.*

— Volgens des dichters afleiding zou *Ytruria* moeten veranderd worden in *Ystria*, het tegenwoordige land van Trieste. De *Ister* is echter nog verre van daar, en men mag aannemen dat Maerlant Illyriën bedoelt. Men weet toch dat het benedengedeelte van den Donouw, het gedeelte namelijk « dat uter Donouwen geet » den naam had van *Ister*. Dat gedeelte begon, volgens sommigen, aan de grenzen van Illyriën, of van Surmium, tot waar de stroom in zee vloeit. Zie daaromtrent Forbigers genoemd werk, III, 324 volg., vooral *Aant.* 16. — *Geet.* Hier is het geene vokaal verwisseling van den afschrijver.

1550. *Die nu sine, l. die nu sijn.*

1553. *Cicilie.* Maerlant zal geschreven hebben *Cicile*, op zijn fransch. Het tegenrijm is *wile*.

1559. *Vort bart suden, l. vort bat suden.*

1540. *Spanien, l. Campanien.*

1545. *Lathie, Latium.* Schmeller twijfelt tusschen deze spelling en *Lachie*.

1551. *Cuningen die stat es dar na
Dat eest ende van Ytalia.*

— In de plaats van *Cuningen* zal te lezen zijn *Turingen*, namelijk *Thurium*, de nieuwere naam van het beruchte Sybaris, de uiterste grensstad van Luconia, aan den zeeboezem van Tarente.

1555. *Datse*, namelijk den Rijn. Maerlant bezigt onzen hoofdstroom in 't vrouwelijk geslacht; doch twee regels lager wordt deze onder zijne pen mannelijk.

1556. *Alle die lantscape die nu gaet
Tusscen den Rijn en Bacteren lantse,
En hiet Gallien en daertoe meer.*

— *Bacteren lantse*, vermoedelijk te lezen: *Bertanienlants see*, de *Oceanus britannicus*. In den *Sp. hist.* geeft Maerlant aan die zee geen' bepaalden naam:

Die zee die nort zide sijn.

— *Eñ hiet*. Beter zal er staan *dat hiet*. — *En*, aldus; doch l. *eñ*, en vóór het woord dient een komma te staan. — *Meer*, l. *mee* : se.

1562. *Al wort sijn,*
Het lach algader in desen wike,
Doen hi dlant van ertrike;
Eñ nu hetet som Loreine.

Ik vermoed dat er te lezen is :

Al wort sijn
Dat lach te gader in desen wike;
Doen hiet tlant van Celtike,
Eñ nu, enz.

Immers Gallië werd vroeger naar de Grieken geheeten Celtica.

1567. *Tiraten*, waarschijnlijk *Treviraten*, lat. *Treviri*.

1571. *Spanien*, l. *Bertanien*, gelijk Jonckbloet opmerkt.

1572. *Galle gaet tote Carcangen,*
Dat heet wale gecleedde Gallen.

— Het *Gallia togata* of *Cisalpina* bevatte het latere Piemont, Parma, Modena, en een gedeelte der pauslijke Legatiën tot bezuiden Ravenna. Voor *Carcangen* wil Jonckbloet gelezen hebben *Dardangen*, de Dordonne, eene rivier die uit den Mont d'Or komt en naar 't westen stroomt. Die kan dus de grens niet uitmaken van het *Gallia togata*. Een geschikteren naam weet ik echter niet in de plaats te stellen, en 't is wel mogelijk dat Maerlant het zoo gemeend en geschreven heeft. Verg. de *Aant.*, op v. 1591.

1574. *Dat en es niet cont hen allen*. — *Hen allen*, datief van *Si allen*, omnes; dus : aan iedereen.

1576. *Dat hiet dat harde Gallia*, namelijk *Gallia comata*; lees dus : *geharde G*.

1587. *Eñ die weelde Ricordaen*. — Misschien *die wilde Pericordaen*. Perigord is bekend voor eene wilde streek in het midden van Frankrijk.

1589. *Tusscen dien bergh*, namelijk het Pyreneesch gebergte.

1591. *Dat heet gebarde Gallia*.— Waaron? Omdat voorhenen de lieden van die gewesten zich den baard niet schoren, zegt onze dichter. Dit strookt niet met de latijnsche benaming van *Gallia braccata*, gebroekt Gallië. Maerlant zal dus voor *braccata* gelezen hebben *barbata*, en die barbati homines zouden, volgens den loop der zinsnede, in overoude tijden geweest zijn :

1595. *Beide massage eñ colone*. Roquesfort, in zijn *Glossaire de la langue romane*, verklaart *Mas*, *Masage*, etc., door « *Té-nement et héritage mainmortable, des personnes de servile condition et de mainmorte*. Hij verklaart *Colone* door : *laboureur, fermier, cultivateur, habitant d'une colonie*. » Dit laatste duidt inderdaad den naam aan van personen; het eerste echter niet, wel den toestand dier personen. Beide woorden zijn dus met elkander onvereinigbaar, en volgens de verklaring van den franschen taalkundige kan er niet wezenlijk spraak zijn van dooderhand-gezinnen en landbouwers.

Mijn vriend prof. De Vries, wien ik over deze plaats, gelijk over menige andere, raadpleegde, meent dat er spraak is van Marseille en van Toulon. Voor *massage* ware te lezen *Massaelge*, de gewone Mnl. naam van *Marseille*, lat. *Massilia*. Door de onderlinge verwisseling van den besproken regel met den volgenden en het noodwendig verplaatsen der punt zou men te lezen hebben :

1593. Om dat die liede hier te voren
Eer barde niet en scoren.
Daer steet die stat van Nerbone,
Beide Massaelge eñ Tolone
Harleblanke, enz.

1597. *Harleblanke*, fr. Arles, lat. Arelas, Arelate, Arelatum, eene aloude stad van Provence. In de *Chronique de St.-Denis* wordt zij *Alles-le-Blanc* geheeten. Zie de *Aant.* van Reiffenberg, in de *Chronique rimée de Ph. Mouskes*, I, bl. 74. In den *Sp. hist.* heet het mede *Arleblanke*.

1600. *Aerbelose*. — Er kan hier toch op nieuw geene spraak zijn van Arles, op v. 1597 vermeld. In de *Narbonensis Prima* vindt men Toulouse, welke van ouds beroemde stad onze dichter misschien bedoelde. Zoo zou men kunnen lezen: *Oec Tolose*.

1603. *Aveiou*: *Pontu*, l. *Aniou*: *Poitou*, gelijk in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 27, v. 52. Het omgekeerde omtrent de spelling heeft plaats voor *Moniou*, van v. 1551 en 1553, dat telkens rijmt op *u*, even als B. V, v. 1072, en in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 27, v. 5. Zie de *Aant.*, B. V, v. 1072, als mede B. VIII, v. 456.

1612. *Dat die degen om dat*, l. *Dat die degen dede o. d.*

1619. *Agaroene*, Aragon, bij letterverwisseling, gelijk kokodrille en krokodille, enz. Men verwarre dezen naam niet met dien der Agariene, waarvan melding is gemaakt in de *Aant.*, B. I, op v. 150, en B. VII, op v. 1185.

1620. *Cibilien en Lisiboene*,

Daer Ulixes groet heer was.

— *Cibilien*: Sevilla. De Spanjaard schrijft *b* en spreekt *v* uit, gelijk wij zien in Alba = Alva. — *En*, aldus; l. *eñ*. — *Groet heer*. In Vlaanderen gebruiken wij nog dit woord in den zin van grootvader, gelijk Kil. opgeeft. Doch niet in dezen zin was Ulysses de Grootheer te Lissabon. Halbertsma geeft in zijne *Aant.*, bl. 544 te kennen, dat het zoo veel zou beteekenen als *Vice dominus*. Ik geloof dat het hier opperheer beduidt: Ulysses gaat immers door voor den stichter van Lissabon. Zoo heet nog de Grootte Turk « de Grootte Heer ».

1622. *Als men int dietsch van Troien las*. — Maerlant zinspeelt hier op zijn gedicht *Van Troien*, waarvan een belangrijk fragment groot 1491 verzen gevonden werd door wijlen Victor Gaillard, onder de handvesten van den ouden Raad van Vlaanderen, en dat ik bekend maakte in de *Konst- en Letterbode*. Dit fragment werd later uitgegeven door Ph. Blommaert, achter de nieuwe uitgave van den *Theophilus*, Gent, 1858. *Van Troien* was zeker het opschrift van Maerlants Roman, en ware hier beter in bijzondere letters gedrukt geweest.

1628. *Eñ gaet oest, in liege u niet,
Jegen Egypten an dat sant.*

— Afrika loopt ten oosten tot aan Egypte, zegt onze dichter, die, gelijk wij elders zagen, het land der Pharaö's niet tot het derde werelddeel rekent. Onder *dat sant* bedoelt hij Cyrenaïca, de tegenwoordige bergvlakte van Barka in Tripoli. Dit verklaart Maerlant ook nader in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 28.

27. Tripolitane leghet daer gehende,
Ende hevet ane sijn oostende
Cyrees, een sant uptie zee.

1651. *West om gaet sine strike
Toten west eñ van ertrike.*

Om 't westen gaat zijn' loop tot aan het westeinde van het aardrijk. — *Strike*, hetzelfde als *streke*, bij Ten Kate, II, 446, verklaard ook door *linea*, *via*. — *Eñ*, l. *ende*, eind. De schrijfwijze duidt nogmaals aan dat de kopist veel op voorlezen werkte, gelijk meermalen in deze Aanteekeningen is opgemerkt.

1653. *Lika*, l. *Libia*. Zie verder, v. 1797.

1657. *Toncis*, l. *Tounis*, Tunis.

1659. *Beesie*, drukfout. Er staat *beeste*, l. *beste*.

1649. *So liet Geetulia*. — Men ontmoet voor *liet* doorgaans *leget*, thans verkort tot *ligt*, van *liggen*. In de gewone volkspraak verbuigt men te Kortrijk dit ww. in den tegenwoordigen tijd: *ik lei*, *gi leit*, *hi leit*, *wi*, *zi liggen*. Ook elders wordt deze uitspraak waargenomen. — *Geetulia*, Gætulia, het meest westelijke gedeelte der Sahara. De tegenwoordige *Touariks*, in het Atlasgebergte, schijnen de afstammelingen te zijn der aloude bewoners van Gætuliën.

1652. *Daer in las
Die Sente Augustijn.*

— *Las*, bad. In Vlaanderen is *lezen* voor *bidden* nog dagelijks in gebruik. *Die Sente*. Het epitheton is duidelijk weggebleven. Welligt schreef Maerlant: *Die goede sente A.*, gelijk Jonckbloet reeds opmerkte.

1656. *Dar na Etham geheten wart*, l. *dat na Etham*, enz.

1658. *Das en es*, l. *dat een es*. — *Segmen voor segt men*.

1661. *Die ander*. Er diende te staan *dat ander*, volgens v. 1658.

1664. *Alsmen hier te voren af lus*, namelijk v. 1097-1102 van dit boek. Maerlant neemt drie Aethiopiën aan, welke hij zoo niet beschrijft, echter genoegzaam aanwijst. Het eerste is het eigenlijke Aethiopië, hetwelk aan Egypten grensde. Een ander « es in Affrike » : daarmêe bedoelt hij het westersche Aethiopiën, dieper in die wereldstreek tot aan de Zuidwestkust loopende. Het hier bedoelde land stelt hij nader bij Indiën, dus meer zuidoostwaart. Het is echter vermoedelijk dat dit aëtiopisch Saba niet onderscheiden moet worden van het arabisch Saba; althans bestaat er eene overlevering onder de Arabieren, dat het hedendaagsche Saade op de Roode zee het oude Saba zou zijn, de verblijfplaats der koningin Belkis, welke door Salomons groote beroemdheid naar Jerusalem getrokken werd. Zie Forbiger, II, bl. 752, *Aant.* 60 en bl. 812.

1665. *Daer derde*, l. *dat derde*.

1667. *Nore*, beter *More*.

1671. *Onbekant: Serpant*. — De schrijfwijze van het eerste dezer woorden komt overeen met het gebruik der ouden, die van het tweede niet.

1674. (*Menech dier*) *Allen lieden wel onghier*. — *Onghier*, vervaarlijk, schrikverwekkend. Meestal van dieren gezegd; doch onze dichter past het ook op de elementen toe :

B. X, v. 442. Doe wart die wint so onghier.

In het hd. komt *ongehuer* niet alleen als bijvoegelijk, maar ook als zelfstandig nw. voor, in den zin van monster; zoo ook bij onzen Veldeke, in *Sinte Servatius legende*, II, v. 1041 :

Als off sij ongehuer waren.

Ons latere *onguur* is eene verbastering van *onghier*. Verg. de *Aant.* van De Vries in *De Jagers Taalk. Mag.*, IV, 69-71.

1678. *Wornders*, l. *wonders*.

1681. *Alst duater*, duidelijker *als dwater*, doch naar de schrijfwijze *alst water*.

1685. *Adalas*, v. 1686 *Adlas*, de Atlas.

1696. *Eñ ten wilden eylande gaen*, l. *eñ willen ten eylanden gaen*. Verg. *Sp. hist.*, I^e. cap. 29, v. 67 volg.

1697. *Eñ die suut see*, l. *in die s. s.*

1699. *Bat oesten legt Grieken lant*,
Dat na dien coninc Creten es genant.

— Onderwerp en naamaflleiding bewijzen dat er spraak is van het eiland Kreta. Het ligt evenwel niet ten oosten, wel ten westen van Cypres. In den *Sp. hist.*, zegt Maerlant er van :

Daer leget bi (bij Cypres) tlant van Creta,
 Eñ es van Grieken .A. groet stic.

1701. *Bat oest soe legt Avidos*. — Ik geloof dat onze dichter wezenlijk *Avidos* of *Abidos*, even als het daarop rijmende *Colcos* geschreven heeft, al was het eerste geen eiland, en moet het andere onder de plaatsen, welke nooit bestonden, gesteld worden. Ook spreekt hij niet van *Colcos* in den *Sp. hist.*; maar van *Abidos*, dat hij toch niet als stad kende, zegt hij I^e. cap. 52 :

51. Abidos, dat lant, dat leghet
 Op Helles spontes, alse men seget,
 Dat Sente Jorijs braes nu heet.

1704. *.XLIIJ. Cyclades*. — In den *Sp. hist.* telt er Maerlant tien meer. In beide werken rekt hij de Sporaden tot de *Cycladen*. De ouden zelve waren daaromtrent, als mede over het getal, zeer onbestemd : eilandjes, welke tot geene der beide groepen behoorden, werden bij de eene of andere gevoegd. Geen wonder dat onze jeugdige dichter zich verwarde.

1707. *Dat meeste darna heet Delos*, l. *dat meeste dar af h. D.* — *Meeste* mag hier niet in den zin van grootste in omvang, maar van aanzienlijkste, voornaamste genomen worden. *Delos* immers was op verre na niet het grootste der *Cycladen*. Geboorteplaats van *Apollo* en aan *Diana* toegewijd, bezat het nog het beroemde orakel van den god der genees- en der dichtkunst.

De naam van Cycladen komt ook daarvan dat de andere eilandjes (eigenlijk elf) rondom (*ἐν κύκλω*) Delos lagen.

Op eene andere plaats (IX, 49) heeft *meeste* betrekking op de twee voornaamste, dus ook de grootste, rivieren van Azië.

1715. *Die berch van Ulcane*, l. — *van Vulcane*, namelijk de Ethna.

1717. *Bi Cicilien in die wilde see*

Liggen lande, heten Olee,

Die bernen oec.

— De dichter bedoelt de *Aeolische* of *Vulkanische* eilanden, op de noordelijke kust van Sicilië gelegen. Deze groep wordt nog heden de *Vulkanische* archipel genaamd, waar onder Lipari en Stromboli de voornaamste zijn.

1720. *Dier bi liden*, die er voorbij varen. — *Dier*, in éene lettergreep uitgesproken, gelijk thans nog. — *Liden*, trekken, te voet of op een voertuig.

1721. *Bi Anase, dat in Affriken es,*

Liggen eylande, heten Gorgades.

In den *Sp. hist.*, I^e. c. 51, v. 21 volg., beschrijft Maerl. ze nader :

Gorgades sijn eylande mede
Die van Affrike teere stede
Twee dachseylinghe verre sijn,
Daer sijn wijf, dats waerheit fijn,
Van haren lachame al ru,
Ende snelre vele, seggie u,
Danmen gelovet min no mee.

Mij dunkt dat de schrijver in 't oog heeft de groep der *Madeira-* of die der *Canarische* eilanden, of beiden. De *Anas* is eene voorname rivier in 't zuiden van Spanje, die *Maerlant* voor eene stad schijnt te nemen, gelegen in Afrika. Misschien achtte hij het zuiden van Spanje, door de *Moren* bezet, als behoorende tot het derde werelddeel, gelijk men eene strook van *Vlaanderen* bij *Frankrijk* rekent.

1728. (*Dat grôte eylunt*) *Dat verdreef gemeinlike*

Met al dien volke dat daer sat.

— Het gewaande eiland Atlantis, waarvan het wegzinken en gedeeltelijk wegspoelen, volgens Plato, den atlantischen Oceaan onbevaarbaar zou gemaakt hebben. Dat eiland zou gelegen hebben tusschen Spanje en Amerika. Er zijn die, niet zonder reden, meenen dat daarmede anders niet dan Amerika zelf, het *Verloren land*, bedoeld werd.

1735. *In Nilus so es een eylant,*

Dat Meroc es genant.

— *Meroc*, l. *Meroë*, een eiland in Ethiopië, gevormd door den Nijl, met eene stad van denzelfden naam. Deze naam zou door Cambyses naar zijne zuster gegeven zijn. Vroeger moet het Saba geheten hebben. Zie hier voren de *Aant.*, op v. 1664.

1739. (*Daer in steet*) *Eene stat, heet Siene.* — De stad Syenee, door hare watervallen bekend, ligt niet in het eiland Meroë. De stad Meroë, het meest noordelijke punt des eilands, ligt, volgens de kaart van Ptolomæus, op zestien en half graden ten noorden van de middaglijn, terwijl Syenee er drie en twintig en half van verwijderd is.

1747. *Dar na es dat verloren lant,*

Eñ leget west van Affrike.

— Deze plaats, en wat er op volgt tot op v. 1760, bewijzen genoegzaam dat men in Maerlants tijd kennis had van West-Indiën, het eerst later voor vast ontdekte Amerika. Doch de berigten van die er hadden aangeland waren zoo onvolledig, dat men sedert het land niet meer vond en men er den naam aan gaf van *Verloren land*. Volgens onzen dichter was het daar dat Sint Brandaen zoo veel wonders zag. Heeft Maerlant het oog op het middeleeuwsch gedicht, de reis van dien twijfelachtigen heilige voorstellende, hetwelk is uitgegeven door jonk^r Ph. Blommaert in het eerste deel zijner *Oudvlaemsche Gedichten*? Dat gewrocht krielt alzoö zeer van onwaarschijnlijkheden als de droomerijen van *Madok* moeten gedaan hebben, waartegen hij later uitviel. Beide werken moeten er het hunne aan hebben toegebracht, dat later de naam van Luilekker-

land aan eene wereldstreek van zoo veel wonderen gegeven werd.

Meest uit noordsche bronnen bragt Dr Buddingh een lezenswaardig werksken te samen, getiteld: *Ontdekking van Amerika, en herhaalde zeereizen derwaarts, in de X, XI, XII, XIII en XIV eeuw.* 'S Gravenh., J. Vander Beek, 1838. Op *Madoc* schreef de engelsman Robert Southey een gedicht in zeven-entwintig zangen of afdeelingen. Londen, Langman, 1807.

1754. *Het es gesciet datmen vant,
Eñ alsement dar ane sciet,
Eñ conde ment gevonden niet.*

1. *Het es gesciet dat ment vant,
Eñ alse men dar ave sciet,
En conde, enz.*

De veelvuldige sluiting met *t* geeft aan den eersten regel eenen wanklank, dien de afschrijver misschien heeft willen vermijden.

1758. *In dat lande, sonder waen.* — De zin vraagt:

In dat lant quam, s. w.

1763. *Eñ andere die nomen sal,
Som breet, som smal.*

1. . . . . *die ic nomen sal.* — *Som*, uit te spreken *Some*. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 137.

1766. *En' Maroch, daer menege stede
Wel geaisiert binnen es.*

— *Maroch*, Marokko. Dit heeft met het misschreven *Meroc* van v. 1734 geen gemeens. Verg. de *Aant.* op dat vers en die B. II, v. 185 (d. II, bl. 299). — *Geaisiert*, gerust gesteld, verzekerd. Dit bastaardwoord komt mede voor in den *Rijmbijbel* en in den *Ferguut*, misschien nog elders. Het drukt volkomen het fransch uit *être à l'aise*.

1768. *En .xxiiij. Orcades.* — *En*, drukfout, l. *eñ*. — *XXIIIJ*, misschien te lezen *XXXIII*, naar Jornandes. Orosius telt er drie en dertig. Ptolomæus brengt tot deze groep dertig, Plinius veertig eilandjes.

1769. *Buten Bartanien es Ingelant.* — Er is hier spraak van Bretanje, gelijk de dichter ook verklaart v. 1579 :

Bartanien es in dit Gallen.

Ik merk dit aan omdat Maerlant geheel anders spreekt in den *Sp. hist.*, I^e, cap. 50. Daar leest men v. 11 volg. :

Bartaengen heetet na Brutus,
Die sone van Silvius
. . . . .
Siden hadden sijt verloren,
Ende quam den Ingelschen in hant,
Daer naer heetet Inghland.

Bartaengen van den *Spiegel historiael* is wel Engeland, terwijl het in den *Alexander* Engeland niet is. En nothans geeft Maerlant beiden op, in bijna gelijke woorden, als het land zijnde, waarbuiten Tanatos of Tanachos ligt, dat in de volgende aantekening wordt besproken.

1771. *Eñ een eylant, heet Tanatos,
Het maecte dier serpente los,
Waer dat men die erde hevet
Die an dien eylande clevet.*

— *Tanatos*, het tegenwoordige *Thanet*, waar de steden Margate en Ramsgate op gelegen zijn. Het is eigenlijk geen eiland, en is van den engelschen vasten wal gescheiden alleen door twee onbeduidende rivieren, de Stour en de Nethergong.

De zin dezer vier regels wordt duidelijk als men die van den *Sp. hist.*, I^e, cap. 50, v. 24-52, er naast voegt :

Buten Bartaengen, dats waer,
Es Tanachos, een gesont lant,
Daermen serpent noint en vant,
Noch ghenen worm ghevinijnt.
Maer nochtan, dat wonder schijnt,
Waer somen die erde vanden lande
In rike voert menegerande,
Alle wormen gevenijnt
Sijnre metter doot gepijnt.

Volgens Vincentius, was *Thanatos... dicta... à morte serpentium*. Zie Jac. v. Maerlants *Spiegel historiael*, uitgegeven door de Maatsch. van Nederl. Letterkunde, te Leiden. Leiden, 1859, dl., bl. 54.

1775. *Buten Nortwegen es Tyle*. — Uit hetgene hierop volgt blijkt het dat Thyle een eiland is in 't midden van den Oceaan, waar altijd ijs zich bevindt; dat er het jaar in een zesmaandschen dag en in een zesmaandschen nacht verdeeld is, dat er de boomen altijd groen zijn. In den *Spiegel historiael* I¹, 30, noemt Maerlant het, gelijk anderen, *Tylee*, en doet het gelegen zijn :

44. Nort van Bartaengen in die zee.

Daarop zegt hij het gevoelen van Solinus te geven, die beweeren zou dat het is :

46. Biden lande van Endi,
Vul wijngaerts ende vul oliven
Ende vul palmbome, alsi scriven;
Datter die bome, hebbets geloof,
Nemmermeer en werpen loof.

Deze beweeering is in strijd met die van alle andere schrijvers, die Thyle of Thule in het noorden des aardbodems plaatsen.

De ouden hebben veel gissingen en verdichtselen over Thyle samengebragt. Mauricius, in zijn *Onledige Ouderdom*, bl. 158, haalt Photius aan, die een lang uittreksel bewaard heeft van noordsche wonderhistoriën, door Antonius Diogenes, omtrent den tijd van Ptolomæus Soter, uit vroegere schriften bijeen geflanst onder den titel van « Ongelooflijke wonderen van Thule. » Photius zou die getrokken hebben uit het oorspronkelijk dagboek van den Tyrischen Mantinias en zijne zuster, geschreven op cypressen tafelen, hetwelk Alexander in de grafsteden van gemelde reizigers, te Tyr zelf gevonden had in een kistje met het opschrift: *Wie gij zijt, open dit, en gij zult wonderen lezen*.

Malte Brun beweert dat Pytheas den naam van Thyle of

Thule (beide schrijfwijzen vindt men in verschillende Hss.) zou gegeven hebben aan een gedeelte van Jutland, thans nog *Thy* of *Thyland*, en in het oud-noordsch *Thiuland* geheten. Zijn gevoelen put hij: 1° uit de noorderbreedte, die hij meent te kunnen bepalen uit de dagreizen die Pytheas besteedde om in Thule aan te landen; 2° uit de overeenkomst van Jutlands grond met de beschrijving van Pytheas; 3° uit de woorden van Pytheas zelve, die meende dat op Thyle de dagen van twee tot drie uren waren.

Anderen, waaronder Ortelius, zich steunende op de breedtebepaling van Plinius en van Hipparkus, ontmoeten Thule in het zuidelijke gedeelte van Noorwegen, waar men het kanton *Thielemark*, in eene yslandsche Saga *Thulemark* genaamd, vindt.

Procopius, die uit de mededeelingen der vroegere geografen niet wel wijs wist te worden, nam gantsch Skandinavië onder den naam van Thule, waarin hij door hedendaagsche schrijvers werd bijgetreden.

Dat het Tyle van Maerlant Jutland niet zijn kan, bewijzen de bijzonderheden, dat het er zes maanden dag en zes maanden nacht is, en dat de zee, die het zoo wel ten noorden als ten zuiden bespoelt, nimmer dooit. Het moet dus veel meer noordelijk liggen, omtrent den noordpoolkring. Eratosthenes bepaalt het op 66° noorderlengte, hetgeen op de meest noordelijke punten van Ysland, op het noorden van Noorwegen en op het noordelijke deel van Oud-Groenland wijst. Met het zicht op den natuurlijken gang aller ontdekkingen, mag men het gevoelen van Casaubonius aannemen, dat Thyle het tegenwoordige Ysland is. Daarover zie Zorgdrager, *Groenlandsche Visscherij*, bl. 68 volg. Zie ook Huet, *Histoire du Commerce et de la navigation des anciens*, 2e édit., p. 412; Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III, 311; Malte Brun, *Précis de la Géographie universelle*, I, 59-60, 123 et 148, édit. de Bruxelles; DE NAVORSCHER, 1861.

1781. *En*, aldus, doch bij vergetelheid.

1785. *Nord en suut.* — Er staat bij Schmeller, *Norden suut.*
Maerlant zal geschreven hebben *Nort en suut.*

1786. *Eest daer altoes cout*, l. met Jonckbloet, *daer eest a. c.*

1788. *En si en doit genen tide*, l. *en si en doit te genen t.*

1794. *En*, aldus.

1796. *Dat argste coren lant.* — De vlaamsche boer zou nog *argste* gebruiken, doch ligter nog *felste*; dus niet in den volstrekten zin van kwaad, maar in dien van hevig, krachtig. *Erg en fel* worden veelal bijeen gevoegd gebezigd.

1798. *Amonts lant das es darna.* — *Das*, l. *dat.* — Amonts lant, het land waar de tempel van Jupiter-Hammon stond. Het op den weg derwaarts liggend Parætonium komt mede onder den naam van Ammonia voor.

1801. (*Egypten lant*) *Dat Nilus wesen rike.* — De zin vraagt : *Dat Nilus doet w. r.*

1802. *Cartago van Affrike*

Stoenden met groten coren daer.

— l. *Stoend*, ten ware men Egypten en Carthago in éenen zin wilde gevoegd zien, en het vorige vers met eene komma eindigen. — *Met groten coren*, met veel koorn, groote menigte koorns.

1809. *Saba die stont daer oec,*

Daer men vint dien wieroec.

— Dat Saba hier tusschen Spanje en Frankrijk staat, moet niet te zeer verwonderen. Sommige landen en volken worden nogmaals vermeld om hunne hoedanigheden en rijkdommen aan te wijzen.

1811. *Doverste van Francrike.* — *Van*, l. *was*. De dichter wil zeggen dat Frankrijk de kroon spande boven al de landen door Apelles vermeld.

1815. *Het es tegelovene van hen some.*

l. *Het es tgelove van hen somen.*

1824. *Dat er hi af*

Menege marc hadde te lone.

l. *Dat hier (= hi er) af*, enz.

1850. *Die gone*, degene. — Deze uitspraak is nog veel in den mond des Vlamings, gelijk wij vroeger zagen.

1852. *Af van sinen conincrike*, l. *Afwan s. c.*

1856. *Dat wijsheiden genoegh*. — Waarschijnlijk te lezen :

Dats wijsheiden genoegh.

D. i., dat is vrij knap, dat is heel wat wijsheid, zoo de chronologie der wereld te kennen!

1850. *Want hi dagen*

Woude aldaer met siere scare.

Want hij wilde aldaar vertoeven met zijne legerscharen. — *Dagen*, Kiliaen heeft *dagen*, vet. Sax. i., *daghe-dinghen*, *progare* in alium diem; het is ons *verdagen*. Zoo zeggen wij *vernachten* voor den nacht overbrengen.

1855. *In dat herre*, l. *in dat here*.

1864. *Hem*, voluit geschreven. v. 1845, *hē*.

1865. *Eñ ridders eñ die barone*. — *Eñ ridders* zal in den mond des voorlezers geklonken hebben *en de ridders*, voor *entie r*.

1872. *Wir*, overlandsch voor *wi*.

1885-84. *Varen: ontvaren*. Nog een van die flauwe rijmen, waar Maerlant niet voor terugdeinsde.

1886. *Eñ*, l. *en*, neg.

1890. *Dat si sinen willen daden*. — *Willen*, l. *wille*.

BOEK VIII.

1. (Opschrift.) *Gesan*, l. *gewan*, won.

5. *Gichte* = *gifte*, begiftigde.

54. *Narbesines hi sende eem na*
Boden, alse hijs hadde stade.

— Niet *hem na*, maar *aan of tot hem* zond Narbesines boden. Er is dus te lezen : *Sende hem an*, en voor *Bogoa* van het vorige vers dient er te staan *Bogoan*. Dit wordt duidelijker door v. 54. Aldaar staat :

Lach eem so met beden na.

Wat is naliggen? Men verstaat integendeel zeer wel : iemand met verzoeken aanliggen, gelijk men thans zegt *aan den hals liggen*, zoo dat ook hier *na* in *an*, en in den vorigen regel *Bogoa* in *Bogoan* moeten veranderd worden. — *Alse hijs hadde stade*, toen hij daartoe gelegenheid had.

40. *Dat hi van den evelen moede*
Narbesines liete verdingen.

Dat hij (Alexander) Narbesines van (zijne) verbolgenheid liete vrijpleiten. — *Verdingen*, iets door dingen (pleiten) vernietigen of de kracht er van verminderen. Als regtsterm staat dit woord in volkomen verband met de vier volgende regels.

46. *Dat hi was sijn taelman,*
Eñ hi borge eñ staden
Woude setten in siere genaden,
Sonder slach eñ sonder stoet.

— *Taelman*; pleiter, advokaat. Te Ypre waren *Taellieden* zeker soort van procureurs, handelende volgens hun reglement (*Belgisch Museum*, dl. IV, bl. 145). In de regtsgeleerde boeken der XVIe eeuw vind ik het woord niet, wel *Advocatus*, *Patronus causarum* vertaald door « een beschermer der saken. » De Westvlaming Van Mussem (1553) geeft het zoo min op als de

Antwerpenaar Van den Werve (1553) onder de verklarende woorden van *Advocaet*, *Patroon* en *Procureur* of *Procurateur*; doch Kiliaen kent het en vertaalt het door *Advocatus*, *Causidicus*, *Patronus*. — *Borge en staden*. Borgschap is eene toevallige verbinding, welke door dood of anderszins van hare waarde kan verliezen, en dus somtijds niet alle wenschelijke waarborg oplevert. *Staden*, komt voor als staande, vastgestelde goederen, over het voortdurend bezit van welke geen twijfel kan ontstaan. De twee woorden vereenigd, zullen een' regtsterm uitmaken, welchen men ter nauwkeuriger bepaling bezigde. — Men zegt nog: *zonder slag of stoot* voor *zōnder tegenstand*. v. 49 zegt ook niet anders.

Van deze bemoeijing van Bogoas staat niets in het latijnsch gedicht.

57. *Hoesten* = *hoegsten*, zoo ook v. 131.

81. *Eñ eer haer was eñ blond*. — Er is een woord uitgevalen; misschien moet er gelezen worden *kersp eñ blond*, gelijk op den kant van Schmellers kopij door de hand van Jonckbloet aange teekend staat. *Kersp*, of krollend, en blond hair was van vroege tijden voor schoon aangezien, en thans nog is « Blonde krollebol » een geliefd epiteton dat men aan kinders geeft.

89. *Die wintbrauwen slecht*. — Uitgezonderd de hedendaagsche, geeft Kil. onderscheidene schrijfwijzen op van het woord *Wenkbrauw*. Bilderdijk beweert dat men vroeger *Wimpbrauw* schreef: hij zal Kiliaen niet naauwkeurig nagezien hebben. Bij den Westvlaming Yperman leest men *Wintbrauwen*, gelijk hier staat, zoo ook *Wintbrawden* in het fragment van den *Walewein*, uitgegeven door Deycks. Zie *Carminum epicorum germanicorum nederlandicorum saeculi XIII et XIII. Id est Waleweini, Parthenopaei et Makaris sive potius Aioli fragmenta. e codd. mss. edidit Ferd. Deycks. Monasterii Guestphalorum, 1859, pag. 9, v. 3*. — *Slecht*, effen, glad, waarvan de hairtjes niet door elkander staan.

93. *Grof*. — Volgens het tegenrijm schreef Maerlant *groef*, gelijk de Vlaming nog uitspreekt: even zoo v. 885. Men zegt

nog *groef gespied*, *groef van knoken*, voor sterk gespied, breed van gebeenderen.

103. *Dant Blancefloer, die vrouwe van Spanien,*
Noch Blancefloer die in Bartanien
Met Tilen rise was ontfaren,
Noch Blancefloer van Beauraparen,
Van scoenheden eer niet en geliken.

— De eerste dezer Blancefloeren is de heldin van den bekenden Roman, waarvan Dirk van Assenede eene dietsche bewerking maakte, welke zeker niet den blaam verdient door Jonckbloet er op geworpen. Met de tweede schijnt de dichter eene heldin uit den Roman van *Tristan* te bedoelen. In dezen Roman, dien ik niet onder het oog kreeg, komt een *Roland Riis* voor, volgens Roquefort in zijn *État de la poésie française dans les XIIe et XIIIe siècles*, bl. 471. De derde is misschien de maagd van vijftien jaren, wier lof vermeld staat in den Roman van « *Garin le Loherain* », namelijk :

Blancheflors au cler vis
De Moriane la fille au roi Thierri.

De schoonste maagd die ooit leven zag :

La dame ert gente et de cor et de vis,
Bouche espessete et les dens ot petis,
Il sunt plus blans qu'ivoire planéis ;
Hanches bassetes, blans et vermeil li vis,
Les ieus rians et bien fais les sorcis ;
C'est la plus belle qui onques mais naquit.

Ja zoo schoon, zoo lief :

Il n'a si gente en soissante pais.

Wel is waar heb ik in den franschen text nergens den naam van Beaurapare ontmoet; doch de uitgever er van, Paulin Paris, komt ons te stade, zeggende : « *Il faut une attention minutieuse* » dans le choix des variantes de ce Roman, *surtout pour ce qui* » *concerne les noms de lieux ou de personnes*. Rien ne prouve » mieux qu'il fut récité longtemps de mémoire avant d'être

» copié. » Zoo ware het mogelijk dat eene dietsche vertaling of navolging eigennamen bevatte', die in de thans bekende fransche texten niet te vinden zijn. Ik vermoed dat ik een fragment eener dergelijke vertaling of navolging van den *Garin le Loherain* een oogenblik in handen heb gehad.

Er is nog eene Blancefloer in de Romanwereld bekend, namelijk de vrouw van Pepijn, bij welke hij geen kinderen verwekte en daarom een ander huwelijk aanging met *Berthe-au-grand-pied*. Zie Mouskes, I, bl. 85, op v. 2064.

109. *Ysaude van Yrlant*, de heldin van den *Tristan*.

111. *Noch Melior, noch Cyfore*, l. *noch Melior van Cyfore*. — Deze tooveres had het kasteel *Chief d'Oire* in bezit. Van den Roman *Partonopeus en Melior* zijn verscheiden fragmenten teruggevonden, welke bijeen verzameld door H.-F. Massmann zijn uitgegeven; Berlijn, 1847. Sedert gaf Ferd. Deycks een nieuw brokstuk van 361 regels uit, waarover zie de *Aant.*, op v. 89.

112. *Amadas*, l. *Amadis*. — In de laatste tijden der middeleeuwen vooral was de lange Roman van *Amadis van Gaule* eene geliefkoosde lezing.

114. *Noch diegene die eer ghile*
Met Waelwine heelt gereet,
Doe men eem sijn ors ontreit.

— Deze woorden, dunkt mij, slaan op v. 7773-7834 van den Roman van *Walewein*, waar Isabele den koenen ridder aan handen en voeten doet binden en voor haar neêrleggen.

117. *Noch die scone Ampholie*. — Eene middeleeuwsche Roman schoone, die ik echter niet weet thuis te brengen.

118. *Lanceloets amie*, namelijk Genevre, koning Arthurs gemalin. De Roman van *Lancelot* is door Jonckbloet uitgegeven.

119. *Diamira, noch Phillis,*
Dido noch Europa, noch Brisis.

Schoonen uit de klassike letterkunde. — *Diamira*, l. *Deanira* = Deïanira, de vrouw van Herkules. — *Brisis* = Briseïs.

122. *Noch Octaviana van Romén*. — Ten tijde van den franschen koning Dagobert regeerde, volgens de oude Romans, te

Rome een dapper keizer met name Octavianus. Deze had eene gemalin die als de schoonte en vroomste der vrouwen geprezen werd. Ik vermoed dat deze de *Octaviana van Romén* is. Onder n^r 6 zijner volksboeken, gaf Marbach uit de *Geschichte von Kaiser Octavianus*.

156. *Canasus*, l. *Caucasus*.

158. *Al toter flumen, sonder waen,*

Die Phacis geheten es.

— Volgens anderen zou zelfs de vloed Iris tot het rijk der Amazonen behoord hebben. Zie : *Histoire des Amazones anciennes et modernes, par l'abbé Guyon*. Bruxelles, 1741, p. 95. Deze geschiedenis van Thalestris, naar Curtius, schijnt echter geheel uit de lucht gegrepen.

142. *Si spranc vaden orsse gereet.* — *Vaden*, l. *van den*. — Tusschen dit vers en het voorgaande ontbreken twee regels, blijkens den zin en het rijm. De naam van Talestris moet er in voorkomen.

151. *Een bliaut hadde si ane.* — *Bliaut*, soort van overkleed, zoo veel als de tegenwoordige kiel of de overval. De naam komt van de stof waarvan de bliaut eerst gemaakt was, gelijk blijkt uit B. X, v. 1175, waar onder de kostelijke stoffen, door de verschillende monarchen aan Alexander geschonken, in éenen adem gemeld worden :

Silver, gout en bliaude.

Het was dus eene kostelijke stof, waaruit bewezen wordt dat de onwaarde op het kleedsel geworpen in den franschen Roman van *Tristan*,

Ne prise vo deffense la monte d'un bliaut.

slechts betrekkelijk moet opgenomen worden. Zie over het woord *Em. Gachet*, in zijn *Glossaire op Le chevalier au Cygne*.

160. *Dat plegt die hevelmoeder sijn.* — *Plegen* regeert den tweeden naamval, zoo als ook uit meer plaatsen van ons gedicht blijkt. Hier echter ontmoeten wij den vierden naamval. Zoo ook B. VI, v. 79. — *Hevelmoeder*. Kiliaen, op *Hef-moeder*, noemt

het woord oud-vlaamsch, waarvoor hij het thans nog gebezigde *Vroede-vrouwe* opgeeft. Servilius (1550) en Junius (1567) gebruiken dit laatste alleen; doch in den Bijbel, gedrukt te Keulen 1482, staat *Hevemoeder*. Reeds in Maerlants tijd was *Vroedwif* mede bekend, zoo als blijkt uit v. 5412 van den Rijmbijbel. *Hevelmoeder*, *Hevemoeder*, *Hefmoeder*, duidt den aart van de werkzaamheid der vroedvrouw aan, en zoo gaf men later den naam van *Hefboom* aan een vroedkundig werktuig. Zie verder over het woord Clignetts *Bydragen*, bl. 165.

165. *Die lichter mamme leet him bliven.* — *Mamme*, in Vlaanderen nog veel gebruikt; doch het woord klinkt er triviaal, en wordt door *borst* vervangen bij al wie eenigzins op fatsoen prijs stelt. *Boezem* is weinig meer dan bij letterkundigen bekend. — *Leet him*. De logische vorm zou eischen *leet se hem*, laat ze hun; doch dan is de maat niet gelukkig, ten ware men uitsprak *lietsem*, gelijk de Vlaming werkelijk doet.

169. *Bsach*, l. *besach*. — Zoo lazen wij v. 54 *bden* voor *beden*, gebeden. Misschien nogmaals op voorspellen geschreven: *b = bé*.

180. *Sonder dien die maniere maect*

Van lichame grote, hoge en scone.

Behalve dien eigen aart groot, hoog en schoon van lichaam maakt. — *Maniere* komt in ons gedicht, gelijk in andere middeleeuwsche werken, in onderscheidene beteekenissen voor: — van soorten :

III. 662. Dus waren die doden van manieren.

van wijze, gewoonte :

v. 945. In diere manieren van Babilone

Hinc menige guldene crone.

v. 949. Elkerlije na sijn maniere.

van wijze van doen :

IV. 1115. Nu hoert wonderlic maniere.

verg. Davids *Glossarium* op den Rijmbijbel.

188. *Wat eer wach*, wat haar woog, wat haar drukte. — *Wach*, imperf. van *weghen*. Verg. boven aangehaald *Glossa-*

rium van David, op het woord. Zie verder de *Aant.*, B. IX, op v. 1320.

195. Dit, en de drie volgende regels hebben een zelfde rijm, waaronder twee hetzelfde woord. Zie verder op v. 491.

197. *Wa dat een knapelijn ware*, l. *waert dat een*, enz.

205. (Opschrift.) Achter *Talestris* is een woord uitgevallen : *bede* of *wensch*. — *Vore* = *voer*.

Dit opschrift heeft eigenlijk geene reden van bestaan, en v. 205-216 laten zich vrij aan het vorige hoofdstuk verbinden. Ook het latijnsch gedicht wijst aan, dat het nieuw hoofdstuk met v. 217 zou dienen aan te vangen.

» In den regel. *Dode*, l. *doe*, toen, alsdan.

219. *En*, drukfout, l. *eñ*.

220. *Leen hadde*, l. *loen hadde*.

221. *Spien Bessus crone in Bacteren lant*. — *Spien*, l. *spiet*, spande. In eene vorige *Aant.*, B. IV, v. 1220, verklaarde ik (*si spien*, (zij) kijken, mede door spannen. Men werpt mij te regt tegen, dat *Spannen* en *Spien* twee onderscheidene woorden zijn. Ik zal nochtans doen opmerken, dat de aldaar aangebragte spreekwijze : *Span 'ne keer*, voor kijk eens, echt is.

233. *En*, drukfout, l. *eñ*.

242. *Die diere cleedere, die wilen span*

Dat behendege volc van Ceren,

Die hen met siden werke generen.

— De Seres zouden eerst sedert de christelijke jaartelling bekend zijn geworden. Het land hunner inwoning, Serica, Seren, grensde ten oosten aan Sina, ten zuiden aan Indiën. De naam zou van Σήρ, zijdworm, afstammen. Zie Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 472 volg. — *Span*, spon. — *Generen*, zich zelve of anderen den kost bezorgen. Op v. 168 beteekent het dus opvoeden. Zie Kiliaen, op *Gheneeren* en *Neeren*; van daar neering.

247. *Op enen plein*, op een onbesloten veld, op eene opene vlakte. Het woord is in Vlaanderen nog gebezigd, en te Kortrijk heet zekere wandelplaats nog *het plein*: het was voorhenen de

vlakke naast de Citadel, die eene belangrijke rol speelde in den Sporenslag, ten jare 1302. Van Kiel geeft het woord op als van algemeen gebruik zijnde.

250. *Groet en smal*, groot en klein. — *En*, aldus; doch het streepje zal door den afschrijver vergeten zijn. — *Smal*, thans alleen gebezigd in den zin van niet breed, behalve in *Smalstad*, kleine stad; doch dit is thans voor den Vlaming boekentaal.

259. *Verberdemen*. — *Verberde*, imp. van *verberren*, verbranden. In Vlaanderen sprak men meer algemeen uit *bernen*. Een volksverhaal, dat in de omstreken van Kortrijk, tusschen Leije en Schelde gangbaar is, geeft daar getuigenis van, en dient tevens tot staaltje eener gewestelijke uitspraak. De heer van Pamele, (Oudenaarde) had in de handvesten zijner heerlijkheid gevonden, dat in vroegere tijden een gebod bestond, waarbij, in de winter-avonden, ieder burger gehouden was met licht over straat te gaan. Dit gebod wilde hij letterlijk her doen uitvoeren, en zijn baljuw kondigde langs straat af, dat: « de heer van Pamele laet weti, dat nieman hem en sal vervoorden, na klokke Manti (tien uur-klok) te gane langs strati zonder keisi (kaerse) al berni. » De inwoners die het verouderde *berni* niet verstonden of niet wilden verstaan, gingen des avonds uit met eene doove kaars in de hand, waarop de nadere uitlegging volgde: *al berni, al brandi*. » Vroeger ontmoetten wij nog de imperfecta *Verbornen*, III, 1116, en *Verbrande*, IV, 1059.

260. *Hen*, voluit geschreven.

271. *Die noit ontsach-wijch noch strijt*. — *Wijch* en *strijt* is een pleonasm. Zoo wel in de dietsche geschriften als in de gewrochten in aanverwante talen vindt men de bewijzen, dat beide woorden in dezelfde omstandigheden gebezigd worden. Zie daarover de *Taalkundige Mengelingen*, Leiden, 1781-85, bl. 42 volg. Ook in ons gedicht bedient zich Maerlant onverschillig van een en ander woord.

279. *Die grote mort .iij. dage al*. — Philotas verzweg gedurende drie dagen, dat er een' aanslag tegen Alexander be-raamd was.

*Certis rationibus ad se
Suppressit triduo.*

Er is dus iets uitgevallen. Men zou kunnen lezen :

Die wiste die mort .iij. dagen al.

282. *Nicomachus*, bij Curtius, *Nicomachus*.

289. *Dimiterius*, bij C., *Demetrius*.

290. *Lecolaus*, bij C., *Peucolaus*.

303. *Cebalijn*, bij C., *Cebalinnus*.

305. *Matron*, bij C., *Metron*.

315. *Bedi verbant eem sijn ogen*, l. *Bedi verbant men hem*
s. o.

318. *Dus leidemene vor die orconden*. — Van Kiel vertaalt *Oorkonde* door testis locuples, degelijke getuige, dat hier de beteekenis van 't woord is. Op v. 349 en 352 staat het voor de getuigenis zelve, op de eerste plaats in 't onzijdig, op de andere in het vrouwelijk geslacht gebezigd. Het eerste zal wel eene misgreep zijn.

322. *Hen*, aldus, dat. plur.: zoo ook *met hen*. Op v. 333 en 334 staat integendeel *him*.

334. *Nemenen*, l. *nemen*.

369. *Hi waende dat dat leven mijn*

Here van der werelt sijn.

l. *Hi waende na dat leven*, enz.

379. *Onder meerre eñ minder*. Zoo wel grooteren als kleineren. — *Onder...eñ*, beide ...en, zoo wel ...als. Over de verklaring dezer spreekwijze zie De Vries, in *De Jagers Archief*, I, 69-72, en de Woordenlijst op *der Leken Spiegel*, op het woord *Onder*.

387. *Dat si hen selven bedragen*,

Sine dorren van hen niet gewagen.

— In beide regels staat *hen* voluit geschreven. In den tweeden moet het echter *hem* zijn, namelijk den heer. « Door den schrik voor den meester beschuldigen de knechten niet zelden zich zelve, en van hem (van zijne schuld) durven zij niet gewagen. »

— *Bedragen*, accusare, criminari. Kiliaen. Zie mede *Reinaert en der Minneloep*, in Gloss. In *Een Tractaet van criminele Saken*, Antwerpen, 1551, leest men I, c. IX: « dat men niet haestelijc gelooven en sal denghenen die eenen anderen bedraeght. » Het latijn zegt :

*Qui cum de se fateantur,
De duce non audent ducti terrore fateri.*

Welke woorden Alexander spreekt ter beschuldiging van Philotas.

405. *En willickene niet onwert maken*. Wil ik hem niet veracht maken. — Galtherus, Parmenio en Philotas bedoelende, zegt :

*Nec enim fieri mihi viles
Et contemptibiles aliis volui.*

Het was dus de innige beteekenis van het woord niet wel uitleggen, toen ik B. IV, v. 1710, hetzelfde verklaarde door *bederven*. — *Onwert hebben*, verachten, komt meermalen in dit gedicht voor, even als het gelijk beteekenende *Onmare hebben*. Over beide woorden zie Clignetts *Bydragen*, bl. 81 en 145.

405. *Nacht*, l. *macht*.

412. *Dan men mijn leven*

Mijn gesellen nemen souden.

Beter ware : *Dan mi mijn leven*, enz.

429. *Dat hi sonder scepen tale*

Hadde verdaen ute sijnre sale

Alse enen edelen man.

— In den text is de punt verkeerdelijk achter *Sale* geraakt. De zin is immers : « dat hij een' zoo edelgeboren man zonder scepentaal had veroordeeld. »

Schepenen waren de zekerste regters, als behoorende tot eene vrije gemeente; daarom werden zij in krimineele zaken den vorstelijken regter toegevoegd. Wij lezen in de *Keizerlijke Statuten*, Antwerpen, 1566, fol. xvi, verso : « Den rechter worden ook assessseurs, dat is besitters, *Schepenen* ende ander verstandige

mannen, om die sake bet te oversien, ende rijpelijk daer op te letten, bij gevoecht..... En hoe wel dat gheen van dien nyemant en connen bedwinghen, noch executie en mogen doen, so worden si nochtans alte samen, ooc voor rechters gehouden. » — *Schepentale*, regterlijk geding. — *Verdaen*, weggedaan, wegge maakt, weggezonden. — *Alse* = *also*, zóo.

432. *En*, aldus; doet, l. *eñ*.

435. *Een quaet cleet ten stonden*. — *Quaet*, slecht, versleten. De uitdrukking is bij den Vlaming nog in levend gebruik. — *Ten stonden*, waarschijnlijk *te sconden*, geschonden, gehavend.

444. *Eñ vor di viande verwarde*. — Daar het slotwoord rijmt met *Scarde* (schaarde, in slagorde stelde), kan het niet verward worden met *verwerde*, verdedigde, dat op andere plaatsen voorkomt. Het beteekent dus *behoedde*, gelijk Kil. opgeeft.

Na deze voorstelling van Philotas' terechtstaan, brengt de latijnsche dichter, als vergelijking, eene episode bij uit de geschiedenis van Vlaanderen, het radbraken van Bosschaert van Straeten, den gezegden moordenaar van Karel-de-Goede :

*Hoc habitu quondam Buchardum Flandria vidit
Solventem meritas occiso principe poenas
Quem rota poenatis pro tanto crimine torsit,
Totaque confregit Ludovico vindice membra.*

Vermoedelijk is ook deze plaats door Maerlant achter wege gelaten. Hij schreef zijn gedicht gewis buiten Vlaanderen, ter eere en ten gebruike van iemand die tot dat graafschap niet behoorde.

447. *Die edelen*, l. *dien edelen*.

456. *Baliou : nu*. — Er zal wel dienen te staan *Baliu*, daar het niet waarschijnlijk is dat Maerlant *nou* geschreven hebbe. Dat er v. 465 en B. X, v. 957 buiten het rijm *baliou* staat, pleit nog niet voor deze spelling: de afschrijver heeft zoo vele klanken verwisseld. Verg. B. VII, op v. 603, als mede de lijst der klankverwisselingen in de inleiding.

468. *Op heft gegeven*, l. *op heeft gegeven*.

475. *Dat hi een kende*, l. *dat hien of dat hi hem* (= zich) *kende*.

476. *Oft dat hi in vaere was*

Eñ en vresen van der doot.

— *Vaer* en *vrees*, beteekenden beide *timor* en *periculum*, waarover B. III, op v. 16. In de eerste beteekenis zegt thans de Vlaming pleonastisch: « zonder vaer of vrees. » Deze spreuk is misschien een bewijs dat het tweede woord jonger is, althans dat het eerste vroeg eene letterwisseling ondergaan heeft. De voorbeelden van dergelijke dubbele uitdrukkingen zijn niet allereerst: wij zagen reeds *al berni al brandi* hier voren op v. 259. In het Boergondsch tijdvak voegde men het fransch woord achter het dietsche, gelijk onder anderen Despars ten overvloede aantoot. — *En vresen*, l. *in vresen*.

481. *Op dien genen diene hielt*. — Deze woorden hangen onmiddellijk samen met v. 479, en moet v. 980 als een stopregel aangezien worden. Er zijn meer voorbeelden van dergelijke constructie, en in het dagelijksch gesprek is er de Vlaming nog niet vrij van.

510. *Want hi wach*, l. *want hi mach*.

522. *Als eñ als*, stellig, volstrekt, op volstreekte wijze, voorzeker. Zoo ook v. 726. Despars bezigde steeds den franschen term *quant et quant*, b. v.: « nemende daer *quant et quant* alle die rijpe vruchten van den bogaert by grooter foortse ende rudesse. » *Cronijcke van Vlaenderen*, I, bl. 276.

525. *Dat hi eem verdielen liet*. Dat hij zich liet veroordeelen. — *Verdeelen*, *verdeylen*, in den zin van veroordeelen, noemt Kiliaen oud-Saxisch. Het woord komt nogmaals voor v. 790.

536. *Die coninc seit nochtan met vlite*.

Het latijn heeft:

..... *me Rex tamen arguit huius
Criminis authorem.*

— *Vlijt* is hier drift, gelijk het ang. *flit*. In den *Sp. hist.* komt het meer voor in den zachteren zin van *vlijt*, b. v. I⁴. cap. 27,

15. Alexander antwoordde met vlite.

551. *Doe Paris*, l. *doene P.*, d. i., *doe hem*, toen hem Paris.

560. *Aiaxe wise icse hebben echt.*

l. *Aiax wildese hebben echt.*

562. *En*, aldus. — *Polioen* = Peleus.

564. *Doen wisten die Grieken gereide.*

Ik zou lezen :

Doen en wisten die Grieken geene gereide.

De Grieken wisten de zaak niet klaar te krijgen, d. i., niet te beslissen. — *Gereide*, gereedschap; *Gereiden*, klaar maken, in orde brengen.

571. *Verwetem* = *verweet hem*. — Het is gewoonlijk de min nadrukkelijke *n* die in dergelijke gevallen als slotletter gebezigd wordt. Zie B. I, op v. 19.

577. *Men darf mi verwiten niet*. Men moet mij niet verwijten. — *Darf*, 3^e pers. enkelv. præ. van *Derven*, behoeven, noodig zijn, moeten. De verbuiging naar Grimm en Bormans is *ic darf, du dorves, hi darf, wi dorven*, enz. De derde pers. meerv. imperf. klinkt B. III, v. 186, *dorften*; volgens Bormans ware het *dorfden*. Zie zijn *Verlag over de verhandelingen op de taalkundige prijsvraag*. Gent, 1841, bl. 617.

585. *Doe men vore*, l. *doe men voer*.

586. *Vervaer*, l. *vervaert*.

590. *Dalmedes*, l. *Palamedes*.

591. *Alse ghi eriet op die zee,*

Settet di u kint, noch min noch mee,

Voer u perde in die vore.

Toen gij ploegdet bij de zee, zette' hij uw kind, enz. — *Eriet*. Men vindt *eeren, eren, erien, heren* en *herien*, een woord dat in onze taal zeer oud is : bij Willeram ontmoet men *ungeerid*. In de *Taalkundige Mengelingen* staat een breedvoerig artikel over het woord, bl. 50 en volg. Zie ook het reeds genoemd werk GOTTFR. CHR. ROLHI *de nominibus vocalibusque, quibus medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*, bl. 68 volg. — *Zettet di*, l. *zittedi*, zettede hij.

596. Het scheidteeken in het midden van het vers is te veel.

597. *Wūdet* = *woudet*. Hier verbeeldt *ū* duidelijk den oeklank. Verg. B. I, op v. 86 en v. 654. Doch daaromtrent is bij den afschrijver alles verwarring. Zie mede B. II, op v. 74.

615. « *Dus onschuldechde hen, » sprac Philote,*

Ulixes voer die griexe rote

Met beten mannen dan hi was.

— Over *hen* = *hem* zie B. I, op v. 19. — *Rote*, legerscharen, ook in den *Sp. hist.* meermalen gebezigd. Het rot is thans verkleind tot een gering getal achter elkander staande manschappen, b. v. : van een peloton. In de middeleeuwen was het eene aanzienlijke onderverdeeling eens legers, gelijk afdeeling, regiment, cohorte, enz. Bardin, op *Rout*, haalt uit eene oude Kronijk de woorden aan : *Brabantionum copias quas RUTAS vocant, accersivit*; hij ligtte brabantische korpsen die men *Roten* noemde. In Frankrijk verdwijnt het woord bij het verschijnen der *Compagnies d'ordonnances* (1445). Daar wij, sedert het gebruik van 't kanon, in den krijgshandel niet meer op den eersten rang stonden, maar alles van de Franschen afleerden, en toch *Rot* als krijgsterm niet geheel is verdwenen, mag men voor vast aannemen dat het woord van germaanschen oorsprong is. — *Met beten*, l. *met beteren*, d. i., met het voorbeeld van aanzienlijkere mannen.

621. *Merct ghi, heren, die wet eñ recht*

Hebt bekent nu eñ echt.

— Het latijn heeft : *Juris legumque periti*. *Bekennen* is dus hier : iets doorgronden, volle kennis van iets nemen. — Lees ook beter : *Merct, ghi heren*.

625. *Die ongewroecht es van orconden*. Die van getuigen niet beschuldigd is. Het latijn zegt : *Quem nemo accusat*. Vooral in dezen boek komt het regtswoord *orconden* veel voor : nog in den zin van getuige.

518. Dus leidemene vor die orconde.

In die van getuigenis :

549. Dat men dat orconde brächte vort.

552. Ele sprac die orconde sijn.

Ook het ww. *orconden*, getuigen, getuigenis geven, bekend maken. VII, 1095.

Also als ons die boeke orconden.

Zie vroeger B. I, op v. 102. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 24 volg. 626. *Bedi*, l. beide.

627. *Eñ onbemeert eñ onbeseit*. Onbafaamd en onbeklapt; noch van verre noch van bij besproken. Galtherus drukt enkel het eerste uit :

In quem nec fama laboret.

Doch beide woorden beteekenen in den grond hetzelfde, en drukken enkel een gerucht, geene bepaalde beschuldiging uit. De schrijver moest zijnen regel volledigen en een bekwaam rijmwoord hebben.

629. *Liet*, l. *lijt*, belijdt, zoo ook voor het tegenrijm *Vermalediet*, l. *vermaledijt*.

631. *Men hadde mi di mort niet betegen,*

Daer ic mede bin bedregen.

Men had mij die moord niet aangetijgd, waar ik mede word beschuldigd. — *Di*, l. *die*. — *Betegen*, præ. van *betijgen*, thans aantijgen, terwijl men sedert Hooft, misschien van vroeger, *betijen* en *betigten* verwisselt. Verg. het *Uitlegkundig Woordenboek op de werken van Hooft*, op het woord *Betyghen*, *Betyen*, en Weiland op *Betigten*. — Over *Bedregen*, præ. van *bedragen*, spraken wij hier voren op v. 387.

635. *Maer dat mi die mere brachte*

Cebalijn diet al besochte.

Maar omdat Cebalijn mij de mare bragt, en 't alles minder zwaar opgaf. — Deze regels dienen in verband gebragt met v. 296-97.

Sebalijn seit stillekine

Dese mordaet al Philoten.

— *Brachte*, i. *brochte*, gelijk de Vlaming nog uitspreekt, even als *besochte*, zachter maakte. Voor dit laatste bezigt men thans *verzachte*.

De regels 631-635 zijn in 't latijn door het volgende uitgedrukt:

Criminis lujus
Nuntius imprimis nisi me Cebalinus adisset,
Non hodie traheret in causam, nemine nomen
Accusante meum.

636. *Maer want noit ongenoechde*
Orscalke noch nimare.

Ik zou lezen :

Maer want noit mi en genoechde
Orscalke, enz.

Omdat ik nooit genoeg vond in oorblazers noch in nieuw-
maren. — Ook hier dient de aandacht terug gebragt op v. 296-
97. — *Oorscalke*. Het woord kwam nog eens voor I, 517, onder
de lessen van Aristoteles aan Alexander :

Orscalke hebbe onwert altoes,
Want si sijn quaet eñ loes.

Het is als of Kiliaen het oog op deze plaats had, toen hij
Oor-schalck uitlegde. Hij heet het woord oud en vertaalt het
door *Veterator* : *Vafer et valde callidus*, een oude slaaf die er-
varen en vol loosheid zit.

Maerlant bezigde meermalen het woord. Zie Davids Gloss. op
den *Rijmbijbel*, en Huydecoper op Stoke, II, 513. Deze zegt,
dat het letterlijk hetzelfde is als *Oore dienaar*.

646. *Wi soudic laten oppenbaer*
Werden dese mort?

— De tweede regel is volgens de maat te kort; doch het gedicht
vertoont meer den één zulk voorbeeld op het einde eener zin-
snede, gelijk reeds is opgemerkt. — *Wi* voor *wie*, hoe. — *Op-
penbaer* : *ware*.

648. *Ic hedden te stucken eer gescort ,
Sonder wanconst, Cebaline ,
Oppenbaer noch stillekine
Eer hijt dien coninc hadde geseit.*

Het latijn heeft :

*Clàm sive palàm poteram Cebalinum
Tollere de medio , ne Regi nuntius iret
Concepti sceleris.*

— *Wanconst*, onkunst, slechte kunst, verkeerde middelen. Het is hiertoe dat het *noch* van den volgenden regel moet gebragt worden.

655. *In des conincs kemenade.*

Het latijn zegt :

*Penates
Secretos adii , Regisque cubilia solus.*

— Maerlant zegt dus : in des konings bijzonder vertrek. *Kemenade* is verwant met *kemenye*, schoorsteen, fr. *cheminée*, waarover zie Kiliaen. Het waren alleen de voornaamste kamers van een fatsoenlijk huis die een' schoorsteen bezaten. De hutten hadden enkel rookgaten, gelijk men nog in weinig bezochte streken merken kan. Ook van elders ziet men dat de kemenade een voornaam vertrek is.

Ferguut, v. 2987. Leedde in ene kemenade

Ter coninginnen.

id. 3145. Ferguut hi keerde in sine kemenade,
Ende hiet heme bringen sine gewade.

Leven van Jesus, cap. 205, bl. 200. « Eñ dan sal u die wert wisen ene grote kemenade eñ wale ghepareert. »

661. *Wi soudic hebben gevorst?* Waarom zoude ik het hebben uitgesteld?

Non video cur distulerim scelus.

Zegt Galtherus. De verklaring van *Vorsten*, door Kiliaen gegeven, is dus door Maerlant zelf bewezen. Vroeger (VI, 1198)

schreef onze dichter *Verste* in imperf. Doch daar Kiliaen de vormen *versten* en *vorsten* beide opgeeft, valt het moeilijk te bepalen of Maerlant het woord sterk of zwak verbuigt. Op het naamw. *Verst* heet onze taalkundige dezen vorm oud-vlaamsch, terwijl hij *Vorst* voor saxisch en friesch verklaart. Indien dit waar is, dan hielden mede de opvolgers van den Vlaming zich niet zeer streng aan hunnen tongval, getuige Van Helu, bij Huydecoper op Stoke (I, 470) aangehaald, doch dat ik in het *Glossarium* van Willems niet vind.

Der aandacht waardig is het, dat bij de oude copisten *Borste* en *Vorste* wel eens verwisseld werden, waarvan een voorbeeld bij Huydecoper, I, bl. 469. Zie hierover de *Aant.*, B. V, op v. 594-95.

668. *Wien hebbic met goude,*
Ofte met eneger dinc gemiet?

Er staat in het latijn, wat pleonastisch :

Quem tamen e vobis corrupti munere Cives,
Quem colui vobis et tot impensiùs unum?

— *Gemiet* is dus hier omgekocht. Doch *mieden* is altijd : giften doen, loon geven. « (Als een rechte mordennaere) doet hi mieden mijn gesellen », zegt Alexander van Darius, III, 538 : Als een regte moordenaar doet hij giften aan mijne krijgsgesellen. En het schijnt dat Maerlant hier het denkbeeld van *gifte* en *gift* moedwillig verwart; want hij kan op geene andere woorden van zijn model zinspelen dan op het *latus ut veneficus*.

671. *Mi tiet die coninc met gewelt,*
Dat ic met eem mijn sceren helt.

— *Tiet*, van *tijen*, betigten. Het komt nog tweemaal in dit boek voor, op v. 543 en 704. Op eene andere plaats ontmoet men *tiet an*, tijgt aan :

II. 564. Want so wie enen onschuldigen man
En verraedenisse tijet an.

— *Met gewelt* is nog dagelijks in gebruik : de Franschman zegt

à toute force. — *Mijn sceren.* Van het ww. *Sceren*, dat in Vlaanderen nog tropisch gebezigd wordt, nagenoeg in den zin van door den neus wrijven, heeft een of ander nauwgezette zifter *gekscheren* gemaakt. Sedert is het oudste lid minder in gebruik gebleven, en blijft het eerste alleen de beteekenis uitdrukken. *Met iemand zijn sceren houden* heet thans : *met iemand den gek of zot houden.*

688. *Dat hi van der gode geslachte.*

1. *Dat hi was van der g. g.*

691. *Onsagic mi dats hen vererren*

Die heren mochten van den sterren.

Vreesde ik dat de goden zich vergrammen zouden. — *Ontzien* komt meermalen voor en is door Van Kiel opgegeven in den zin van vreezen. Clignett, die het woord bespreekt bl. 239 volg. zijner *Bydragen*, geeft echter geen voorbeeld op, waarbij het als reflexief voorkomt. In den *Alexander* verschijnt het op beiderlei wijze.

II. 519. Die heren ontsagen dat hi wille.

id. 879. Dat hi hem niet en soude ontsien.

— *Zich ontzien* wordt in Vlaanderen veel gebezigd voor geen lust hebben. In ons gedicht ontmoet men nog de verpersoonlijking *Ontzienlichede*, ontzag, B. IV, 1471.

695. *Wat vromet mi*, wat baat het mij. — In den zedelijken zin bezigt de Vlaming *Vroom*, *vromen* niet meer; doch op het lichaam toegepast, hoort men dagelijks van *vrom*, *vromheid*, *vromte*, *vrommen*, *vervrommen*. Met die woorden wijst men op het wel te pas zijn van een' mensch of een dier, bijzonder wanneer spierkracht met lijvigheid gepaard gaat. Ook is *Vroom* : zedelijk sterk zijn.

696. *Din*, l. *dijn* of *dine*.

710. *Onsuldechde*, l. *onsculdechede*.

712. *O wach! vader, du moets bederven*

Dor mine scout eñ dor mi.

Het latijn heeft :

*Ergo chare pater et propter me morieris,
Et mecum.*

— *Dor mi* kan niets anders beteekenen dan om mij, om mijnentwil. Men leze dus *met mi*, de vertaling van *mecum*.

718. *Twi vonstu noit dien keytijf?* — *Vonstu*, I. *wonstu*, wont gij. — Over *noit* = ooit zie B. I, op v. 35; II, op v. 1438.

727. *Dijn ouder*, en drie regels lager *mijns vaders ouder*. — De dichter bezigt nu eens *ouder* dan eens *oude* (verbogen *ouden*) voor *ouderdom*, zoo wel in den zin van grijsheid als in dien van leeftijd. Weiland geeft nog beide vormen op, terwijl in Vlaanderen *oude* algemeen gebezigt is voor leeftijd van een' mensch. Dit laatste komt, op eene enkele maal na, in het rijm voor, *ouder* evenwel niet eens, en het valt te betwijfelen of het niet somtijds de verbuiging is, gelijk wij zagen voor *Sonner*.

In den zin van grijsheid vinden wij — *Ouder*: II, 277, *van groter OUDER sterven*; IV, 463, *van OUDER verloes hi zijn sien*; VII, 945, *van OUDER sterven*. — *Oude*: I, 1177, *tot haerre OUDEN*; I, 1371, *van scoender OUDE*; VII, 972, *in eer OUDEN*; IX, 561, *eñ sine OUDE*; X, 298, *dat hi sine OUDE vertere*; X, 1403, *van groter OUDEN*.

739. *Doen quam eem die vrese soe groet*

Doer die vrese van der doet,

Dat hi verloes al sine cracht.

— Op de andere plaatsen in het gedicht beteekent *vrees* gevaar. (Zie de *Aant.*, B. III, op v. 16). In den eersten regel moet het in den zin van *schrik* opgenomen worden, als bekwaam zijnde eene onmagt te veroorzaken. Daarbij zegt Galtherus :

*Tunc vero exterritus ille
Supplicii mortisque metu.*

Volgens het latijn zou het in den tweeden regel niet *gevaar* beteekenen, maar in den hedendaagschen zin dienen opgevat te worden. Dan zou het epitheton *soe groet* alleen het onderscheid uitmaken. Wij hebben nog *vreeslijk* voor schrikkelijk, even als

men het vindt in de oudste geschriften. In de *Rhytm. de S. Annone*, c. XI, leest men van *vreislicher diere*, bestixæ terribiles.

748. *Selc was die visieren woude,*

Dat menne met geiselen soude slaen.

— De beteekenis van besluiten, fr. concluder, is die welke hier best aan *visieren* past. Zij is, volgens mij, volkomen dezelfde als die voorkomt bij Stoke, B. II, v. 271, en welke Huydecoper verklaart door *Overleggen en besluiten*. De eerste dier geestbewegingen is reeds gedaan. De groote taalkundige stelt het gelijk met *Vonnissen*, doch dit laatste is regterlijk, « maar versieren is algemeen », voegt hij er bij. Hier echter is de zaak geheel regterlijk, althans heeft Alexander eene vierschaar ingesteld om Philotas te vonnissen. Verg. B. VI, op v. 195.

757. *Men seide iaet.* — Er diende te staan *ia*; doch het is een roep, en misschien als zoodanig te verregtvaardigen. *Het zij zoo*, lat. *fiat*, fr. *soit*, kan er onder verstaan zijn.

758. *Hi hedde gemaect een rote*

Dat men dien coninc slaen.

De tweede regel dient gelezen te worden :

Dat men dien coninc soude slaen.

Hij had eene samenspanning gesmeed om den koning te dooden. — Onder de verklaringen van *Rote* geeft Kiliaen op *Sodalitium*, gezelschap, vereeniging. — *Slaen*, dooden. Men gebruikt het woord nog in Vlaanderen voor « vee slachten. »

763. *Dat al wonden, l. dan al w.*

764. *Liede in corter stonden, l. liede hi in c. s.* — *Liede*, belijdde. Zoo ook v. 770, *Ochte hijs liede*. In ons gedicht heeft het præ. *ic lie*. IX, 116, *want ics wale lie*.

Doch *liet* van V, 629 behoort misschien tot het stelsel van den afschrijver, blijkens het tegenrijm *vermalendiet*, dat blijkbaar zijn moet *vermalendijt*. Er is op te merken dat *lien* I, 830 en VI, 855, enkel de samentrekking van *lijden*, in het westvlaamsch zoodanig is gevestigd dat geheel het ww. er zich naar verbuigt. Zoo klinken daar nog *wien* = wijden, *tien* = tijden, enz.

767. *Mar die boec en liet niet das ,
 Dat hi dier sculdig was ;
 Maer si twifelet harde sere ,
 Ochte hijs liede , die edel here
 Om te cortene sine pine.*

— Maerlant doelt hier op de volgende woorden van Galtherus :

*Sed anceps
 Coniectura fuit, ut tanta enormia de se
 Confessus fuerit, ut se cruciamine longo
 Eripiens, celeri finiret morte dolores.*

— Zie daar een belangrijken twijfel geworpen op de waarde van de pijnbank. Maerlant nogthans, die anders zoo gereed is om op de ondeugden der geestelijken uit te vallen, schijnt hier den humanen twijfel op den hals zijns voorgangers te schuiven. Waren toen zijne betrekkingen van dien aart, dat hij niet vrij schrijven mogt, of was het in zijnen geest nog niet helder genoeg om een der zwaarste misbruiken, in name der maatschappelijke belangen uitgevonden, vrijmoedig te keer te gaan? — Men zal het *si* van den derden regel opgemerkt hebben; het slaat op *boek*, hier vrouwelijk gebezigd, tegen het gebruik in van den dichter, waarover de eerste aantekening van het eerste deel. De dichter dacht hier aan *yeeste*. — *Liet*, l. lijst, en zie de *Aant.* op v. 764.

775. *Steerliken, l. steerfliken.*

776. *We luttel eer dieden*

Dien si hoge climmen doet!

Hoe weinig is eer dengenen voordeelig dien zij hoog doet klimmen. — *Dieden* = *diet hem*, gedijt hem. Kiliaen heeft nog de twee vormen *dieden* en *dijden*, gedijen, toenemen, voordeelig zijn. Even zoo heeft hij *dieden* en *duyden*, aanduiden. In deze laatste beteekenis kwamen wij *dieden* tegen, B. V, v. 727.

782. *En*, aldus.

786. *Permenis sone daer af tellen*

Hoert so menege grote daet.

1. *Permenis sone, daer ghi af tellen*
Hoert, enz.

798. *.VI. dage na Philotas doet,*
(Dat was iammer herde groet.)

— Volgens eene kantaanteekening van Schmeller zijn tusschen v. 797 et 798 elf getrokkenne lijnen onbeschreven gelaten.

Uit de vergelijking met het latijn blijkt dat de twee verzen onderling verwisseld zijn, reden waarom ik, ten duidelijke verstande, het laatste tusschen twee haakjes stelde. Het eerste behoort aan het hoofd van het volgende hoofdstuk. Bij Galtherus toch klinkt het :

Sex ubi consumpti post tristia fata Philotae
Preterière dies, propero rapit agmina cursu
In Bessum Macedo.

Het hier ontbrekende was eene navolging van den volgenden uitroep :

Quàm frivola gloria mundi,
Quàm rerum fugitivus honor, quàm nomen inane
Praelatus cui praeesse cupit : prodesse recusat.

806. *In enen casteel.* — Thans is kasteel, ook bij de Vlamingen, onzijdig. De middeleeuwsche schrijvers maakten het mannelijk, in navolging van het fransch *Castel*; doch het oorder natie verzette' er zich tegen.

807. *Geheheel.* — Eene afschrijversfout voor *geheel*.

813. *In voor en,* gelijk vroeger meermalen.

815. *Doen sprac hi ten leden gaste.* — Toen sprak hij (Alexander) tot den gehaten gast. — *Leden.* Over *leed* zegt Clignett, *Bydragen*, bl. 198. « Bij de ouden werd het genomen voor hatelijk, verachtelijk, wangunstig, afkeerig, ongevallig, onverdragelijk ». Hier beteekent het duidelijk het tegenovergestelde van *lief*, dus *gehaat*. — *Gast* is natuurlijk hier niet genomen in den zin van genoodigde, maar deszelfs verschijnen bewijst dat het reeds in 't midden van de dertiende eeuw zoo goed als thans een gewillig woord geworden was, waar men

zich wist van te bedienen, wanneer men geene bijzondere deftigheid van noode had:

817. *Wat verwoetheiden lach*

In dinen sin, verwoet man,

Ofte wat dulheiden brachter di an.

— Professor Bormans heeft de verbuiging opgegeven der zelfst. naamw. uitgaande op *heit*. De uitslag zijner nasporingen was: « *Sing. Nom. acc. Die quaetheit, quaethede (— heide)*. Gen. dat. *Der quaetheit, quaethede (— heide)* of *quaetheden (— heiden)*. Voc. *Quaetheit (quaethede of heide?)*. Plur. *Quaetheden of quaetheiden* in alle naamvallen. » Zie *Christina*, bl. 309.

Men leze *verwoetheide* en *dulheide*. Het eerste is de overzetting van het latijn *rabies*. De Vlaming bezigt nog verwoedheid (uitgesproken *verloedheid*, even zoo het adj. *verloed*) voor *rabies*. Met *dulheide* heeft de dichter willen uitdrukken het *Erymnis nefas*. De Erinnyen waren der ouden helsche furiën, gewoonlijker bekend onder den naam van Eumeniden.

825. *Die*, l. *di*. De voorgaande regel zou beter dan v. 823 met het vraagteeken eindigen.

827. *Enen dien vorsten*, l. *enen dier v*.

830. *Narbesines*. — Het latijn gewaagt alleen van Bessus. Het gaat er ook geheel anders toe. In ons gedicht worden beide verraders aan de galg geknoopt; bij Galtherus wordt Bessus aan het kruis gehecht; Curtius laat hem aan het kruis met schichten doorbooren.

834. *Hoesten*, l. *hoechsten*, gelijk twee regels verder. Doch *ho* = hoog kwamen wij tegen I, 71.

837. *Daer hinc hi die .ij. valsche balge*. — Kiliaen zegt dat *Balch* verachtenderwijze van een kind gezegd wordt. Hier is het woord aan ouderen toegepast, gelijk thans nog in gemeene spraak geschiedt, doch van een of ander ongunstig epitheton voorzien.

839. *Wrac*, wreekte. — De sterke verbuiging is onder de Vlamingen nog in zwang.

842. (Opschrift.) *En*, aldus.

847. *Eñ quam op een riviere gevaren,
Die es geheten Tanais,
Die int besceden gelegen es
Tuscen Bacteren eñ Siten lant.*

— Maerlant en Wouter vergissen zich hier op de aanwijzing van Curtius. Niet op den Tanaïs of Don kwam Alexander om de Scyten te beoorlogen, maar op de Iaxartes of Oxiartes, de hendaagsche Syr, eene rivier die van oosten naar westen loopende in het Aralmeer vloeit. Het is ook niet Bacterenland (Bactriana) dat de Iaxartes van Scytië scheidt, wel Sogdiana, terwijl Bactriana meer zuidwaarts, tusschen dit laatste land en de rivier Oxus, gelegen was. Zie De Sainte Croix, *Examen critique des anciens historiens d'Alexandre*. Paris, 1785, bl. 216-18. Forbiger (II, 76,) haalt mede De Sainte Croix aan, doch geeft eene valsche bladzijde op.

De Iaraxes, ook wel *Araxes* geheten (Forbiger, II, 77, noot 71), mag niet verward worden met den *Araxes*, waarvan spraak is B. VI, v. 463.

854. *Eñ scheidt dese lande ontwee*. En scheidt deze landen van een. — Deze spreekwijze kan men nog dagelijks in Vlaanderen hooren. Ook eenige der voorbeelden door Clignett aangehaald (*Bydragen*, bl. 123), zijn onder ons nog levendig in gebruik. « *Landen an twee scheiden, zijn arm an twee breken, eene brug die an twee of an stukken valt* ». Het denkbeeld wordt thans niet zelden uitgedrukt door *uit één, van één*. « *Iets valt uit één of men scheidt het van één*. »

857. *Si sijn gedaen al oft si biten
Souden die liede.*

Zij zien er uit als of zij, enz. — Het zelfst. naamw. *Gedaen* = gedaante, kwamen wij tegen B. V, v. 704.

Some ontsage si sijne gedaen.

Het woord is onder beide vormen bij de middeleeuwsche schrijvers zeer bekend; het particip is zelfs nog niet geheel verloren zoo min in Holland als in Vlaanderen. — *Al oft*. In den Rijm-

bijbel staat er steeds *gedaen als*, juist als men thans zou spreken. Dit bewijst nog geenszins dat de dichter van den *Alexander* niet geschreven heeft *al oft*; integendeel. Dagelijks kan men uitdrukkingen hooren als : « hij ziet er uit *al of* hij ziek ware. » *Al of* en *als of* loopen in de straattaal onder een; het tweede heet men : meer naar de letter. Zie nog over *al* de *Aant.*, B. IV, op v. 370.

860. (*Si plien*) *te wonen in die aechdochten*. — Op v. 987 van B. I, wordt het onderscheid opgegeven dat Van Kiel schijnt te maken tusschen *Haeghedocht* en *Aghetucht* : het eerste verklaart hij door *hypogeum*, eene gewelfde plaats onder den grond, een kelder; het andere door *cloaca*, eene riool. Van dit laatste zegt hij daarenboven dat het tot de saxische en geldersche tongvallen (*Sax. Sicambr.*) zou behooren. Ook in ons gedicht schijnt de schrijver eenig onderscheid te maken tusschen *Hagedochten* en *Aechdochten*. De hier besprokene woorden staan voor het latijn :

*Inhospita lustra ferarum
Pro thalamis domibusque colunt.*

Op v. 941 noemt hij ze *holen*.

875. *Groten man eñ siene*. — Hier is *siene* zoo veel als *schoone* in den stoffelijken zin. Verg. de *Aant.*, IV, op v. 161-62. Zie ook IV, 196.

875. *Op eiselike perde gevaren*
Met einre wonderliker manieren. *

— De geheele zinsnede luidt in het latijn als volgt :

*Ecce peregrino Macedum tentoria cultu
Horrida cornipedum bis deni terga prementes
Intravere viri.*

De tweede regel is de vertaling van *peregrino cultu*, met vreemden opschik, namelijk der Scyten afgezanten. Reeds II, 272 staat *manieren volcs* voor

Tam cultu variae quam linguâ et moribus.

Hier is het niet enkel de eigene tooi, maar geheel het eigen-

aardige wezen, door tooisel, spraak en zeden uitgedrukt, hetwelk in het woord *maniere* besloten ligt. Die eigenaardigheid, het physische zelfleven, bedoelt onze dichter, waar hij zegt v. 179-81 van dit boek :

Eñ nieman en were wael geraect,
Sonder dien die maniere maect
Van lichame grote, hoge eñ scone.

Hij zou misschien *nature* geschreven hebben, maar dit laatste kwam noodzakelijk op v. 181 te pas. Zoo bezigen wij thans onverschillig *aart* en *natuur*. In dezen zin ontmoeten wij nog het woord. B. V, v. 962-63 wordt gezegd van den liebaert :

Eñ hi geet ropen en gronieren
Eiselike, na sijn manieren.

B. IX, v. 812, ontmoet men *honden van vreeder maniere*, en B. X, v. 588, *diere van so mesliker maniere*. Doch hier komt nogmaals de uitwendige gedaante het meest in aanmerking, en kan het woord het best door *soort* terug gegeven worden.

De Vlaming bezigt nog veel het woord *maniere* voor wijze, wijze van doen; zoo ook natuurlijk onze schrijver. Wij lezen :

IV, 445. Nu hoert wonderlic maniere.
V, 945. In diere maniere van Babilone.
» 949. Elkerlijc na sijn maniere.

B. X, v. 275, zegt Verradenesse tot Lucifer :

Verwart meer dine maniere.

877. Tusschen dit en het voorgaande vers ontbreekt het rijm. Gewis liet de afschrijver een paar regels achter wege, de vertaling van :

Intravère viri, regi mandata ferentes.

Mijn vriend professor De Vries sloeg de volgende aanvulling voor :

Si quamen ten coninc : sonder vieren
Dede hi een gestille gebieden.

882. *Alse du groet van mode bis,
Die werelt were in dier alre wijs
Al te cleen.*

— *Bis*, rijmende op *wijs*, steunt niet op de vlaamsche of dietsche uitspraak. Misschien is dit een bewijs dat ook in vroegere tijden *du bis* of *du bist* niet wezenlijk inheemsch was. Ten opzichte der schrijfwijze ontmoet men nogmaals *bis* v. 959, en *bist* v. 958.

— *In dier alre wijs*, l. *in alre wijs*.

896. *Dattu vele dinge begers,
Die du dijns ondax onbeers.
Als du die werelt heves dor ronnen,
Soustu dor vechten en dor winnen
Beesten, enz.*

— In de aantekeningen op het tweede boek wees ik eenige stroeve regels aan, door het samenhorten van *d's* en *t's* veroorzaakt. Het achtste boek moet hierin voor het tweede niet onderdoen. Wij lezen nog :

- v. 820. *Dattu dien coninc, die die dede.*
989. *Doe duse dwongs na diere hant.*
1060. *Tusschen di eñ die du heves verwonnen.*

— *Ondax*, l. *ondancs*. — *Dor ronnen*, l. *dorronnen*, en zoo *dorvechten*, *dorwinnen*. Doch er is geen rijm, en de zin gaat mank.

902. *Vallien*, l. *valleien*.

904. *Die wondere, die in woude luschen,
Soutstu met dinen volke uten busscen.*

— *Wondere*. Er staat *woud'e*, doch op den kant schreef Jonckbloet vragenderwijs : « *wondere?* » Ik geloof niet dat er aan te twijfelen valt, of Schmeller heeft slecht afgeschreven. Om mij zelven gelijk te blijven, had ik echter ook hier het afschrift getrouwelijk moeten volgen. In de prologe van *der Naturen Bloeme* vindt men tweemaal het woord *wonder*, namelijk :

- v. 116. *Deerste boec sal u bedieden
Twonder dat men vint van lieden.*
124. *Van den wonderen van der zee.*

In beide gevallen worden uitzonderlijke individuën bedoeld, dus monsters. Ook het latijn heeft, doch met verandering der schuilplaatsen, *latentia monstra*. Dit *latentia* beantwoordt aan *luschen*, door Kiliaen opgegeven voor oud-vlaamsch. Zie het *Etimologicum* op *Luysschen*. — *Busscen* (spreek uit *bu-sschen*), dat men bij Weiland niet vindt, is bij de Vlamingen nog algemeen in gebruik. Kiliaen heet het dan ook Vlaamsch, en verklaart het door *pulsare, tundere*. Het is een eigenaardig kloppen, waarbij een weërgalm als van een hol lichaam gehoord wordt; van daar *ketelbuisscher*, elders *ketelboeter*. Doch men zegt niet: op den aanbeeld buisschen. Men buischt met de hand op eene tafel, enz. Het subst. *Buisch* is even veel gebezigd. — *Soutstu*, l. *soucstu*, zoekt gij.

910. *We starc out van dan dagen*, l. *we (hoe) starc eñ out van dagen*. — De gantsche zinsnede luidt in het latijn:

*An nescis longo quòd provocat ethera ramo
Arboreum robur firma radice superbum,
Quòdque diu crevit hora extirparier una?*

918. *Plucken: stocken*. — Maerlant schreef dus *plocken*. De eerste schrijfwijze komt echter meer overeen met de vlaamsche uitspraak.

920. *Tier eden*, l. *ter erden*.

921. *Al es die liewe starc eñ gemals*. Al is de leeuw sterk en wakker. — Omtrent *gemals(ch)* geeft deze plaats gelijk aan de uitlegging er van gegeven door Halbertsma, in zijn *Letterkundige Naoogst*, I, bl. 25, tegen Ten Broeke Hoekstra en Visscher. Ook in den *Parthonopeus* komt het woord voor in den zin van driftig, begeerig:

Ine sie hir negenen alsoe goeden
Riddere ne-genen nu,
Die al dar, dat seggie u,
Dat ordeel hadde wederseit.
Ende sinen pant daer vore geleit,
Dat hine maken soude valsch.
Al sidi hir nu soe gemalsch
Ende segget al, dat hi begert
Te sinen commere, dat heme dert.

Zie *Partonopeus und Melior*, herausgegeben von H.-F. Massmann, bl. 75. In den aanhef van den *Reinaert* zegt de dichter « van den dorperen en den doren » :

Te vele slachten si den raven ,
Die emmer es al even malsch.

Bij de ongelegenheid van Bruin, als gantsch een dorp hem op het lijf valt, wordt hij onder anderen van den koster duchtig bejegend :

I, 815. Ende die coster metter vane
Ginc hem vastelike ane.

Wat in de variante uitgedrukt staat door :

Die coster maecte hem oec zeer *mals*
Mitter vanen.

Halbertsma neemt *ge-malsch* voor eene inkrimping van *gemah-lisch* = *ge-mah-lic*. Het Angs. heeft

De adjectiva : *Mah*, *Gemah*, *Gemagh*, *Gemahlic*, die Bosworth vertaalt door greedy, Shameless, wicked, resolute, importunate; *procax* : begeerig, geil, gulzig, verslindend;

De adverbia : *Mahlice*, ravenously, voraciter; *Gemahlice*, Stoutly, importunately; *importune*;

Het substantivum : *Gemahlicnes*, *Gemahnes*, importunity, perverseness, dishonesty, *importunitas*.

925. *Waer bi*, l. *daer bi*.

926. *Ise eñ stael es harde hart*;

Ene roste vlecke, cleen eñ swart,

Bedervet, al es si cranc.

— *Ise*, ijzer. Misschien van den overlandschen afschrijver, wegens het *eisen* van zijnen tongval, al is het waar dat, door de versmelting met de volgende *e*, hier *ise* een aangenameren val geeft. Het *ijzerkruid* (verbena) schreef men ook vroeger *ijsenkruid*; doch het is waarschijnlijk dat wij het onveranderd van de Hoogduitschers overnamen. — *Harde hart*, zeer hard. Zie daarover de *Aant.*, B. I, op v. 216. — *Roste vlecke*. Het epi-

theton *swart* bewijst dat *roste* niet de kleur aanduidt, maar de genetief is van *rost* (roest) : dus roestvlek en niet rosse vlek, gelijk het op zich zelven staande door iederen Vlaming zou verstaan worden. — *Cranc*, gering; en wat gering is, is flauw en zwak, hetgeen besloten ligt in het *cranken* van twee regels verder :

En es ni[e]men onder die (des) hemels ganc,
Hine mach dien cranken ontsien.

Het woord kwam in dezelfde beteekenis voor B. IV :

v. 297. Gave icse om goet, so ware die danc
Eñ die ere mede wel cranc.

— *Bedervet*, bederft het.

954. *Wat hebben metti wi gemeen?* — Gewis schreef Maerlant :

Wat hebben wi metti gemeen?

940. *Onverholen*. — Maerlant moet het tegenovergestelde gemeend hebben. Lees dus *verholen*.

945. *Eñ wonen daert es ongediede*. En wonen waar het schrikkelijk woest is. — *Dieden* is ons *gedijen*, naar de wetten der natuur opgroeijen. Wat niet volgens de wetten, of volgens de heerschende begrippen omtrent de stoffelijke of zedelijke wereld opgewassen is, is *ongedied*. Zoo zegt Maerlant, *Sp. hist.*, I^l. cap. 21 :

64. Sulke sijn daer so ongediede
Dat si bloet drinken eñ eten liede.

En I^l. cap. 31 :

51. Eñ in dander wonen liede
Groot eñ starc eñ ongediede,
Met wreedden lude, met geluwen ogen.

Jonckbloet deze plaatsen aanhalende, stelt *ongediede* gelijk met *ongehier* (zier hier achter ons *Gloss.* op dit woord). Ik acht deze meening volkomen juist. Zie *Specimen e literis neerlandicis, exhibens Ludovici de Velthem Chronici, quod inscribitur Spe-*

culum historiale, librum III, denuo editum a Guill.-Jos.-Andreas Jonckbloet. Hagae Comitum, 1840, bl. 109.

944. *Dit waren die Siten vri, I. dus waren d. S. v.*

952. *Drie dinge maken heilich den man :*

Die lijf eñ goet bescermen kan,

Eñ mettien sinen here bedraget,

Eñ om ander liede goet niet en iaget.

— *Heilich*, zalig, gelukkig. *Heiland* = Zaligmaker. Onze dichter bezigt *heilich* en *salich* door elkander in den zin van gelukkig, gelijk blijkt uit v. 958, en B. VI, v. 557.

Eñ die salege man es ommer blide.

David Joris bezigde *heilich* in den zin van godvruchtig. — *Bedraget*. « Iemand met iets bedragen » zou men gereedelijk omzetten door « iemand iets opdragen of opofferen. » Dit is hier wel de zin van het woord. Onder de drie gelukzaligheden van den middeleeuwschen man stelt Maerlant in 't midden : eigen leven en goed zijnen heer op te dragen. Zie over het woord de Woordenlijst op *Der Leken Spiegel*.

De zinsnede luidt bij Galtherus :

*Esse sui juris hominem, sua seque tueri,
Contentum esse suis, alienum nolle, beatum
Efficiunt.*

964. *Si hebben gescotte eñ speren,*

Daer sij dlant mede verweren,

Eñ daer wi mede onsen goden

Dienen, na onsen geboden.

— Oorspronkelijk behoorden deze regels niet tot een zelfden zin. Niet met pijlen en werpspiessen, maar met wijnplengen vereerden de Sciten hunne goden.

Dis vinum in sacris patheris tilamus

zegt Galtherus.

Tusschen v. 965-66 zijn twee of meef regels weggevallen.

974. *Nu woutu Inden winnen saen,
Bracten es di onderdaen.*

— Er heeft eene onderlinge verwisseling dezer twee regels plaats gehad. Men leze :

972. *Capadocien en Lidia,
Surien, Percen en Media,
Bracten es di onderdaen;
Nu woutu Inden winnen saen.*

En zoo is het mede volgens het latijn :

Lydos,
Capadoces, Syriam, domuisti : Persida, Medos,
Bracta subegisti, nunc tendis victor ad Indos.

977. *Wat soudi onse quke noet,
Vrec man, wat solen die onse beesten?*

Bij Galtherus :

*Proh pudor! ad pecudes nostras extendis avaras
Instabilesque manus.*

— *Quke noet* is wel eene misstelling van den afschrijver voor *quekenoet*, de vertaling van *pecudes*. Eene zekere grassoort heet in Vlaanderen *Kweeke*, in Gelderland *Kwek*, in 't Angs. *Cwice*. Wat het tweede lid van het woord : *noet*, betreft, het behoort tot het ww. *nieten*, thans *genieten*. Het Angs. *Neat* (= noot), het Ysl. *Naut*, het Alam. *Noz* beteekenen hoornvee, hoornbeest, gelijk Ten Kate aanwijst; zelfs was in 1401 *noot* in dien zin bij ons nog bekend. *Quekenoet* is dus letterlijk te gelijk *grasgenietende* en *grasvee*. Hier uit blijkt dat het tweede vers een zekeren climax uitmaakt. *Beesten* voor hoornvee is trouwens in Vlaanderen nog dagelijks in gebruik : men zegt *koeibeesten*, *grasbeesten*, welk laatste gelijk zou staan met *quekenoot*. Zie Ten Kate, II, bl. 507, vooral De Vries' artikel over *Quekenoot*. — *Die*, l. di.

982. *Wat sal di tgoet, dat emmer doet
Bekummert weesen dinen moet?*

— Misschien is het toeval; doch deze drie rijmen in twee regels verdienen opmerking.

985. *Soe du me begeres dat gout.* — *Me* = meer. De veelvuldige malen dat wij den vorm *me*, *mee* tegenkwamen, was het steeds in het rijm. Hier komt het in het midden van den regel; in het nevenstaande vers ontmoet men *meer*.

995. *Eñ wout dwingen tyren lande*

Siten lant.

— *Tyren lande*, tot uw land, tot uw grondgebied. *Tyren* is van den afschrijver en staat gelijk met *turen*, tot uwer, Maas- en Overlandsche schrijfwijze, waarvoor Maerlant moet geschreven hebben *tinen* of *te dinen*.

1000. *Trachtich van groten gode.* Begeerig naar veel goed. — *Trachtich*, van *trachten*, streven naar. Het woord heb ik elders niet ontmoet. Halma geeft *Trachting*, begeerte, en Ziemann *Trachtung*, desiderium.

1005. *Hen*, aldus; dat. plur.

1004. *Dus mogen vlien eñ volgen wel;*

Wine eñ hebben niet, maer wi wesen snel.

l. *Dus mogen wi vlien eñ volgen snel;*

Wine hebben, enz.

— *Volgen*, vervolgen, op de hielen zitten.

1017. *Generen si hen met groter pinen.* Winnen den kost met groten arbeid. — *Hem generen*, zich behelpen, was vroeger gebezigd in een' beteren zin van: zich voeden, den kost winnen. — *Hen*, aldus.

1022. *Eñ si eer lief*, ten zij dien zij lief heeft. — *Eñ si*, l. *en si*. — *Lief*, beminde, nog algemeen gebruikt onder de lagere standen.

1052. *Die enen op, l. dien enen op.* — De komma is vergeten.

1055. *Halt si vaste dat si di niet,*

Alsi wille, di en ontvliet.

Men leze liever:

Houtse vaste dat si niet, enz.

Schoon herhalingen als *di ... di* wel meer ontmoet worden.

1041. *Du en salt niet corten sijn leven,
Noch nemen eer goet.*

Den tweeden regel zal men wel dienen te lezen :

Noch nemen eem sijn goet.

1045. *Bestu mensche, set enen moet
Te peinsene wattu sijs.*

Maerlant zal geschreven hebben : *sette den moet.*

1045. *Het es doerheit in alre wijs,
Dattu stervens heves vergeten.*

— De dichter heeft voor den geest het *memento mori*, terwijl Galtherus van een gantsch ander vergeten gewaagt :

*Stultum est horum meminisse
Ex quibus ipse tui oblitus.*

Geheel naar Curtius : « *Stultum est eorum meminisse propter quæ tui oblivisceris.* » — *Eener zaak vergeten*, herinnert het latijnsch regimen.

1052. *Dat si die spade solen geonnen,
Dattu in stride heves verwonnen.*

l. *Dat si di spade . . . . .*

Dietu in stride, enz.

— *Geonnen*, gunst toedragen, elders *onnen*, gunnen.

1055. *Eñ die leide sterre eñ die wagen
Solen eer te hove gaen.*

— *Leide sterre*, leidstar, poolstar. Ook B. X, v. 1289 komt zij voor, waarover zie op dat vers. — *Wagen*, thans nog bij den grooten hoop *Hellewagen*, de constellatie de *grootte beer*. — *Te hove gaen*, onder gaan. Men weet dat de groote en de kleine beer, van welke laatste constellatie de poolstar deel maakt, nooit beneden den gezichteinder dalen — *Hof* was de woning van den edelman, waar hoving aan was, meestal dus ten platten lande, b. v. : Hof te Walle, enz. De benamingen van heerenhof en boerenhof zijn gebleven, vooral het laatste in den zin van hofstede.

In het Mhd. zei men *in sēdel gēn*, wat volkomen hetzelfde is : ter woning gaan. Voor *te hove gaen*, dat de dichter meermalen bezigt, stelt hij ook, ter afwisseling misschien, het later geblevene *onder gaen* (B. X, v. 632).

1062. De punctuatie van dit en de twee volgende verzen ware beter uitgedrukt door : — , — ; .

1068. (Opschrift.) De afschrijver heeft hier *Wie* = hoe van *wee* = wie willen onderscheiden. Elders stelt hij *we* en *wee* voor *wie* = hoe.

1073. *En voren eerre verde*. En reden weg. — *Vert, veert*, vaart, gang, weg. Men zei *Siner verde gaen*, *siner verde vliengen*, enz.

1091. *Nouwelingē*, l. *nuwelingē*, onlangs.

1092. *In dander her*, l. *in dander here*, en zoo ook het tegenrijm : *Van groter were*. Het zelfde v. 1178-79.

1104. *Die iersten bekende*, d. i., die eerst hem bekende. Of l. *Diene i. b.*

1108. Deze regel diende van de andere gescheiden, als eene nieuwe zin-verdeeling beginnende.

1110. *Beide ridders en sariant*,

Die mi bi namen sijn onbecant.

— Het bijeenvoegen van ridders en sarjanten, met welke Alexander den vloed overtrok, en die de dichter allen bij name had willen kennen, bewijst dat deze laatste geene gewone soldaten waren. Het schijnt dat in Frankrijk de *Sergents d'armes* ten jare 1191 als afzonderlijk korps zijn opgerigt : uit hen moeten de *gardes du corps*, de *gardes royales* gesproten zijn. Het waren gantsch toegeruste edellieden. In 't begin droegen zij eenen boog, een' pijlkoker die steeds vol was met quarelen, en eene *latoenen kolve* (*masse d'airain*, zegt Bardin op *Sergent d'armes* ou *Sergent a masse*). — Wij vinden hier één rijm voor vier regels, gelijk reeds meer is opgemerkt. In *Christina* ontmoette ik dit slechts éénmaal. Zie aldaar bl. 251.

1123. *Coninc*. Met het *coninc* van B. I, v. 217, de eenige plaats buiten het rijm, geloof ik, waar het woord voluit geschreven is.

1124. *En*, aldus.

1126. *Peert* : *onverveert*. Doorgaans *pert*, gelijk twee regels lager.

1129. *Een spere nam hi in sinen grepe*. — *Grepe*, het gedeelte der hand waarmede men iets grijpt, nog heden in Vlaanderen in die beteekenis gebruikt, doch steeds vrouwelijk, zoo ook *spere*.

1135. *Eñ hi spranc in stucken twe*,

Eñ trensoen eem uyt siner rechter oge.

De speer sprong in twee stukken en de splinter stak Basadach zijn regter oog uit. — De duidelijke bepaling van *in twee* stukken is niet onbelangrijk wegens *ontwee*, d. i., *aan twee* en niet *in twee*, waarover Clignetts *Bydragen*, bl. 123. Zie mede hier voren op v. 854. — *Uyt*, van *uten*, privare. *Sijns goets uten*, van zijne goederen afstand doen. — *Siner* voor *siere* of *sijnre*. Is deze schrijfwijze bij toeval, of liep de Overlander ook hierin het nieuwere vooruit?

1140. *Dat dies conincs sadelstelle brac*.

Sijn spere dede enen groten crac.

— Het tweede vers duidt aan dat de gevelde speer haar steunpunt had op de *Zadelstelle*. Dit bekleedsel van den zadel droeg in het oud-fransch den naam van *Faucre* van het latijn *fulcrum*, steunsel, schraag, stelling. Voor het hedendaagsche *stelling* zei men vroeger *stelle*.

1159. *Die nemmermeer daer na ne wicken*. — Er staat *d'na*, wat kan uitgesproken worden *der na*, gelijk thans nog in Vlaanderen het gebruik is wanneer tijd bedoeld wordt. — *Wicken*, imperf. van *waken*. In Vlaanderen zegt men nog *ontwicken*, ontwaakten; doch het enkele *waken* is thans ook hier van de zwakke verbuiging.

1165. *Sagen*, d. i., zagen hem, namelijk *Armolaus*.

1173. *Hebben huerre so vuel verslegen*. — *Huerre*, hunner, van hen. Zonder aspiratie duidt het den tweeden persoon aan, waarover de *Aant.*, II, 95; IV, 263; VIII, 995. In Vlaanderen leeft nog dat onderscheid en die gelijkkluidendheid voor in *ulder* = uwlieden, en *hulder* = hunlieden.

1184. *Mar Clitus die dat versach,*
Die coninc were op dien dach
Van den Siten daer verslagen.

't En ware Clitus, enz. — In deze beteekenis gaf Halbertsma *Maer* reeds op in zijne *Aant.*, bl. 587. Opmerkelijk is het dat *ne waer* in het Brugsche nog gebezigd wordt voor *maar*, terwijl omgekeerd *maar* wel eens voor *ten ware* gold.

1192. *Brant*, zwaard. — Tot de bewijzen dat het woord van *brannen*, *brennen* afkomt, waarover B. IV, op v. 1613 volg., dient dat men te Kortrijk *brandsneë* heet de snede van een mes of ander snijdend werktuig in de smidse er aan gegeven. Bij het eerste slijpen of wetten is de brandsneë af.

1195. *Mettier bloesser hant*. Overlandsch voor *metter bloter h.*
 1207. *Si dwongen si al, sonder mide,*
Die mochten dat si hun ontvloen.

— Ter verduidelijking van den zin dient er een komma te staan achter *mochten*; de zin immers is : zij dwongen allen te ontvlugten, die ongedeerd daarin gelukken mogten. — *Sonder mide* (l. *miede* : *liede*), zonder belooning. Men zou thans triviaal zeggen : zonder iets meê te krijgen. = *Hun*, dat. plur. Zie *Aant.*, B. III, op v. 258. Hier wankelt Schmeller niet over de schrijfwijze; doch v. 1182 staat er voluit *beringt van hem tienen*, terwijl men leest v. 1216 *op hē* (op hem) en een vers verder *zette eem* (zette' zich).

1213. *Starc een wreet*, l. *starc eñ wreet*, gelijk in de variante.

1214. *Sinacus*, en zoo overal elders, in de var. *Simacus* en *Symacus*, bij Curtius *Symmachus*.

1215. *Soe dat hun niemen en dorste genaken*. — De afschrijver meende dat er spraak was van Tauroen en Symacus, en om den zin aan een te lijmen schreef hij *soe dat hun*. Bij Maerlant is het een tusschenzin, betreffelijk Dromoen, gelijk de variante bewijst :

Doen hem niemen en dorste genaken.

1219. *Dromoen eñ vercoes*. — Er zal wel te lezen zijn :

Dromoen vloe eñ vercoes.

Hij vlood immers voor de slagen van Nicanor.

1222. *Soe dat hi quam uten ringe.* — In plaats van in eenen veldslag, stelt Maerlant hier zijne helden in een middeleeuwsch Toernooispiel. Men gevoelt dat hij zijn werk wezenlijk ten dienste eener vrouw schreef.

1224. *Mar en mochte achter riden*, l. *mar en mochten*, d. i., mochten hem, enz.

1233. *Al ware der Siten vele.* — *Ware*, d. i., *waerre*, waren er. — *Der* is voluit geschreven, het bepalend lidwoord en niet *der* = *daer*, waarover op v. 1159.

1246. *Al toten oeste eñ van ertrike.* — *Eñ*, l. *ende*, einde.

1262. *Alse liede*, l. *alsi*, of met de variante *alse hi liede*.

BOEK IX.

1. (Opschrift.) *Voere*, l. *voer*.
15. *Het berou eem*, voor *het beroude eem*.
19. *Een elech man sie om sijn bederve*,
Conincs hulde es geen erve.
— *Elech*, elk. — *Es*, zeker te lezen *en es*. Beide regels zien er spreekwoordelijk uit.
23. *Borge*, l. *berge*.
29. *Slech*, l. *slecht*, vlak, effen.
31. *Liet in die zut side*. — Men leze *liit* of *vliet*. De Indus loopt (of vloeit) langs het zuiden.
34. *Eñ menich .M. liede mede*
Sijn ovehoet in elke stat.
— *Ovehoet*, l. *overhoet*, d. i., *overhooft*, hoogd. *überhaupt*, door een genomen, door elkander gerekend. Het woord is in het Mnl. niet zeer gewoon. Men vindt het nog in eene hollandsche rekening: in de bijlagen op Meermans *Verhaal van het beleg van Leiden, in 1420* (*Verhandelingen der Leidsche Maatschappij der Ned. Letterkunde*, I.), bl. 313, leest men: « 159 scape, costen *overhooft* 19 buddr., » (d. i., *boddragers*, eene munt). En bl. 317: « 364 stoelcasen die costen *overhooft* tsuk 6 gr.
37. *Dan*, l. *dat*.
44. *Bescrivet*. — De naam des schrijvers bleef achter wege. Het gering Amsterdamsch fragment geeft den schrijver op; het is Junius Solinus.
45. *Water water*, natuurlijk is de herhaling te veel.
51. *Storent dlant*, l. *storen dlant*.
53. *Coment*, l. *comet*, komt.
54. *Voert si*, l. *voersi*, d. i., *voeren si*. — Er is spraak van Aziës twee hoofd-rivieren, den Ganges en den Indus.
68. *Geselle*, l. *gesele*, geesel.

71. *Eñ gaven eem grote giften,
Diere stene, die siere lichten
Beide borge eñ steden.*

— Het is wel duidelijk dat het de dichter is die hier *gichten* in plaats van *giften* geschreven heeft; doch in tegenstelling van wat op andere plaatsen (b. v. : VIII, 5; X, 1341) gebeurt, verkiest de afschrijver thans de *f* boven de *ch*. — *Siere*, l. *sere*. — Achter *lichten* is de komma vergeten.

77. *Dat* = dat het.

78. *Der orlogen vro*. In het afschrift staat er *d'orlogen vro*.

89. *Ja bestu*, l. met de variante : *jane bestu*, ja zijt gij niet ? — *jane*, immers.

90. *Twi*. In het Mnl. genoegzaam bekend, ja tot in 't midden der zestiende eeuw nog gebezigd, is het reeds in het Amsterdamsch fragment vervangen door *waer omme*.

97. *Ic hedde gewonnen*, l. *ic heddēt g*. Ik had het, namelijk Griekenland.

102. *Ic hebt ommere*. Ik veracht het, namelijk Griekenland. — *Ommere*, *ommare hebben*, minachten, niet achten, bij sommige schrijvers *onmare h*. Mhd. *unmer*. *Mare hebben* = hoogachten. Zie Clignett, *Bydragen*, bl. 81. B. II, v. 1115 volg., leest men van Nabugadnezar :

Om dat Gode hi hadde ommare,
Eñ hi selve ware so sot
Dat hi waende wesen God.

Aan of voor God verachting hebben = God verachten.

105. *Susteenge wort*. — Er staat *Susteen gewort*: doch volgens Schmellers kantaanteekening was alles in één geschreven. l. *Sustanige*, zoodanige, dergelijke.

113. *Bedi mach ons bat hogen*

U lant te winnene.

Daarom mag (het) ons meer verheugen, enz. — *Hogen*, verheugen. Het tegenrijm is *mogen*, dat de Vlaming nog *meugen* uitspreekt. — *Te winnene*, l. *te winne*.

116. *Wants*, l. *want*. — *En*, aldus. — *Ware*, l. *waer*: *daer*; doch zie de vroegere aanteekening.

117. *Sel*, l. *selc*, zulk.

132. *Hoeste*, l. *hoechste*.

135. *Hi was .v..c. ellen lanc*.

De variante zegt beter :

Hi was vijf hellen lanc.

138. *Hi was ten besten van sinre oude*. — Te Kortrijk zegt men nog : « Hi was in 't beste van zijn oude, » voor : hij was in 't krachtigste van zijn leven. Over *Oude* zie B. IV, op v. 463. Desaangaande dient nog opgemerkt dat in Westvlaanderen *oude* gebezigd wordt in den zin van *leeftijd*, fr. *âge*, terwijl men *ouderdom* zegt wanneer men hooge jaren bedoelt. — *Sinre*, l. *sijnre* of *siere*.

139. *Eñ also veel alse hi meer was,*
Was hi coenre, sijt seker das,
Dat int lant.

— De zin is uit achter *coenre*, waar dus een punt moet staan.
 — *Meer*, l. *meerre*, grooter van gestalte. Het woord is in die beteekenis nog gebezigd.

155. *Een dat verendeel van eenre milen*. l. *Eñ breet dat vierendeel*, enz.

Het latijn zegt :

Quatuor in latum stadiis diffusus Hidaspes.

167. *Die waren van enen gedaen*. l. — *Van eenre gedane* : *wane*.

172. *Waer si soe te strijde waren comen*, l. *waer soe si*, enz.

185. *Weten varen in dit eylant*. Laat ons naar dit eiland varen.

— *Weten*. Halsbertsma wijdt aan dit woord een paar bladzijden in zijn *Naoogst*. « *Weten* » zegt hij bl. 91 « is het Ang. *Utun*, *uton*, *utan*, en *wuton*; *Uton biddan God*, laat ons God bidden. *Wutun etan*, laat ons eten. Dit *Uton* is van het Noodsche ver-

bum *at yta*, trudere, propellere, duwen, voortstooten; Angs. *Utan*, *utian*, *a-yttan*, uitdrijven: in het pluralis van den subjunctivus *weuton*, propellamus, zaamgetrokken tot *wuton* of zonder *we*, *nos*, alleen *uton*. » *Weten varen* is dus letterlijk, *acceleremus ad navigandum*. Zie nog Huydecoper op Stoke, II, 530.

195. *Hen*, aldus.

205. *Eñ Sinacus was over eere*. — *Over eere*, l. *overhere*, opperhoofd, aanvoerder. In dezen zin leeft het woord nog voort, en men spreekt uit *Euvereire*.

224. *Adromacus*, l. *Andromacus*, gelijk op v. 209. Lat. *Androneus*.

227. *Dat Grieken lange huet geclaegt*. Wat Griekenland lang beklagd heeft. — *Huet*, l. *hevet*.

248. *Want nemmermeer en mochte mi*

Leder gescien.

— *Leder*, meer leeds, in adjectivalen vorm, gelijk het woord eigenlijk een adj. is, zoo als schoon, enz. *Leed*, staat altijd tegenover *lief*.

258. *Dat was grote ontfarme*. Dat was groot jammer. — Zie over *erbarmen*, *ontfermen*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 108.

262. *Want hi sach ter selver tijt*, l. — *Sacht ter*, zag het ter.

264. *Eñ hine hoepte niet te min*

Alexander om den sege.

En Alexander hij hoopte. — Zoo is de gemeenzame spreekwijze nog. — *Eñ* heeft hier de beteekenis van *maar*, waarover zie B. II, op v. 645.

281. *Eñ nam in sijn were*

Die starcsten vanden here.

En nam tot zijne bedekking met zich de kloekste troepen. — *In sijn*, l. met de var.. *in siere*. — *Were*. Vroeger kwamen wij tegen *were doen*, zich verweeren; thans zegt de Vlaming nog in dezen zin: *hem weren*. Hier is *were* dus zoo veel als *krijgsbedekking*, dus *krijgsmagt*. — *Starcsten*. Volgens Schmeller staat er, doch bij misstelling, *starste*.

300. *Datter*, dat daar, namelijk aan den overkant van den Hydaspes (thans *Behat*).

301. *Iñ = eñ*. — Wij kwamen reeds meermalen *in = eñ* tegen; het is voor het eerst dat wij het woord met eene be-streepte *ñ* ontmoeten. In het fragment van den *Walewein*, door Deycks uitgegeven, vindt men doorgaands *ind*. In het brokstuk dat hij *Makarís* heet, integendeel, staat er *end*, ofschoon ook daar de overschrijver de taal overlandsch gekleurd heeft.

302. *Ger*, l. *gere*. Zoo ook 481 volg. *Here : gere*. — Over *slaen* voor *slane* (v. 417), en dergelijke, is reeds vroeger gesproken.

304. *Slogen si die perde al te hant*. — *Slogen*, namelijk met de sporen. Op v. 335 lezen wij : *Alexander quam geslegen*. Men zegt nog *spoorslags* rijden.

317. *Eñ dat weder wart al blide*. En dat de lucht helder werd. — Dit werd namelijk aan Porus geboodschapt, te gelijk met den overtocht van Alexander, dien Porus nog aan den anderen kant van den Hydaspes waande te zijn.

322. *Hi sach, van enen berge hoge*
Blikende, comen.

— *Blikende*, glinsterende. Ook B. II, v. 840 :

Bi dien bliken van den goude.

Doch B. VII, v. 328 :

Blickende eñ gewapent wel.

Elders rijmshalve *Bliken : Grieken*.

I, 4099. Alsi niet sagen bliken
Dien roec van haers selfs port.

Zie reeds B. VI, v. 482.

332. *Wagen*, l. *wegen*.

334. *Si*, ze, hen.

345. *Vilcoen, een gygant*,

. . . . .
Dies conincs Enocus sone.

— Alexanders tegenpartij wordt verder *Wilcoen* geheten, naar het latijn *Huilcon*. Ook is nergens spraak van dezes lengte. In tegendeel, om tegen Alexander te strijden was er meer een dapper soldaat noodig dan een lange lummel, voor welk soort van volk de dichter zijne verachting toont II, v. 959.

Die *blode* vecht als een gygant.

Men laze dus misschien beter *wigant*. = *Enocus sone*, l. *Ynacus sone*, lat. *Ynachides*.

348. *Alexander was die gone*
Die noit ioeste vercoes :
Hi maecte Wilcoen liveloes,
Eñ stac die beeste dor die kele.

— *Ioeste*, gevecht van man tegen man, eigenlijk met de speer, zoo als het hier moet opgenomen worden; Galtherus zegt immers van *Wilcoen* :

Hastâ confossus Huilcon.

— *Vercoes*, l. *verloes*, wat bij de twee volgende regels beter voegt. — *Die beeste*, namelijk den olifant, waar *Wilcoen* op streed. Vers 454 zegt de dichter :

Hi sloech den *olifant* soe sere
 Dattie *beeste* sere vlo.

574. *Candateus*, l. *Candaceus*, gelijk bij *Wouter*.

379. *En*, aldus.

381. *Soe dat him te twifelen begonde*, l. *soe dat hem twifelen b*.

390. *Hadde*, drukfout, l. *hadden*.

393. *Die Inden scoten groet gescutte,*
Eñ worpen grote steen en ducke.

— De zin komt noch met Galtherus noch met Curtius overeen. De eerste zegt :

Sed neque barbaricis martem exercere sagittis
Fas erat, arcus enim gravis atque ingens : nisi primo
Imprimeretur humo : nisi curvaretur ab imo,
Non poterat flecti.

Wat bij Maerlant volgt, laat echter geene weglating vermoeden: een bewijs hoe hij somtijds met zijn voorbeeld omspringt. Het assonneerend rijm lijdt van den anderen kant geen bezwaar; men vindt daar meer voorbeelden van. — *Steen en*. Men kan het zoo lezen, ja gevoelijker misschien dan *steen*.

429. *Daer*. Voluit geschreven, in tegenstelling van v. 424, waar *d'* staat, en *der* kort af zou dienen gelezen te worden, gelijk in Vlaanderen, bij dusdanige onbepaaldheid gesproken wordt. Bij nadruk is het steeds *daar*. Op v. 572 staat mede in het Hs. *d'na*.

433. *Si riepen om axen en barden*. — Over deze wapenen werd reeds gesproken B. III, op v. 117. (dl. I, bl. 528). Beide verklaart Kiliaen door *dolabra, ascia*; doch *barde* tevens door *bipennis*, waardoor hij mede *bard-ackse* vertaalt. De twee benamingen, *bard* en *bardakse*, noemt hij oud. Dit laatste komt in ons gedicht niet voor; daarentegen ontmoet men er *handax* (B. V, v. 74). Op v. 440 vinden wij *bilen*, het meervoud van *bijl*, bij Kiliaen insgelijks door *securis, ascia* verklaard. In het Angs. ontmoet ik niet den vorm *bard*, wel *aex* en *bil*; in het Mhd. integendeel *barte* (wortel *biru*), alsmede *happe*, gelijk bij den Vlaming. Zie nog Bardin, op *Hallebarde*.

444. *En leten eren here mettien*

Allene, recht met diere gebare

Alse oft een scip in dier see ware.

— *Met diere gebare*. Vroeger, III, 1054 volg., verklaarden wij *gebaer* door *woest geroep*, waar wij voor v. 939 *getier* hadden dienen bij te voegen. Hier is *gebaer* meer enkel *vertooging*, en wordt het best overgebracht door: op zulke wijze. Dit kan men zelfs op de twee vorige plaatsen toepassen; want *gebaren* is eigenlijk: zich aanstellen, *vertooging* van iets doen. Verg. Davids *Glossarium* op den Rijmbijbel, op het woord *Ghebare*. Merk nog op dat *in die* van B. III, v. 939 dient veranderd te worden door *in diere*.

450. *Hi bloede als een rent*.

Ook v. 706:

Hi storte neder als een rent.

— *Rent*. Bij Kiliaen *Rend* en verklaard door *Bos*. De middel-euwsche taalkundige heet het woord vlaamsch. Inderdaad, wij spreken van *rendvleesch*, van *rendcarbonade*, waarvoor de Franschen *viande de bœuf*, *carbonade de bœuf* zeggen. *Rend* is ook onder ons wat men elders hokkeling heet, het hoorndier tusschen kalf en veers. Wij kennen mede het samengestelde *renddieren* = *runddieren*.

452. *Dorgaende wonden*, doordringende wonden, fr. *plaies pénétrantes*, namelijk wonden die in de groote holligheden des lichaams of diep in het vleesch dringen.

453. *Sidentee sach ten selven stonden*

Sere gewont sinen here.

— Wouter geeft, zoo min als Curtius, den naam op des stuurmans van Porus' olifant. Zou die naam vroeger reeds in eenig verloren vers, of in een ander gedicht, gestaan hebben?

461. *Hi geraect sijn Bucifal*. — *Hi geraect* = *hi geraecte*, hij trof. De Vlaming bezigt nog bij voorkeur raken, geraken.

468. *Om dattene quetscen en soude*. Opdat het hem niet kwetsen zoude. — *Quetscen*, misschien eene dialektische uitspraak.

474. *Hi dede si heten*. — *Si* = *se*, ze, haar. In *Sinte Servatius legende* van Van Veldeke ontmoet men *si* voor alle naamvallen enkelvoud.

490. (*Eñ seide* :) « *Bestu Taxilles? met leide* »

Du heves.

1. « *Bestu Taxilles?* » *met leide.*

« *Du heves.*

Porus sprak met droefheid : « Zijt gij Taxilles? Gij hebt, enz.

491. Tusschen dezen regel en 501 ontmoet men overhands driemaal het rijm *oet*, kruisende met *ant* en *ont*. Na het laatste volgt onmiddelijk de klank *oe*. Dit is blijkbaar voorbedachtelijk gedaan, schoon het tevens armoede verraadt. Ten bewijze geef ik hier de rijmwoorden op. *Doet* : *stoet*. *Lant* : *hant*. *Goet* : *doet*.

Hant : olifant. *Gewont* : stont. *Voet* : spoet. *Hoe* : onvroe. Dergelijke spelingen kwamen wij in dit boek tegen v. 195-198.

508. *Doe wart Alexander te rade, te waren,*
Dat men .xx. dage vreede
Halden soude op sekerhede.

— Schmeller schreef .xxx.; doch de derde cijfer is doorgehaald. De *Spiegel historiael* geeft echter ook het hoogere getal op. Men leest daar, I⁴. cap. 59 :

53. Eñ men maecte daer te hant
 Van .xxx. daghen een bestant.

— *Halden* = houden. — *Op sekerhede*, op verbintenis. Zie B. VI, op v. 122.

514. *Sweren*, l. *swoeren*, gelijk op v. 570.

515. *Alexander*. De naam staat voluit geschreven, gelijk B. I, v. 42.

519. « *Here stolt, edel man Porus* »
Dit sprac hi in sine litteren aldus :
 « *Di ontbiet Alexander.* »

Meer dan waarschijnlijk schreef Maerlant :

Dit sprac hi in sine litteren aldus :
 Here stout, edel man Porus,
 Di ontbiet, enz.

523. *Eem*, l. *u*.

531. (*Ic wille dat*) *Sijn volc eem blive onderdaen*, namelijk onderdaan van den overwinnaar. Het schijnt wel dat hier een paar verzen zijn uitgevallen.

549. *Doe grote Porus*. — *Grote*, groette.

554. *Dat willic ic u doen cont*. — *Ic ic*, regt vlaamsch en brabantisch.

575. De vier achtereenvolgende rijmen kunnen moeilijk van iets anders getuigen dan van overhaasting. *Genomen* : *comen*. *Comen* : *genomen*. Zie op v. 491.

575. *Hier binnen is die dach comen ,
Dattie camp op es genomen.*

Ondertusschen is de dag gekomen waarop het tweegevecht bepaald is. — *Hier binnen, elders hier en binnen* : II, 1; III, 1023. — *Camp genomen*. Ook in den *Ferguut* komt deze uitdrukking voor :

v. 4500. Op morgen es die camp genomen.

De vergelijking wijst aan dat *op* niet tot *camp*, maar tot *dach* in betrekking staat. Duidelijker (en zoo schreef welligt Maerlant) zou dus wezen : *daer die camp* in plaats van *dattie*. Verg. Halbertsma, *Naoogst*, bl. 57.

577. *Si waren coninlike versiert*, namelijk Alexander en Porus. — *Coninlike*, gelijk meermalen, l. *coninlike*.

578. *Dicken hebben visiert*

Wat tekene Alexander droech.

Lang beraadslaagden zij wat onderscheidingsteeken Alexander dragen zou. — In den *Ferguut* doet men eenen ridder boven halsberg en curie een' zijden rok aan, waar zijn wapen op bewerkt was.

v. 4610. Daer op dedi den rok van siden,
Daer sine wapene in was gewrocht.

— *Hebben versiert*, l. *hebben si v.*, namelijk die Alexanders uitrusting tot den kampstrijd bijwoonden.

580. *Ander wapen hadde hi genoeg ,
Halsberch, curien, cousen van staele ,
En al dat coninc sit wale.*

— *En*, aldus, bij nalatigheid van den afschrijver. — *Halsberch*, een soort van malienkolder, vroeger welligt slechts een beschutsel voor den hals, waarvan zijn naam. Onder het leenstelsel was de halsberg bepaaldelijk het beschutsel van den ridder : in de vlaamsche gemeente droeg hem de vrije burger, de gildeling, even goed als elders de ridder. Joinville zegt dat hij, in 1245, den halsberg nog niet had aangetrokken, omdat hij nog niet ridder geslagen was. Als onderscheidingsteeken

ontving de halsberg de bevestiging in den feodalen tsarter van den H. Lodewijk. Van enkel beschutsel van den hals of van den romp, werd hij opvolgelyk uitgebreid met hoofddekseel, mouwen, handschoenen en koussen. Er waren halsbergen die verscheiden honderde ponden wogen. Men hield er afzonderlijke op na voor de veldslagen en voor de tweegevechten. Het was zeker een van dit laatste soort dat Maerlant zijnen held laat aantrekken. Porus had er drie aan, terwijl Alexander met meer dan één curie schijnt bekleed te zijn heweest. Lezenswaardig over het onderwerp is vooral Bardin op *Haubert*. Zie ook Bilderdijs *Geslachtlijst op Halsberg*.—*Curien*. Van *Corium*, leder, vormden de Romeinen den naam van *vestis coracea*, lederen rok. De Franschen maakten er *Curie* van, later *Cuirasse*, die wij beiden op bekwame tijden overnamen. Zoo wel de stof als de vorm van dit wapen veranderde volgens de tijden en volkeren. Behalven van de stof waar het zijn' naam van ontleende, heeft men curiën gemaakt van linnen, van zijde, van koper, van ijzer, van staal, uit één of meer stukken. Dio Cassius beweert dat Alexanders curie van linnen was. Homerus leent reeds aan zijne helden bronzen borstkurassen. Bardin geeft te kennen dat vóór het jaar 1500 het curie als een metalen geheel niet bekend zou geweest zijn, zoo dat het enkel van leder of van andere buigzame stof was vervaardigd, waar men wel dwarsche platen of eene enkele borstplaat aan vasthechtte, ten einde de zwakke plaatsen van den halsberg te verhelpen. Maerlant schijnt Bardin tegen te spreken, wanneer hij een paar verzen lager zegt dat Porus een metalen curie aan had :

590. Hi hadde .iij. halsberge an,
Eñ een curie van metael,
Eñ twee par cousen van stale.

Die was genoeg in 't ijzer geslagen!

Droeg men het curie boven of onder den halsberg?

Uit den *Karel eñ Elegast* zou men meenen te kunnen opmaken dat de halsberg van onder was. Daar leest men dat de zwarte ridder :

1505. Eggeriken stac door tleder
 Van der curien met ghewelt,
 Datti neder viel opt velt
 Van den orse op daerde.

Men mogt veronderstellen, had het curie onder den halsberg gezeten, dat Eggerik ten minste gekwetst ware geweest. Men leest ook in den *Ferguut* :

4605. Hi dede hem an .1. accottoen,
 Daerboven hiet hi hem andoen
 Enen halsberch Sabellijn,
 Eñ daernaer .1. curiekijn
 Van enen velle van serpente.

Doch in onzen *Alexander*, en wel eenige verzen lager, ziet men het omgekeerde. Macedo slaat eerst door twee halsbergen van Porus, daarop, als een ware meester in de schermkunst, dringt hij door den derden en door het ijzeren curie, zoo dat de Aziaat zwaar gewond wordt. — *Cousen van stale*. In de kleederdragt der middeleeuwsche burgers was de kous, zegt Bilderdijk op het woord, « eene volkomen bekleeding van 't onderlijf, met den gordel verbonden, welke naderhand verdeeld werd, waaruit bij de Franschen de benaming van *haut de chausse* en *bas de chausse*. Onze tegenwoordige kousen noemden onze voorvaders even zoo *neder- of onderkousen*; en de broek *opperkousen*. » Als verdedigingswapen, was de kous enkel eene scheenplaat. Vóór 1500 schijnt men geene dijeplaten gebezigd te hebben, welke misschien later mede tot de kous begrepen werden. Zie over dit alles Huydecoper op Stoke, II, 152 volg.; Halbertsma, *Naoogst*, bl. 65, vooral Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Haubert*, *Cuirasse*, *Chausses de maille*, *Cuissard*.

Het schijnt dat Sicilië bijzonder bekend was om de schoone bewerking van halsberg en kousen. Onze dichter laat dat eiland aan Alexander, toen hij voor opperheer van gantsch de wereld als bij tooverslag erkend was, voor tribuut zenden :

- Halsberch eñ cousen een paar,
 En een couverture van silver claer.

587. *Eñ enen knijf van Andene.* — *Knijf*, kort zwaard, dienstig om beter de openingen van 's vijands halsberg te vinden. Andenne, in het graafschap Namen, moet destijds beroemd zijn geweest wegens het vervaardigen van dergelijke wapenen. Deze nijverheid verhuisde later gewis naar Namen, welke stad nog algemeen voor hare messenmakerij bekend staat.

650. *Staen*, l. *steen*.

651. *Dede swert*, l. *dede tswert*. Zoo ook v. 637.

641. *Eñ sloech Porus, alse hi wilde,*

Dien eenen ort van sinen scilde.

Alexander sloeg, gelijk hij 't voorhad, de eene punt van Porus schild af. — De schrijver heeft hier Alexanders meesterschap in de schermkunst (v. 625) in 't oog. Men ziet mede uit deze verzen, wat Maerlant voor een' gewonen ridderschild houdt, namelijk dien van langwerpige vorm. — *Ort, oort, mucro, cuspis*. Kiliaen.

662. *Scils*, l. *scilts*.

664. *Eñ es*, l. *en es*. Negatie.

667. *Dicke* : *dicke*, dikwijls. Een woord dat met zich zelve rijmt. Onze dichter ziet waarlijk niet zeer nauw.

672. *Doe verscaemde hi eem*. Toen schaamde hij zich : namelijk Alexander.

676. *So dat eem sijn ontwant.*

l. *So dat eem sijn swert ontwant.*

Zoo dat hem het zwaard ontglipte, uit de hand sprong. — *Ontwant*, imperf. van *ontwinden*, bij Kiliaen verklaard door *evolvere*, buiten- of nederwentelen of storten. In den *Lancelot*, B. II, v. 56,555.

Dat suert ontwant hem uter hant.

En op andere plaatsen meer.

680. *Eñ trat ontwee in die erde.* — *Trat* = *trat* het. — *Ontwee*. Men weet dat dit niet eigenlijk in twee stukken, maar van één, in stukken, beteekent. Het meer bepaaldelijke ontmoet men B. VIII, v. 1155, waar staat *in stukken twee*.

693. *Die binnen in sinen scilde,*

l. *Die binnen stac in s. s.*

694. *Sere slage*, l. *siere slage*, zijner slagen.

698. *Milste*, l. *miltste*.

699. *Doe songen die Inden heren*. De indische heeren zongen een viktorielied. Zij dachten reeds dat Porus overwinnaar was.

705. *Eñ scoet Poruse int fondament*.— *Fondament*, in Vlaanderen nog algemeen gebezigd voor aars. Men zegt echter *eersdarm*, *intestinum rectum*. In de tijden van Maerlant gebruikte men ook *set* of *zet*; zoo lees ik in het boek *Viatike*, een geneeskundig werk van het begin der XIVe eeuw: *ʒfondamet of ZET dat ute gaet en van die spenen int SET*.

709. *Si wouden slaen*, l. *si wouden Alexander slaen*. — In het Hs. was denkelijk A' geschreven, en daardoor weggefallen. De komma op 't einde van den vorigen regel is vergeten.

711. *Datmen*, d. i., *dat men hem*.

718. *Dit was om uwe gesonde gedaen*. — *Gesonde*. Kiliaen verklaart het door *corpus et membra hominis*, lijf en ledematen, et heet het oud-saxisch. Alexander zegt aan de indische heeren dat het tweegevecht aangegaan is om de meesterschap over hen. Ook volgt onmiddelijk op Alexanders aanspraak :

Eñ also saen

Worden si eem onderdaen;

Gelijke eren gerechten here

Sworen si eem emmermere.

751. *Sijn ogen ontoen*, zijne oogen openen. — De Vlaming zegt: zijne oogen open doen. *Ontoen*, ontdoen. Wij ontmoetten reeds B. V, v. 972, *ontoet den mont*, spalkt den mond open. In den zin van verslapt, komt *ontaen* voor B. IV, v. 1185. Voor « los doen, » ontstrikken, is het in Vlaanderen van algemeen gebruik. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 557, en Weiland, op *Ontdoen*.

740. *Porus antwerde met staden*. Porus antwoordde bedaard; eigenlijk: op zijn gemak. — Over *Stade*, zie hier voren VI, 965; VIII, 47, enz. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 64 en 212.

746. *Gewijst, l. gewest, d. i. , geweest.*

752. *Bedi een wiet niet verheven ,
Al hebbic verloren vele.*

Van v. 750 af had de dichter het volgende voor model :

*Tibi vero secundus
Non minimum felix videor mihi, nec tamen isto
Attollos animum casu quia viceris.*

Volgens het latijn zou *verheven* het Nnl. *verheffen* zijn, gelijk op v. 737, en moeten slaan op Alexander. — *Een wiet* zal wel mogen veranderd worden in *en wil*. Misschien te lezen :

Bedi en wil di niet verheven.

755. *Als was starc, starker ic vant, l. al was ic starc, enz.*
Ingevolge het latijn :

*Qui cum fortissimus essem
Fortius inveni.*

756. *Wie moecht salich sijn becant
Die heeft dat eem staden steet,
Hine hebbe dar op hi eem verleet,
Die hen niet en mach ontguen.*

De vertaling van :

*Ne dixeris esse beatum
Qui quò crescat habet, nisi quò decrescere possit
Non habeat.*

De zinsnede moet met een vraagteeken eindigen, en men leze in den tweeden regel *in staden*.

770. *Hi dede eem doen groet gemac,
Eñ gansen sine wonden.*

Hij beval hem wel te verzorgen en zijne wonden te verbinden. — Men zegt thans : gemak geven of bezorgen. — *Gansen*, bij Kiliaen *gantschen*, genezen. In den Rijmbijbel komt het meer-malen voor. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 501 volg. Yperman bezigt op vele plaatsen *genesen*. « Men es sculdech den mensche

te *genesene* metter minster pine. » In het boek *Profectus Religiosorum* ontmoet men beide woorden in éenen adem : « Soe men inder Medicinen contrarie *gheneest* mit contrarien, alsoe werden die ghebreke *gheganset* mit Contrarien Medicinen der oefeninghe. » Zie Huydecoper op Stoke, I, 569.

775. *Gaf hi eem van hem te lene.* — Het schijnt dat de afschrijver hier een onderscheid heeft willen maken tusschen *eem* = hem, en *hem* = zich.

776. *En*, aldus, l. *eñ*.

789. *In dien dat hi was in Indi*, namelijk in dien tijd. Zoo vinden wij : *in dezen*, *mettesen*, *mettien*.

795. *Die sinde op minne eñ op houde.* Zij zond op liefde en hulde. — *Houde*, elders *hulde*, gelijk B. VI, v. 1197, *hulde met minne*, liefderijke genegenheid. Ook in ons gedicht vindt men dit woord in tweederlei beteekenissen (waarover Clignetts *Bydragen*, bl. 147 volg.); — In die van gunst, genegenheid, vriendschap, bescherming; en van trouw, bijstand. Hier is het wat Pancratius van Castricum door *homagium* verklaart in zijne *Aant.* op Willeramus, bl. 160 (uitg. van Merula, 1598). De aloude spreuk van Gent is : *Hou eñ Trou*.

800. *Oec sinde si an der vart*

Amons croen.

— *An der vart*, letterlijk : aan den weg, dus onmiddelijk, op het oogenblik, dadelijk. In den *Alexander* komt deze uitdrukking verschillender wijze voor : *te veert* (vaert), III, 150; *ter vart*, V, 626; *mettier vart*, VII, 126; *an die vart*, VIII, 1167; *ane die vart*, VII, 1457; IX, 848.

805. *Eñ vierdalfhondert helpendiere.* — Deze regel is geen vlaamsch. Derdhalf, vierdhalf, enz., zijn woorden welke in Vlaanderen niet gebezigd worden, al ontmoet men het eerste eenmaal in den *Spiegel historiael*. Doch zie verder B. X, op v. 945. Wat *Elpendier* betreft, Maerlant zegt elders zelve dat het geen vlaamsch is, maar dietsch :

Elephas es die olifant,
In dietsche elpendier genant.

Dat hij werkelijk dit onderscheid tusschen dietsch en vlaamsch maakt, bewijzen zijne woorden op den leeuw (*der Naturen Bloeme*, II,):

2110. Lewe es hi in dietsche ghenant,
Eñ liebaert in vlaemsch becant.

Zie hierover B. VII, op v. 695.

807. *Van den perducen en van den lybart*
Es gewonnen die lupart.

— *Perducen*, l. *perdusen*, of liever *pardusen*. *Pardus*, parde, parderdier, vermoedelijk eene varieteit van den luipaard. Over dit monster zie *der Naturen Bloeme*, II, 5182-5203. — *En*, aldus, l. *eñ*.

809. *Si seinde eem .lxxx. espentine*. Tachtig rhinocerossen. — Volgens zijne beweesing in *der Naturen Bloeme* dat rhinoceros (neushoorn was nog niet gekend) dietsch is, mag men opmaken dat Maerlant *Espentijn* voor vlaamsch wil doen doorgaan. Hij zegt immers:

II, 5692. Unicornis luut eenhoren;
Espentijn heetment, als wijt horen,
Rhinoceros heet in dietsche wort.

Hier op vertelt Maerlant, naar Jacob van Vitri, eene allerongrijmdste fabel over het Espentijn, en eindigt met het monster zoo lieflijk te vinden dat hij er het zinnebeeld van Christus in ziet. Bij gebrek aan bepaalde inlichtingen wisten Willems en Massmann natuurlijk niet aan te duiden wat voor een dier het Espentijn was. Zie *Belgisch Museum*, VII, bl. 447, en *Parthenopeus und Melior, herausgegeben von H.-F. Massmann*, bl. 228.

817. *.XVC. edelre roden*,

Die aen ebeense bomen stoenden.

— *.XVC.*, drukfout, l. *.XV.C.*, d. i., vijftien honderd. — *Roden* = roeden, takken, twijgen. — *Ebeense bomen*. Wij zeggen thans nog niet *Ebbenboom*; er is nog altijd spraak van *Ebbenhout*, en indien men in de gelegenheid ware den boom bij zijn'

naam te noemen, welligt zou men Maerlants voorbeeld volgen en zeggen *Ebbenhouten-boom*. Dit hout, dat in Indiën en in Afrika overvloedig groeit, op gloeiende kolen gelegd, geeft een alleraangenaamsten reuk van zich. Ik herinner mij uit mijne kindschheid, meermalen gehoord te hebben dat Alexander, die vierentwintig uren lang meester was van geheel de wereld, niets anders aan den haard stookte dan welriekend kaneelhout, dat hij van eene koningin ten geschenke gekregen had; misschien eene volksoverlevering uit ons gedicht nagebleven. — *Stoenden*, slecht rijm, l. *stoeden*, waarvan meer voorbeelden in dit gedicht.

829. *Eñ Alexander hi beleide*

Die stat al omme op die fosseide.

Alexander sloeg het beleg voor de stad dicht bij de wallen. Het latijn heeft *sub moenibus*, onder de muren. De vestingen in ons waterrijk land zullen wel van alle tijden natte grachten vóór de muren gehad hebben. Wouter, die meer Franschman was, heeft verscheidene vestingen gezien die met geen water verdedigd werden.

858. *Men deder menegen harde onsachte.* — Ik zou lezen: *menegen hort onsachten*. Bij Kiliaen *Hort*, stoot; bij Ziemann *Hurt*, stösz, zusamentreffen. In 't fransch spreekt men nog van « le choc de la bataille ».

854. *Die van hogen neder vele.*

Dit was dien coninc een quaet spele.

— *Van hooge neérvallen* is nog dagelijks in den mond. — Lees *vel: spel*.

859. *En gescoten met korelen*

Dat hi vermott was van slagen.

— *En*, aldus; doch de val eischt *eñ*. — *Korelen*, ook v. 259 *quorelen*, v. 845 *koreel*. l. *quarelen*, gelijk op v. 254. — *Vermott*, l. *vermoet*, vermoeid, afgemat.

875. *Maer die aventure, die eem dicken*

Hadde gedaen menech ere,

Die halp eem nu ter wilen.

— *Ere en wilen rijmen niet. Voor ter wilen zal men zeker lezen moeten ter were. Enen ter were helpen* is iemand in den strijd helpen.

880. *Wile, l. wille.*

881. *Daer an ghinc staen stille.*

l. *Daeran ghinc hi s. s.*

Deze regel eindigde beter met eene komma; de volgende zegt immers: op dat men hem niet mogt langs achteren slaan.

891. *Over sijn knien boech hi dicke,*

Want hi gequetst vanden spronge.

l. *Want hi gequetst was vanden s.*

— Voor *over zijn knien buigen*, zou men thans zeggen: door zijn kniën buigen. Daartegen *Men seech op sine knien*, gelijk op v. 955.

895. *Die edel coninc in die ionge*

Mochte qualijc gestaen.

— *In* voor *en*, dat ook hier de verlenging (*ende*) missen kan. — *Qualijc*, spreek uit *qualike*, volgens de aanmerking B. I, op v. 157, *qualijc*, moeilijk, zoo als B. IV, v. 865. Doch hier laat het zich even goed verklaren door *nauwelijks*, in welken zin, onder anderen¹, het in Vlaanderen nog gebezigd wordt. Men hoort dagelijks zeggen: hij was kwalijk gezeten, vertrokken, enz., voor: hij was nauwelijks gezeten, vertrokken.

900. *Starste, l. starcste.*

904. *Eñ sloech her ni dare,*

Gelijc oft en tyger ware.

Bij de collatie van zijn afschrift veranderde Schmeller *in* in *ni*. Ik geloof dat Maerlant schreef:

Eñ sloech harentare.

— *En tyger*, een tijger; zoo spreekt men nog, gelijk vroeger is aangemerkt.

912. *Hi weende wale dat spere ute winnen.* — *Weende* = *waende*. — *Utwinnen*, zachtjes uittrekken. Kiliaen geeft *wennen*, *ablactare*, en heet het oud. Het woord komt nogmaals voor v. 1024:

Dat yser was ute gewonnen.

918. *Want sijn daer bi eem lach, l. want sijn swert, enz.*

922. *Tierst dat hine tasten besief.*— *Besief*, imperf. van *beseffen*, gewaar worden, bemerken. Van denzelfden wortel is ons *Seve*, in Vlaanderen zoo bekend voor de geest (*essentia*) eener vloeibare of vluchtige stof. Ysl. *Sefa*, sensus. Angs. *Seft*, animus. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 250.

928. *Soe dat veil op die erde, l. soe dat hi vel op d. e.*

929. *Vare diere verde ter hellen.* Vaar naar de hel. In den *Reinaert*, v. 5614:

Hi voer henen sijnre veerde.

Met eene gelijke herhaling bezigt men thans de platte uitdrukking: *zijnen gang gaan*.

951. *Sech dat icker coem vechten hier naer*

Eer ic sterve.

Vermoedelijk schreef Maerlant: *als ic sterve*. Hij wilde toch niet Alexander levend in de hel laten vechten?

959. *Hadde te broken met siere cracht*

Die here Pencestes een wicket.

— *Wicket*. Kiliaen schrijft *wicket* en *wincket*. Hoofd gebruikt dit laatste, en op zijn gezag werd het bij Weiland opgenomen, en verklaard door *Klinket*, zijnde eene kleine deur in eene groote poort. Het *wicket* was naauwelijks één meter hoog. De Franschen hebben van ons hun *guichet*, ja hunne oude schrijvers nemen wel eens het woord in zijne oorspronkelijke spelling over. De naam, geloof ik, is in de taal verdwenen; doch de zaak bestaat nog in de groote poorten onzer pachthoeven. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 115; Gachet, *Glossaire* op *Guichet*; Bardin, *Dict. de l'armée de terre*, op *Porte de forteresse*.

942. *Hine liep met baren swerden*

Tote daer die coninc lach op dier erden.

— Peucestes zal toch niet meer dan één zwaard in de hand gehad hebben. Lees dus: *Swerde: erde*.

946. *In sinen scilt*, binnen zijnen schild. — Deze was dus trogvormig, gelijk de *taertse*, de opregte stormschild, waarover B. I, op v. 977.

948. *Lavernaet*, bij Wouter *Lavernatus*, bij Curtius *Leonnatus*.

952. *Lettel*, weinig. Thans spreekt de Vlaming meer algemeen uit *letter*.

955. *Pencestes*, bij Wouter *Pancestes*, l. naar Curtius *Peucestes*. Zoo ook vroeger. — *Met gevelt*, l. *met gewelt*.

959. *Aristoen doet vele gemoete*. — Vele ontmoetingen hebben, is veel strijden. Zie de *Aant.*, B. III, op v. 154.

963. *Want men eem te seer versochte*. — *Versochte*, imperf. van *versoeken*, bestoken, aanranden; lat. *tentare*. In 't Gebed des Heeren zeggen sommigen: « en leid ons niet in *verzoeking* » wat algemeen door *bekoring* wordt uitgedrukt.

970. *Porus here*, het heir van Porus.

972. *Beide met barden eñ me haken*. Het rijm vordert: *met haken eñ met barden*. — *Me* (mé) komt overigens volkomen overeen met den vlaamschen tongval.

983. *Die wile dat men volc al sloech*. — Voor *volc*, l. *tvolc*.

990. *Met enen wederhaecten strale*. — Het latijn heeft *hamatâ cuspide*, weërhaakte werpspies. Verg. Bardin, op *Dard à main*. Uit het opvolgend vers blijkt dat Maerlant het woord *strael* onzijdig bezigt. Te Kortrijk zegt men nog *het strael*, voor eene veelhakige werpspies tot het vangen van visch gebezigd.

995. *Hoden*, l. *hoeden*. *Behouden*, bij Kiliaen *conservare*, wordt in 't westvlaamsch uitgesproken *behoen*.

998. *Merte*, l. *mercte*.

1001. *Eristobile*, op v. 1014 *Eristobole*, l. *Cristobole*, bij Curtius *Cristobulus*.

1003. *Leestu*, l. *laetstu*.

1005. *En siestu niet die sonden*,

Du mags corten doch mijn leven.

— De eerste regel is onnauwkeurig nageschreven. Een weërhaakte straal zat Alexander in 't lijf. De heelmceester zag hem niet uit te halen zonder de wonde te verwijden, en dat zou

waarschijnlijk eene gevaarlijke bloeding veroorzaken. Bleef de koning onder de kunstbewerking, zijn arts verloor eer en leven. Alexander bemerkte diens aarseling, daarom vroeg hij aan Cristobulus :

Twi laetstu mi so lange leven
In die smerte vander wonden?

Waarop hij bemoedigend zei hetgene misschien volgender wijze kan uitgedrukt worden :

En canstu niet mi sonden, enz.

Kunt gij mij niet genezen, gij moogt gerust mij het leven korten. Ik moet evenwel bekennen dat ik *Sonden* nooit tegenkwam.

1011. *Verporrestu iet an dinen sniden*. Verroert gij een lid terwijl men u snijdt. — *Verporrestu*. Te Kortrijk zegt men nog, halfboertend, *iets verpurmen*, voor iets verzetten, opheffen; waarschijnlijk klinkt het in de omliggende gemeenten *verpurren*. — *An dinen sniden*, onder, bij uw snijden, onder uwe operatie, d. i., de kunstbewerking die gij ondergaat.

1019. *Qwijt en vrie eñ ongebonden*. — *En*, aldus. *Quijt en vrie*. Een eigen met een bastaardwoord gekoppeld; eene mode, die meer en meer toenam, en die wij bij Despars schier op elke bladzijde tegenkomen. Dit ergerlijk gebruik heeft bij de Vlamingen nog niet gantsch opgehouden.

1022. *Noch hine wiscede noch en green*. Hij vertrok noch zijn lijf noch zijn gezicht. Het latijn zegt :

Corpus
Praebuit immotum, neque vultus signa doloris
Contraxit rugas.

— *Wiscede*, imperf. van *wisscen*, wijken, en wel zoo goed op zij' als achteruit. In den *Spiegel historiael*, waar Maerlant de dood van Cesar beschrijft, dekt de held zich het hoofd met den pand van zijn kleed,

Omme dat hi wisschen niet en woude.

In den *Lancelot* is de beteekenis van wijken duidelijk :

- II, 4521. Hestor verhaestem sere na dien
Ende dedene wisschen ende vlien.
- II, 22,024. Dander wischde tien tiden,
Also die den slach niet dorste ontbiden.
- II. 22,363. Lanceloet, dine sere versochte,
Hine was niet soe moede doe,
Hine sloech optien riddere ember toe,
Die soe sere wert onder saen,
Dat hine niet ne mochte wederstaen;
Hi moeste wischen harentare,
Ende Lanceloet volgde hem ember nare.

Voor achteruit wijken :

- II, 24,854. Hi brachte op hem enen slach :
Lanceloet wischde alsoe hijt sach,
Ende hi sloech mettien swerde
Toter helten in die eerde.

De ridder bragt eenen slag toe op Lanceloot; doch deze den slag ziende komen, ontweek hem, en 's vijands zwaard ging tot de hecht in den grond. Men begrijpt goed de beweging van Lanceloot. Voor op zij' wijken :

- II, 29,818. Hi sloech op hem metten suerde,
Ende die ander wischde soe herde,
Dat dat suert vanden helme gleet
Ende in die slinke scoudere sneet.

Elders gebruikt de schrijver de uitdrukking *ter siden wiscen*, op zijde wijken :

- II, 2755. Ende als si elc andren so na quamen
Dat si souden vallen te samen,
Wisscede die ghene ter ere siden,
Die Hestors niet en dorste ontbiden
Om dat hi hem te starc dochte.

Ook *ontwisschen*, ontwijken, ontsnappen, ontmoet men in den *Reinaert*, v. 1510. *Sonder wissche*, door De Jager in zijne *Verscheidenheden* (bl. 309) aangehaald uit *der Naturen Bloeme*,

beschouw ik voor een stopwoord, nagenoeg overeenkomende met *sonder wanc.* — *Green.* Eventjes het gezicht vertrekken, zoo wel om droefheid als om vreugde te beduiden, heet *grijnen.* In de laatste beteekenis (meesmuilen, grimlachen) kwam het voor B. II, v. 458, en B. IV, v. 518.

1055. *Metien men in die tente liep, l. mettien men i. d. t. riep.*

1042. *En, aldus, l. eñ.*

1044. *Te vare, l. te vaerne.*

1047. *Waent, l. woent, woont.*

1049. *Abysard, l. Abysari.*

1052. *Alobodine, zeker Embolime, bij Curtius Ecbolima;* niet het land waar Taxilles koning over was, maar eene stad, westelijk van den Indus en noordoostelijk van Taxila, de hoofdstad van Taxiles. Verg. Forbiger, II, bl. 510 en 511.

1059. *Hoerde onse tale.* Waarschijnlijk *hoere o. t.,* hoor onze taal aan.

1066. *Op dijne selves leven, l. op dijns selves l.*

1068. *Peins om oere leven doch.* Denk toch om hun leven. — *Oere.* Vroeger lazten wij *ure,* waarover zie de *Aant.,* B. II, op v. 95, en B. IV, op v. 263. Er dient aangemerkt dat, bij 't spreken, de Vlaming nog geen onderscheid maakt tusschen den acc. van *gijlieden* en het persoonlijk voornw. *hun.* Voor beiden klinkt het *ulder.* Zoo zien wij hier *oere* en *ure* dezelfde rollen spelen.

1071. *Dor dinen willen wi, l. dor dinen wille willen wi.*

1073. *Eñ alle diere, dats mee,*

Willen wi doen di dor varen.

Waarschijnlijk te lezen :

Eñ alle viere . . . . .

Willen wi doer di dorvaren.

Om uwent wil willen wij door alle vuur loopen.

1077. *Wat goede sal ons benachten?* — Men zou thans zeggen : wat goeds zal voor ons opdagen? De oude tijdsbepalingen geschiedden niet bij dagen, maar bij nachten. *Benachten* was

dus hetzelfde als *bedagen*, d. i., na eenen zekeren termijn verschijnen, *opdagen*, als men thans zegt. *Benachten* is hier intransitief, dus zoo veel als op een' bepaalden tijd verschijnen. Anders was *benachten* zoo veel als *overnachten*, waarover zie Ziemann op het woord.

1085. *We saen dat sine begevet!* Hoe spoedig wordt zij hem ontrouw! — *Begevet*, van *begeven*, verlaten, ontwijken; hier eigenlijk verlaten, ontrouw worden. Wij vinden dat de zon voor de maan wijkt, wanneer deze des avonds helder opsteekt. Zoo zegt ook onze dichter :

III, 1265. Soe die maen meer lichts hevet,
Soe die sonne meer begevet.

1088. *En*, l. *in*.

1090. *Dat enen man saecht sijn moet.* Dat men zich te vreden gevoelt. — *Saecht*, d. i., *Sacht*, van *sachten*, zacht, aangenaam worden. *Mi sacht mijn moet*, mijn gemoed wordt aangenaam gesteld, voelt zich te vreden.

1095. *Vi*, drukfout, l. *di*.

1097. *Hi es reus die sijn verslit*, l. *hi es ries die sijn lijf verslijt*. Hij is dwaas die (zonder eer en loon) zijn lichaam verslijt. — *Verslit*, l. *verslijt*, en zoo in den vorigen regel *verbijt*.

1104. *Eñ sprac*, d. i., *eñ hi sprac*, namelijk Alexander. Deze weglating maakt een' belangrijken regel uit in de middeleeuwsche taalkunde, dien De Vries aanwees. « Het weglaten van het persoonlijke pronomen in den eersten naamval, wanneer het óf zelf, óf het naamwoord welks plaats het vervangt, *in casu obliquo* vooraf gegaan is, is een doorgaande regel bij de beste schrijvers. » *Brief aan Dr W.-J.-A. Jonckbloet*, bl. 17.

1106. *Dat*, l. *dan*.

1111. *En*, aldus, l. *eñ*.

1115. *Eñ ic in begere*,

l. *Eñ ic en b.*, of *eñ in b.*

1130. *Te veel clene*, l. *veel te clene*.

1136. *Daer die sonne oest op geet,
Eñ west oec te hove steet.*

Voor *oest* l. *west*, en voor *west* l. *oest*, en verg. B. X, v. 199 en 200. Elders echter heet het *te hove gaen*, en sedert onheugelijke tijden *staat* de zon op, zoo dat wel zal dienen gelezen te worden :

Daer die sonne west op staet
Eñ oest oec te hove gaet.

Gelijk trouwens in dit gedicht op meer plaatsen te zien is. Zie de woordenlijst.

1138. *Der*, daar. Het woord is voluit geschreven.

1141. *Doen*, l. *doe*.

1142. *Alt tfolc*, l. *al tfolc*.

1145. *Willen*, l. *wille*.

1152. *Dus inde sine tale mettier vaert*. — Deze regel is zonder tegenrijm. De zin is echter zuiver. Professor De Vries, wien ik hierover raadpleegde, vermoedt zeer scherpzinnig dat er twee halve regels ontbreken ; aldus :

Dus indi sine tale . . . . .
. . . . . Eñ mettier vart
Si seiden.

1155. (Opschrift.) *Voere*, l. *voer*. Lees verder : *Daer Hercules eñ Liber Bacus bedwanc keerde*, waar de overmacht van Herkules en Bacchus moest terugkeeren. Op v. 1166 staat :

Daer eende eerre beider bedwanc.

In den *Sp. hist.*, I⁴. 46, 15 en volg., zegt Maerlant dat Herkules door eene aardbeving uit Indië terug gedreven werd :

Eñ met eere groter erdbeven
So was hi danen verdreven.

1156. *Eñ Porus gereide eem an die vart*. Porus bereidde zich tot den togt. — Elders *gereide sine vart*, maakte zich vaardig tot den (af=) togt :

VII, 1858. Doen gercide tfolc sine vart.

Op andere plaatsen beteekent *ane die vart*, onmiddelijk, dadelijk, op het oogenblik, gelijk hier voren op v. 800 is aange- teekend.

1161. *Vonden si eerre twier pale
Van goude gemaect wale.*

Hetzelfde in den *Sp. hist.*, I⁴, 46, 19 volg. :

Vort quam hi (Alex.) daer stonden de pale,
Fijn goudijn, eñ niet van stale,
Die Liberbacus eñ Hercules
Daer setten, alst bescreven es.

En zoo voort tot v. 27, overeenkomende met v. 1106-1173. .

1164. *Gegote, l. gegoten.*

1189. *Teerst dattie was west, l. teerst dattie wint w. w.*

1192. *Her en dar.* — Maerlant schreef *harentare*. Wij zagen reeds, VIII, 66, *her in dare*. Zie ook hier voren op v. 904.

1196. (*Een lant*) *Dat Aergere es genant.* — Over Argyre, zie de aantekening op v. 896-897 van B. VII.

1199. *Daer vonden si volc, heet Lemnes,
Dat algader sonder hoet es;
Geborstelt sijn si alse swijn.*

In der *Naturen Bloeme*, I, 319-26, leest men :

Ander liede, dies ghelovet,
Vint men daer sonder hovet,
Haer oghen in haer scouderen staende;
In haer borst twee gaten uitgaende;
Over nese ende over mont
Si sijn eiselijke alse een hont.

1209. (*Daer vonden si*) *Coacriten*. Misschien te lezen *Coro- creten*, beschreven in der *Naturen Bloeme*, II, 1242-53.

1210. *Deire*, elders *derre*; van welke.

1211. *Si dwongen de .x. Xiofagiten,
Liede die vel vessce verbiten.*

Maerlant moet geschreven hebben *Ichthyofágiten*, Ichthyophagen, vischeters. De voorafgaande *x*, als een cijfer gemerkt, moet natuurlijk wegvallen. — *Vel*, l. *veel*.

1215. *Gignofeesten*,

Die vele wisheiden wisten,

Dat es in dietsce : makede die vroede.

— *Gignofeesten*, l. *gymnosofisten*, *Γυμνοσοφισταί*. — *Makede die vroede*. Door het tusschenvoegen van *die* bewees de afschrijver dat hij den zin niet verstond. Schmeller vermoedt dat er welligt *nakede* staat. Men leze ook zoo : *nakede vroede*, naakte wijzen. Het Angs. had *naced*, en 't Engelsch schrijft nog *naked*, naakt.

1218. *Tierst dat si Macedo sach*, voor *tierst dat se M. s.*

Deze verwisseling van *se* in *si* deed de kopist meermalen, een verschijnsel dat men mede in de limburgsche *legende van Sinte Servatius* aantreft. In de inleiding geven wij de voornaamste klankverwisselingen op, welke in den *Alexander* voorkomen.

1229. *Dan daer voer hi in Cambrobana*,

Dat es een eylant, van minen wana.

l. *Van daer voer hi in Tabrobane*,

Dat es een eilant, na minen wane.

Waarschijnlijk staat er in het Hs. *Tambrobane*, want Schmeller wankelt dikwijls tusschen *C* en *T*. Dit is te gereedelijker aan te nemen ingevolge de aanmerking op v. 889, B. VII.

1237. *En*, aldus, doch l. *eñ*.

1238. *Dien steen margariten*,

Carbonkele met crisepassen,

Die in genen lande en wassen.

— *Dien*, l. *die*. — *Margariten*, het latijn *margaritae* met eene dietsche verbuiging. De tweede regel moet gelezen worden :

Carbonkele met, Crisepassen.

Ook karbonkels, enz.

Erasmus Stella, in zijn werk *De gemmis libellus unicus*, plaatst Taprobane aan 't hoofd der parelrijke landen « fertilis-

sima est Taprobana ». Den lof van den karbonkel begint de dichter Marbodeus († 1125) met het volgende vers :

Ardentes gemmas superat carbunculus omnes.

Of door *Crisepasse* de *Chrysopasius* dan wel de *Chysoprasus* bedoeld wordt, zal ik niet beslissen, schoon beider wederzijdsch vaderland voor den laatsten pleit. Dezelfde Marbodeus toch zegt van den *Chrysopasius* :

Ætiopum tellus lapidem chrysopasion edit.

Terwijl het van den anderen steen heet :

Et chrysoprason lapidem domus Indica mittit.

1241. *Davon*, l. *danen*, daarvan.

1243. *In der Macabenen lant*. — Denkelyk te lezen *Mazagenen*, de inwoners van Mazuga, waarover zie Curtius, VIII, 10.

1244. *Daer vonden si menegen wigant,*
Want si sijn .xij. ellen lanc.

In den *Sp. hist.*, « van de wonderen van Indiën » sprekende, zegt Maerlant :

Bat vort quamen si in dien dagen
Daer si ru volc ende naect sagen,
VIIJ voete lanc.

Dit is ten minste eene redelijke reuzenlengte. In plaats van *wigant* zal wel te lezen zijn *gigant*; trouwens *want* van den tweeden regel wijst het aan.

1253. *Datter scemert*, l. *dattet s.* Het Hs. heeft *datt'*.

1255. *Wat men so daer mede dwaet*, l. *wat so men*, enz.

1257. *Wehc*, l. *wech*.

1270. *Das*, l. *dat*.

1271. *Die vierine mure dochte hem van goude*. — Bij Van Vaernewijck, die zoo veel uit fabel en Sage trok, staat dit nader beschreven. Men leest in zijne *Historie van Belgis*, I, vi : « Dit Paradijs is nu besloten met eenen vierigen muer die totten Hemel toe opclimpt ».

1277. *Hen*, aldus, dat. plur.

1279. *Alexander hielt stille ene stonde
Ghinder met sinen dragmonde.*

— *Met sinen dragmonde*, met zijnen tolk. Mhd. *Tragemunt*, dollmetscher (Benecke-Muller, III, 81). Mlat. *Dragumanus*, *dragamundus* (Ducange op het woord), thans nog *Drogman*.

1287. *Wes ees dit lant?* Wiens is dit land? — *Ees*, in Kortrijk nog *eis*.

1297. Het opschrift diende te staan vóór v. 1259.

1317. *Woech*, woog, thans nog de vlaamsche uitspraak. B. VIII, v. 188, *wach* in 't rijm. Beide vormen staan opgegeven in De Jagers *Verscheidenheden*, bl. 298-301. Wij ontmoeten hier nog v. 1327 *nederwoech*, 1331 *wederwoech* en 1320 *verwogen*, d. i., overwoog hem.

1325. *Hi was geverwet als eens ogen;
Ecclesiastes caent wael togen
Dat hi die rijcheit neder woech,
Wat so menre iegen droech,
Eñ also luttel erden als een siere
Hem weder woech.*

Een steen die meer woog dan alle rijkdommen te samen, en die nogthans door een zandstofje opgewogen werd.

Zoo lang men de plaats uit Salomo of Jesus Sirach niet kent, waarop Maerlant zinspeelt, is het onmogelijk te weten van wat *eens oogen* de dichter spreekt, waaraan de steen in kleur gelijk was. Ik heb vruchteloos beide deze gedeelten van den Bijbel geraadpleegd.

Dat de woorden van Maerlant op eene Sage rusten, welke onder de geleerden van zijnen tijd bekend was, valt buiten kijf. Intusschen noch het werk van De Sainte Croix (*Examen critique des historiens d'Alexandre*), noch dat van Villedeuil (*la Légende d'Alexandre-le-Grand au XIIe siècle*), noch dat van Spiegel (*die Alexanderssage bei den Orientalen*) zeggen er iets van; even min het *Liber Alexandri Magni, regis Macedoniae, de praeliis*, van welk hoogst zeldzaam boek het te Haarlem berustende exemplaar

door professor De Vries daarvoor bepaaldelijk is nagezien. Door tusschenkomst van mijn' goeden Leidschen vriend, ben ik van zijnen ambtgenoot, den hoogleeraar in de godgeleerdheid A. Kuenen, te weet gekomen dat het verhaal « dat Alexander op een zijner togten gekomen is bij » de bergen der duisternis « en daar » de poort van het paradijs « gezien heeft, die zich evenwel voor hem niet opende — eene joodsche Sage is, te vinden in den Talmud (Tract. *Tamid* f. 31^b, 32). » Eisenmenger, in zijn werk *Entdecktes Judenthum*, Th. II, bl. 324, geeft den chaldeeuwschen text dezer plaats uit den *Talmud* op, welke hij volgender wijze vertaalt: « Als derselbige (« namelijk Alexander ») kam, sasz » er an ein (fliessendes) quellen-wasser, und asz brod, und hatte » kleine gesaltzene fisch in seiner hand. Da mann nun dieselbige » (mit demselben wasser) abwusch (damit das saltz davon käme) » bekamen sie einen guten geruch : darauff sprach er, hierausz » kann mann abnehmen, dasz dieses quellenwasser vom Para- » deis herkomme. Einige sagen, er habe von demselbigen wasser » genommen und sein angesicht damit gewaschen : andere aber » melden er seye so lang dem wasser nachgegangen, bisz dasz » er zur pforten des Paradeises gekommen seye, und daselbsten » habe er geruffen, öffnet mir die pforte : mann sprach aber zu » ihm (ausz dem 118 Psalm, v. 20) : *Dieses is die pforte des » Herren, die gerechten müssen da hinein gehen.* Da sagte er, » ich bin auch ein könig, und bin hoch geachtet; gebet mir » etwas. Hierauff gaben si ihm einen todtenkopff, und er nahm » ihn mit sich, und legte ihn auff eine wagschaale, und all sein » gold und silber, das er bey sich hatte, legte er auff die andere » wagschaale, und der todtenkopff war doch schwehrer alsz das » gold und silber. Da fragte er die Rabbinen, was solches wäre? » und si antworteten ihm, es wäre ein todtenkopff, und dasz » das aug des fleisches und bluts (das ist, eines menschen) » nicht könne gesättiget werden. Und alsz er sie weiters fragte, » woher er es wissen könnte, dasz dem also seye? nahmen sie » ein wenig staub, und bedeckten den todtenkopff damit, und » alsobald war das gold und silber schwehrer, dann es stehet

» (Proverb. 27, v. 20) geschrieben : *Das grab, und die Hölle,*
» *werden nimmer gesättiget, und die augen des menschen wer-*
» *den nicht satt.* Es hatt also das gold und silber nicht über-
» wiegen können, bisz dasz das aug des todtenkopffs mit staub
» zugedecket worden, dasz es nicht mehr sehen könte. »

« O närrische Talmudische fabel! » Zoo besluit Eisenmenger.
Professor Kuenen druk ik hier mijnen dank uit voor zijne
belangrijke mededeeling.

1542. *In, l. en.*

BOEK X.

1. *Alexander hevet gesproken*

Overdaet.

— *Overdaet* is alles wat in woord of daad de maat te buiten loopt. Hier staat het voor den aldurvenden moedwil eens krijgsmans, voor overmoedige, roekeloos vermetele taal. De beteekenis van *insolentie* van professor Clarisse is hier minder toepasselijk. Over het woord en zijne verschillende beteekenissen geeft Clignett vele uittreksels, bl. 230 en volg., zijner *Bydragen*.

14. *En nam op eer en geswerc.* De natuur bedekte zich met een wolkgevaarte. — *En* = een, gelijk thans nog in Vlaanderen de uitspraak is. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 515.

17. *Hen*, l. *haar*, namelijk de natuur.

18. *Si*, voor *se*, namelijk de natuur. Zoo ook v. 22. Vroeger reeds opgemerkt. Zie B. IX, op v. 1218.

23. *Groten sise mettien bloemen.*

Dat water es mettien visscen cōmen.

— *Groten*, l. *groete*, groette. — Het rijm van *bloemen* : *comen*, wijst naar de vlaamsche uitspraak. Te Kortrijk klinkt het thans nog *blommen*, *kommen*. In de vertaling der werken van Lanfranc, een Hs. uit de XVe eeuw, ontmoet ik *cōmen*.

27. *Scepperssen*, l. *scepperse*. De natuur schepper, dat zweemt naar natuurfilosofie.

34. *Nu vaere enwech ter helscer scolen.* — *Scolen*. In zijne *Aant.* op den *Sp. hist.*, bl. 213, verklaart Halbertsma *teere scole* door : « bij eene troep te zamen, te gelijk, en verwijst naar den *Alexander*, 95^a. Het onderhavig vers, zijnde de bedoelde plaats, komt voor bl. 95^b van het Hs., althans volgens Schmellers afschrift. Wij hebben nog het ww. *Scholen*, bij menigte te samen vergaderen. Zie Weiland op het woord.

58. *En*, aldus, l. *eñ*.

45. *.VIJ. vrouwen eñ .vij. borgen,*
Die elc man wael mach sorgen.

l. *Dier elc man*, enz., d. i., waarvoor elk man wel bekommerd mag zijn.

49. *Dat gesmoltens golts so vele*
Goet in dier vrecker kele.

l. *Dat si gesmoltens gouts*, enz., namelijk de vrekheid, die zoo veel gesmolten goud in de vrekke kelen goot.

52. *Hier = heur*, voor *haer*, zich. Zoo ook B. I, v. 864.

72. *In dien swarte viere*, l. *in dien swarten v.*

75. *Vorredenisse*, l. *verradenisse*.

78. *Si verkerense met eren rade*. Zij verkeereren ze om. Dat is : verraad en loosheid, wanneer zij de misdaden niet kunnen bedekken, toonen zij ze tegenover de ware zijde.

89. *Soe grote cracht hevet die mede*
Eñ smekinge onder hoge liede.

Omkoopen en vleijerij hebben onder de grooten zoo groote kracht. — *Mede*, l. *miede*, loon, dus hier omkooprij.

96. *Daer sach si die sielen geduren*
Int vier.

Is hier *geduren* in de beteekenis van *voortduren*, blijven bestaan, of van *lijden*? Het latijn zegt :

Qua videt aeternis animas ardere caminis.

Het *aeternis caminis* pleit nog al voor het eerste; ook eene andere plaats in dit gedicht, namelijk B. IX, v. 1084, waar Craterus aan Alexander vraagt :

We mochtstu gedurech sijn?

Hoe zoudt gij durig (voortlevend) zijn? Eenige regels verder in dezen tienden zang komt het nogmaals voor :

280. En mach in geen vat geduren.

Het kan in geen vat bewaren. Op meer plaatsen uit Maerlants

schriften staat het woord in dezen zin. In de beteekenis van *verdragen*, pati, geeft Halbertsma het op, *Aant.*, bl. 328. Het fransch zegt *endurer*.

97. *Licht* : *recht*. Maerlant zal dus *lecht* geschreven hebben, gelijk trouwens ten platten lande nog uitgesproken wordt.

104. *Daer pijn* vier, d. i., *daer pijn* het vier.

107. *Sijt*, l. *si*.

114. *Daer sijn oec vele sielen in,*
Welna al sonder mesquame,
Sonder dat si van Adame
Sijn besmet.

— *Mesquame*. Kiliaen heet het oud-vlaamsch, en verklaart het door *casus adversus*, *malum*, *morbis*, *aegritudo*. Het beteekent hier zedelijke kwaal, smet. Verg. Bormans, *Christina*, bl. 115, en Davids *Glossarium*, op den Rijmbijbel.

119. *Bi redenen proevict u al*. Met een praatje bewijs ik het u. — *Redene*, vertaalt Kiliaen ook door *sermo*, dus eene voordragt, een praatje.

122. *Men siet hun twen te gader ronnen*. Beter in de variante, *hen tueen te gadere*. Dit *redenen* van v. 119 is bij Galtherus eene vergelijking, waarvan het slot het *hen tween* opheldert. Daar staat :

Sub eodem lumine solis
Sanus lascivit, cruciatur et aestuat aeger.

— *Ronnen*, geeft Kiliaen zoo wel op als *rennen*.

123. *Loep*, l. *loept*.

127. *In die middelt van die vlamme*
Soe stoent die felle drut, die gramme
Lucifer Leviathan.

— *Die middelt*, het midden. De Vlaming zegt nog de *middelt* en de *middele*. — *Drut*. Volgens Kiliaen zou het oud-vlaamsch *druyt* (= drut, draut) hetzelfde zijn als trouw, getrouw, waarvan vele vrouwennamen, als Altru, Adeltru, Geertru, Waltru, enz. Grimm (*Deutsche Mythologie*, bl. 238) haalt dien naamuitgang van het oud-noordsch *Thrudhr*, maagd; doch volgens hem

was de algemeene beteekenis van dit woord hexe, nachtmerrie (*ibid.* en bl. 586). Vroeg diende *druut* bij ons voor spot- of scheldwoord, doch was altijd mannelijk gebezigd, gelijk men zien kan uit « Verscroven druut, » *Reinaert*, 925; Vremt druut, *Wapen Martijn*, 664; Gheldersche druit (elders : Geldersche snaphaan) *Brab. Yeesten*, VI, 9269; Mijns herten druut, *Klucht van Lupijn*; Bose druut, *der Minnen Loep*, 4105, enz. Hier beteekent het bepaaldelijk booze geest, spook.

158. *Eer hi neder*

Van den hemele was verscroven.

Eer hij nederwaart uit den hemel was geworpen. — *Van den hemele*. De Vlaming zegt nog h. v. : *van den zolder werpen*, wat meer kracht aanwijst dan uit *den z. w.* — *Verschroven*. *Verschruiven*, duidt eene ruwere werking aan dan *verschuiven*. Beide woorden staan tegen elkander gelijk *Schraven* (schrabben) en *Schaven*. Over het woord sprak breedvoerig Bormans, op *Christina*, bl. 528.

155. *Weerstu sonder sonde stede bleven*, l. *weerstu sonder stede bleven*. Gij waart zonder woonplaats gebleven.

158. *Allen creaturen*, l. *alle creaturen*.

165. *Pansamase*, l. *Pausaniase*.

170. *Hi dorreet ooc, te waren,*
Daris lant, dies hi verstarf,
Eñ verwan dien here drie warf.

— *Dies hi verstarf*, staat in betrekking zoo wel met het volgende als met het voorgaande vers. Versta : Alexander doorreed het land van Daris en overwon hem driemaal, wat Daris bestierf (wat hem het leven koste). — *Versterven*, nadrukkelijke wijze voor sterven.

179. *Hi heeft die israelsce roten*

Binnen Caspi besloten.

— Deze zoogenaamde wonderdadige verrigting van Alexander leze men breedvoeriger in den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 33.

188. *Dats mee,*

l. *Dats mere*, moetende rijmen op *ere*.

194. *Du en wachsti in alre wijs ,
Hi sal di helle af winnen.*

Indien gij u niet allezins wacht, hij zal u de hel afwinnen. —
Di helle, l. *di die helle*, gelijk de variante geeft.

207. *Si waenden*, l. *si waende*, namelijk de natuur.

213. Lees de vier achtereenvolgende regels volgens de variante :

Stappans so riep hi te rade
In der hellen alle die quade :
Op enen plein quamen die keitive.
Daer omme lopen rivieren vive.

218. *Ende*, voluit geschreven.

221. *En*, aldus, doch l. *eñ*.

240. *Die oude viant Sathanas*

Wispelde drie warf.

Satan floot driemaal. — *Die oude viant*, schijnt hier te staan als epitheton van Sathanas. Anders verstond men door den *Vijand* den duivel bij uitnemendheid, even als hij thans *de Booze* heet. Zoo ging het mede in het oud-fransch met die persoonaadje. *Aversier*, van het latijn *adversarius*, ontmoet men in den Roman van *Garin le Loherin*, dl. II, bl. 227. — *Wispelde*, imperf. van *wispelen*. Mhd. *wispeln*, mit dem Munde pfeifen, zegt Ziemann, lat. *sibilare*. Reeds B. I, v. 268 kwamen wij het woord tegen. Neptanabus in drake verwisseld, floot zoo hevig, dat allen aanwezigen in de zaal het hooren verging :

Met sinen wispelne hadde hi verdoeft
Alle die in die zale waren.

In den *Spiegel historiael*, I⁴, cap. 3, heet het :

Daertoe wispeldi so onsochte
Dat die zale scueren dochte.

Men ontmoet het woord in *der Naturen Bloeme* :

III, 375. Als men der ganse kiekene ghenaeet,
So wispelt si, eñ maect
Gheblaes om die ionghe cleene.

In den Bijbel van 1477 staat I. kon., IX, 8: « Ende al die daen liden sal, hi sal verwonderen ende *wispelen*.

In de uitgave van 1554 (W. Vosterman) en in die van 1558 (Hansken van Liesfelt) leest men in de plaats: « Dat alle dye daer voorby gaen sullen, die sullen hen verwonderen eñ *blasen*. » Zoo ook in de uitgave van 1571 z. n. (Dort, bij Canin): « Dat alle die daer voor by gaen, hen sullen ontsetten, ende *blasen*. » De Vulgate heeft *sibilabit*.

249. *Die alle dinc ontsien*, l. *dien alle*, enz.

258. *Dat Got der werelt heeft vergeten*, l., met de variante, *beheten*, of *verheten*, bevolen. Elders heb ik op de schrijfwijze van Got opmerkzaam gemaakt.

275. *Dochter*: *sochter*, zachter. Vlaamsch rijm.

276. *Di*, l. *die*.

280. *En mach in geen vat geduren,
Noch in yser noch in stale,
Noch in goude noch in metale,
Dan in een coe clauwe allene.*

Een staaltje van bijgeloof nopens de krachten der Alchimie.

290. *Dien hebbic*

*Vander wegen op geleert,
Dat hi van buten enen eert,
Eñ int herte draget hi die mort.*

Dien heb ik van in de wieg geleerd schijnvriend te zijn, en in 't harte den moord te voeren. — *Wegen*, l. *wiegen*. — *Enen*, eenen mensch, iemand. Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen en elders. Zie mede B. II, v. 1088.

296. *Wille*, l. *willen*, d. i., wil hem.

299. *Des man*, l. *des mans*, gelijk in de variante.

320. *Dies ic u wael besceiden mach*. Waarvan ik u berigten mag. — Zie over *be-scheiden*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 52, III, enz.; Leendertsz, Woordenlijst op *der Minnen Loep*, op het woord *Bescheit*.

335. *Quintagen*, l. *Aquitaengen*, Aquitanië.

336. *Grammagen*, l. *Germaengen*, Germanië.

350. *Et voor het.*

356. *Twe hoede hadt op sinen crage.* Twee hoofden had het op zijnen hals. — *Krage*, eigenlijk de hals, zegt Bilderdijk. Ook in het engelsch heeft *crag* deze beteekenis. Ziemann verklaart het door *hals* en *keel*. Bij Kiliaen is het vertaald ook door *Jugulus, Ingluvies, et Trachea, aspera arterea*. Technisch is het woord niet, althans heb ik het in geen geneeskundig werk uit de middeleeuwen gevonden. In de anatomische beschrijving van den hals, noemt Yperman den *Roepere* (trachea, aspera arterea); de *Slok darm* heet bij hem nog *ysophagus*.

Deze geschiedenis is in den *Spiegel historiael* veel korter. Zie aldaar I⁴, cap. 46, v. 28-34.

361. *Eens cockendruls hoeft.* — In Vlaanderen spreekt het volk nog uit *kokedrulle* en *kokedrille*, voor kokedil.

372. *Daer slogen si tenten met goude.* — Redelijker ware het te lezen *met gewoude*.

374. *Bi enen water dat Buemer heet.* — De Aziatische rivier-naam, welken ik gevonden heb het naast aan *Buemer* te komen is de *Bumadus*, in Assyriën, een hulpvloed van den Tyger. In den *Sp. hist.* staat de naam van het water niet vermeld. I⁴, cap. 46, v. 35-46.

398. *Verragt, l. veriaecht.*

401. *Daer slogen siere .cm. doet*

Eñ .lxxx.

— In den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 46, v. 44 heet het : *vij^e ende lxxx mede*. Ook Villedeuil (*Légende d'Alexandre-le-Grand au xij^e siècle*, pag. 93) zegt dat er acht honderd olifanten gesneuveld zijn. Dit had plaats onder een offerplengen vóór de kolonnen van Herkules en van Bacchus.

404. *Pauweleoën.* Wij ontmoeten in ons gedicht de spellingen — *eoën* en — *ioën*, gelijk blijkt uit de Woordenlijst. Bij andere middeleeuwsche schrijvers of afschrijvers is de laatste schrijfwijze voorheerschend.

407. *Des anders dages quam hi gevaren*

Aen een eigenode gevaren.

— In den eersten regel zal voor *gevaeren* het stoprijm *te waren* wel te lezen zijn. — *Iegenode*, streek, landstreek. Het angss. *Oden* verklaart Bosworth door *a floor, court, yard*; area; eene vrije, ledige plaats in of buiten 's huis, in of buiten de stad, eene vlakte binnen de omheining of er buiten, mits onmiddelijk deel makende van het verblijf. *Jegenode* is dus wat tegenover de *Ode* ligt. Het mhd. kende eveneens *Gegenode*, dat tot het moderne hd. *Gegend* inkromp. Bij ons had dergelijke inkrimping geen plaats, en het woord ging verloren. De middeleeuwsche latinisten vonden geen' term voor *Ode*, en zij vertaalden het middelnederlandsch of middelhoogduitsch door *Contra-oda*, dat eveneens inkromp tot het italiaansch en spaansch *Contrada*, het fransch *Contrée*, het engelsch *Country* en ons bastaardwoord *Kontreije*. Huydecoper verklaarde *iegenode* door *tegenland*: — jegenode van Schiedam, jegenode van 't huis te Putte. Zie zijne uitgave van Melis Stoke, III, 344 volg.

412. *Si drinken water, eest soete;*

Raumoēn heten si,

Rou visch eten si.

— In *der Naturen Bloeme*, I, v. 287 wordt gezegd dat zij « drinken die zoute zee », zonder vermelding van den naam. Met deze Raumoēnen schijnt de dichter bedoeld te hebben de *Ichthyophagi Sinae*, bewoners eener streek van Sina, waarover de schrijvers natuurlijk het niet eens zijn. Zie Forbiger, II, bl. 479. In den *Spiegel historiael* heeft dat volk maar eene lichaamslengte van acht voet (I⁴, cap. 47, v. 1-8), terwijl hier de dichter er elf voet aan toekent.

Opmerkelijk zijn de dubbele rijmslag en de korthed der twee laatste regels.

413. *Buten water eñ daer onder*

Mogen si, dat es wonder.

— *Mogen si* kan een ellips zijn, met onderbegrip van *leven* of *bestaan*; want het is niet volstrekt noodig dat de dichter zou geschreven hebben: *mogen si leven*. Men zou thans nog zeggen, b. v.: *buiten water kunnen zij*.

De verbeeldingskracht van vroegere reizigers zal menschen met amphibiën verward hebben.

418. *Dukenden si*, l. *dukedden si*, namelijk de Raumoenen.

419. *Ebigmaris heet die riviere*. — Dezen stroom weet ik niet te vinden. Ook ontbreekt mij de *Geographia Alexandri magni*.

422. *Daer vonden si alder meest*

Die men heet Cenophaline :

Si sijn gehoet als hondekine.

— De eerste regel zal wel moeten gelezen worden :

Daer vonden si diere aldermeest.

Maerlant bedoelt de Cynocephalen, hondekoppen, een fabelachtig volk, waarvan hij in *der Naturen Bloeme* zegt :

I, 294. Alse ons Sente Jeronimus leert,
Oec esser erande volc vonden
Ghehovet gelike honden,
Met crommen clauwen eñ met langhen,
Eñ met beesten vellen behanghen,
Entie over haer spreken bassen.

Villedeuil, in zijne aangehaalde *Légende d'Alexandre-le-Grand, au XIIe siècle*, meent dat de fransche legende ze heet *Otifals*. Volgens het volgend uittreksel door hem gegeven, schijnt het eene gemengde beschrijving van Maerlants Rumoenen en Cynocephalen :

Testes orent de ciens, mult sunt let et apost.
Ja mais autresel homme, je quic, n'orent veu ;
XII. pies ot de haut grant sunt et parcreu.
Ja n'aront il de drap afule ne vestu ;
Que teus que il A. face, il sunt tous jors tot nu,
Et sunt parmi le cors comme beste velu.

438. *Daer dedi tenten slaen ten tijden*. — Voor ten tijden zal wel moeten gelezen worden *ter wilen*, het tegenrijm zijnde *XII milen*.

444. *Dat sijs alle worden gram*. Dat zij er allen om bedroefd

werden. — Huydecoper haalt voorbeelden aan voor deze beteekenis van *gram*. Ook *Toorn* bezigde men in den zin van droefheid. In het oud-fransch vindt men eveneens *grams*, droefheid. Zie Gachets *Glossaire* op het woord.

446. *En*, aldus, alsmede in den opvolgenden regel, doch in beide gevallen bij onachtzaamheid des afschrijvers.

449. *Want et*. — Men voegde anders de woordjes aan elkander, een bewijs dat de hiatus den Vlaming niet hekend was.

451. *Doen dach was bonden si te samen*

Eer harnasch, eñ quamen

Daert was gelie in enen dal.

— Na een verschrikkelijk onweder bij nachte, waarbij alles omgeslagen werd en paarden en manschappen door het vuur omkwamen, bonden zij bij 't kriecken van den dag de legertuigen (*harnasch*) aan elkander. Maar wat is dat *gelie in enen dal*? De variante heeft *lien*, gelijk het fac-simile aanwijst; er is dus niet aan eene schrijffout van eenen enkelen kopist te denken. De *Teutonista* heeft *lyen*, wanderen. Het zal dus hier zoo veel beteekenen als bewandeld, betrappeld.

454. *Dies avonts ghingen overal*, l. *dies avonts ghingen si o.*

461. *Al heddent geweest vliese*. — *AL heddent* = *als h*. Zoo spreekt men nog te Kortrijk.

465. *Hi en wiste ander boete*. Hij wist geen ander hulpmiddel. — *Boete* schijnt Van Kiel op te geven voor eene klankverwisseling met *Bate* (*Baete*). In den zin van vergoeden, kwamen wij *boeten* (*bueten*) tegen B. V, v. 423 en 425. *Ketelboeter* is dus letterlijk ketellapper.

492. *Dien bidden ic dat hi ons besiet*. — Letterlijk *dien bid hem ik*. Beter misschien : *dies bidden ic*.

494. *Stappans bleef staen dat vier,*

Eñ die nacht verstonde al.

Namelijk Alexander deed het vuur uitdooven door middel van onbruikbare doeken en lappen, waarbij hij een gebed deed. Daarna stond de nacht stil : het bleef namelijk drie dagen lang donker (v. 499-500).

501. *Want swarte geswerc hadde bedect.* — *Hadde*, l. *hadse*, namelijk de zon.

505. *Die in dien snee waren versmort.* — *Snee* is nog de vlaamsche uitspraak. — *Versmort*, versmacht. De Vlaming bezigt *versmoren* voor in 't water verdrinken. *Smoorhoop* is eene mengeling van aarde en in gisting zijnde stoffen, welke langzaam tot mest veranderen.

509. *Daer si sagen oest Etyopien,*
Eñ die montanien open,
Die Hennos heten in dat lant.

— l. *Oest-Etyopien*, wat wel op Borneo met zijne zwartkleurige inwoners zou kunnen slaan, gelijk Forbiger naar Mannert aanneemt (*Handbuch der alt. Geogr.*, II, 479). — *Ennos*, *Imous* of *Emodus*, het Hymalaia gebergte. Dat Maerlant zoo alles bij elkander voegt, is niet te verwonderen, aangezien de onvolledige aardrijkskundige kennissen van die tijden.

De geheele plaats, v. 507-525, is in den *Sp. hist.* van meer algemeene toepassing en in de vier volgende regels bevat :

• Daer na ten berghe van Etyopen
 Quam Alexander; daer vant hi open
 Libers hol: wie sore in quam,
 Ten derden daghe hi ende nam.

Zie aldaar I. ⁴, cap. 47, v. 55-56.

515. *Die al dlant verwan met wiven.* — Bacchus deed zijn' intogt in Indië gevolgd van eenen stoet Bacchanten, volgens de mythologie. Zoo mag de dichter zeggen dat Liberbaccus het land met vrouwen won.

538. *Ien een poort, heet Phatrateen.* — *Ien*, l. *iegen*, tegen. — *Poort*, drukfout, l. *port*. — *Phatrateen*, in den *Spiegel historial*, I⁴, cap. 48, v. 42 staat *Fasiaten*.

550. *Dar om seg ic di bedi,*
Nem metti .xlm. man.

— Het hier bijeen gevoegde *Daerom bedi* verregtvaardigt het eenmaal door Stoke gebezigde *Want bedi*, dat Huydecoper wilde

veranderen (*Aant.*, I, bl. 230 en II, bl. 22). Clignett sprak dit te regt tegen (*Bydr.*, bl. 212). Hier althans is er zeker aan geene misstelling van den afschrijver te denken, waar de dichter een rijmspel schijnt gezocht te hebben. Merkwaardig is het te zien dat Huydecoper, bij het veroordeelen van *want bedi*, dezelfde bijeenvoeging aanhaalt om *bedi* te verklaren. Hij vermeldt trouwens de woorden van Tatiaen, waarmede deze zijne *Harmonia euangelica* begint: *Bithiu wanta manege*, wat hij verklaart door *nademaal veelen*, er bij voegende dat *bithiu wanta* letterlijk beteekent *Daarom omdat*. Bij de Vlamingen vindt men meer dergelijke bijeenvoegingen — van een dagelijksch met een min gebezigd of vreemd woord. Men sla maar de Kronijk van Despars op. Zie ook hier achter op v. 561. — XLM., veertig duizend, eene bagatel voor een bezoek aan twee boomen! Hetzelfde getal staat v. 579, doch op v. 625 wordt gesproken van « vier honderd ridders, luttel meer of min ». De *Spiegel historiael* (I⁴, cap. 48) vermeldt geen getal. In een' franschen Roman, door Villedeuil geanalyseerd, spreekt de dichter van honderd ridders.

554. *Dat her dijn*, l. *dat here dijn*, en zie de *Aant.*, B. I, op v. 137.

561. *Eñ merct des wale eñ gome*. — Nog een voorbeeld van de zucht der Vlamingen om twee woorden van gelijke beteekenis naast elkander te voegen. Dit komt grootendeels van de verschillende grondstoffen, waaruit onze geschrevene taal gevormd is. *Gomen*, is acht slaan op iets. Een belangrijk artikel over de werkwoorden *Gomen* en *Begomen* en het znw. *Goem* leest men in de *Taelkundige Mengelingen*, bl. 203-214, waaruit men ziet dat dit laatste in 1561 nog niet geheel vergeten was.

569. *Tote oesten*. Zie de *Aant.*, B. VII, op v. 167.

574. *Oft wi u valsce doen verstaen*. — *Valsce*, uit te spreken *valsce* = *valscheê*, verkorting van *valscheid*. De Vlaming laat dit weleens nog hooren in den uitgang *heê* = *heid*; ook in *bee* voor *bede*, enz.

582. *Knapen oec eñ sariante*. — Wij zagen reeds B. VIII, op v. 1110, dat de *Sariant* geen gewoon soldaat was. Waar-

schijnlijk van het latijn *Serviens*, dienstdoende, afkomstig, werd die naam eerst gegeven aan elken bediende in welke betrekking ook. Weldra werd het gebezigd inzonderheid om den bediende aan te duiden, die de wapenen des ridders droeg en zijn paard hield. Dat hij tot den adelstand behoorde, zeiden wij in gemelde aantekening. Zie nog na Bardin, op *Ribaud* en op *Ser-gent*, welke beide artikels echter niet wel met elkander overeen te brengen zijn.

602. *Eñ die liede die daer sagen*

Si leveden daer bi al, ter waren.

l. *Eñ die liede die si d. s. — Ter waren, l. te waren.*

604. *Mettien so quam hi gevaren*

Al daer die maniere staet.

— *Maniere*, l. *maisiere*, muur, gelijk v. 642 uitwijst, waar het heet: *in enen mure en bore starc*, binnen eenen weinig sterken muur. Hier zou dus *maisiere* een vervallen muur beteekenen, fr. *measure*. Verg. B. III, op v. 1056, en B. V, op v. 849.

633. Drukfout. De punt moet met de komma van het volgende vers verwisseld worden.

635. *Dier manen boem spreect also saen*

Alse die mane sal op gaen,

Eñ alse hi te hove gaet.

— Even als in B. III (v. 1162), zien wij hier de maan m. en vr. ondereen gebezigd. Den geheelen loop door der rede over den maneboom heeft echter het vrouwelijk geslacht de overhand. Ook bij andere schrijvers, gelijk broeder Geraert, enz., wordt gesproken van de mane. Maerlant kan in zijne jeugd in de zaak gewankeld hebben. Althans Ten Kate verhaalt (II, 551) hoe onze heidensche voorouders de maan mannelijk en de zon vrouwelijk namen. Voor den *waarom* haalt hij eene plaats aan uit de Edda: *ad hann kallade Son sinn Maana, enn Dottur syna Soll*; dat hij noemde zijnen zoon Maan en zijne dochter Zonne.

649. (*Balsame*.) *Eñ hanct uten kersboem. — Kersboem*, de boom waaruit het *Crisma*, de Heilige Olie, vloeit, door Dirk van Assenede *Crismier* geheten, naar het fransch *Cresmier*:

v. 984. Van den crespriere droop crisme neder.

Althans, en te regt, volgens de emendatie van Jonckbloet. Het is zonderling hoe Hoffmann von Fallersleben, de uitgever van *Floris ende Flancefloer*, met den oorspronkelijken franschen text, en misschien ook met Plecks middelhoogduitsche navolging, vóór zich, in eene critische uitgave stelde :

Van den crisiviere droop crisine neder.

En ook elders *Crisivier* voor *Crismier*. Doch ook Jonckbloet vergist zich, wanneer hij Assenede berispt over slordigheid en *Cresmier* houdt voor eenen boom waaruit room droop (*Gesch. der Middeln. Letterk.*, II, bl. 257). Het Krisma, zegt de Catechismus, is een mengsel van olie en balsem, hetwelk bij Vormsel en Heilig Oliesel gebezigd wordt. Bij de Franschen heet men dat mengsel *Saint Crème*, eene stof dus die met melkroom geene gemeenschap heeft. Met *Crisme*, of liever *Kerseme*, bedoelden onze middeleeuwsche dichters dus eene dikke olie, die uit een' zoogenaamden zalfboom vloeide. Thans nog om eenen fijnlekkeren drank aan te duiden spreken de Franschen overdragtig van *un crème*, de Nederlanders van eene *olie*, terwijl in de omstreken van Kortrijk het aan den Roman of de Kerk ontleende bastaardwoord *kremotje* nog gebezigd wordt.

653. *In midden van den foreeste*
Stonden .ij. die alder meeste
Boem die noit die coninc sach :

. . . . .
Si waren hoge der voete .c.

— *Foreest*, bosch. Beide woorden gebruikt Maerlant onverschillig, volgens gelegenheid van maat of rijm, zoo als wel blijkt uit v. 643.

Ook in het reeds vermeld fransch gedicht wordt de hoogte der boomen juist opgegeven, welke volgens den schrijver niet minder dik waren :

Ki .c. pies ont de haut et de grossor sunt per.

Vroeger zagen wij de natuurwonderen alles wat bekend is onder de levende schepselen in grootte overtreffen. Hier integendeel, hoe grootsprakig ook, blijft de beschrijving verre beneden hetgeen bestaat. In Mexico en in California immers leeft de *Sequoia gygantea*, bijgenaamd de reus van het plantenrijk. Hij gaat tot honderd meters hoog en kan tot tien meters doorsnede hebben. Men heeft op zulk een' boom vier duizend concentrike lagen gesteld, zoo dat dit individu zoo vele jaren oud zou wezen. Ja men beweert dat in een dorp der Mexikaansche provincie Oaxaea een individu leeft, die volgens den engelschen konsul te Mexico, welke den boom bezocht, een' ouderdom moet bereikt hebben die onze gewone tijdrekening verre voorbij streeft, den ouderdom van tien duizend jaren.

De Sage der reuzenboomen kan wel voortkomen van de verdwaalde zeevaarders die het goudland bezocht hebben. B. VII, v. 919 sprak onze dichter van boomen zoo hoog

Dat si boven dien wolken slaen.

661. *Eñ hi so lanc were.* — Te lezen zeker, *eñ si so lanc waren.* De koning verwonderde zich dat de boomen zoo lang waren.

668. *Hede, heide.* — Schoon de Vlaming thans van de *Heije* (heide) spreekt, zegt hij nogthans *heebezem*, bessem van heidestruiken vervaardigd.

679. *En*, aldus, zoo ook v. 705.

685. *Dat si die waerheit doen verstaen*

Weet met hen soude vergaen.

— *Waerheit.* Schmeller heeft niet durven een woord stellen, maar heeft het hs. nageteekend. Er staat *v'heit*. De hoogpriester drukt den wensch uit dat de boomen zouden doen verstaan — wat? Zeker niet de vrijheid (*v'heit*), maar de waarheid hoe het met Alexander en de zijnen zou vergaan.

690. *Ik wildu kins.* Ik wil dat gij het weet. — Welligt schreef Maerlant *kints* = *kint des*, moetende rijmen op *indsc*, niet *indsce*, gelijk de afschrijver verkeerdelijk stelde.

707. *Hen*, zich, aldus in acc. plur.

723. *Het was eem leet*

Dat hiere so vele hadde geleet.

— Voor *geleet* zal welligt te lezen zijn *geseet*, gezeid. De zin zou wezen: Het smartte Alexander dat de boom zoo veel gezegd had.

725. *Sijn volc begonste wenen.* — Het imperf. van *Beginnen* is bij den Vlaming nog *Begonst* of *Begost*. Wij hooren nog dagelijks *hy begost te loopen*, *ze begosten te lachen*, enz.

738. (Nam) *Die neve*, l. *dien neve*.

740. *Want hi veel wael vernam*

Dat niemen dien anderen sloech daer in.

Want hij merkte zeer wel dat niemand den anderen daartoe aanspoorde. — Wat hier figuurlijk wordt uitgedrukt, vinden wij vroeger in den eigenen zin. B. IX, v. 303 volg. staat:

Tierst dat si quamen an dat ander lant,
Slogen si die perde al te hant,
 Eñ Alexander hi voer vore.

Slaen is: met de spoor slaan, gelijk vroeger is opgemerkt.

746. *En aenbede saen.* Zeker te lezen: *Eñ aenbedene saen*, en aanbad hem weldra, namelijk den heiligen Maneboom.

753. *Ter .ix. maent in naeste iaer*

Saltu sterven, dat es waer,

Te Babylonien in die stat.

— De *Sp. hist.* (I⁴, cap. 48, v. 54 volg.) heeft:

Ten naeste jare in Meye, dats waer,
 Saltu sterven in Babylone.

Indien beide opgaven overeen kwamen, dan zou, volgens de bronnen door Maerlant gebezigd, Alexander de twee wonderboomen bezocht hebben in oegstmaand.

757. *Dar op moeds du min noch meere*, l. *dar du op moeds*, enz. Op wien gij in 't geheel geen vermoeden hebt. — *Moeds*, van *moeden*, thans vermoeden.

772. *Dat hi daer na ter ierster uren*

Echt horen dier Sonnen boem.

— *Uren*, l. *ure*, en zoo in 't vorige vers *mure*. — *Echt*, lees *mochte*.

779. *Een koke was dies avons bleven*

Van balsamen.

— *Koke van balsamen*, balsemkoek. Op v. 785 zegt de dichter :

Si eten balsame en wieroec.

De gewoonte van hars voor spijze te gebruiken is nog in volle kracht in het verre Oosten. In Sina wordt, onder anderen, eene toebereiding van *assa foetida* voor nagerigt opgediend.

788. *En die liede plegen al*

Tetene sonder scoetlaken;

Si en hebben bedde noch lilaken;

Van vellen maken si leutieren.

— Dit moet ons belangrijker zijn onder opzicht van de gebruiken onzer voorouders dan der Aziaten. Het bewijst dat in de eerste helft der dertiende eeuw de Nederlander aan tafel zat met eene servet, nagenoeg op de wijze zoo als wij thans dat tafelgerief bezigen, en dat hij in bed tusschen slaaplakens lag. — *Scoetlaken*, schootlaken, een vergeten woord dat, naast *ammelaken*, *tafellaken*, gevoegelijk het vreemde *serviette* mogt verdingen. — *Lilaken*, bij Van Kiel *Lijnlaken*, d. i., lijnwaadlaken, thans slaaplaken. Junius geeft het woord niet, op *Toral* (bl. 274), wel het hd. *Leilach*, fr. *linceuil*. — *Leutieren*, anders *Laitieren*, fr. *litières*, draagbedden. In Westvlaanderen spreekt men nog uit *litieren*. — Voor *en* van den eersten regel leze men *en*.

795. *Vore der Sonnen boem si ghien*. Voor den zonneboom staan zij verlangend te gapen. — *Ghien* is wel hetzelfde als *Ghienen*, dat Kiliaen voor germaansch en saxisch opgeeft, en vertaalt door *oscitare*, *hiere*, *hiscere*. Het angs. heeft *Gynian*, geeuwen, gapen, oudd. *Genan*, *Geinan*; ysl. *Gin*, *Gina*; hd. *Gähnen*, platd. *Janen*. *Giën* is de oudere form van *geeuwen*. Het eerste lid van *Giegagen* schijnt mij niets anders te zijn dan dit *giën*, het openspalken van des ezels muil aanduidende. *Ghien*

staat hier in den figuurlijken zin, waarin wij steeds gapen bezigen: voor *Gyniendum munde* der Angelsaksers zeggen wij *met gapenden monde*, met openen monde. En zoo kan het besprokene vers bij omzetting verklaard worden: « Alexander en zijne gezellen stonden met openen mond voor den zonneboom. » Overdragtig wordt het: met den geest staren op iets, den geest naar iets rigten, en zoo zou ik de woorden op de moeder maagd verklaren, in den Rijmbijbel, v. 2453: *Eist dat wi up haer ghien*.

797. *Wie datti en doden soude, l. wie dattene d. s.*

810. *Thi, l. Ghi.*

823. *En twint*, voor *een twint*. Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men enkel bij nadruk *een* uitspreekt.

831. *Nu twifelt menegen man hier af*. — *Menegen man*, in dat. Thans zegt men *ik twijfel*, onze voorouders zeiden integendeel *mi twifelt*.

840. *Die duvel en mach niet verstaen*

Dat enech mensche peinset

Ofte seget waer, ongeweinset

Ander logene daer mede.

— *Ongeweinset* moet gewis in *ongeveinset* veranderd worden; doch de constructie blijft stroef en onduidelijk, klaarder ware:

Die duvel en moech niet verstaen

Dat enech mensche peinset

Ofte seget waer, ongeveinset,

Sonder logene daer mede.

De duivel kan iemands gedachten niet raden, noch onverzonnen (onverdicht) de waarheid spreken, zonder leugens er bij; d. i., hij kan niet de waarheid spreken, zonder dat er leugens bij komen.

862. *Dat si niet en seiden af*.

l. *Dat sire niet en s. a.*

868. *Seiden*, l. *seiden si*.

873. *Wiste hijs hen danc*. — *Hen*, aldus, in dat.

In plaats van : *iemand dank weten*, zegt men te Kortrijk :
iemand dank wijten.

890. *Daer met iagen si eere verden*
Die serpente met viere;
Dus eest van brunre maniere.

Met het vuur der brandende forneisen verjagen zij de serpentes, die de witte peper eten; door dat vuur wordt de witte peper zwart. Vincentius zegt : « *Serpentes habentes in collo lapides smaragdus, qui lasere et albo pipere vescebantur* ». Zie den *Sp. hist.*, uitgave van De Vries en Verwijs, I, bl. 169¹, noot 1.

Dit gewaand veranderen van de witte peper in bruine peper kwamen wij reeds in dezelfde bewoordingen tegen B. VII, v. 927 volg. Zie hier voren de aanteekening, bladz. 323.

899. *Daer na quamen si te hant*
Varende in der Bragamannen lant.

— Niet enkel eene indische priesterkaste, afgezonderd van den krijgsmansstaat, gelijk wij ze thans kennen, heeft men in de voortijden onder den naam van Bramannen gekend; maar geheele volkeren, het Bramaïsmus toegedaan, hebben dien naam gedragen. Zie daarover Forbiger, II, bl. 515, *Aant.* 86, en bl. 518, *Aant.* 92. In de Bengaalsche zee heeft men echter het rijk der *Birmannen*.

913. *Van danen voer hi Cerces,*
Dat alre gerechtste volc es
Dat men weet in ertrike.

Zeker te lezen :

Van danen voer hi tote die Cerces,

D. i., tot de Sinesen. Volgens v. 917, zou de rivier *Axis* de *Cerces* van de *Bragamannen* scheiden. Welke stroom onder dezen naam schuilt weet ik niet; dat hij echter aan de zuidwestelijke grenzen van Sina liggen moet, schijnt mij buiten kijf.

922. *Dronkenschap noch onvrede*
Erkent men daer.

— Voor *erkent*, l. *en kent*. Wat het rijm betreft, wij vinden in vier opvolgende regels (919-922) *ede : onvrede; dede : onvrede*. Op v. 771-72 kwamen wij nog tegen *bedect : overdect*.

945. .VIIJ^m. *eñ vierdehalf honderd*. — Gelijk wij reeds zagen B. IX, op v. 805, is deze wijze van tellen geen vlaamsch, vooral geen westvlaamsch. Eerst te Gent verschijnt *anderhalf*, en bezigt men bij het tellen der uren van den dag, *half drie, half vier*, enz. Bij den Westvlaming Yperman vond ik echter eenmaal *onderhalf*, namelijk in zijn *Boec van Medicinen*, waar men leest : « Gieter op .2. peket waters, ende dat doet verzienden tot onder s [onder half] peket. »

In den *Spiegel historiael*, I⁴, cap. 49, v. 49-50 staat :

VIIJ^m Sloughen sire doot ter stede
Ende IIIe en L mede.

Zou in eene van beide plaatsen verwarring zijn omtrent *vierde half*?

962. *Daer in hiet hi scriven scone*

Al tenen gader sine geesten;

Die soude men tellen met grooter feesten.

— Vroeger (III, 591) zagen wij *scriven* in den zin van schilderen gebezigd. Het schrijven hier van Alexanders daden op vijf zuilen doet eerder aan beitel- dan aan schilderwerk denken. Het zal dus ook wel in dien zin moeten opgenomen worden. *Schrijven* is dus iets door pen, beitel of penseel op een vlak verbeelden. — *Al tenen gader*, al te samen. De uitdrukking is onder de Vlamingen nog in gebruik. — *Geesten*, bastaardwoord, van 't latijn *gestae*, voortreffelijke daden. In het vierde boek staat overal *ieste*, en zoo bij andere schrijvers. — *Tellen*, vertellen. — *Met groter feesten*, met groote vreugdebetooging, met ophief. De uitdrukking is in Vlaanderen nog in 't leven. Wij zagen B. IV, v. 901, *feeste maken*, waarvoor men thans zegt : feest geven.

970. *Daer an bescreven met groten maete*

Sine geesten.

— Achter *bescreven* moet *waren* uit het vorige vers in de gedachte herhaald worden; daarom dient eene komma de dubbele punt van v. 969 te vervangen. — *Moete*, naarstigheid, vlijt; hd. *mit grosser musse*, d. i. eigenlijk, op zijn gemak, rustig; dus: zorgvuldig, niet overhaast bewerkt.

984. *Soe woude eem gereiden*, l. *soe woude hi eem g.*

989. *Eñ al dat daer sonnescijn besiet*. Misschien beter *eñ al dat der sonnen scijn b.*

991. *Eñ es*, l. *en es*, daar en is.

993. *We saen sal die sijn bedrogen*, l. *we (hoe) suen sal hi s. b.*

1000. *Hi sal verliesen met ere togen*. Hij zal verloren gaan met éene teug (van 't venijn). — Welligt schreef de dichter *teugen*: *meugen*, althans zoo is de vlaamsche uitspraak.

1003. *Sulcus*. — Op v. 1345 wordt de medepligtige van Antipater *Semberis* geheeten. De naam zal tweemaal slecht gesteld zijn. Wat schreef dan de dichter? Seleucus? Doch deze veldoverste werd nooit in de vermoedelijke moord van Alexander betrokken.

De *Roman d'Alexandre*, door Villedeuil geanalyseerd, geeft den naam van *Divinus Pater* aan Antipaters gezel. In den *Sp. hist.* ontmoet men dezelfde personen als bij Curtius, namelijk Antipater met zijne drie zonen en den Mediër Thessalus, bij wien Alexander te feestmaal was.

1007. *Sonder in een coe clau allene*. — Zoo ook v. 283. Het latijn bepaalt niet; het zegt alleen: *nisi solum ungula cornipedis*. In den *Sp. hist.* heet het *in die ore van enen paerde*; bij Vincentius *in ungula equi*. Misschien is hier *horne* voor *ore* te lezen.

1033. *Hem*, aldus.

1043. *Dat hi bedwongen Asien lant*, l. *dat hi bedwongen hadde A. l.*

1046. *En*, aldus, l. *eñ*.

1051. *Geen eylant was so vaste*,
Eñ ontsach dien wreden gast.

Geen land was zoo sterk, of het ontzag dien vreeslijken gast. — Door de gebrekkige geographische kennis dacht men zich, in de middeleeuwen, alle landen door waters van een gescheiden. Zoo telt de dichter Carthago, Neder-Egypten, Germanië, enz., onder de eilanden. In v. 1053 echter kan *eylande* gevoelig in *lande* veranderd worden. — *Vaste*, stevig. Bij vokaalverwisseling zegt men *veste*, sterke plaats, versterkingswerken. Op v. 1079 vermeldt de dichter *die vast(e) Cecilie*. — *Eñ ontsach*, l. *en ontsach*, d. i., *het en o*. De komma achter *vaste* is te veel.

1054. *Hen*, aldus.

1061. *En*, l. *eñ*.

1066. (*Spanien*) *Screef dat wilde allewegen*
Dienen alse sinen here.

— De zin vereischt *dat hem*, d. i., dat het hem. Bij het ww. *dienen* behoort een datief.

1070. De komma op het einde van den regel is te veel. De zin is : « Almanie en Germanie quamen hem scoen te genaden ». — *Scoen*, blijdelijk. In dit boek lazen wij reeds v. 323 :

Eñ daerna soe wil hi scoen
Varen te Babylone.

Nog zegt men *een schoon gelaat*, of *gezicht*, *stellen*, voor er vergenoegd uitzien.

Wat het onderscheid betreft tusschen Almanie en Germanie, eene kaart van Europa in den *Liber floridus*, berustende ter boekzaal van Gent, en beschreven door J. de Saint Genois (*Messenger des sciences historiques*, 1844, bl. 473 volg.), stelt hooger op naar de Alpen toe *Alemania*, en lager naar de zee toe *Germania*. Het was in Almanie dat de beste zwaarden van stalen geklonken werden, blijkens v. 1149 van dit boek.

1078. *Sardinien wart hen onderdaen*. — *Wart hen*, d. i., werd hem. Verg. B. I, op v. 19. — *Sardinien*, in den *Spiegel historiael*, I⁴, 50, 45, *Sardayne*.

1079. *Die vast Cecilie*, l. *die vaste Cecile*. — *Cecile* : *ghile*.

1082. *Wat so die in eer bedwanc
Hevet.*

Namelijk de *Avonture*.

1095. *Dien willen*, l. *dien wille*.

1106. *Over ware*, l. *over waer*. Doch zie B. I, op v. 157.

1117. *Ute : geluyt*, l. *uut : geluut*.

1125. *Cronen*, l. *crone*.

1155. *Sijn haer was kersp eñ blont*. — Het ideaal van een schoon kind is in Vlaanderen nog « een blonde krullebol ». — *Kersp*, gekrold. Van de krullende mane van den leeuw sprekende, zegt Maerlant in *der Naturen Bloeme*, II, v. 1115: « *kersp in den hals*. »

1155. *In die ogen hi goedertieren*, l. *in die ogen was hi g*.

1159. (Opschrift.) *Eñ scilt*, l. *een scilt*.

1140. *Hen*, aldus.

1155. *Eñ die stegereep van goude*. — In Vlaanderen nog *stegelreep*, in Holland echter *stijgbeugel*. Het ang. heeft *Sti-rope*, het eng. *stirrup*. Het woord bewijst dat het tuig oorspronkelijk enkel een reep of koord was, waarin de voet steunde. Het schijnt ook dat men in de eerste steekspelen en kruistogten zich enkel bediende van litsen uit kostelijke stoffen gemaakt. In Normandië moet men evenwel reeds van in de elfde eeuw zich van den *stijgbeugel* bediend hebben.

1160. *En*, aldus. Zoo ook v. 1173, 1174 en 1177.

1163. *Want het was tien tiden een*. — Namelijk ten tijde van Alexander, d. i., in aloude tijden maakten Noorwegen en Denemarken maar één land uit.

1164. *Daet*, l. *dat*.

1166. *Het was Scollant doe gemein*. Engeland en Schotland waren toen een gemeenschappelijk land. — *Scollant*, B. VII, v. 1770, *Scottlant*; doch *Scollant* is de gewone oude vorm. Zoo ontmoet men hem, onder anderen, in het reglement van scheepvaart en tolheffing op het Zwin, van den jare 1252, uitgegeven in de *Bijdragen tot de Oudheid en Geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwisch-Vlaanderen, verzameld door H.-Q. Janssen en J.-H. Van Dale*, V^e d., bl. 57.

1168. *Bartanien seinde daer met crachte*

Enen boem die gansen droech.

— Deze sage berust op onnauwkeurige waarnemingen, welke ik niet weet of ze reeds verklaard zijn. In het *Wonderlijk Schadt-Boeck der Historien*, Antwerpsche uitg. 1670, 2^e d. bl. 82, leest men « van sommige Voghels [Clakis geheeten] die in de eylanden van Hebride of Schotlant van boomen voortkomen. » De schrijvers van dit werk zeggen onder anderen : « Munsterius, in zijn beschrijvinghe van der werelt, sprekende » van Schotlant, seght dat daer boomen gevonden worden, die » vruchten draghen inde bladers gewonden, ende dat dese vrucht » als sy compt rijpe te worden ende int water te vallen, dwelcke » aen de voet vanden boom staet, in een levende Vogel verandert, de welcke sy noemen boom-gans. »

Doch de schrijvers geven eene andere, meer naar rede en waarneming overhellende verklaring van het feit. Het gebeurde wel, zeggen zij, dat wrakken van schepen of verrotte boomen op de kusten van Schotland (want dáar schijnt het verschijnsel te zijn opgemerkt) werden gedreven. Daar kleefden zekere schelpen of mosselen aan, waaruit men gezien heeft dat met der tijd vogelen kwamen, even als kiekens uit de eijeren.

De zoogenaamde boeken van Plinius, gedrukt te Arnhem (ook te Campen) 1610, vermelden hetzelfde verschijnsel; doch in plaats van schelpen zijn het daar kleine sponsen waaruit de wondervogels te voorschijn komen. Deze heeten er ook *Brenthe* of *Bermele*, in plaats van *Clakis* of *Clakisgouse*.

Andere schrijvers laten in Ierland vogels wassen « van seker gomme die van de sapijn-boomen soude druppen, dewelcke eerst in eyerschalen lagen diese door-picken, ende vliegen soo wech, oft swemmen int water als Eynde. » (*Wonderlijk Schadt-Boeck*, II, bl. 85.)

Wat men uit dit alles redelijk kan opmaken is, dat in de holigheden van wrakken of van gestrande oude boomen, zeevogels hunne eijeren zullen gelegd en uitgebroid hebben, en dat de kinderlijke verbeelding der vroegere kustbewoners van Groot-Britaniën iets geheimzinnigs hierin gezien heeft.

1171. *Seide*, l. *seinde*, zond. Men hoort nog wel eens *sendege*.

1176. *Eñ daertoe menege diere miraude*. — Om het rijm gebruikt hier de dichter de term *miraude*, op v. 881 stelde hij *Smaragdus*. Nog noemen wij dien kostelijken steen *Smaragd*.

1182. *Dus sprac hi tengen die daer quamen*. — *Tengen*, l. *ten genen*, tot degenen.

1185. (Opschrift.) l. *Dat al die werelt hem gehoerech was*.

1196. *Dus wart*, l. *dus waert*, d. i., *ware het*.

1201. *Al verwan ickene met stride*,
Dan mi te diene in allen tijde.

— *Te diene*, l. *te dienne*. De zin is : « al verwon ik hem in den strijd om mij altijd te dienen. » Doch beter misschien stonde de komma achter *dan*. « Al verwan ik hem dan ook... »

1208. *Dat el niet dan vrede*

Mi en es te wesen onderdaen.

l. *Dat el niet dan vrede*

En es mi te w. o.

1217. *Met wer cracht hebbic gecregen*, beter : *met wercracht ic hebbe g*.

1220. *Wart gi werdich sijt*, l. *want gi w. s*.

1221. *Te enen here*, l. *tenen here*. Het was zeker op voor-
spellen geschreven.

1225. *U coninc voor uw c.*, zal mede aan den voorlezer te wijten zijn.

1240. *Verwonnet di*, l. *verwonnedi*, verwonnet gij.

1242. *Genenen strijt*, géen eenen, niet eenen. Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen. Ik aanzie het dus niet voor eene schrijffout in plaats van *genen*.

1246. *Men vint lesende in boeken*

Dat een ander werelt es,

Daer tfolc heet antypedes.

— De schrijver van de *Natuurkunde van het Geheel-al*, na volgens Aristoteles gezegd te hebben,

Dat erdrike es al ront,

geeft hiervan de volgende beschrijving :

- v. 1641. Die luden wanen , dat hier onder
 Ene werelt es, eñ hebbens wonder :,
 Het es eene werelt al,
 Onder , boven, berch eñ dal.
 Maer si sijn menigher maniere
 Daer in, mensche eñ dieren ;
 Wat lude hier onder ons wonen,
 Ne weten wi niet noch ne conen :
 Maer also wel segghen si
 Dat onder hare voete sijn wi,
 Als wi van hem luden segghen :
 Want voet ieghens voet wi leggen :
 Also wel hebben si tfirmament
 Boven him als wi in Ghent ;
 Eñ alst hem is middernacht,
 So hebben wi meest der zonnen cracht,
 Want dan ist ons middag recht.

Men leest met vrucht de aanteekeningen van Clarisse hierover, in de uitgaven van het werk, bl. 475-477.

In den reeds gemelden *Liber floridus*, eene compilatie in het begin der twaalfde eeuw, of op het einde der elfde eeuw, in de abtdij van Sint Omaars gemaakt, welk werk Maerlant welligt gekend heeft, staat bl. 93 (Hs. der Gentsche boekzaal): *Zona australis temperata filiis Ade incognita, plaga ANTIPODUM*. Het blijkt dus dat reeds lang vóór Maerlant in Vlaanderen het bestaan was aangenomen van een onbekend land, het land onzer tegenvoetelingen. Dante, in den laatsten zang van zijn *Inferno*, schijnt deze meening als iets geheel nieuws voor te dragen.

1259. *In allen lande es hi coen,*

En twivelt hi niet doen.

In alle landen wordt hij voor dapper gehouden degene die in zijn handelen niet wankelt. — Men zou kunnen lezen :

In alle lande, es hi coen,
 En twivelt hi niet doen,
 Die sterke macht al besoken.

In ieder land, zoo hij koen is, zoo hij niet twijfelt (aarselt) te handelen, kan de sterke alles beproeven. — Misschien is dit alles een inschuifsel van den kopist. Immers *twivelt hi* is een jongere vorm; in de dertiende eeuw zou men geschreven hebben *twivelt hem*. — *Macht = mag het*, kan het.

1262. *Ja eñ*, l. *ja en*, immers, wat meer is. Deze zinsnede is vragender wijs en moet als zoodanig geteekend zijn, in plaats van met eene punt.

1265. *Dat ic die nieuwe heb bedwongen*. — *Nieuwe*, l. *niene*. Dat ik die (namelijk de andere werelden) nog niet bedwongen heb.

1280. *At eñ ghinc slapen gaen*. — Men lette hier op de oude gewoonte van kort op het avondmaal zich naar bed te begeven. Wat het rijm betreft, in acht regels komen wij het zesmaal tegen.

1284. *Datse niemen entmocht se sien*,
l. *Dat se nieman en mochte sien*.

1285. *Waer soe die scepeliede waren*,
Die bider see souden varen,
Si en consten bi saken negene,
Noch bi naelden, noch bi steene,
Die leide sterre niet ghevinden.

— *Scepeliede*, in Vlaanderen nog gebezigd voor al wie hun vak van varen maken. Wij spreken steeds uit *schip-* of *scheepliën*, nooit echter *schipmans*, gelijk deze woorden bij de ouden, gewis bij dialectverschil verwisseld werden, waarvan men voorbeelden vindt in *der Naturen Bloeme*, B. IV, v. 886 (bl. 478).

In den algemeenen zin zijn *scipman* en *sciplieden* thans meestal vervangen door *zeeman* en *zeelieden*; het is in deze beteekenis dat hier *scepeliede* moet worden genomen. Verg. Clarisse, op de *Natuurkunde van het Geheel-al*, bl. 416, en Weiland, op *Schipper*. — *Noch bi naelden noch bi steene*. Deze woorden bewijzen dat het kompas noch door Flavio Goio in 1302, noch door Marco Polo in 1260 ontdekt is, maar vroeger nog van de Vlamingen moet bekend zijn geweest. Verg. het hier boven

vermelde werk van Clarisse, bl. 477. — *Leide sterre*, i. *leide-sterre*, de leidstar, d. i., de noordstar.

1314. *Vele liede mercten das,*
Doe die dageraet op stoet,
Si snelde eer met groter spoet,
Eñ voer dage te hove waert.

— Er is hier duidelijk iets uitgevallen, en wel wat de latijnsche dichter uitdrukt door:

Luciferumque ferunt primum cessisse diei
Venturae, et reliquis nondum cedentibus astris.

Wat door het volgende misschien zou kunnen terug gegeven worden:

Vele liede mercten das,
 Dattie vroegesterre was verdwenen,
 Entie ander sterre noch scenen
 Doe die dageraet, enz.

Si van den volgenden regel slaat dus op *vroegesterre* of *morgensterre*. Indien Maerlant de twee verzen van zijn model over het hoofd gezien had, dan zou *hiede* van v. 1316 in *hielden*, en *ware* van v. 1318 in *waren* moeten veranderd worden, als passende op « vele liede » van v. 1314. Doch al is het waar dat onze dichter zeer willekeurig zijn model volgt, ook hij zal op meer belangrijke natuurverschijnselen gewezen hebben dan het zwijgen der nachtegaal, wanneer hij zei: « vele liede mercten das ». Alleen de uitdrukking *te hove waert gaen* kan strijd lijden: men vindt toch steeds van de hemellichten *te hove gaen* niet *te hove waert gaen*. Ik zal opmerken dat Maerlant het om zijn rijm noodig had, en dat was bij hem veel, om niet meer te zeggen.

1329. *En die wile was so bi.*

Misschien te lezen:

En die wile soe was bi.

En het uur het was daar. — *So* = *soe*, zij. Hier maakt *en* het vers vloeiender dan *ende*.

1538. *Die coninc achemeerde hem wale.* De koning schikte zich prachtig op. — *Achemeerde*, bastaardwoord, waarvan de oorsprong volkomen verklaard is door Gachet in zijn aangehaald *Glossaire*. Hij vermeldt ACESMÉ, *armé, préparé, orné, paré*, en geeft eenige voorbeelden op zoo uit de oude schrijvers als uit de nog levende fransche tongvallen. De aart der ceremonie duidt aan, dat Alexander zich in zijne koninklijke en veroveraars waardigheid vertoonde. Men komt ook wel het bijv. naamw. *achemant* voor, b. v. in Lancelot: — in den zin ven uitgerust, gewapend:

II, 10,567. Die voren quam sere achemant,
Scilt an den hals, spere in die hant.

In dien van opgeschikt:

II, 15,751. Die vrouwen, diene trachten daer,
Quamen te hem sanderdages daernaer,
Wel gepareert ende achemant.

1540. *Daer was feeste en boele.* Het was er feest en geschenkpertij. — Het is nog de gewoonte, wanneer men eenigen tijd van de zijnen afwezig is geweest, vrienden en kennissen geschenken mede te brengen. Dit wordt hier op eene feestelijke wijze gedaan, wat uitgedrukt wordt door *boele*. Bij Kiliaen is *Boel* vertaald door *dos, bona a defuncto relicta: pars haereditaria*. Het is dus elk bij eene bijzondere gelegenheid of plegtig geschenk. Maerlant maakt het synoniem van gifte, gelijk uit het daar opvolgend vers blijkt:

Selve gaf hi grote gichten (giften).

Voor het hier besproken vers leest men in den *Spiegel historiael*, I⁴, 53, 3:

Daer was feeste meer dan feeste.

1549. *En dien dien God dies onste,*
Dat eem noit man verwinnen en conste,
Eem quam coude en grote pine,
Dat hi veel en beswalt onder die sine.

En dengenen dien God gunde dat nooit man hem overwinnen kon, hem overkwamen koude en smart, zoo dat hij onder de zijnen nederviel en bezwijmde. — *Veel*, l. *vel*, d. i., viel. — *Beswalt*, imperf. van *beswelten*, bij Kiliaen voor vlaamsch opgegeven, en verklaard door *deficere*, *languescere animo*, *linqui animo*. In dezelfde beteekenis geeft hij ook *Swelten* op, en noemt het oud-vlaamsch. Dit laatste alleen is onder ons nog gebezigd in den zin van zwijmend sterven, meestal van rundvee gezegd.

1353. *Halpe men*, l. *halp men*.

1459. *Souden*, l. *soude*.

1363. *Puls*, pols. Westvlaamsche uitspraak.

1367. *Baroen*, l. *baroene*, baronnen.

1373. (Opschrift.) *In dier sijne doet*, l. *in dier wile s. d.*

1389. *Die hemel wilt halen*, l. *die hemel wilt mi h.*

1397. *Ofte gygante*, l. *oftie g.*

1410. *Ik moet daer*. — In plaats van *daer* staet, gelijk doorgaans, het verkortingsteeken *d'*. Volgens de tegenwoordige spreekwijze in Vlaanderen is *der* nauwkeuriger.

1419. *Eñ hi en conste niet genomen*. En hij kon hem niet noemen. — *Conste*, l. *consten*, d. i., *conste hem*.

1456. *Eñ some hiet hise Alexandrine*.

Misschien te lezen :

Eñ some hietse A.

Sommigen noemen ze (namelijk Bucefalia) Alexandrine. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter, in een' nog langeren regel dan hier staat, zal geschreven hebben dat Alexander wankelde omtrent den naam, welken hij wilde geven aan de stad door hem op den Hydaspus gesticht tot aandenken van het geliefkoosd paard dat, in den beslissenden veldslag, van vermoeijenis zoo wel als van ouderdom bezweek. Maerlant spreekt zoo, gewis met het oog op zijn' eigen tijd, toen van geen Bucefaline meer spraak was, terwijl men nog meer dan één Alexandria kende.

1437. *Hi bescreef in elke stede*

Enen coninc.

— Voor *in elke* staat er in het afschrift *melke*, wat wel op een misstellen of miszien van Schmeller mag gesteld worden. Doch ik had beter mijn eens aangenomen stelsel bijgebleven om ook hier des afschrijvers lezing te eerbiedigen. — *Bescreef*, schreef voor, verordende. De zin is : « Alexander bepaalde, dat in elke der (twaalf voornoemde) steden een koning regeeren zoude. » De dichter veronderstelt dat in elk der landen, welke de oversten van Alexander, na dezes dood, onder elkander verdeeld hebben, eene stad was met name Alexandrië, als of de koning, met het oog op dergelijke verdeling, die steden had doen bouwen.

1445. *Een vaden*, l. *een van den*.

1447. *Eumenidus en Perdicas*. — De dichter bedoelt *Eumenes*. Door gantsch het werk echter staat Emenidus, Eenmenidus Eumedinus. — *En*, l. *eñ*.

1455. *Droech een tfenijn*. — *Een*, l. *eem*, d. i., hem = zich. Het venijn voer, letterlijk : droeg zich het venijn. Het fr. zegt ook : *se porta*.

1454. *Sine ogen ghingen te stare staen*. — Voor *te stare staen* bezigt men thans *stark staan*. Staat het oog staar, dan is het gezicht verloren, van daar *staar*, het lat. *cataracta*, de verduistering achter den oogappel. De Vlaming zegt nog *sterre zien*, onbewegelijk kijken, echter meestal *staal kijken*, voor onbewegelijk blikken, zoo dat het gezicht onzeker wordt. Voor *te stare staen* lees ik mede *te stale staen* in den Lancelot :

II, 44,968. Ende sine oegen gingen te staele staen.

1484. *Een cort*, l. *een corts*, eene koorts. In de middeleeuwse schriften is *Corts* bestendig mannelijk, gelijk zijn synoniem *Rede*.

1490. (*Een graf*) *Van .v. voeten eñ marberijn*. — *Eñ* is overtollig, zoo wel om den zin als om de maat. Het zal wel het bijvoegsel van eenen afschrijver wezen.

1492. *Ein*, l. *een*.

1498. *Dat was die gene die Achers sochte*.

Hi macte, seget dat gedochte,

Alexandere een diere graf.

— *Sochte* : *dochte*, l. *stichte* : *dichte*. — *Macte*, zoo is de uitspraak nog te Kortrijk.

1514. *Hise*, hij haar, namelijk 's dichters beminde. Naar onze redeneering diende er te staan *hien*, d. i., *hi hem*, namelijk *den naam* der beminde; doch het *eren name* van twee verzen lager bewijst dat Jacob wel degelijk zoo geschreven heeft. Over den naam dier geliefde, in de drie opvolgende verzen zoo geheimzinnig opgegeven, sprak ik reeds in de *Aant.*, B. II, op v. 1246 (dl. bl. 521). Wat ik daar vergat, was te melden dat de uitroep op de onstandvastigheid der wereldsche zaken ook bij den latijnschen dichter het slot uitmaakt van den tweeden zang, wat mijne redeneering verzwakt.

1519. *Waer si so sijn*, l. *waer so si sijn*.

1522. *Bteren*, l. *beteren*. Op voorlezing geschreven.

1527. *Eñ oec om een half jaer*

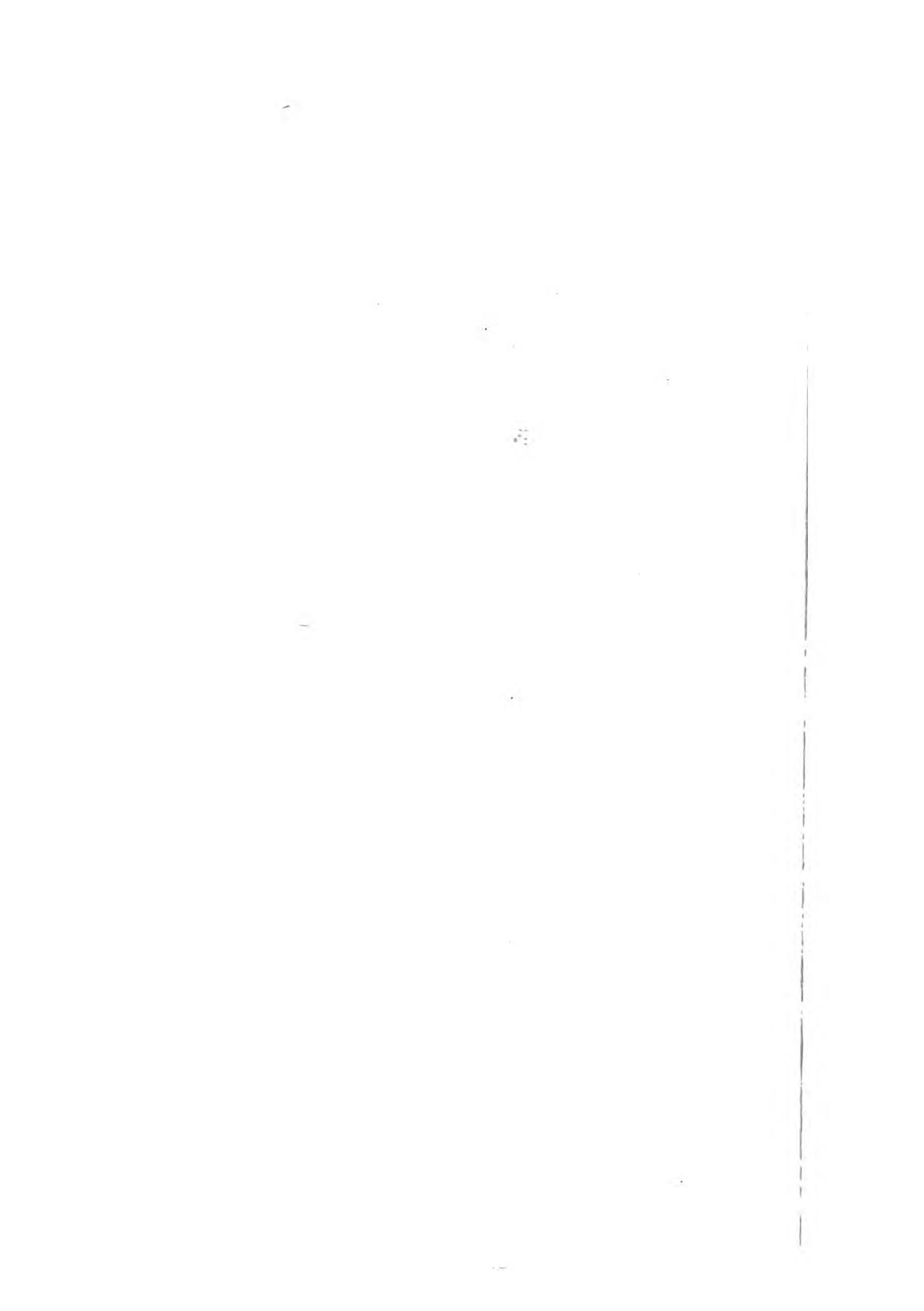
Was over dien boec gedicht.

— Dichtte Jakob een half jaar over het geheele werk, of wel over het tiende boek alleen? Zeker over den geheelen *Alexander*, want gantsch zijne redeneering raakt het werk in 't algemeen.

1541. *Sinen hopen*. — *Hope*, in 't mannelijk geslacht, gelijk reeds vroeger is aangewezen.

1

2

3

4

5

6

